

B.P. HASDEU • VASILE

ALECSANDRI

AL. DAVILA • BARBU

DELAVRANCEA

DRAME ISTORICE

*Coperta colecției: Cristina
COTERBIC*

*Redactor: Ruxandra
NIȚU Tehnoredactor:
Adrian UTALÉ
I.S.B.N. 973-570-
192-8*

**B.P.
HASDEU AL.**

**VASILE ALECSANDRI
BARBU DELAVRANCEA**

DRAME ISTORICE

Ediția **a II-a**

Antologie, cuvânt înainte, tabele cronologice
biobibliografice, selecție de referințe critice, note și glosar
de *Eugen* Blăjan

EDITURA

BUCUREȘTI

BOGDAN PETRICEICU
HASDEU (1838-1907)

VASILE
ALECSANDRI
(1821-1890)

ALEXANDRU DAVILA
DELAVRANCEA
(1862-1929)

BARBU
(1858-1918)

CUVÂNT ÎNAINTE

„ V-am dat un teatru, vi-/
 păziți *Ca un lăcaș de*
Cu el curând veți fi
 vestiți *Cu vești*
 deosebite dincoace

Cu el năravuri îndreptați,
 Dați *ami11tiri la*
Podoaba limbei noastră
 În românești

Iancu Văcărescu, **1819**

Începuturile teatrului românesc sullt datorate profundelor prefaceri care au avut loc în societatea noastră în primele trei decenii ale secolului al XIX-iea, un rol deosebit jucându-l în desfășurarea lor mișcarea revoluționară, națională și socială a lui Tudor Vladimirescu, crearea unor societăți culturale care, prin ideile și atitudinea lor față de cultură, de istorie și de viața socială, au constituit piatra de temelie a dezvoltării culturii noastre naționale, pregătind calea ideilor Revoluției de la 1848 care aveau să pună, ele însele, bazele trainice ale unei literaturi naționale unitare.

În acest context, un rol important l-a avut mișcarea teatrală, prin crearea de instituții teatrale și dramaturgie, componellte indisolubile ale acesteia.

Astfel, sub îndrumarea unor cărturari care au îmbrățișat ideile iluminismului, au m•ut loc în Principatele Române primele ma11ifestări teatrale: la 2 decembrie 1816, la Iași, avea loc prima reprezentație în limba română a pastoralei Mirtil și Hloe de Gess11er și Floria11, tradusă și prelucrată de Gheorghe Asachi, iar trei ani mai târziu, la București, în interpretarea elevilor de la „Sf Sava”, sub conducerea dascălului transilvănean Gheorghe Lazăr, este preze11tată î11 limba română piesa Hecuba de Euripide. Cu acest prilej, Iancu Văcărescu a rostit versurile alese ca moto al cu1•ântului nostru și care, alături de îndemnurile rostite de Mihail Kogălniceanu î11 Introducțiunea la primul 11umăr al „Daciei literare”, din 1840, au constituit punctele cardinale care vor călăuzi dezvoltarea pe mai

departe a spectacolului și a creației dramaturgice românești, a însăși literaturii noastre inspirate din trecutul istoric al țării, biciuind lăcrămurile rele ale acesteia, promovând î11alte virtuți morale, oferind spectatorului și lectorului, ca exemple, pe cele mai de seamă personalități, care, de-a lungul secolelor, s-au născut, au trăit și au luptat pentru apărarea independenței 1rario11a/e, a tradițiilor și spiritualității poporului nostru, pemru dezvoltarea l'ierii sociale și culturale a acestuia.

Î11fii11râi-ro în Mumenia a „Societății Filarmonice”, în 1833, de către Jon Heliade-Rădulescu și I. Câmpineanu, iar în Moldova, la Iași, în 1836, a „Cmrsen-atorului Filarmonic-Dramatic, de către Gheorghe Asachi, a constituit unul dimre factorii cei mai de seamă în realizarea unui repertoriu din ce în ce mai bogat, cuprinzând treptat, pe lângă piesele traduse din dramaturgia universală, și piese scrise de autori români, dintre care menționăm pamfletele dramatice ale lui Iordache Co/eseu, Comedia vremii sau Fran\uzitele de Costache Facca, O bună educație de Costache Bălăcescu, Îngâmfata plăpumăreasă sau Cucoană sunt de Costache Caragiali, Baba Hârca de Matei Mii/o, Muza de la Burdujeni de C. Negruz.:i, creații care criticau cu asprime tarele morale ale societății, unele dilltre acestea fiind în:estrate cu reale calități literare, și col1ti11uâ11d cu Vasile Alecsandri, primul creator de seamă al dramaturgiei românești. O dată cu îmbogățirea repertoriului teatral, prin abordarea creațiilor dramaturgiei românești, s-a manifestat de către aceste societăți și preocuparea pentru pregătirea actorilor, punându-se chiar haz.ele în-ărământului artistic în rara noastră.

Apariția în 1840, la Iași, a „Daciei literare”, sub conducerea lui Mihail Kogălniceanu, s-a constituit, prin programul său, ca un factor de primă importanță în dezvoltarea literaturii noastre naționale, „comună pentru toți”, implicit a dramaturgiei. „Foaia noastră - precizează M. Kogăbriceanu în introducțiunea la primul număr al rel'istei - m fi un repertoriu general al literaturii românești, în carele, ca într-o oglindă, se vor vedea scriitorii moldo1•e11i, munteni, ardeleni, bănățeni, bucol'ineni, fiștecarele cu ideile sale, cu limba sa, cu chipul său”, subliniind mai departe că „istoria noastră are destule fapte eroice, frumoasele noastre țări sunt destul de pitorești și poetice, pentru ca să putem găsi și la noi subiecturi de scris fără să avem pelltru aceasta

trebuința să *ne* împrumutăm *de la alte* nații („.) *Ca să avem arte* și literatură națională *trebuie ca ele să fie legate cu societatea, cu credințele, cu obiceiurile, într-un cuvânt, cu istoria* noastră. "

Inspirația *din istoria* și viața *poporului român, biciuirea moravurilor* societății și *promovarea înaltelor* calități *ale poporului nostru, sporirea valorii estetice a operelor literare, toate acestea* aveau să stea în atenția *marilor creatori ai literaturii noastre* făcând să apară *primele opere în proză și poezie, ca și primele creații de seamă ale dramaturgiei* românești: Farmazonul din Hârlău (1840), Iorgu de la Sadagura (1844), *critici pline de sarcasm la adresa parvenitismului și veleitarismului*, cărora *li s-au* adăugat Chiritele, aparținând *primului dramaturg importa/li al literaturii noastre, Vasile Alecsandri*, căruia *i-a urmat cel ce m•ea să fie, prin comediile sale, cel mai mare dramaturg din literatura* română: Jon Luca Caragiale.

După *ce, în prima jumătate a secolului al XIX -lea, apar cele dimăi drame istorice*, încercări *modeste, dintre care* menționăm *piesele* Petru Rareș și Ștefan cel Mare *ale Lui Gheorghe Asachi*, cărora *li se* adaugă în *universul prozei* *11uvela* Alexandru Lăpușneanu! *de C. Negruzzi, a doua jumătate a aceluiași secol și începutul secolului al XX-iei* sult *perioadele î11 care, sub influența ideilor* pașoptismului 'Y>mâ11esc, *apar cele mai reprez.emotive drame istorice di11 literatura* noastră, *î11cepând cu Răzvan și Vidra, apărută în 1867 cu titlul Răzvan-vodă, de Bogdan Petriceicu Hasdeu, și co11ti11uând, în 1879, cu Despot Vodă de Vasile Alecsa11dri, cu Vlaicu-vodă de Alexandru Dal'ila, în 1902, și cu trilogia istorică a lui Delal'rancea: Apus de soare (1909), Viforul (1910) și Luceafărul (1910).*

Valoarea documentară și literară *a acestor creații le conferă primul loc în dramaturgia* română clasică, *il1spirată din trecutul nostru istoric, atât în ceea ce privește forma sub care sult reflectate momentele și personalitățile istorice el'Ocate, cât și în ceea ce privește mijloacele artistice de înaltă ținută care le* particularizează: *portretizarea* l'iguroasă și complexă *a personajelor istorice el'ocate, realismu/ cu care este prezentat peisajul social-politic al l'remii. prin participarea tuturor repre::entanților societății mediel'Ole* româ11ești *la desfășurarea dramatică a acțiunii, bogăția lexicală a limbii folosite de eroii dramelor, versificarea bogată în elemente stilistice, folosirea cu măiestrie a arhaismelor și regio11alismelor.*

O sumară trecere în revistă a acestor două prime creații pe care le

cuprinde antologia noastră se impune, urmând ca cititorii să aprofundeze analiza literară și stilistică a acestora cu ajutorul selecției/or de referințe critice pe care editorul le pune la dispoziție, atât prin citate, cât și prin bibliografiile selective consacrate studiilor și articolelor scrise despre acestea de-a lungul vremii.

Poema dramatică în 5 acte în versuri, Răzvan și Vidra. a lui B. P. Hasdeu, oferă o imagine complexă și realistă a Moldovei din secolul al XVI-lea subliniind frământările și contradicțiile societății feudalismului. Lupta dintre boieri și popor, dintre boieri și domnul țării, ura celor mulți și oprimați împotriva ciocoilor, dragostea față de pământul strămoșesc și de frumusețile acestuia.

Răzvan și Vidra, protagoniștii piesei, sunt personaje cu o viață sufletească profundă și zbuciumată, stăpâniți de patimi zguduitoare, dar uniți printr-o înverșunată și neostentată dorință: dobândirea puterii și măririi. Răzvan este un rob țigan eliberat și ajunge căpitan de haiduci, de care se îndrăgostește Vidra, nepoata marelui boier Moșoc, personaj care inaugurează galeria personajelor feminine din literatura noastră, propunându-și ca țel suprem cucerirea și stăpânirea lumii. Urmându-și destinul, cei doi îndrăgostiți pomesec o aprigă și necurmată luptă pentru a-și atinge țelul: puterea și mărirea.

„Nici un alt scriitor român - semnalează Mircea Eliade în introducerea la 'Olumul Răzvan și Vidra, Poezii și Magnum Etymologicum, apărut sub îngrijirea sa, în 1944 - nu a cântat mai sincer și mai fierbănt gloria, «Setea de a merge înainte», «Setea de a fi tot mai mare și mai mare», ca Hasdeu în Răzvan și Vidra. Alături de dragoste, cealaltă pasiune dominantă în Răzvan este ambiția, iubirea gloriei, dar nu e vorba de o mediocră ascensiune socială, de parvenire în sensul modern al cuvântului, ci de dorința aprigă de a-și face drum în istorie, de credința în propriul său destin, în «Steaua» sa.”

Ilustrarea pasiunilor dezlănțuite și puternice, care zguduie viața sufletească a personajelor, cunoașterea epocii și a psihologiei mulțimii, a mentalității acesteia, limba bogată în expresii autohtone, în proverbe, redarea unor obiceiuri și cântece populare, replicile pline de pitoresc sunt numai câteva dintre virtuțile acestei prime drame istorice valoroase din dramaturgia noastră clasică.

Creată în versuri strălucitoare, plină de sevă romantică, dar nu întotdeauna deplin realizată, această dramă marchează începutul suitei de

drame istorice care vor unna prin ceea ce a lăsat istoriei dramaturgiei noastre, inspirate de istoria poporului nostru, bardul de la Mircești, prozatorul, dramaturgul și marele îndrumător al vieții noastre literare - Vasile Alecsandri.

Folosind cronica lui Nicolae Costin, marele înaintaș al dramaturgiei noastre naționale creează legenda istorică în versuri, 5 acturi și 2 tablouri, intitulată Despot Vodă, apărută pentru prima dată în 1879. Această dramă istorică redă într-un conflict dramatic puternic destinul unui fiu de pescar sărac, un m•enturier înzestrat cu inteligență deosebită, plăcut la vorbă și stăpânit de mari ambiții, care, printr-o bogată înlănfire de intrigi, voiește să-l înlătore de la tronul Moldovei pe Alexandru Lăpușneanu, ascensiunea acestuia sfârșindu-se însă prin înjunghierea sa de către nebunul Ciubăr - „sublimul nebun, un fel de duh al pământului și răzbnător al tradifiei”. „Astfel, Despot Vodă - după cum afinna G. Călinescu - devine tragedia nu prea adâncă însă bine studiată a omului de acțiune din afară, în luptă cu un factor puternic și impenetrabil, cu obiceiul țării.”

Înzestrată cu o suită bogată de personaje, reprezentând diferitele straturi ale societății Moldovei secolului al XVI-iea, oameni cu dragoste de neam și rară sau potrivnici, în rândul cărora Despot apare ca un „erou excepțional prin pregnanța trăsăturilor sale dominante: frumos, inteligent, abil, cabotin, superior, în stare să cucerească și să deruteze, să inducă în eroare pe cei din jur. Ambiguitatea structurii sale, amestec de intenții și proiecte mărețe, pe care le trece în primul plan spre a masca substanța caracterului, constând în voluptatea puterii sale este exprimată în replici sau monologuri, adesea remarcabile, o dată prezentându-le smerit, culme a ipocriziei, pentru că era un ambițios și un orgolios, la curtea lui Lăpușneanu, reușind să cucerească indulgența Doamnei Ruxandra, nu și a cunoscătorului de oameni, Lăpușneanu”, după cum îl caracterizează Pompiliu Mareea în prefața la volumul Teatrul de Vasile Alecsandri, apărută în 1984 la Editura Ion Creangă.

Deghizarea, amestecul comicalului cu tragicul, antiteza dragostelor - bunare, sellfimente care stăpânesc pe unele dintre personaje, cugetările asupra deșertăciunii gloriei pământești, asupra onoarei, toate acestea reprezintă procedee proprii romantismului fra1tcez. pe care le întâlnim îndeosebi în creația dramatică a lui Victor Hugo, sub influența căreia își concepe și structurează substanța legendei sale istorice, după cum

demonstrează *E. Lovinescu, în studiul care* prefătează *volumul Despot Vodă, Legendă istorică de V. Alecsandri*, apărut la Editura „Ancora”, în colecția „*Biblioteca clasicilor români*”.

„În scrierea mea - afirmă *V. Alecsandri într-o scrisoare* adresată prietenului *A. Cantacuzin în 1 dec. 1879, referindu-se la Despot Vodă*, am căutat a călca pe unna adevărului istoric; am pus pe scenă personaje contemporane lui Despot, păstrând fiecareia caracterul său deosebit. Singurele figuri create de mine sunt acelea a lui Ciubăr Vodă și a fetei lui Moțoc, Ana, căci am avut nevoie de dânsule pentru țesătura intrigii acestei drame.

Mi-a plăcut însă a atribui lui Despot ideile ce fiecare om de ane trebuia să aibă în părțile apusului, pe timpul lui Carol Quintul și a lui Papa Pavel, adică ideea de a face parte dintr-o cruciadă menită să elibereze creștinătatea de sub jugul otoman. În el m-am încercat a prezenta nu un simplu râvnitor la putere, ci un ambițios îndemnat de un țel măreț la început, însă zdrobit de fatalitate, nimicit în aspirațiile lui printr-un concurs de împrejurări neprevăzute, și răătăcit prin ameteala înaltei trepte sociale la care a ajuns.

E lesne a aluneca pe povârnișul ce duce de la tron la tiranie, când omul nu știe a se stăpâni pe sine și când el nu poate a sta neclintit și răbdător în prezența piedicilor ce se ridică și nămolesc calea minții lui.”

Primul deceniu al secolului al XX -lea este marcat în dramaturgia noastră istorică de apariția unor noi și valoroase creații, continuând astfel drumul ascendent al acesteia început cu cele mai importante opere ale genului - Răzvan și Vidra de B.P. Hasdeu și Despot Vodă de V. Alecsandri, este vorba de drama în 5 acte, în versuri, Vlaicu-vodă de Al. Davila, apărută în 1902, și de prima parte a trilogiei lui Delavrancea, poemul dramatic Apus de Soare, apărut în 1909 și distins pentru calitățile sale deosebite cu Premiul „Năsturel” de către Academia Română.

Dedicată luptei pentru apărarea independenței naționale și a spiritului lăităii tradiționale românești, drama istorică Vlaicu-vodă de Alexandru Davila prezintă cititorului și, respectiv, spectatorului acestei reprezentative creații a dramaturgiei noastre, vremea lui Vlaicu-vodă, în timpul domniei căruia (1364-1374) Țara Românească trece printr-o perioadă în care

eforturile voievodului de a consolida autoritatea statală se izbesc puternic de tendințele de cucerire ale Imperiului Otoman și ale Ungariei. Lupta lui Vlaicu împotriva mamei sale vitrege, Doamna Clara, catolică și înverșunată susținătoare a ocupației străine, și a celor care i se alătură ei, desfășurată într-o impresionantă suită de momente de un dramatism puternic, condusă cu înțelepciune, îndrăzneală și curaj, va birui tot ceea ce se întreprinde de către dușmanii țării și ai credinței strămoșești, doamna Clara va fi înlăturată împreună cu acoliții săi, țara fiind salvată de la înrobire.

Înzestrat cu remarcabile însușiri, Vlaicu-vodă este un erou cu o viață sufletească bogată, cu un caracter puternic care-l l'a ajutat în ceea ce se întreprinde în folosul poporului al cărui domn și slujitor este.

Sintetizând observațiile critice asupra ultimelor două opere dramatice cuprinse în această antologie, subliniem, în cazul lui Vlaicu-vodă, remarcabila construcție dramatică cu o intensitate deosebită a 1-iei scene, realizarea unor puternice fizionomii ale eticului și psihologicului personajelor, limba bogată și plină de prospețime alcătuind tirade patetice firești, realizate cu o deplină artă a compoziției; iar în ceea ce privește poemul dramatic Apus de soare, evidențiem ilustrarea pe un fond poetic fabulos atât a personajului principal, cât și a atmosferei care domină poemul, fina observație a sufletului omenesc întruchipatei în fraze sacadate, în simetrii l'erbale, cul'intele rostogolindu-se ca apele într-o cascadă și. în sfârșit, retorismul, grandoarea și teatralitatea, elementele care-i conferă poemului un loc aparte în dramaturgia noastră.

Prin Apus de soare, prima parte a trilogiei, care cuprinde și piesele Viforul și Luceafărul, consacrată de Delairancea istoriei Moldoiei medievale de la începutul secolului al XVI-lea, dramaturgia noastră se îmbogățește cu un poem dramatic dominat de un profund și dramatic lirism, închinat unuia dintre cei mai de seamă domnitori ai istoriei neamului nostru: Ștefan cel Mare, remarcabilă personificare a celor mai înalte virtuți ale poporului. „Deși prezentat în amurgul glorioasei sale domnii, cu trupul măcinat de suferință, Ștefan cel Mare dobândește, prin l'oința lui imensă, prin fermitatea cu care și-o impune, dimensiunea eroului baladesc. După ce și domină conflictul interior - provocat de limitele condiției sale biologice, de boala sa, care-l

împiedică să *mai poată/ transpune în fapte temerarele sale gânduri, el înfrânge pe boierii doritori să înlăture autoritatea centralizată, înscăunându-l ca domn pe fiul său Bogdan. Meritoriu pentru arta dramatică a lui Delavrancea - scrie mai departe Constănel Măciucă în prefața sa la Antologia de dramaturgie românească, intitulată Vlaicu Vodă și apărută în 2 volume la Editura Ion Creangă în 1973, cel de-al doilea volum cuprinzând și poemul dramatic Apus de soare - este faptul că latura eroică a lui Ștefan cel Mare nu acoperă, ci dezvăluie bogat, nuanțat, latura lui umană, conferind personajului o autenticitate incontestabilă."*

Dramaturgia istorică românească a înregistrat de-a lungul secolului al XX-ilea, începând cu cel de-al doilea deceniu, creații inspirate din viața unora dintre cele mai de seamă personalități și evenimente ale istoriei noastre naționale. Pentru calitățile deosebite literare, pentru forța cu care au evocat vremile și oamenii cărora le-au fost consacrate, menționăm dramele istorice Letopisești de Mihail Sorbul, inspirată din viața unuia dintre cei mai tragici domni ai Țării Moldovei - Ioan Vodă cel Cumplit, Ringala de Victor Eftimiu, piesă al cărui personaj principal este Ringala, soția lui Alexandru cel Bun, piesa Se face ziuă a lui Zăharia Bârsan, care evocă răscoala lui Horia, Cloșca și Crișan, de la 1784, dramele istorice Tudor Vladimirescu și Un om pribeag de Nicolae Iorga și drama Avram Iancu, închinată de Lucia Blaga marelui erou al revoluției transilvane de la 1848.

Trebuie menționat că în perioada la care ne referim, dramaturgia română și-a diversificat aria tematică a creațiilor lor - comedii, drame și tragedii-, nu puține dintre acestea afirmându-se ca prezente deosebite în istoria dramaturgiei noastre. Piese ca Gătețele de Al. Kirițescu, Patima roșie de Mihail Sorbu, Titanic Vals de Tudor Mușatescu, Tache Ianche și Cadâr de Victor Ioan Popa, Omul care a văzut moartea de Victor Eftimiu, Domnișoara Nastasia de George Mihail Zamfirescu, Omul cu mărtoaga de George Ciprian, Jocul ielelor și Suflete tari de Camil Petrescu, Jocul de-a vacanța și Steaua fără nume de Mihail Sebastian reprezintă creații, inspirate din viața societății românești, de o valoare literară deosebită, continuând să fie retipărite și reprezentate pe scenele teatrelor de la noi și nu numai.

După cel de-al doilea război mondial, dramaturgia istorică românească înregistrează un număr destul de însemnat de creații purtând în marea lor majoritate amprenta orientărilor ideologice și culturale

specifice regimului totalitar comunist. care a subjugat l'fața spirituală a poporului 11ostru. Dintre aceste creații inspirate din trecutul istoric al țării noastre amintim piesele de teatru Petru Rareș de Horia Lovinescu, Bălcescu de Camil Petrescu, Steaua zimbrului de Valeriu Anania, Răceala și A treia teapă de Marin Sorescu, Săptămâna patimilor și Viteazul de Paul Anghel. evocări dramatice închinat lui Ștefan cel Mare și, respectiv, lui Mihai Vitea-:ul.

Propunându-și. asemenea celorlalte cărți apărute în Colecția „Scriitori clasici”, să pună la dispoziția celor ce studiază istoria literaturii române cele mai reprezentative creații ale acesteia, prezenta antologie a dramaturgiei noastre istorice oferă, spre lectură și studiu, elevilor și studenți/or, patru dintre cele mai valoroase creații: Răzvan și Vidra, poemă dramatică în cinci cânturi, de B.P. Hasdeu, Despot Vodă. legendă istorică în 1•ersuri, 5 acturi și 2 tablouri, de Vasile Alecsandri, Vlaicu-vodă, dramă în 5 acte, în versuri, de Alexa11dru Davila, și Apus de soare, poem dramatic în 4 acte, de Barbu Delavrancea.

Textele pieselor a11tologate de noi au fost stabilite pe baza confruntării celor mai repreze11tative ediții apărute după cel de-al doilea război mo11dial cu ediții de bază apărute până în 1944, inclusiv, i11troducându-se astfel pasajele care au fost eliminate din texte de către cenzură.

Analiza atentă și profundă a trăsăturilor caracteristice, a miorii artistice și a importanței pe care aceste opere dramatice le au în contextul dramaturgiei noastre este oferită celor care își propu11 să le studieze în capitolele speciale de Referințe critice, selectate de noi din studii și articole apărute de-a lungul vremii în lucrări monografice, în istorii ale literaturii române sau în publicații periodice, aparținând unor personalități marcante ale criticii și istoriei noastre literare. dintre care amintim pe Nicolae Iorga, Al. Dovi/a, G. Călinescu, E. Loț•illescu, Pompiliu Col1stantinescu, Șerba11 Cioculescu, Perpessicius, Mircea Eliade, Ovidiu Papadima, Al. Piru, Constantin Ciopraga, Ion Rotaru, George Munteanu, Liviu Rebreanu, Victor Eftimiu, Tudor Arghezi, Cella Delavrancea, Tudor Vianu, Emilia șt. Miticescu, Al. Săndulescu și Dumitru Micu. Aceste aprecieri critice oferă cititorilor posibilități deosebite de aprofundare a studiului consacrat autorilor cuprinși în antologie.

Referințele critice sunt însoțite de bibliografii selective cuprinzând, de asemenea, studii și articole apărute în volume sau în publicații

periodice.

Au fost păstrate toate notele aparținând scriitorilor, adăugând acestora note pe care le-am considerat necesare îmbogățirii cunoștințelor unora dintre cititori, care sunt numerotate între paranteze la subsolul paginii.

Volumul se încheie cu u11 glosar al arhaismelor și al regionalisme/or mai puțin cunoscute.

Eugen Blăjan

B.P.HASDEU

(1838-1904)

TABEL CRONOLOGIC BIOBIBLIOGRAFIC

- 1838 - 26 februarie, la nașterea lui Bogdan (Tadeu) Petriceicu Hasdeu, în comuna Crislinești, județul Holț, ca fiul al lui Alexandru Hasdeu și al Elisabetei, născută Daucș. Familia Hasdeilor descindea din aceea a voievodului Ștefan Petriceicu. Alexandru, născut în anul 1811, a făcut studii de drept la universități din Polonia, avea înclinații deosebite pentru limbile străine, clasice și moderne, înclinații moștenite și de tatăl său, Bogdan.
- 1848 - Bogdan rămâne orfan de mamă.
- 1850 - Alexandru Hasdeu revine din Polonia în Basarabia; cei doi fii ai săi, Bogdan și Nicolae, urmează cursurile liceului regional din Chișinău.
- 1852 - Începuturile literare ale lui Bogdan: o odă, în limba rusă, scrisă cu prilejul împlinirii a 25 de ani de domnie a țarului Nicolae I, tradusă în românește de d-na E. Dvoicenco și publicată în cartea acesteia, *Începuturile literare ale lui B.P. Hasdeu*.
- Bogdan se înscrie la universitatea din Harkov. În timpul anilor de studiu scrie, în limbile rusă și franceză, schițe și lucrări privind istoria românilor și cea universală, lucrări filosofice și de astronomie; scrie poeme, în limba rusă, inspirate din poezia populară.

- 1854 - Părăsește Chișinăul intrând în armată, timp în care, sub îndrumarea tatălui său, își continuă studiile, unnând chiar și cursurile universitare la Harkov.
- 1857-1858 - Bogdan trece Prutul, în Moldova, stabilindu-se la Iași. În primăvară, e numit judecător la Cahul, iar la sfârșitul anului este destituit din funcție la ordinul lui Nicolae Vogoride; în decembrie apare, la Iași, revista „România”; aceasta, după patru numere, schimbându-și titlul în „România. Revista hebdomadară sub redacțiunea d-lui Bogdan Petriceiko[^] Hăjdău”, din care apar doar patru numere.
- 1859 - Hasdeu tipărește cu caractere semicirilice „Foaia de istorie română”, în același an este numit profesor de istorie, geografie și statistică la Școala Reală din Iași, fiind numit în același an și custode al Bibliotecii naționale din localitate.
- 1860 - Apare o nouă revistă, „Foaie de istorie și literatură”, a cărei editare încetează în luna iulie a aceluiași an.
- 1861 - Publică studii și articole în revistele din Moldova; din iulie până în septembrie pleacă în Polonia, într-o misiune științifică, prilej cu care cercetează arhivele transcrise în documente privind istoria românilor, contribuind astfel la dezvoltarea istoriografiei românești. În același an înființează cu mari dificultăți un „Institut privel de educațiune” pentru elevi.
- 1862 - Își reia posturile de profesor și, respectiv, de bibliotecar la Universitatea ieșeană. Având existența asigurată, Hasdeu tipărește o nouă revistă, „Moldova”, care de la volumul al II-lea își schimbă titlul în „Lumina”, aceasta devenind cea mai de seamă publicație periodică realizată de Hasdeu până în acel timp. Tipărită cu litere latine și redactată în cea mai mare parte de Hasdeu, revista cuprinde poezii, proză, teatru, articole și documentare istorice, cronici și biografii ale unor personalități istorice. Aici apare nuvela *Duduca Mamuca*, care, din cauza „frivolităților” pe care le cuprindea, la recomandarea „Comitetului de inspecțiune a școalelor din România de dincoace de Milcov”, îi va aduce destituirea, la 20 mai, din postul de profesor și darea lui în judecată; instanța, după o

pledoarie strălucită a inculpatului Hasdeu, îl achită.

1863 - Este numit de domnitorul Alexandru Ioan Cuza membru în Comisiunea moșilor mănăstirești, post în care rămâne puțin timp. În noiembrie, tipărește la București revista „Aghiuiă”, săptămânal satiric în care Hasdeu atacă vehement pe adversarii săi politici prin versuri satirice, foarte ironice; revista încetează să apară la ordinul lui Mihail Kogălni-ceanu, unul dintre adversarii lui Hasdeu.

1864 - Hasdeu își continuă cu perseverență studiile în domeniul istoriei, precum și activitatea literară, apărând în această perioadă volumele: *Filowfia portretului lui Vlad Țepeș*, *Luca Stroici*, părintele *filologiei române* și o nouă versiune a Duducăi *Mamuca*, nuvela Micuța. Editează publicația „Arhiva istorică” în numerele căreia apar multe și deosebit de importante documente și studii istorice.

1865 - Hasdeu conferențiază la Ateneul Român, abordând o problemă istorică, socială și literară foarte variată. La 10 iunie se căsătorește cu Iulia Faliciu, descendentă a unei familii de moți din Roșia Montană, Iulia fiind de-a lungul anilor un înverșunat susținător și stimulent pentru activitatea soiiului său.

- Scrie dramele istorice Răzvan și *Vidra* și Domnița *Ruxandra*, precum și biografia romanizată, dar critică, a domnitorului Ioan Vodă cel Cumplit.

1866 - Apare, din februarie până-n iunie, revista „Satyrul”, Hasdeu continuându-și astfel polemica, satira și invectivele la adresa adversarilor săi.

- În toamna aceluiași an i se reprezintă, la Teatrul Național din București, drama Domnița *Ruxandra*.

1867 - La 10 februarie, pe scena teatrului Basel - condus de Mihail Pascaly - are loc premiera dramei istorice Răzvan și *Vidra*.

- Întreprinde călătorii în Transilvania și Basarabia, la sfârșitul anului, fiind ales deputat.

1868 - Hasdeu este prezent în viața politică a țării atât în

parlament, cât și prin articolele sale politice publicate în ziarul „Ro[^] mânul”. Călătorește în Ungaria, Serbia, Austria, Boemia, Bavaria și Franța îmbogățindu-și studiile privind istoria universală.

- În același an este ales președinte al societății „Româ[^] nismul”, prezență deosebită în viața societății românești din acea vreme.

1869 - Apare, sub conducerea lui Hasdeu, ziarul „Traian”, care își va schimba în scurt timp titlul în „Columna lui Traian”, publicație care cuprinde cele mai de seamă articole și studii politice ale remarcabilului și temutului om politic; netolerat de guvern datorită atitudinii sale critice, Hasdeu este arestat pentru câteva zile, în strânsă legătură cu un complot organizat de Candiano-Popescu.

La 2 noiembrie se naște Iulia, singurul copil al scriitorului, al cărei naș este Ion C. Brătianu.

1871 - În toamnă, Hasdeu începe să publice în „Columna lui Traian” un amplu studiu intitulat *Vladislav Basarab*, care va apărea în aceeași publicație între anii 1871-1873 cu titlul *Istoria critică a românilor*, primul volum al acestei ample și valoroase lucrări va apărea în 1873.

- Din acest an Hasdeu renunță la activitatea sa politică, consa[^] crându-și cercetările studiilor istorice, iar „Columna lui Tra[^] ian” devine din decembrie revistă științifică.

1872 - La 9 noiembrie trece pragul vieții Alexandru Hasdeu. Fiul, recunoscut ca personalitate de prim rang a istoriogra[^] fiei noastre, își continuă cercetările în acest domeniu, rezultatele acestora sunt cuprinse în *Istoria critică a românilor*, volumul al II-ilea, care va apărea la începutul anului 1874.

1873 - Hasdeu este decorat cu „Marea medalie de aur pentru istoria națională” de domnitorul Carol.

1874 - Întreprinde o călătorie în Transilvania, în timpul careia cercetează și transcrie documente istorice. Este preocupat, în această perioadă, de domeniul filologiei, care va deține primul loc în activitatea sa, fiind numit profesor de filologie comparată; prelegerile sale sunt cuprinse în lucrarea

Principii de filologie comparată, apărută în 1875.

1876 - Prelegerile sale sunt suspendate până în mai, din ordinul lui Titu Maiorescu, ministru al Instrucției Publice.

- Apar ample și remarcabile studii filologice în „Columna lui Traian”; este tradus, în limba franceză, primul volum al *Istoriei critice a românilor*.

1877 - Hasdeu este ales membru al Academiei Române; în anul următor este trimis ca reprezentant al României la al IV-lea Congres al orientaliștilor de la Florența.

1878-1881 - Este perioada în care apar cele trei volume ale *Cuven[^] telor den* bătrâni, remarcabilă contribuție la dezvoltarea filologiei și lingvisticii românești. În 1880 este distins de Academia Română cu premiul „Ion Heliade Rădulescu” pentru primele două volume din celebrul său studiu. În 1881 soția și fiica lui Hasdeu pleacă la Paris, unde Iulia își va continua și desăvârși studiile, înregistrând uimitoare rezultate.

1882 - Reapare „Columna lui Traian” cu un conținut în exclusivitate filologic și lingvistic - Hasdeu este prezent cu o suită de monografii adunate în următorul an în volumul *Din istoria limbii române*.

1883 - Rostește un remarcabil discurs la dezvelirea monumentului lui Jules Michelet, de la Paris, discurs apărut în presa franceză și foarte apreciat.

1884 - Hasdeu este ales deputat la Craiova. Este perioada în care, din însărcinarea Academiei Române, Hasdeu lucrează la *Magnum Etymologicum Romaniae*, dicționar de o valoare remarcabilă și de vastă întindere, din care, între 1886 și 1893, apar trei volume, ultimul volum ajungând până la cuvântul bărbat. Al patrulea volum al acestei monumentale lucrări, apărut în 1898, cuprinde doar introducerea în care Hasdeu îl prezintă pe voievodul muntean Negru Vodă.

1888-1890- Iulia, fiica lui Hasdeu, se îmbolnăvește de plămâni la Paris, și, după o scurtă ședere la Montreux, este adusă în țară, la Mănăstirea Agapia, La 17 septembrie 1888 Iulia se stinge din viață, eveniment care va marca pentru totdeauna viața tatălui său, preocupările științifice ale acestuia

trecând pe un plan secund, Hasdeu reușind, răvășit de durere, să ducă la sfârșit doar o parte dintre lucrările pe care se angajase față de Academia Română să le încheie.

1891-1892 - În 1891 publică în „Revista nouă” o suită de studii spiritiste, pe care în anul următor le va edita în volumul *Sic cogito*. În aceeași perioadă conferențiază la Ateneul Român, susținând teme mult apreciate de auditoriu.

1893 - Începe construirea castelului de la Câmpina, care va fi terminat în 1896, unde Hasdeu se retrage, părăsindu-l doar pentru a tine cursurile la Universitatea din București.

1899 - Părăsește postul de la Arhivele Statului, iar în anul următor își încheie, pensionându-se, activitatea didactică universitară.

1902 - La 2 iulie moare soția sa, Iulia. Ultima sa prezentă în publicații este prefața-scrisoare la volumul *Studii* al lui N.I. Apostolescu. „Magul de la Câmpina”, cum a fost numit de cei care l-au cunoscut, își petrece timpul în atmosfera apăsătoare, încărcată de amintiri și profunde meditații, celebrând „ședințele spiritiste” de-a lungul cărora se întâlnește cu spiritele celor două ființe dragi lui, Iulia, fiica, și Iulia, sotia.

1907 - La 25 august, retras din lume asemenea unui pustnic, Bogdan Petriceicu Hasdeu trece în lumea umbrelor la Câmpina, pentru marea întâlnire cu cele două Julii, atât de dragi inimii lui. Trupul său neînsutletit va fi înmormântat la 27 august în cavoul familiei din Cimitirul Șerban-V odă (Bellu), unde se odihnește alături de fiica și sotia lui.

EDIȚII POSTUME

Cărți **poporane** - Studiu introductiv și note de Petre Haneș. București, 1935;

Scrieri literare, morale și politice - Ediție critică cu note,

variante, bibliografie și studiu introductiv. Fundatia pentru literatură și artă, 1937, 2 voi.;

Cuvente den bătrâni - Texte alese cu o introducere și note de J. Byck. Cultura națională, 1937;

Răzvan și Vidra, Poemă dramatică în cinci acte - Ediție îngrijită de Ion Pillat. Editura Cartea Românească, 1940;

Cuvente den bătrâni - Ediție îngrijită de D. Murărașu. Editura Cartea Românească, 1946;

Răzvan și Vidra, Poezii, Magnum Etymologicum - Ediție îngrijită și introducere de Mircea Eliade. Editura Cugetarea Delafras, colecția Scriitori clasici români cu comentarii, 1944;

Pagini alese - Editura de stat pentru literatură și artă, col. Biblioteca pentru toți, 1953;

Scrieri literare - Ediție îngrijită, note și prefață de Nicolae Sorin. Editura Tineretului, col. Biblioteca școlarului, 1959; ed. a 11-a, 1963; ed. a 111-a, 1965;

Scrieri literare - Prefață și note asupra ediției. Editura de stat pentru literatură și artă, col. Biblioteca pentru toți, nr. 41-42, 1960-1961;

Articole și studii literare - Prefață, texte alese și îngrijite de Constantin Măciucă. Editura pentru literatură, col. Mica bibliotecă critică, I 96 I;

Scrieri alese - Ediție îngrijită de J. Byck, cu un studiu introductiv de George Munteanu. Editura pentru literatură, 1968;

Etymologicum Magnum Romaniae - Ediție îngrijită de Andrei Rusu. Studiu introductiv de Paul Cornea. Editura Minerva, col. Biblioteca pentru toți nr. 554-555, I 970;

Răzvan și Vidra, poemă dramatică în 5 cânturi - Postfață de Constantin Măciucă. Editura Minerva, seria Arcade, 1975;

Vlaicu-vodă. Antologie de dramaturgie românească - Ediție, prefață și note finale de Constantin Măciucă. Editura Ion Creangă, col. Biblioteca școlarului, I 973, 2 voi. (volumul I cuprinde și Răzvan și Vidra);

Etymologicum Magnum Romaniae - Ediție îngrijită și sudiu introductiv de George Brâncuși. Editura Minerva, I 972, voi. I; 1974, voi. II; 1975, voi. III;

Sarcasm și **ideal**, versuri și proză - Antologie, postfată și bibliografie de Mircea Zăciu. Editura Minerva, seria Arcade, 1975;

Ioan Vodă **cel Cumplit**- Postfală și bibliografie de Doina Curticăpeanu. Editura Minerva, seria Arcade, 1978;

Dramaturgia istori~ românească - Ediție îngrijită, prefață, cronologie și note de Ion Nistor. Editura Albatros, col. Lyceum, 1981, 2 voi. (volumul I cuprinde și Răzvan și **Vidra**).

B.P. HASDEU

RAZVAN SI VIDRA

Poemă dramatică în cinci cânturi

„Mărirea deșartă și iubirea de
arginti. acestea sunt nește
neputinte iuti ale
sufletului.”

MITROP. TEOFIL.
Ca:::mria, 164.J

DEDICAȚIUNE

Sofiei mele *Julia*
Petriceicu-Ha.l"deu

Cumplita sărăcie și im•idia l'icleană Danțau în jurul meu:
În ini~i durere, și-o lacrimci pe xecmă, și-n piept suspinul
xreu!

Tu, însă, rn o lampci rămmă 1nâni.:cîiere Când.faclele .\ "-au
stân.I",
Cu-o rază de iubire sorbeai acea durere, Secai anwrul
plâns!

Srupinul .1.ini.:11r nu~li îmi sta mereu în cale: Oftam.făr' să
1•oiesc,
Ca umbrele, ce-nfafa luminii matinale De noapte ne-
amintesc!

În zilele acelea de .\ "umbrei poezie, Cu-o miină-n mâna ta,
Am scris această dramă, ce-n l•iață-mi o să fie Ca floarea „nu m-
uita”!

În .l'talactit se-ncheai.:ci o undă, picurată P-o stâncă
nencetat;
Așa oftarea-mi luni.:ci aice închei.:ată Suspîn cristalizat!

Mânia mizantropci a omului în i.:oall(/, Sarrn.l'm11/
infemal,
Le 1•ezi în a.1•tci cane. înjapte-ntr-o irnană Cu vârful de
pumnal!

Si rni .l"ă-nchin ~u oare, câțul timpul se răzbună, Ecoul
amorțit
Din nemilosul 1•i.H-ol pe rnre împreună Abia l-am resimțit?

O, tu, ce chiar .m.1pinul îl împărțeau cu mine, Fcicându-1
mai u.wr:

Tăiai <~ftarea-ntreai.:li în clouă mici .m.l"pine, Unite
prin amor! ...

B.P.H

CÂNTUL I

UN ROB PENTRU UN GALBEN

„În Moldova au cei m1c1
despre cei mari acest obicei
de pier fără județ, fără vină și fără
seamă. Singuri cei mari
judecători. singuri pârâși și
singuri plinitori legii. și de
acest obicei Moldova nu scapă
.. :·

URECHE. sub anul 1564

Fefe:

RĂZVAN, țigan dezrobit
SBIEREA, boier bătrân
TĂNASE, cer~etor
BAȘOT Ț, mare vătav
DASCĂLU TÂRGOVEAȚAI
TÂRGOVEAȚA li
TÂRGOVEAȚA III

TÂRGOVEAȚAIV
TÂRGOVEȚUL I
TÂRGOVEȚUL II
TÂRGOVEȚUL III
FATAi
FATA li
SLUJITORI de la vătăvie

O piață în Iași, în fund o biserică, mai încoace o piață. în laturi case.

TĂNASE (șezând *pe* piatră): Miluiește-mă, jupâne!
Dumnezeu va da-nzecit Sufletelor ce se-ndură de-un sărman
nenorocit!

SBIEREA (*oprindu-se în drum*): Cum? ce spui? La sută
mia? O camătă minunată!

De-ar fi astfel, toată starea-mi eu ți-aș da-o chiar
îndată ... Să știi însă că dând una, n-o mai vezi, n-o mai găsești...
TĂNASE (*sculându-se*): Miluiește-mă, jupâne, cu ce singur
socotești!

Ș-un bănuț O să-mi ajungă„. Iată, de trei zile-n gură N-am
luat un pic de pâine, n-am avut o fărânitură„.

SBIEREA: De trei zile? Ce minciună!„. ș-apoi cine-i vinovat?
Pentru mine e totuna, de-ai mâncat sau n-ai

mâncat... Un bănuț! Cum nu! E lesne!... Bănișorii nu s-aruncă. Decât cerșitor, mai bine ia toporul și la muncă.

(Răzm11 se arată în fund și se oprește din dosul lui Sbierea.)

TĂNASE: Vai,jupâne! vai,jupâne!... Nu cerșește un român,

Nu cerșește cât mai are un pai de nădejde-n sân! Nici eu nu cerșeam, jupâne, pe când aveam vitișoare, Ș-un pământ cât trage plugul, și-o prispuliță la soare; Dar vecinii, din rea pizmă, la judecată m-au tras, Ș-acum iată-mă-s, jupâne, gol pe poduri am rămas!... Copilașii plâng de foame,,.

SBIEREA: Copilașii!... Vrea să zică

Tu ești un nebun de frunte! După ce n-ai chiar nimică, Te mai apuci de prăsilă... Auzi! Îi trebui copii!

Un neam de netoți... Dă-mi pace! Ducă-se pe la pustii!...

TĂNASE (așezându-se): Of, of, of!... Și tu, jupâne, o să dai de vreo ispită!

(Sbierea face trei cruci mari dinaintea bisericii și se depărtează.fără a băga de seamă că i-a căzut o pungă dină chimir.)

RĂZVAN: Așa cruci evlavioase, așa față răstignită, Așa-nchinăciuni plecate, până la brâu și mai jos, Nu făcea nici sfântul Petre, nici însuși Domnul Hristos! Bre! Jupânul ăsta crede că drept la rai o să meargă Pe când dracii după dânsul cu limba scoasă aleargă!...

(Face câfl'a pași și ridică de jos punga.)

Aoleu! O punguliță!... Ba-i un săculeț cam greu!... Îl va fi pierdut boierul cel cu zor de Dumnezeu... Măi, oprește-te, jupâne!... Stăi, jupâne, de m-ascultă!...

SBIEREA (din afară): La naiba! Ți-am spus o dată că nu-mi place vorba multă! Un singur pas nu poți face fără să dai de vrun calic!.. Fugi! N-am bani! N-am o groșiță! N-am nimic, nimic, nimic!

RĂZVAN: Nimic n-are sărăcuțul! Așa zice! ... Prin urmare, Omul neputând să piarză tocmai lucrul ce nu-l are, Punga nu-i a lui. Atuncea ... fie dar a cui o vrea, De vreme ce toată lumea mi se leapadă de ea. ..

(Numără: *unu ... cinci. .. opt. ..*)

Douăzeci, și toți cu găuri! Parc-ar fi să-mi povestească Cum se dezmierdau, sărmanii, în salba sărbătorească, Pe-un grumaz de țărâncuță, grăsuliu și răsfățat, Pân' ce gheara ciocoimii din carne i-a înhățat! ... De-ar avea banii o limbă, lucrurile ce ne-ar spune Pe mulți albi i-ar face negri, ca cel mai negru tăciune ... Nu! Eu nu vreau astă pungă!. .. și chiar foame de mi-ar fi, Pâinea astfel cumpărată mă tem că m-ar otrăvi!. .. Moșule!

TĂNASE: Ce vrei?

RĂZVAN: Jupânul nu ți-a dat lescaie frântă?

Uite! Eu îți dau o pungă ... Scoală, moșule, și cântă!

TĂNASE: De la un țigan pomană?

RĂZVAN: Dec! Și totuși pe boier,

De-ți da o scârbă de-aramă, tu l-ai fi urcat în cer?

TĂNASE: E român, oricum. ..

RĂZVAN: Jupânule român? Vai, ce ocară!

Te-nșeli, moșule! El este piatră, lemn, strigoi sau fiară,
Dar numai român nu-l cheamă, că mult mai român
sunt eu! ...

Nu căta că-ți pare searbăd și pârlit obrazul meu, că nici
noaptea nu-i bălană, dar pământul odihnește; Că și pâinea
de secară este neagră, dar hrănește! Și-apoi, moșule, eu unul
nu-s țigan de rând, mă jur. Nu, nu, crede-mă. În
pieptu-mi bate suflet de vultur. Măculița fu româncă ...

TĂNASE: Moldoveancă?

RĂZVAN: Se-nțelege.

TĂNASE: Moldoveancă? Ce-auz, Doamne!. .. dar asta-i o
fărdelege: Unde s-a aflat că s-a-mpreunat Corbi cu turturele, Șerpi cu
floricele. Urși cu căprioare și norii cu soare? ...

O porumbiță să-ndure un bărbat cioroi ...

RĂZVAN: Taci, măi!

Că simțesc cum intră-n mine șaptezeci de năbădăi! ... N-
atinge țărâna marnei, că nu mai știu ce-o să fie! Mi se-
ntâmplă multe pozne când sunt cuprins de mânie.
Eu nu-s țigan ... ți-am mai spus-o! ... Nu mă mai tot

zăpăci! ... Mai pe scurt, na, iată, banii! ... Pleacă
dracului d-aci !

TĂNASE: De la un șerb nu voi cere, nu voi lua niciodată:
Ursita-mi e neferice, dar a ta-i chiar blestemată. De
mi-ar fi să mor de foame, mâna mea n-o voi păta,
Primind milă dintr-o mână, care ... nici ea nu-i a ta!

RĂZVAN: Eu șerb? dar bată-te focul, mitropolitul Năstase
Nu știi oare că la moartea-i pe toți robii săi iertase? ...
Singurul vlădică-n lunî~ .~au cel puțin la români,
Care nu voia ca frații să fie slugi și stăpâni, Fiind tot
un os ș-o carne ... Așa scris-a în diată, Poruncind să
plece slobozi toți ȝiganii săi dodată; Toți, moșule, pân' la
unul: bărbați, copii și muieri... S-a spart lanțul! De-
atunci, iată, două ierni și două veri Eu zbor în stînga și-
n dreapta, ca voioasa ciocârlie Pe care n-o mai
poprește ferecata colivie.

TĂNASE: Ești ȝigan pe jumătate, nu ești rob ...

RĂZVAN: Asta-i nimic.

Mai este ceva. Văzut-ai? ...

TĂNASE: Ce?

RĂZVAN: Un ȝigan grămătic?

TĂNASE: Grămătic? ... nu!. .. nu, băiete ... N-am văzut, căci
nu se
vede,

și chiar de-aș vedea cu ochii, pare-mi-se că n-aș crede.

RĂZVAN: ȝiganii sunt tot ce-ti place: șelari, fierari,
potcovari... TĂNASE: Calăi ...

RĂZVAN: Adecă, nu-i vorbă, nici calăii nu sunt rari! ¹¹

Dar grămălici, ba. .. Ei bine! Numai singur eu supt
soare, Dintre mii de ȝigătime, știut-am să-nvăț scrisoare,
Sârbească și românească, încât ajunsei de mic În casa
mitropoliei cel mai isteț grămătic ...

Grămătic, moșule dragă! ... Acuma ia dară banii, și te rog a
nu mă pune într-un hal cu toți ȝiganii .. . T ~NASE: Dar acești
bani, măi băiete, vor fi un lucru ... furat. RAZVAN: Așa-i!
Tocmai! Ai dreptate! Ai vorbit adevărat!

Toți banii din țara noastră poartă, moșule, pe sine Semnul furilor ce-i pradă, printre lacrimi și suspine, De la noi, de la opincă, de la omul cel sărman, Ş-apoi nu vor să ne-arunce în obraz un gologan! Zburători ce sug în umbră! Javre, moșule, d-acelea La cari omenească-ți pare numai fața, numai pielea, Iar sufletul pe dobândă fu luat de la satan, Cu tocmeală să se-ntoarcă mai murdar și mai viclean! ... TĂNASE: Bine, bine spui, băiete! ... RĂZVAN: Lucru furat! ai dreptate!

Însă n-oi fi eu acela care va prăda pe-un frate!

Mama, buna măicuță, din mormânt ar tresări, De-ar ști că-n pieptu-mi se mișcă păcatul de-a tâlhări!.. .. Dar la naiba frunza verde! Ce să mai tocăm degeabă? Iată banii, mulțumește, du-te, caută-ți de treabă!

Află, moșule, atâta: fie banii chiar furați, w Copilașii tăi te-așteaptă fără pită și-nsetați !. .. TANASE (*luând punga și sculându-se*): Bogdaprosti, măi băiete!. .. Bogdaprosti ! Rău îmi pare

Ca să văz o lighioană c-un suflet atât de mare!

De-ai fi român, cale-vale! dar țigan, păcat! păcat!

Tat-tău o fi fost, băiete, o groază de blăstemat

De-au întortocheat pe mă-ta în lingușirile lui² ...

Multe dragostea mai face pe fața pământului!

E curat un fel de boală, ce de noi când se lipește,

Pe român mi-l țigănește, pe țigan mi-l românește, Toate

lucrurile-o lume cu susul le pune-n jos: Îngerul urât se pare, ucigă-1 crucea frumos! ...

Dar eram să uit, băiete, de-a te-ntreba, cum te cheamă?

RĂZVAN: Pe mine Răzvan ... Smaranda chema pe drăguța
mamă;

Muri an ... ba nu! trăiește! trăiește-o cugetul meu,

și va trăi totdeauna, până voi trăi și eu! ...

TĂNASE: Dumnezeu să mi-te-ajute, precum tu m-ajuti pe
mine;

Zilele tale să curgă tot zile lungi și senine;

Iar nevoia să doboare pe-oricine-ți va fi dușman! ...

Rămâi sănătos, băiete! ... Ce păcat că ești țigan! ...

(Pleacă *munzurând*: Răzvan, Răzvan, Răzvan ... apoi se
întoarce.)

știi ce? Mi-am luat de samă ... Nu-mi

trebuie punga-ntreagă.

Mi-ajunge ş-un singur galăn ... zău așa, Răzvane dragă! Mai sunt mulți săraci, băiete, și eu n-aș vrea de prisos, Pe când se zbuciumă frații, simțind cuțitul la os!

(scotând *punga*)

Na!. ..

RĂZVAN: Dar, moșule ... TĂNASE: Ascultă, nu mai face vorbă lungă!

Mai împarte tu ş-altora pâine din această pungă.

(*la un galbă11 și dă sacul lui Ră~1·a11.*)

Fă pe gândul meu, căci altfel, zău, nu primesc nici un
ban ...

Acuma mă duc, băiete ... Mare păcat că-i țigan! ...

(*lese*)

RĂZVAN: Bietul om! ... Ce fudulie! Ce vorbe late! Ce toană! Cineva, privind, l-ar crede că-i un împărat în goană!

Ce despreț! O-abia ne vede ... Taica lui n-a fost țigan!

...

(*Se uită în jur cu pază, apoi scoate din sân o hârtie.*)

Lumea-și bate joc de mine! Râde lumea de Răzvan! ...

O să rîz și eu de lume! ... Da, vom râde fiecare: Ea de mine cu trufie, eu de dânsa cu turbare!. ..

(*Lipește hârtia pe un stâlp și iese, pe când ușa bisericii se deschide, 1·e11ind mai mulți, dintre cari dascălul se oprește lângă hânie, iar ceilalți se grămădesc.*)

TÂRGOVEAȚA I: Uf! Nu mai stau pe picioare de

necă
jită
ce
sânt
!

Zău, nu-i prea bună zăbava, fie locul cât de sfânt. Părințelul Agaftanghel ar fi un preot cu minte, Dar lungește, vai! ... Te face să fugi chiar de cele sfinte.

T ÂRGOVEAȚ A II: E mai deștept popa Tacu de la Sfântul

Nicolai;

În două vorbe ți-arată calea-o iad și calea-o rai, și-
apoi îți zice: alege-ți! - și-ntr-o suflare sfârșește: De-ți place
iadul sau raiul, cum vrei, el nu te silește ...

(Dascălul, *stând lângă hârtie, începe a râde cu hohot.*)

TÂRGOVEȚUL I: Dar tu ce râzi, măi fârtate, singur,
chiar ca
un
smintit?

Te știam om de ispravă! Doar n-ai înnebunit? Spune,
ce scrie pe-acolo?

TÂRGOVEȚELE: Cine scrie și cum scrie?

TÂRGOVEȚUL II: Nu cumva iarăși vreun cântec, rânjind de
biata domnie?

TÂRGOVEȚUL III: Sau poate vro păcăleală, pe vomici?
pe logofeți?

DASCĂLUL: „Eyvrov â.vtyvrov, Xa.tEyvrov< ¹>: nește cai
verzi pe păreți! ...

TÂRGOVEȚUL I: Ești nerod, și pace bună! Eu nu-s
cărturar ca tine.

TÂRGOVEȚUL II: Nici eu!

(¹ Știu și răsștiu (gr.).

TÂRGOVEȚUL III: Nici eu!

TOȚI: Chiar nici unul! ..

DASCĂLUL: Așa să fie!

TOȚI: Vezi bine!

DASCĂLUL: Vai de țară!

TÂRGOVEȚUL I: Tu citește!

TÂRGOVEȚUL II: Ești dascăl!

TÂRGOVEȚUL III: E treaba ta!

TÂRGOVEAȚA I: Curând! Curând!

TÂRGOVEAȚA II: Zi odată! CELELALTE: Nu mai putem
aștepta!

DASCĂLUL: Fiindcă voi nu știți carte ...

TOȚI: Ei bine?

DASCĂLUL: Dar faceți gură ...

TOȚI: Ei bine?

DASCĂLUL: Căci din păcate, a românului făptură este ...

TOȚI: Ei bine?

DASCĂLUL: Să zbiere cu câtu-i mai nătărău ...

TOȚI: Ei bine?

DASCĂLUL: De voi mi-e milă ...

TOȚI: Ei bine?

DASCĂLUL: Voi citi eu.

TÂRGOVEȚUL I: Citește!

TÂRGOVEȚUL II: Da! Da!

TÂRGOVEȚUL III: Începe! TÂRGOVEȚELE: Ascultare!
Ascultare!

TÂRGOVEȚUL I: Eu port bumbac în ureche. Ridică-ți
glasul mai tare ...

TÂRGOVEȚUL II: Dar nu răcni, că pe mine mă cam
supără la cap ...

TÂRGOVEȚUL III: Mai în sfârșit, hai odată, mișcă-ți
barba cea de țap!

DASCĂLUL (citește):

Frunză verde de negară.

De când domnește în țară

Petru-vodă șchiop și slut,

De răs țara S-a făcut! ...

TOȚI: De răs țara S-a făcut! Da, da, da!

Hi, hi, hi! Ha, ha, ha! Hi, hi! Ha, ha!

TÂRGOVEAȚA I: Petru-vodă șchiopătează, dar nu-i slut! ¹

TÂRGOVEAȚA II: Nu, nu, nu este!

Ba-i chiar frumușel la față ca fătul cel din poveste!

TÂRGOVEȚUL II: Tăceți, găștelor, odată!

TÂRGOVEȚELE: Auzi, obraznici, mojiți!

DASCĂLUL: Ori m-eii asculta, sau altfel mă duc și vă las
aici... TÂRGOVEȚUL II: Ba nu,,. Citește! citește!

TÂRGOVEȚELE: Noi găște? Noi?,,. Ce ocară!

TÂRGOVEȚUL I: Tăceți sau plecaii!

TÂRGOVEȚUL II: Firește!

TÂRGOVEȚUL III: Da, da! Afară! Afară!

DASCĂLUL: Vreți să m-ascultați odată?

TÂRGOVEȚUL I: Negreșit! Nu ne pricepi?

TÂRGOVEȚUL II: Citește! Haide! Tăcere!

TÂRGOVEȚUL III: Apoi dară ce nu-ncepi?

DASCĂLUL:

Frunză verde de neagră,
Vodă doarme în cămară,
Iar boierii, tot furând,
Își fac trebile pe rând!

TOȚI: Își fac trebile pe rând! Da, da, da!

Hi, hi, hi! Ha, ha, ha! Hi, hi! Ha, ha!

DASCĂLUL:

Frunză verde de negară,
Norodul plânge și
zbiară, Dar în cer și pe
pământ Nu-l aude nici
un sfânt!

TOȚI: Nu-l aude nici un sfânt! Da, da, da!

Hi, hi, hi! Ha, ha, ha! Hi, hi! Ha, ha!

DASCĂLUL: Frunză verde de neg,,.

TÂRGOVEAȚA I (*întrerupând*): Haide! iarăși frunză de
negară?

Ce, Doamne! Tot numai una?,,. ca și cum n-ar fi-
ntr-o vară Feluri de feluri de frunze!,,.

TÂRGOVEAȚA II: Vioarele, rozmarini... TÂRGOVEAȚA III:
Garofițe, busuioace .. .

TÂRGOVEAȚA IV: Trandafiri, brândușe .. . TOATE: Crini ...

TÂRGOVEȚUL I: Tăceți odată, că-i poznă! TÂRGOVEȚUL II:

O să vă luăm la goană! TÂRGOVEAȚA I: Auzit-ai, soro,
vorbe!

TÂRGOVEȚUL III: Bre! Doar nu ești o icoană? TÂRGOVEAȚA II:

Dar nici dumneata un vodă, ca să ne batjocorești!

DASCĂLUL: Vreți să citesc mai departe? Nu vreți? ... TOȚI:

Ba da, să citești!

DASCĂLUL:

Frunză verde de negară, Decât un domn de ocară,
Iar boieri mișei și hop, Mai bine la dracu totii !

TOȚI: Mai bine la dracu toți! Da, da, da! Hi, hi, hi! Ha, ha, ha! Hi, hi! Ha, ha!

TÂRGOVEȚUL I: Măi! Oare tocmai la dracu? ... Să nu fie? ... Știi... Mai lasă ...

TÂRGOVEȚUL II: Ba nu! Nicidecum! La dracu!

TÂRGOVEȚUL III: La dracu cei ce ne-apasă!

TÂRGOVEȚUL I: Fie și la dracu, totuși ... vro vorbă mai cu papuci...

De pildă: la cel cu coadă și cu coarne să te duci; se-nțelege că-i tot dracul, dar ocara-i mai cioplită ... DASCĂLUL: Aș! Cu coarne și cu coadă poate să fie ș-o vită!

Mai bine dar drept la dracu! TÂRGOVEȚUL II: Mai bine, pre legea mea!

MAI MULTE VOCI: Ho! Încet! Vine vatazul!

TÂRGOVEAȚA I: O să dăm de vreo belea! ...

(Se arată Bașotă, înconjurat de slujitori.) DASCĂLUL:

Sosește nenorocitul, tocmai când vorbeam de vite:

Se-ntâmplă, zău, câteodată, cimilituri potrivite.

BAȘOTĂ: Oameni buni! Ce stați aice? Ce veste? Ce v-ați oprit?

Cu ce scop? ... A! o hârtie! să vedem, ce s-a citit?

TÂRGOVEȚUL I: Va fi o carte domnească ... TÂRGOVEȚUL II: O cazanie ...

TÂRGOVEȚUL III: O rugă ...

BAȘOTĂ: Slujitori! să fiți cu pază, ca nici unul să nu fugă ...

Parc-aș fi sigur că-i iarăși vrun cântec nerușinat!~ TÂRGOVEȚUL I: N-aș crede!

TÂRGOVEȚUL II: Nu-l mai citește! TÂRGOVEȚUL III: Foarte rău ne-am încurcat...

BAȘOTĂ (*apropiindu-se de placard și silabisind: frun .. frunză. .. verde ... de neagră. .. de când. .. dom ... dom ... domnește ...*): Cum? Împotriva domniei? Împotriva stăpânirii?

Și voi toți sunteți în gloată părtași ai nelegiurii?

A! V-am prins, lifte spurcate! Vi-i dragă viața, sau ba?

Să-mi spună dar adevărul, pe cine I-oi întreba!

(Apucă *de piept pe Târgove(ul /.)*)

Tu ai o față cam proastă: frunte jos, gură căscată,
Semnele cele mai bune de-o inimă nestricată ...

Pune dar mâna pe cuget, ȝ-arată-mi cine l-a scris

Acest cântec ce cutează pe-un vodă să-l ia în răs?

TÂRGOVEȚUL I: Iartă-mă, jupân vătave ... măria-ta ȝi stăpâne

...

Eu nu ȝtiu chiar nimicută ... de nu-i așa, să fiu căne ...

Eu am sosit acuȝica ... Sunt omul cel mai smerit...

Eu nu ȝtiu carte, jupâne. .. Nu eu, altul a citit...

(Răzvan, *intrând pe nesim(ite, se amestecă în gloată.)* BAȘOTĂ:

A citit? Dar cine-anume? Care dintre toȝi? Arată!

TÂRGOVEȚUL I (arată *la* Dascăl): Acesta, jupân vatave ...

BAȘOTĂ: A! Ființă blăstemată!

DASCĂLUL: Da, da! Cam așa,jupâne! Ce să zic? Eu am citit,

Dar nu cu voie vegheată: chiar dumnealor m-au poftit... Cercetează-i ȝi-i întreabă ... Nu sunt eu cel cu pricina.

A citi când nu te lasă, de! a cui să fie vina?

BAȘOTĂ: Oameni buni! Acuma dară, ca să văz ce-i de făcut, vă mai întreab, cum anume a citit acest limbut?

TÂRGOVEȚUL I: Curat pe moldovenie ... TÂRGOVEȚUL II: Negreȝit! Cum se citeȝte!

BAȘOTĂ: Drace! nu-i aci-ntrebarea. Eu ȝtiu că moldoveneȝte. Dar citit-a oare iute? Fără a se-nvălmăȝa? Resfirat? Limpede? Neted? Repede?

MAI MUL ȚI: Aȝa! aȝa!

BAȘOTĂ: Aȝa-i, hoȝule? ... Ei bine! Acuma ce-mi vei răspunde? DASCĂLUL: Hoȝ! r\l(j)iji cravtov¹¹ >, jupâne. Eu nu doresc a m-ascunde, Citit-am cum este rostul; vezi bine că nu-n zădar Am tot învăȝat la buche. Sunt dascăl! Sunt cărturar!

BAȘOTĂ: Ticălosule! Cum, Doamne, nu ȝi-e greu, nu ȝi-e

mi spui mie la palavre, când vorbeşti tocmai cu

mm e ?.

... Eu! eu vătavul cel mare, mă-nţelegi tu cine-seu?
Mâna dreaptă a lui hatman, carele la rândul său Este
şi el mâna dreaptă a lui vodă ... Prin urmare, Vreau să-
ţi spui, cap fără de crieri ! că eu, vătavul cel mare, N-aş
putea citi prea iute ceea ce alţii au scris. Ş-apoi tu! tu
s-o poţi face? Ar fi un lucru de râs! Un dascălaş, o
nemică, tu să mă-ntreci chiar pe mine? Aceasta-i peste
putinţă! Aceasta nu se cuvine! ... Deci, judecata ţi-e
scurtă, fiind foarte-nvederat că cine-i foarte obraznic
este foarte vinovat.

Tu ai scris cântecl ăsta! Te cunoşti după sprânceană: Un
nas ascuţit de vulpe, o bărbuţă vicleană, Ochi mici şi buză
subţire ... chiar un chip de fariseu! Vezi că te-am
ghicit? Pe mine nu mă-nşeli tu, fătul meu! ...
Slujitorilor, luaţi-l! E bun de spânzurătoare!

... Cunoaşte-te pe tine însuţi (gr.). RĂZVAN: Mai staţi! De ce-i
aşa pripă? Turci, tătari sunteţi voi oare De săriţi dintr-o
năvală grabnic a ne spânzua? Jupân vataş, mână dreaptă! Mă
rog nu te supăra!

să fie oare cu cale, în ţara moldovenească, A omorî
pentru-un cântec o fiinţă omenească?

BAŞOTĂ: Țigan! Cioară! Faraoane!

RĂZVAN: Fie toate cum vei vra,

Dar pe bietul om, jupâne, iartă-l, nu-l mai spânzura!

El nu-i faraon, nu-i cioară; e român, îţi este frate ...

TÂRGOVEȚII: Are dreptate țiganul! Țiganul are dreptate!

BAŞOTĂ: O să-l învăţ eu îndată! Să mă-nfrunte ş-un netot?

Băieţi! Pe-amândoi luaţi-i! Spânzuraţi-i bot la bot!

RĂZVAN: Zău? Ce spui? Aşa-i povestea? De minune!

Foart
e
bine,,.

Atunci lăsaţi-l pe dascăl şi luaţi-mă pe mine;

El nu-i vinovat, sărmanul; cântecul făcut-am eu;
L-am scris, l-am lipit și pace! De nu-i bun, îmi pare
rău,,. Ce priviți așa la mine? Doară nu-s o arătare,,.

MAI MULȚI: Tu ai scris?

RĂZVAN: Chiar eu, firește.

BAȘOTĂ: Lucru vrednic de mirare.

Un țigan să scrie stihuri, n-aș fi crezut-o,,. Ce-i drept,
Mutra-i oarecum arată suflet ager și deștept... Vrea să
zică, ș-acea doină din săptămâna trecută?

RĂZVAN:

Foaie verde magheran,
Logofătule viclean,,.⁵

Da, da, jupâne vătave! Tot de mine e făcută ...

TOȚI: Bre!

BAȘOTĂ: Ciudat! Să știe carte o jivină de țigan!

RĂZVAN: Ba poate că-ntrec, jupâne, pe mulți boieri din
Divan ...

BAȘOTĂ: Slujitori! lăsați pe dascăl, măcar că eu cu
arcanul Pe toți dascălii i-aș prinde ș-aș spânzura cu
toptanul; Căci ei răzvrătesc norodul, ei învață pe cei
mulți

C-ar trebui ca boierii să umble goi și desculți; Și chiar
ăst țigan n-ar merge astăzi la spânzurătoare De n-ar fi fost
nici un dascăl ca să-l pună la scrisoare ... Cată dar,
dascăle, cată! ⁶ Scăpat-ai cum ai scăpat, Dar păzește-te
de dracul, c-o să dai de vrun păcat! ... Acuma tu,
faraoane, răspunde-mi dar docamdată, Dece te-apuci tu
d-o treabă poprită și neiertată? O faci oare de la tine? sau
cineva ți-o fi spus?

P.ĂZV AN: Apoi de, jupân vătave, Stane jos și Oprea-i sus!
Dumneata mereu ne spânzuri, ș-astfel trăiești boierește;
Eu fac doine și doinițe, ca să-mi petrec țigănește; Fiecare
cu ce poate! ... Nu-i dat dreptul orișicui Să pună-n
ștreang omenirea în mijlocul târgului! ... Ș-apoi acest
drept, jupâne, dacă mi s-ar da și mie, Eu n-aș omorî
nici unul, ca să pot ierta o mie.

BAȘOTĂ (*surzând*): Șiret țigan! ... Dar nu-i lesne a scăpa .

pe-un osândit!

Fapta ce tu ai făcut-oe un lucru de gândit. A necinsti cârmuirea, a batjocori Divanul, Poate numai doară vodă, sau măria-sa sultanul... Totuși, dragul meu, o lege, un vechi și sfânt obicei, Te-ar scoate din gura morții ... Ești însurat, sau holtei?

RĂZVAN: Ba nu-s însurat, jupâne. . . BAȘOTĂ: Mare noroc! Ești feric~!

Ai putea să scapi cu zile ... In pravila țării zice Cum că de-osândă se iartă pe cine-l ia de bărbat O copilă. o fecioară, un suflet nevinovat⁷ ... Așa-i obiceiul nostru, datina cea strămoșească. Acuma rămâne numai vro fată să se găsească ...

(către târgol'ețe)

Printre voi nu este oare?

FATA I: Sunt eu.

FATA II: și eu. BAȘOTĂ: Minunat!

Două fete cumsecade? Nu-i așa? De măritat? FATA I: Negreșit!

FATA II: Fără-ndoială!

BAȘOTĂ: Prea bine. Spune-ți-mi, dară,

Care dintre voi, de milă, nu va lăsa ca să piară De-o caznă foarte cumplită acest băiat priceput? Însumi eu voi face nunta, după cum a111 mai făcut. M-eți fi ciraci...

FATA I: Iertăciune! Eu una nu vreau,jupâne! ...

Un bărbat țigan! O, Doamne! ... Cum se poate! ... E rușine! FATA II: și nici eu!. .. Ferească Sfântul!. .. Mai bine foc și potop!

S-ajung de povestea lumii? Eu, fată de potropop?

RĂZVAN: Așa-i? Atunci de ce dară ieșit-ați voi amândouă, Răsărind în sus deodată, ca ciupercile când plouă, Ca să ne cântați cu ison că sunteți de măritat?

FATA I: De ce! ... Iată! ... Să se știe! ...

FATA II: Ce țigan nerușinat!

RĂZVAN: Măi! Le-ați auzit cu toții de la mic și pân' la mare!

Astfel dar, de-acu-nainte veți ști bine fiecare,
Spunând-o-n toată Moldova, spre știința tuturor De la
Nistru pân' la munte, că cine sunt dumnealor!
Mirese de porunceală ce-ar vrea bărbați să-și găsească ...
Iar dumneaei mai cu samă, O fată potropopească!

(Toți *râd cu hohote.*)

SBIEREA (*intrând*): Ce oameni lipsiți de minte. Să răză chiar
de prisos: și fără nici o dobândă, și fără nici un folos.

RĂZVAN: Ai văzut, jupân vătave, că nu-i nici o fată-n lume
Ca să nu se înfioare când aude de-al meu nume ...
Frumoasă-i legea străbună, ce iartă pe-un vinovat, Dacă
poate să-l iubească un înger fără păcat; Frumoasă-i legea
străbună, care pricepe c-o ceață Se pierde, când o
răzbate o rază de dimineață; Frumoasă-i legea străbună, care
crede că nu-i rău Alesul unei ființe curate ca
Dumnezeu!. ..

Frumoasă-i legea străbună ... dar dânsa nu-i pentru
mine, Precum într-o florărie nu-i loc unui mărăcine,
Precum într-o sărbătoare nu-i loc unui cerșitor, Precum
în zvonul de râsuri nu-i loc plânsului de dor; Căci
numai cerul primește, sub streășina-i milostivă, Scai și
floare. catifeaua și sumanul dopotrivă! ... Eu țigan!
eu ... o, jupâne! Decât vai, decât amar, Mai dulcea-i
spânzurătoarea! Nu mai aștepta-n zadar!. ..

(În acest inten-al Sbierea, zări11d capătul pu11gii ieșit di11
cămașa lui Răzl'a11, se pipăie cu-11grijire la chimir.)

BAȘOTĂ: Pentru cea dintâi greșală, moartea ștreangului e
mare .

..

Slujitori, acum dodată ... duceți-mi-1 la-nchisoare.

SBIEREA (*smulgând punga din sânul lui Răzvan*): Sacul
meu, jupân vătave! Iată-l, săculețul
meu!

(Se pune a număra banii.)

BAȘOTĂ: Cum? Așa să fie oare? L-ai furat? Tu RĂZVAN: Ba
nu eu.

TÂRGOVEȚUL I: Țiganul la mal se-neacă! TÂRGOVEȚUL II:
Țiganul își dete-n petec!⁸ TÂRGOVEȚUL III: Zi că-i un țigan,
și pace! TÂRGOVEȚELE: Un ticălos! Un besmetec!
SBIEREA: Fost-au douăzeci de galbeni... Numai nouăsprece
mai sânt!

...

Unde-i unul? unul? unul? ... Dați-mi-l de sub pământ!

BAȘOTA: Unde-i galbănul, țigane?

SBIEREA: Un gălbănaș, rupt din soare,

Strălucitor, fără gaură, ferecat... M-auzi tu oare?

BAȘOTĂ: De ce nu răspunzi, țigane?

SBIEREA: De ce mă nenorocești?

RĂZVAN: Apoi de! .. Iartă, jupâne ... Galbănu-ți nu-l mai
găsești ...

În locu-i va fi o pâine într-o colibă săracă ...

SBIEREA: Eu nu te-nțeleg! Eu nu știu! ... Scoate-mi-I din
piatră seacă!

BAȘOTĂ: Țiganul e prea obraznic. Am fost cu dânsul
prea

blând. Slujitorilor, luați-l! Spânzurați-l mai curând!

SBIEREA (*apucând pe* Bașotă *de* mână): Mai stăi, jupâne
vătave! Nu te grăbi! Mai așteaptă ...

Spânzură-l, dar mai-nainte fă-mi o judecată dreaptă.

BAȘOTĂ: Ciudat, boierule dragă! Apoi ce-ți pot face eu?

SBIEREA: Cum ce? Vreau sfânta dreptate! ... Cum ce?
Dă-mi gal bănu! ...

~itat-ai pravila țării? obicei? canoane? legea? ...

DASCALUL: In ce guri încape legea!

SBIEREA: În gura mea, se-nțelege! ...

Ascultă, jupân vătave ... Nu mă lăsa păgubaș! .. Sau țiganul
să-mi întoarcă acel galbăn ... gălbănaș ... Ori de nu, atunci,
jupâne, stăpânul să mi-l plătească ... Astfel este
obiceiul, pravila moldovenească ...

BAȘOTĂ: Al cui ești tu, măi țigane? Cine e stăpânul tău?

RĂZVAN: Sunt țigan iertat, jupâne: țiganul lui Dumnezeu!

SBIEREA: Iertat? cu atât mai bine! Dup-a legii glăsuire,

Băiatul mi se cuvine în loc de despăgubire,

Așa-i. jupâne vătave! ... Pravila zice curat:

Furul să se dea aceluia de la care a furat.')

Dă-mi-l rob.

RĂZVAN: Eu rob?

SBIEREA: Vezi bine!

BAȘOTĂ: Adecă, oricum să fie,

Vrei, boierule, să-l capeți jidovește în robie.

Știi c-un țigan, chiar de laie, se plătește orișicând Peste douăzeci de taleri, pe când ăsta nu-i de rînd: E frumos și știe carte ...

SBIEREA: Știe carte?

BAȘOTĂ: Foarte bine.

SBIEREA: Tocmai așa rob îmi trebui. Este tocmai pentru mine.

Îmi va ține catastișe, socoteli și daraveri.

Dă-mi-l după legea țării ...

DASCĂLUL: Cea făcută de boieri!

SBIEREA: Nu știu de cine-i făcută, dar știu că-i foarte cu cale.

BAȘOTĂ: Atuncea se schimbă treaba ... Să-ți spui verde dumitale c-aș avea și eu nevoie de-un țigan așa de rar, Cam cutezător, cam țăntoș, dar deștept și cărturar.

Nu-nfeleg, nu pot pricepe și nu vreau ca el să fie

Bună pradă pentru altul, pe când îmi place și mie ... Deci, ia-

ți galbănul din parte-mi, iar eu pe țigan mi-l iau. SBIEREA:

Nu, jupâne! Niciodată! nu, nu, nu! Nu vreau!

Nu vreau! ..

Vinovatul să-mi plătească! Nu altul! Nu orișicare!

BAȘOTĂ: Boierule! Știi prea bine, cine-i vătavul cel

mare? ... SBIEREA: Dec! și eu la visterie fost-am flori-

cămăraș! BAȘOTĂ: Boierule! Află dară că postelnicul mi-e naș

... SBIEREA: Dar apoi și eu, jupâne, cu logofătul sunt rudă ...

BAȘOTĂ: Boierule! Nu m-aprinde! .. Mă faci să plesnesc

de ciudă! .. SBIEREA: Plesnește. Eu nu te-mpiedic ... Dar

țiganu-i tot al meu! .. BAȘOTĂ: Boierule! Taci din gură,

căci mă jur că eu ... eu ... eu .. RĂZVAN (către *popor*):

Câinii osul ca s-apuce, corbii stârvul ca să-mpartă,

Boierii ca să robească, unii cu alții se ceartă! ..

TÂRGOVEȚUL I: Se-nțelege!

TOȚI: Așa este! SBIEREA: Îi vezi, jupâne vătav!

Taie-i pe toți! Nimicește moșicimea cu nărav!

Dar pe țigan dă-mi-l mie.

RĂZVAN: Stați, boieri! Vorba-i degeabă!

Nu m-eți robi voi pe mine! Nu m-eți robi! Mai degrabă
Veți pune-n lanțuri furtuna, cu tunete și cu ploii, Decât s-
ajung eu vrodată rob la unul dintre voi! ... Jupâne! Eu cer
osânda. Spânzurătoarea m-așteaptă. Mi-am bătut joc de domnie:
e cea mai grozavă faptă! ... Cineva poate să răză de sfinți și de
Dumnezeu, Dar de vodă, nu ... Ei bine! Dă-mi, jupâne,
ștreangul meu! BAȘOTĂ: Slujitorilor, luați-l! .. Ba nu ...

(/ui Shierea la o pane)

Boierule dragă.

Uită cearta, căci, pe cînte, am glumit, a fost o șagă,
Un nimic. Dumneata, frate, cu logofătul ești neam, și
chiar la logofeție eu o judecată am Cu nește răzași... Un
petec ... Nu-i tocmai o treabă mare ... Mă-ntelegi ... Să
fim prieteni... O pricină de hotare ...

(Se strâng de mâni cu căldură.)

RĂZVAN: Ce mai așteptați voi dară? Ce stați? Ce vă mai
gândiți? ... Calăi ce pe robi ucideți, pe cei slobozi îi robiți!

TOȚI: Are dreptate țiganul! Țiganul are dreptate!

BAȘOTĂ: Slujitori! Dați-mi afară toate gurile căscate!

*(Slujitorii gonesc poporul, care se depărtează cu
nemulțumire.)*

TÂRGOVEȚUL I: Lasă-mă, jupân vătave, să văz cioroi
spânzurat!

CEILALȚI: Și eu! și eu! ..

BAȘOTĂ: Ba la naiba!

SBIEREA: Afară de la mezat!

BAȘOTĂ: Așa-i! Acum suntem singuri! Nimeni nu-mi mai
stă la spate, Ca să strige că-i cu cale sau că nu este
dreptate ... Slujitorilor, la lucru! ... Apucați-l pe țigan!

RĂZVAN (lăsându-se în mâinile slujitorilor): Mă dau eu
singur,
jupâne.

BAȘOTĂ: Treaba merge găitan. Legați-mi-l și duceți-l...

RĂZVAN: Întins la spânzurătoare!

Omule omule, să fie slobod; decât rob, mai bine moare;

Și apoi moartea-i înviere pentru cel desprețuit!

SBIEREA: Aleu! Vorbește-ntr-aiurea ... Necum să

fi-nnebunit!.. ..

BAȘOTĂ: Prietene! Ia-ți țiganul, și nu uita mai cu samă

Pricina cea de

hotare ... RĂZVAN (*zbuciumându-se cu desperare*): Unde

ești, o! mamă! mamă!

CÂNTUL II

RĂZBUNAREA

„Țiganul și clăcașul Au fost
gândirea mea: Stăpânul.
arendașul. Si legea lor cea
grea .. ::

C. BOLLIAC

Fețele:

RĂZVAN, căpitan de

RĂZAȘU

L   ceași de

V ȚĂSCAN GANEA, boier

VIDRA, nepoata vornicului

Moțoc

CRIFTEA

MOȘ TĂNASE

HOȚUL I HOȚUL II

HOȚUL III

CIOBANUL

HAIDUCI

Un crâng în codrul Orheiului în Basarabia. În fund un părau.
Mai încoace un trunchi răsturnat. În laturi stânci.

HOȚUL I: Iar să-mi spuneți, ce să facem ca să mai scurtăm
din vreme? HOȚUL II: Face-vom ce face frunza, când prin
codru
vântul geme;
Ori vom face ca izvorul, când aruncă spuma lui,

Scăpărând argint din undă, pe verdeața crângului; Sau să
facem ca securea, când fieru-n copaci lovește, Iar
copaci ul nu se lasă, luptându-se bărbătește;
Frunza, securea, izvorul, toate ne cântă cu dor:

Să cântăm și noi ca frunză, ca secure, ca izvor!

HOȚUL III: Cântecul să fie freamăt, troscot, șoaptă, toate-ntr-
una;

Blând ca sărutarea mumei, crunt și groaznic ca
furtuna! HOȚUL I: Să cânte Răzașul dară!

RĂZAȘUL (*oftând*): De ce nu, de-aș avea cui, Ștergându-mi
plânsul cu plânsul, cum se scoate cui prin cui!..

Dar ce zic! Nu sunt eu numai, care suferă și
plânge; N-oi fi singur eu, în care doina-mi cugetul
va frânge; Tot ca mine varsă lacrimi, despuiați și nevoiași,
Toți acei ce-n țara noastră se mândresc a fi răzași,
Păstrând, ca o moaște sfântă, hrisoave, peceti, urice,
Putrezite de vechime și-n cari cu fală se zice că,
scăldându-se în sânge, moșii și strămoșii lor Au câștigat ca
răsplată câte-o brazdă de ogor! ... Tune, fulgere,
trăsnească, cu potopul și pojarul! Mult-mare mi-este
mânia! Mi-este mare-mult amarul!

HOȚUL I: Eu am auzit, badiță, c-adeacă și la munteni Ar fi
răzași ca ș-ai noștri, numiți acolo moșneni ¹⁰ ...

HOȚUL II: Sunt și-n Ardeal, măi fârtate; ba și-n țara ungurească;

Le zice chineji, dar este chiar o breaslă răzășească ¹¹

• RĂZAȘUL: Apoi oriunde să fie, tot o soartă, tot un drac!
Tot vecinii mi-i înșeală, tot vecinii mi-i dezbrac;
Vecini de cei cu putere, cu căftane daurite, Numai
fir, numai mătasă, numai cu samur blănite; Vecini
dintr-aceia care, c-o-mbrâncire, c-un cuvânt, Satul
întreg plin de viață mi-l prefac într-un mormânt!
Vecini dintre cari acuma, de-i văz în cale-mi, îi
spintec, și hohotesc spintecându-i...

HOȚUL III: Dar tu ai uitat de cântec.

RĂZAȘUL: Ba n-am uitat. Vrut-am numai sângele-mi să-l
pui în joc, ș-astfel, pomenind trecutul, să pot cânta mai cu
foc.

(f~i drege glasul, îşi apasă cuşma pe frunte şi câlţă.)

Frunză verde de sălcie, Bat-o scârba răzăşie! Eu credeam că-i boierie, Şi-i curată calicie! Ani întregi m-am judecat, Sănătatea mi-am mâncat, şi nimic n-am câştigat. Eu umblam la judecată, Copiii-mi plângeau pe vatră, Nevasta-mi era uitată! Dar acuma Dumnezeu A făcut pe gândul meu, Ca să-mi mai răzbun şi eu! Pentru dalba haiducie, Pentru mândra voinicie, M-am lăsat de răzăşie, Ş-am ales judecători Cei stejari nestrâmbători, Ca să-mi fie frătiori !

TOȚI:

Numai codruleţul drag Dă dreptate la sărac! Numai arcul după spate Dă săracului dreptate!

HOȚUL I: Zi, Răzaşule, nainte! Zi-nainte! Nu mai sta! Ca să ştiu că pierе lumea, tot cu drag te-aş asculta!

HOȚUL II: Zi-nainte! Zi-nainte! Să te-auză sfântul soare!

HOȚUL III: Uf, uf, uf! Rău mă frământă! Mi-e şi cald, mi-e şi răcoare! RĂZAŞUL (*ia arcul în mână şi cântă*):

Frunză verde lemn sucit, şi de când m-am haiducit.
Dragu-mi-i drumul cotit şi de umbr-acoperit.
Când văz pe ciocoi viind, Mă fac broască pe pământ,
Îmi aşez săgeata-n vânt, şi mi-l iau la căutare, De la cap pân' la picioare, Fără ah. fără cruţare!
• şi chitesc, şi socotesc, şi cuget, şi mă gândesc, Pe unde să-l nemeresc:

La retezul părului,
Din dosul işlicului,
Unde-i greu ciocoiului!

TOȚI: Las' să moară ca un câne,
că mult te-a căznit pe tine!
Las' să moară ca o fiară,
că mult geme biata țară!..

(*Se arată, trecând pulltea părauului, Canea şi Ciobanul.*)

HOȚUL I: Un boier aice-n codru!

CEILALȚI (*apucând armele*): Un căftan! ... Suntem trădați!

CIOBANUL: Liniştiți-vă, că doară ne cunoaştem, măi fărtați!

Eu vi-l aduc pe credință: eu vi-s chezaş şi povață; Voi aveți lipsă de galbeni, el are lipsă de brață ... GANEA: Care-i căpitanul vostru? RĂZVAN (ieşind *dintre tufe*): Ce-ți trebuie? Ce poțtești? GANEA: Pe căpitan ...

RĂZVAN: Căpitanul? ... sunt eu; dar tu cine ești?

GANEA: Dumneata? să fie oare? Sabia cea de văpaie, De care tremură țara?

RĂZVAN: Numai pe cei răi îi taie.

GANEA: Dumneata Răzvan?

RĂZVAN: Ei bine, știi acuma cine-s eu;

Spune-mi dar și tu, jupâne, cum se cheamă ciocul tău?

GANEA: Nu-i vorba de nume ...

CIOBANUL: Lasă! ți-o spune eu, căpitane.

Din botez Văscan îi zice, iar după poreclă Gane;

Feciorul lui Osip Gane ce fusese căminar ...

GANEA: Eu n-am venit în pădure ca să vorbim în zadar.

Lucrul care mă zorește trebui isprăvit îndată ... Nu-ncape nici o zăbavă ... Află că iubesc o fată ...

RĂZVAN: Atunci du-te la vrun popă, dintre cei ce pentru un zlot Cunună soră cu frate și mătușă cu nepot! N-ai ce căta pe la mine, Preotit de cruda soarte Ca să cunun alde tine Numai cu duhul de moarte!

Așadar pleacă, jupâne; pleacă, vesel c-ai scăpat. ..

Însă de-ai venit aice cu vrun scop înveninat. ..

(Pune mâna pe pumnal.)

CIOBANUL: Nu-l speria, căpitane ... Boierii sunt slabi la fire:

Brațul, haina, mintea, faia, inima, totu-i subțire.

RĂZVAN: Urmează-ți vorba, jupâne. Te-ascult... GANEA: Apoi îți spuneam

C-am îndrăgit pe-oarecine, firește fată de neam;

Din nenorocire totuși ea n-are mamă, nici tată, Ș-unchiu-său vrea să-i răpească moștenirea cea bogată, Luându-și de gând s-o-nchiză călugăriță la schit. .. O faptă nelegiuită! Un lucru nepilduit!

RĂZVAN: Sărmana! ... Dar zestrea-i mare? ... CIOBANUL: Avuții nenumărate! ...

RĂZVAN: Sărmana! ... Mori după dânsa? CIOBANUL: Lângă Nistru patru sate! ...

GANEA (*dând lui Răzvan o pungă*): Iată trei sute de galbeni.

Alți trei sute, negreșit,

O să-ți aducă ciobanul, după lucrul săvârșit. .. RĂZVAN:

Cum o cheamă pe sărmana? ... Pe iubita cea bogată?

GANEA: Nu-i vorbă ...

CIOBANUL: O cheamă Vidra ... Știi? A lui Moțoc nepoată ...
și cin-oare n-o cunoaște! RĂZVAN: Da! Am auzit și
eu ... HOȚUAL II: Un fătoi ce călărește și-mpușcă chiar ca un
zmeu.

Intr-o zi am întâlnit-o alergând la vânătoare ...

E voinică, n-am ce zice! Și-i frumoasă ca o floare ...

RĂZAȘUL: Știut! După ce-i din osul acelui vornic Moțoc ¹² ,
De care Moldova-ntreagă mi se temea ca de foc!

GANEA: Căpitane! Noi în vorbe pierdem vremea fără treabă
... RĂZVAN: Se-nțelege! Tu ai sete s-apuci zestrea mai în
grabă ...

Spune-mi însă mai-nainte, pentru banii ce ne-ai dat,
Ce fel de marfă anume să-ți dea codru-ntunecat?

GANEA: Chiar acuma, căpitane, zece călărași în silă
Târăsc la călugărie pe nefericea copilă ...
Mănăstirea nu-i departe ... S-o smulgi din mâinile
lor ... Dă-mi-o mie ...

RĂZVAN: Te iubește?

CIOBANUL: Așa! Nu-i ceva ușor!

Vidra-i o fată semeață, bâcsită cu fudulie, Care n-o să
bage-n samă nici chiar pe sfântul Ilie!„. Să iubească pe
jupânul? Să-și pună pofta-n cui .. . Boierul știu c-o
iubește, dar nu ea pe dumnealui .. .

GANEA: După cununie, lasă! și iubirea o să vie ...
Dar grăbește, căpitane ...

RĂZVAN: Așa-i! După cununie!

Adevărat. Eu uitasem c-asta-i lege pe la voi: Numai
zestrea înainte, iar iubirea mai apoi!.. Mai apoi?
ba nu! iubirea nu mai vine niciodată, Unde dintre
două inimi, una-i boarfă cumpărată! ... Dar mai în sfârșit,
ce-mi pasă! ...

CIOBANUL: Curat așa zic și eu:

De nu se iubesc boierii, pentru dânșii e mai rău.

RĂZVAN: Băieți! Mergeți cu jupânul. Ați auzit ce poștește.

Simbria-i destul de bună: faceți treaba voinicește ...

CIOBANUL: Sănătate, căpitane! ...

GANEA: Niciodată n-oi uita

Slujbulița cea frumoasă ce-o mi-i face dumneata, și-ți făgăduiesc pe cinste, că dacă din întâmplare Vei fi prins de cârmuire, te scap eu din supărare: Sunt cumnat cu pârcălabul, iar vomicii amândoi Mi-s cam rude de departe ...

RĂZVAN: Ciocoi sunt tot ciocoi!

(Către Răzașul, *care l'rea să plece cu ceilalți.*)

Răzașule! mai așteaptă ...

RĂZAȘUL: Poruncește.

RĂZVAN (*luându-l deoparte*): Cată bine.

De-i pricepe că miroasă ...

RĂZAȘUL: A trădare? Las' pe mine!

RĂZVAN: Dar nu v-atingeți de Vidra ... E femeie.

RĂZAȘUL: Chiar să vrei, răzașul nu se pogoară la bătaie
cu
femei!

(*Canea, Ciobanul și haiducii ies.*)

RĂZVAN: Femeie! ... Precum pojarul se naște dintr-o scânteie, Așa m-aprinde pe mine ciudată vorba: femeie! „. Femeie! De când pe dânsa o făcuse Dumnezeu, El nu mai face nimica, fermecat de lucrul său, și privind cu mulțumire la lumea cea zâmbitoare, Zice: eu sunt rădăcină, dar femeia este floare! ... Femeie! „. și totuși omul, de lăcomie târât, lubește nu pe femeie, ci aurul-i cântărit! ... Pentru dânsul e femeie moșia cea măsurată, O sculă prețeluită sau O pungă numărată! ...

I *Se aude* afară *un glas strigând*: Răzvan! Răz'an! !)

Mă cheamă?„. Cine să fie„.

TĂNASE (*a râdându-se dintr-o parte*): A! Iată că te-am găsit! RĂZVAN: Stăi! „. Tu ești„. Mi-aduc aminte„. Ești acel nenorocit, Carele la Iași pe poduri oboseai strigând „Jupâne", Pân' să capeți o lescaie sau o fărâma de pâine ! ... Te cunosc. deși de-atuncea trecut-a un veac întreg: Trei ani cumpliți de robie„.

TĂNASE: Robie? Nu te-nțeleg!

Te știam slobod, băiete; sprinten ca o rândunică;
Bătându-ți joc de necazuri „. Zău! nu mai pricep

nimică,,.

RĂZVAN: Da! O robie de spaimă, cum numai duhul cel
rău, De-ar putea să biruiască, ar robi pe Dumnezeu!
Fost-am șerb, fost-am în lanțuri, ș-acum inima-mi
suspina Întâlnindu-te pe tine, căci tu, tu ai fost
pricină! „.

TĂNASE: Eu?

RĂZVAN: Tu, moșule! Tu singur! Asta-n veci eu n-oi
uita ... Ș-apoi iată-mă-s în codru, haiducind din vina ta;
și mâini, de-mi va fi ursita să mor pe spânzurătoare, Ți-o
voi datora tot ție,,.

TĂNASE (*făcând semnul crucii*): Poznă!„. Nu glumești tu
oare?,,.

Să știi c-a~a-i adevărul, O clipă n-aș zăbovi, Dându-ți pieptul
meu drept țintă, să te poftesc a lovi! ...

RĂZVAN: Tu! da, tu ești o unealtă a puterii fără nume,
Care țese nevăzută toate lucrurile-n lume, Astfel c-
ades muritorul, bun ca blândul mieluşel, Face rele
peste rele, făr' s-o știe singur el! ...

TĂNASE: Dar ce spui?,,.

RĂZVAN: Ți-aduci aminte nenorocita de pungă,
Din care luași un galbăn, zicându-mi c-o să-ți ajungă, Că
sunt mulți sărmani în țară, că nu-ți place de prisos, Pe
când se zbuciumă frații, simțind cuțitul la os? ... Moșule!
Făcând aceasta, puteai să prevezi tu oare C-o să mă
cufunzi pe mine în rohia-ngrozitoare? ... Ei bine!
căzut în fiare pentr-un galbăn ce-a lipsit, De primeai
tu punga-ntreagă, eu scăpam nepedepsit! ... Ha, ha, ha!
Ș-apoi mai strige căpățânele-nțelepte C-omul știe tot ce
face, știe tot ce-o să-l aștepte, Uitând c-un flutur de
seară, ce trece repede-n zbor, Este-n stare să răstoarne
toată prevederea lor! ... O faptă cât de frumoasă, ca o
floare cu otravă, Tăinuiește câteodată pieirea cea mai
grozavă! „. În sfârșit, tu ești pricină! ...

TĂNASE: Dar de ce, copilul meu,

Să nu mă vestești în clipă, lăsându-mă-n locul tău Însumi eu să-narc robia pe căruntețele mele, și scăpându-te pe tine, să port lanțuri cât de grele? ... Un țigan ce miluiește pe-un neputincios bătrân, Zică tot ce-i place lumea, este chiar ca ș-un român ... RĂZVAN: Haide! Ce-a fost se trecuse,,. Spune-mi acuma, iubite, De ce-ți târăști tu la codru oasele cele-nvechite? Cum de ți-ai lăsat copiii? TĂNASE: Ba copiii m-au lăsat.

RĂZVAN: Te-au lăsat? Nu-mi vine-a crede! ... TĂNASE: Săracii au răposat.

În țara noastră cea mare și bogată, măi băiete, Sunt români ce pier în foame! Sunt români ce mor de sete!,,.

Astfel în toată Moldova, păcătosului Tănas Nici un sprijin, nici un razăm, nici un scut n-a mai rămas, Decât numai să-și însemne pieptul cu cea sfântă cruce și zicându-și „Doamne-ajută!" calea codrului s-apuce; Căci de-o bucată de vreme, cerșitorind pe maidan, Auzeam mereu tot vorbe de căpitanul Răzvan ...

RĂZVAN: Cum? La Iași? ...

TĂNASE: La Iași, băiete, se vorbește despre tine Felurite verzi ș-uscate, câte nici în cap nu-ți vine! Unii te laudă foarte, ca pe-un strălucit viteaz; Alții, adică boierii, te sfășie cu năcaz; Iar țiganii tăi ... iertare! O să-mi pui lacăt la limbă, C-alta orice i-aș mai face, degeaba! tot nu se schimbă! ...

RĂZVAN: Zi, moșule! Zi-nainte ... Eu nu mă supăr deloc.

TĂNASE: Ei bine, țiganii zbiară că tu ești al lor proroc: Tu o să-i scoți din cătușe, tu o să-i speli din păcate, În tine-i toată nădejdea, fără tine nu-i dreptate; O nebună de țigancă le-a spus c-a visat prin somn că tu os-ajungi odată nu numai jude, ci domn! ...

RĂZVAN: Ciudat!

TĂNASE: O blestemăție! Auzi cine să domnească! Înсуși dracul nu croiește minciună mai țigănească. Dar nu-i vorba de țigancă ... Apoi precum îți spusei, Rămâind

singur în lume, fără copilașii mei, Fără milă și-ndurare, fără
căpătâi și vatră, Mai rău decât chiar țiganii ce colindează cu
șatră, M-am pus pe gânduri, băiete; gânditu-m-am,
răzgândit, Ş-acum iată-mă-s aicea, bucuros că te-am găsit.
Nu căta că-s vechi de zile: în tinerețele mele M-am bătut
cu multe lifte care de care mai rele: Ba leși, ba
păgâni, ba unguri, ba frânci de-ai lui Despot și ce-am
învățat atuncea, n-am uitat încă de tot. .. Mă vezi
prăpădit, dar altfel această mână secată Tot ar mai putea
trimite dușmanului o săgeată ... Decât să mor în orașe de
cruzimea celor răi, Mai bine vroi în pădure prin mine
să piară ei! ...

O ființă cât de slabă sporește când își răzbină! Încearcă-mă
și pe mine ... Sunt haiduc și pace bună! RĂZVAN: Așa te
vreau, moș Tănase! Ş-o să vezi peste puțin C-orașu-i o
lighioană și numai codru-i creștin ... În oraș totu-i robie; cel
mai mic și cel mai mare, Toți ca unul poartă lanțuri, toți C_a
unul gem în fiare; Fiecare slugărește, și nici unul nu-i stăpân;
Însuși domnul cu rușine pleacă fruntea la păgân!n ...

Pe când aicea stejarul lângă buruiană crește, Dar fie cât
de puternic, el pe dânsa n-o robește;

Iar sălbatecele fiare, ce flămânde rătăcesc, Omoară sârmana
jertfă pe care mi-o nemeresc, Dar n-o-njugă cu năpaste,
ca fiara cea omenească, ~are prada-i n-o ucide și n-o
iartă să trăiască! ... În oraș totul se-ngroapă și putrezește de
viu În locuința-i îngustă și rece ca un sicriu, Unde
suflarea se cunnă, unde văzduhul lipsește, Unde cărămidă,
lespezi, lut și piatră te-nvălește; Pe când aicea verdeața
ne ține loc de păreți, Ne-acopere numai frunza și
numai cerul măreț, Iar jos s-așterne covorul, văpsit cu
mii de văpsele, Ce singură firea-I țese din ierburi și
floricele!. .. Lumea totuși de departe ne numește cu
fiori Uciगाși, îmпусcă-n-lună, hoți, tâlhari, omorători ... O,
nu, moșule! Nu crede! Așa fost-a totdeauna că de cel
gonit se leagă clewetirea și minciuna, Precum mușchiul
se lățește pe-un copaci pe care-l tai, și nu-l lasă pân'
ce viermii nu-l prefac în putregai! Săracul țăran ce-și

pierde vițișoarele sau plugul, Robul osândit ce fuge,.
blăstemând biciul și jugul, Toți cei slabi, izbiți de soartă,
de nevoi încunjurați, Află-n codru mângâiere și ne dau
nume de frați. Când privești Moldova-ntreagă părăsită-n jaf și-
n silă, Pe cei buni în neputință, pe cei răi fără de milă,
Veneticul și păgânul, cel de neam și cel bogat, Numai
ei având dreptate și la vodă și la sfat, Căciuliți de toată
lumea, fără grijă de nimică ...

O! atunce-ți pare bine când deodată se ridică Spaima de
haiduci în țară, născuți din al țării chin, Precum o durere crudă
naște-n piept câte-un suspin! TĂNASE: Urmează, frate
Răzvane! Mai vorbește! Mai vorbește! ...

Focul cuvintelor tale m-alină, mă răcorește!

Sunt vorbe de sus, băiete, iar nu de-un om pământean
... O, Doamne! să iasă tocmai dintr-o gură de țigan!.. ..

VULPOI (*de departe*): Căpitane! Căpitane! RĂZVAN: Ce este?

VULPOI (*târând după dânsul pe Sbierea*): O caracudă!

Am pescuit-o acuma pe-uscat fără multă trudă ...

RĂZVAN: Sbierea? În mâinile mele?

SBIEREA: Chiar Răzvan!.. .. Vai! ... Sunt topit! ... TĂNASE:
Te cunosc și eu prea bine!

SBIEREA (*căzând în genunchi*): și dumneata? ... Am

murit! .. . Sfinte Petre!.. .. Sfântă Ana!.. .. Mucenice
Spiridoane ! .. . Scăpați-mă din pieire! ... O să vă dau
trei icoane, Tot de-aramă poleită cu aur. .. sau cu
argint! ...

VULPOI: Drace! Nu știam eu singur c-am pus mâna chiar
pe-un
sfânt!

L-am găsit în drum la stânga, într-o căruță stricată; De
gras ce-l vezi, de departe mi se păru că-i O roată;

Dar fiindcă vrea să fugă, îi dădui un bobârnac, și simții
atunci de-aproape că-n roată-i ascuns un sac. Deci acuma,
căpitane, poți să-i dai răvaș la dracul, că tot ce-a fost bun într-
însul nu mai este: iată sacul! ... SBIEREA (*frângându-și
mâinile*): Taleri trei mii patru sute cincizeci și șapte ș-un
ort! ...

Sunt pierdut! ... Preasfântă troiță! Maică Precistă! ...

Sunt
mort! **TĂNASE: Dați-mi cinevași o adriă,**
căci poftesc cu pofta mare

Să-i număr, tot unul-unul, vro zece mii pe spinare!

RĂZVAN: Eu țigan, și iată cine se laudă că-i român ...

Fraților! Priviți-l bine: eu sunt rob, dânsu-i ... stăpân! ...

TOȚI: Stăpân? ...

RĂZVAN: Boierule, scoală! ... Nu-i frumos și nu-i cu cale
Să-nngenunchezi dinaintea unui rob al dumitale.

Jupânului, ce-i cu dreptul d-a ședea chiar în Divan,
Nu se cade să se plece de frica unui țigan ... Scoală
dar ca ș-altă dată, scui pă-mă și palmuiește, Că vodă nu-ți cere
sama, și pravila nu te-oprește! Scoală dar ca ș-altă dată, și
pune pe-argații tăi Ca să-mi dea și dânsii palme, ca să mă
scuipe și ei! Țara-ntreagă nu-i a voastră? ... Codru sau
oraș, ce-ți pasă?

Oricând ș-oriunde, jupâne, sunteți tot la voi acasă! ...

(Sosesc Vidra, Canea, Răzașul și ceilalți hoți.)

RĂZAȘUL: Căpitane! Îți aducem pe nepoata lui Moțoc. E
cam cu nărav ciocoaica: n-o auzi vorbind deloc ...

VULPOI: Bre! Ce de mai boierime! Doi jupâni ș-o
jupâneasă! **HOȚUL I:** Parcă-i la curtea domnească!

HOȚUL II: O adunare aleasă! **RĂZAȘUL** *(privind la Sbierea):*
Haida-de! Dar ăsta cine-i? ...

De când maica m-a făcut,

N-am întâlnit niciodată om mai pocit și mai slut! **HOȚUL**

I: O gadină!

HOȚUL II: O șopârlă!

HOȚUL III: O năpârcă-nveninată.

RĂZVAN: Tăcere! Să fiți cu toții marturi la o judecată. Ăst
boier, pe care-acuma îl vedeți îngenuncheat și care
la Iași se plimbă mândru ca un împărat. ..

SBIEREA: Nu, nu, nu ... **VULPOI:** Taci, caracudă!

RĂZVAN: Ăst boier prin răutate

Întrece gadini, șopârle și năpârci înveninate ... Ca

painjinul ce țese pe furiș vicleanu-i ciur, și-l întinde, și-l anină, și-l acată pe-mprejur, și drept din mijloc pândește, pironit în neclintire, Așteptând să-i intre gâza în capcana-i cea subțire, Apoi lacom se repede, bucuros c-a înșelat, Ș-o tot rupe, ș-o tot vără în stomahu-i desfundat, și iar își cârpește ciurul, și iar la pândă s-așează,

și iar ocheste-n tăcere, nouă pradă să-i mai cază ... Astfel și boierul ăsta e painjinul sătul, Gata să-și mai dreagă cursa, tot strigând că nu-i destul! SBIEREA: Nu, nu ...

VULPOI: Taci, că te ia naiba!

HOȚUL I: Nici iadul n-o să-l primească!

RĂZVAN: Însă din jertfele sale, nu-i alta ca să-l urască Cu furie mai cumplită, cu foc mai înverșunat, De cum Răzvan îl urăște, setos de-a fi răzbunat! Pentr-un galben, ce pe drumuri l-am găsit pe neașteptate, El, cu pravila-i în mână și pe buză-i cu dreptate, Mă ia rob ... rob pentru-un galben, și mă face nevăzut Într-un beci, de mucezeală în mocirlă prefăcut, Unde mă legase-n zgardă, ca pe-un câine-n bătătură ... Îl urăsc cu cea mai cruntă și nepovestită ură! ...

(*Vidra face o mișcare de groa::ă.*)

TĂNASE: Răzbunare! Răzbunare!

HOȚII: Furcă!

RĂZVAN: Da! voiesc și eu

Să-mi răzbun; dar moartea-n furcă i-ar fi prea puțin ...

SBIEREA (căzând jos): Valeu!

RĂZVAN: Cruce, țeapă, glonț, săgeată ... Nu-i destulă răzbunare! Vreau o altfel de pedeapsă: O pedeapsă și mai mare ...

RĂZAȘUL: Căpitane! Ian sfârșește! Că decât să mai aștept, Mai bine-acum dintr-o dată să-i înfig măciuca-n piept!

RĂZVAN: Măi Vulpoiule, rădică-1 ! ...

SBIEREA (*câtul îl scoală Vulpoi*): Vai mie! ... Răzvane frate! ..

. Mă jur c-am lăsat acasă catastișe nencheiate ... Iartă-mă!

... Tocmai pe tocmai! ... Fost-ai rob,

te iert și

eu ... De vrei, îți voi da ș-un zapis ... Martur mi-este

Dumnezeu! ...

RĂZVAN: Vulpoiule, du-l din codru! Scoate-mi-I pân' la

răspânte,

Arată-mi

drumul

cel

mare și

zi-i

aceste

cuvinte:

lată

dreapta,

iată

stânga,

iată jos și

iată sus;

Alege la

deal, la

vale, la

răsărit, la

apus;

Răzvan te-

avusese

-O palmă,

și numai

c-un

semn

de mână

Ar fi putut să te facă praf, pulbere și țărână ... Totuși,

uite! Nu-ți lipsește nici un fir din perii tăi ... Să trăiască

codru l verde! ... Pleacă slobod unde vrei ...

(*Vidra e foarte mișcată.*) TĂNASE: Cum! Îl ierți? Îl lași să scape? ... RĂZAȘUL: Căpitane! Mi se pare că tu-ți cam petreci cu glume, ș-ai uitat de răzbunare! RĂZVAN: Răzbunarea cea mai crudă este când dușmanul tău E silit a recunoaște că ești bun și dânsu-i rău! ...

RĂZAȘUL: Astea nu se trec la mine! Doară nu-s o fată mare, Ca să cred că răzbunarea nu-i decât o sărutare! ... Noi l-am prins, al nostru-i dară, al codrului, nu-i al tău! Nu-l iert eu, bată-l să-l bată! ...

VULPOI: și nici eu nu-l iert!

HOȚUL I: Nici eu!

HOȚUL II: Bagă sama, căpitane! Noi nu te-am ales pe tine, Ca să te pupi cu boierii și să ne dai de rușine!

O VOCE: Țiganul se prea gurguță! ALTA VOCE: Se cunoaște că-i țigan!

M,:'-1 MULTE VOCI: Țigan! Chiar țigan! ... RAZVAN: Țiganul nu mai este căpitan!

(*Scoate din brâu o bardă poleită.*)

Când voi m-ați pus peste codru, dându-mi în mână
secură
, juratu-mi-ați să m-asculte lunca, drumul și pădurea. Iată barda ce-a pătat-o jurământul cel viclean; Dați-o unui alt mai vrednic, care nu va fi țigan! Puneți dintre voi pe acela care-i meșter să vă-nvețe A năvăli-n slăbiciune, a vă izbi-n bătrânețe, Sau pe-o singură furnică să dați iurăș câte doi! Așa căpitan vă trebui, dar Răzvan nu-i pentru voi!

(Aruncă *barda* și voiește a ieși.)

RĂZAȘUL: Haide, haide, căpitane! Te iuțești peste măsură!
Nu te pierdem noi pe tine pentru astă pocitură!

(Privește *încruțat la Sbierea, apoi ridică de jos secură și o dă lui Răzvan.*)

Iată barda, ia-ți-o iarăși, fă ce-ți place, fă cum știi. .. Dar eu unul... of, măicuță! ... I-aș tăia fâșii-fâșii!

VULPOI: Să trăiască căpitanul!

TOȚI: Căpitanul să trăiască!

TĂNASE: Da, da! Și de țigănie să nu se mai pomenească!

RĂZVAN (către *Sbierea*): Stăpâne, acumă pleacă! ...

SBIEREA: să plec? ... Cum? ... Adevărat! ..

O, ce om! Ce piatră scumpă! Ce suflet de matostat! ..
Dar fiindcă scapi de moarte pe-un creștin foarte
cucernic, O să te blagoslovească Dumnezeu
atotputernic! ..

RĂZVAN: Fugi, boierule, de-aice! ... Fă-mi și tu pe placul
meu! ..

. Mi-e scârbă s-aud din gură-ți numele lui Dumnezeu!

VULPOI (*împingând pe Sbierea*): Mișcă! Mișcă, caracudă!

SBIEREA: Ba nu ... Mă rog! Fără pripă! ...

Mai avem o socoteală ... Numai un cuvânt. .. O clipă! ..
Dați-mi sacul meu! ... Răzvine! ... Nu mă săraci de tot! ..
Taleri trei mii patru sute cincizeci și șapte ș-un zlot!

(*lese ghiomit de Vulpoi.*)

VIDRA (*înaintând și întinzând mâna* către Răzvan): Aș fi
mândră, căpitane, ca să strâng o mână, care Nu voiește să-și
răzbune decât numai prin iertare! ...

RĂZVAN: Mâna mea? ... Această mână, dezmiertată de
cuțit, Arsă de foc și de vânturi, bătută neconținut,
Spălată de ploii și grindini, aspră și neagră din fire,
Cuteza-va ea s-atingă mâna-ți albă și subțire? ...

VIDRA: De când oamenii din codru răpitu-m-au după drum,
N-am oftat, n-am zis o vorbă, fost-am mută pân-
acum, Oprind lacrima pe geană și-necând în piept
suspine, Ca să nu pogor pe Vidra pân' la ei și pân'
la tine ... Dar nu-i pasere pe lume să nu cânte mai
cu dor, Când ziua-i plină de soare și cerul e fără nor;
Nu-i femeie să nu-și simță inima-i în turburare, Când
s-așteme dinainte-i luminând o faptă mare! ...

Rob, țigan, haiduc, de-oriunde soarta să te fi adus,
Un suflet c-al dumitale își va face loc în sus!

(*Răzvan rămâne afintit.*)

TĂNASE: Aferim! Ce mai muiere! De-ar fi mulți boieri
ca

tine ... GANEA: Ce faci, dragă jupâneasă? Cine-ar crede! ...
E rușine!

Nepoata marelui vomic și fiica unui spătar,
Dumneata să stai la vorbă ... ce-njosire! .. c-un

tâlhar!. .. RĂZAȘUL: Căpitane! Căpitane! ... Fă-ți cu mine o pomană:

Dă-mi voie măcar dintr-însul să-ți fierb de prânz o tocană! HOȚII: Da, da! Să-l tăiem îndată! ...

RĂZAȘUL: Să-l bucățim mărunțel,

Ca să nu se mai cunoască de-a fost boier sau vițel! .. . RĂZVAN (ieșitul *din gândire*): Cum? De ce-i așa urgie? .. .

Lăsați-l în bună pace! .. .

El nu v-a făcut nemica .. .

RĂZAȘUL: Nu cumva! Iată ce-mi place!

Doar n-ai fost surd, căpitane? ... Nu-l mai apăra-n zadar! ..

. ~ Nu l-ai auzit tu singur că te numește tâlhar? ...

RAZV AN: Eu tâlhar? ... Dar cine-a zis-o? ... Răzvan nu

putea
s-auză,

Căci simțirea-i se pierduse, rătăcindu-se pe-o buză Din care sorbea cu-ncetul cuvinte ce-mi par mereu că tot încă sună, sună și răsună-n jurul meu! O, tu, femeie măreață! tu un înger! tu o zână! Tu, ivire minunată ce-mi răesai ca o lumină! Să te mai auz o dată că locul meu este sus ...

Așa c-ai spus-o? Mai spune-mi! Mai spune-mi încă! ...

VIDRA (*cu sfială*): Am spus ...

RĂZVAN: Ai spus! ... Eu credeam că-n lume nu va fi nici o ființă

Ca să-și cufunde privirea, sub gunoi de umilință, Pân' la omul care-n viața-i n-a gustat de nicăiri Decât despreț și nemilă, batjocură și loviri! ... Dar știi tu oare puterea ce-o au cuvintele tale, Luminându-mă ca raza străcurată jos în vale,

Unde de-ale nopții umbre, supt un văl întunecos, Ascundeau în adormire tot ce-i bun, tot ce-i frumos? ... Tu mi-ai dat o lume nouă, mi-ai deschis o nouă cale! C-un cuvânt, c-o vorbă numai, cu suflarea gurii tale, Ca Domnul Hristos pe Lazăr tu din moarte m-ai sculat! ... Ce putere! Ce minune! ..

RĂZAȘUL: Căpitanu-i fermecat!

RĂZVAN: Dar tu stai și taci acuma? ... Îți pare rău
dumitale C-ai picurat o nădejde peste un noian de
jale? Poate-ți mai aduci aminte cine ești? ... Ei bine,
dar, Nici eu n-o să uit atunce că Răzvane un tâlhar!

(Cătră *Galilea*.)

Sunt tâlhar! ... Așa-i, jupâne? ... Ei, da! Sunt tâlhar!
Firește! ... Am înțeles cum mă cheamă, ș-o să mă port
tâlhărește ...

(*Arwlcâlldjos o pu11gă*.)

Na, boierule! Ia-ți punga!. .. GANEA: Ba nu! Ia-ți-o
dumneata ...

Îți mai datoresc trei sute ... Crede-mă că n-oi uita ...
Ciobanul o să-ți aducă.

RĂZVAN: Nu-mi pasă de datorie!

Iată banii tăi, jupâne ! Dă-mi o altfel de simbrie! ... O
simbrie tâlhărească! Las' prin cântec să ți-o spui:
Numai cântecul deschide cugetul haiducului!

P-un deal, p-un colnic, Mergea un voinic,
Voinicul voinicilor În tara piticilor: Cu fata
voinică Ș-o inimă mică! Lângă el mergea, și la el
privea. și mereu ofta, Poate că-l iubea. O
copilă dalbă Cu galbeni în salbă, O dulce fetiță Cu
nori în cosiță, Cu rai în guriță! Amândoi
mergea, și mergând grăia.

Si grăind zâmbea, Când iată Dodată Pe drum mi
s-arată, Stând în calea lor. Vătavul haiducilor,
Căpitanul hoților, Groaza veneticilor! și cum mi
s-arată, Privește la fată, O vede și iată: I se face milă
De biata copilă! Si zice apoi cătră cel ciocoi,
cătră cel voinic, Voinic de nimic: Calea ea
ta, Mândra e a mea, Si de nu mi-o dai, Hai
la luptă; hai! ...

(*Vidra își pune mâna pe frunte*.)

TĂNASE: Uf, uf, ce inimă mare! Păcat, zău. că nu-i creștin!.

„ GANEA: Eu nu-nțeleg, căpitane ... Ce vrei? Ți-oi plăti
deplin ... RĂZAȘUL: Nu-ntelegi ce este lupta?

GANEA: Lupta?

RĂZAȘUL: Lupta voinicească:

Unul pe-altul să-mi apuce, ș-apoi să mi se trântască!

GANEA: Dar căpitanu-i mare tare,,. mai umăros,,. mai cu

piept. „ Lesne poate să mă bată ... nu se cade ... n-ar fi drept. RĂZVAN: A! jupânului, pesemne, îi place lupta nemțește"?

Dati-i săbii dumisale: să-și aleagă ce pofteste! ... Pentru mine-i chiar totuna: ne vom bate cum va vrea; De-oi muri, nu-i mare treabă, iar de nu, Vidra-i a mea!

(*Scoate paloșul, pe când Răzașul dă pe al său lui Canea.*) Apucă spata, jupâne ! ...

GANEA (scoțând paloșul): Din dragoste! CIOBANUL: Patru sate!

RĂZVAN (năvălind): Apără-te!„ VIDRA (descoperindu-și fața și punându-se între amândoi): Nu,

Răzvane!„. N-ai cu cine!. .. Nu te bate!„.

CÂNTUL III

NEPOATA LUI MOȚOC

„Să nu te blăsteme cineva: s-
ajungi slugă la cai albi și
stăpân femeie s-aibi!"
ANTONPANN

Fețele:

O tabără leșească la marginile țării muscălești: corturi, tunuri, arme ...
(Trei ostași. *di11 cari I și li duc pe cel al treilea, greu rănit.*) OSTAȘUL

I: Mulți muscali ucis-ai oare?

OSTAȘUL II: Cu sabia?

OSTAȘUL I: Cu ce vrei!

OSTAȘUL II: Cu sulita două sute și cu paloșul vro trei!

Opt sau nouă-zece sute ... Poate și mai mult! ...

OSTAȘUL I: Desigur! OSTAȘUL II: Dar tu?

OSTAȘUL I: N-am ucis nici unul. Nu-mi place. N-am vrut eu
singur! .

..

Rănit-am însă vro mie ... Tu mă știi că-s cam voinic: Tot
răni de cele mai grele, de la cap pân' la buric ...

OSTAȘUL II: Vezi, așa suntem noi leșii!

OSTAȘUL I: Trăiască țara leșească!

Muscalul, de-ar fi cu dracul, tot nu-i chip s-o
biruiască! ... OSTAȘUL III: Of! ... Eu mă sfârșesc cu zile ... și voi,
ca nește nebuni,

Când nu tremurați în tufe, vă desfățați în minciuni! .. .

Ah! duceți-mă la doftor: încai moartea să mă scape .. .

(Câteșitrei *ies la dreapta, pe când la stânga se arată Minski și
Piotrowski.*)

MINSKI: Uite, măi! Inima-n mine plesnește, gata să
crape! ... Sângele mi se rădică și se suie în obraz De
ciudă, de-ntăritare, de durere, de necaz!

Cum ți se pare, iubite? într-o tabără crăiască, Tocmai în
mijlocul nostru și-n țara noastră leșească, Un străin, o
venitură, un om fără căpătâi, Un nătărău din Moldova să
fie tot cel dintâi? Pe când eu zac la o parte, lăsat fără
nici o treabă, Uitat ca o jucărie, ca un copil, ca o babă!

PIOTROWSKI: Ce vrei! *Ut verum dicamw/l*, mărturisește
și tu C-acest *vir valachus* este *strenuissimus* .. *Yl* ¹⁴

MINSKI: Ba nu!

Eu nu recunosc aceasta! Nu se cheamă vitejie A nu
se teme de moarte numai din obraznicie!

Un nu știu cine ca dânsul, un mojić necunoscut, Nu-

i este iertat a face lucrurile ce-a făcut!
să cuteze el s-apuce steagul muscălesc cel mare ...
Aceasta m-aruncă-n friguri, în furie, în turbare!. ..
Să pătrună chiar în cortul voievodului rusesc ... O!
aceasta-i grozăvie! Sunt gata să-nnebunesc! Spune
singur tu, fârtate, dacă nu era mai bine Nește astfel
de izbânde să se fi făcut de tine?

''' Ca să vorbim drept (lat.).

'''' Bărbat valah ... foarte sânguitor (lat.).

Sau de-un altul orișicare ... iar de mine mai ales!. ..
Spune, spune tu! ...

PIOTROWSKI: Firește! *Non est in dubio res* ⁽¹⁾.

Însă, *carissim' amice* <²>, așa va fi totdeauna Că
virtus nu-i alta-n lume decât *prosperafortund* ³>.
Răzvan *efelix ad casum* <⁴>! Totu-i merge găitan! E
noroc. *Ventifaventes* ⁵! !

MINSKI: Tot Răzvan! Răzvan! Răzvan!

Tabăra leșească-ntreagă mi-l înalță și-l ridică, Iar despre noi
nu s-aude, nu se vorbește nimică!... Dreptu-i, oare, ca-
ntr-o țară, în care eu sunt născut, Un venetic fără
nume să fie mai cunoscut?! ...

Zici că-i noroc? ... Nu-i aceasta! ... Nici noroc, nici
vitejie!

Este altceva, iubite, ș-o să ți-o spui numai ție ...

Eu sunt sigur ș-aș fi gata chiar să jur c-acest Răzvan
E frate ...

PIOTROWSKI: Frate cu cine?

MINSKI: Cu ...

PIOTROWSKI: *Dic quaesof* ⁶! MINSKI: Cu satan!

PIOTROWSKI: Ce spui, *Domine mi Deus!* ⁷! ... Dar de-
unde s-o știi aceasta? ...

MINSKI: O vei ști și tu ca mine ... Spune-mi, văzut-ai
nevasta Îmbrăcată bărbătește, haine negre, chip
bălan, Care întovărășește nencetat pe-acest Răzvan?

PIOTROWSKI: Am văzut-o ... E frumoasă! *Virgo facie
concina, perdecora, pervenusta* ... ⁸!

MINSKI: Ha, ha, ha! Asta-i pricina!

Răzvan zice că-i e soră, dar eu pot să-ți dovedesc C-acea
muiere-i chiar dracul, numai botu-i femeiesc!

¹¹¹ Nu-i nici o îndoială (lat.).

¹¹² Mult iubite prietene (lat.).

¹³¹ Virtutea ... soarta prielnică (lat.).

•~• Fericit din întâmplare (lat.).

¹⁵¹ Vânturi prielnice! (lat.).

¹⁶¹ Spune, te rog! (lat.).

¹⁷¹ Doamne, Dumnezeule! (lat.).

¹⁸¹ Fecioară cu chip plăcut, minunată, foarte frumoasă (lat.).

Dânsa-i o fermecătoare ce cu farmecele sale Are
puterea pe-oricine să-ntunece, să-l înșale, Să-i ia văzul, să-l
orbească, să facă noapte-n amiaz, Încât s-o crezi că-i
frumoasă și pe Răzvan că-i viteaz! ...

PIOTROWSKI: Ce-i drept, *Sanctissimus Thomas*, în
Sumrm1

Theologica

, *Finnat*⁰) asemenea fapte, iar *Petrus Hispanus*
scrie Cum căfoemina și dracul sunt *affines*^{<2}
oarecum: Dracul e foc, iar femeia iese dintr-însul
ca fum ...

MINSKI: Crede-mă c-acea muiere, orice-i spune, orice-i
zice, Orice-i vrea, e însuși dracul...

PIOTROWSKI: Taci, că iată vin aice

*Alii duo Valachi*⁰ ; ce-i tot văd mai-mai de-un an
Conjunctissime vivendo^{H1} nedespărțiți de Răzvan ...

MINSKI (*privind în partea de unde vin Răzașul și Vulpoi*):

Piha!

Ce fapte ciudate! Ce ființi nesuferite!

Ce mișcări respingătoare! Ce obrazuri necioplite! Eu
unul îți spui atâta că de-oi fi vreodată crai¹⁵ - Lucrul
este cu puțință - ei bine, de trei ori vai Ce legi aspre
n-aș mai face, ca să dau peste hotară și să gonesc într-
o clipă toți moldovenii afară! Însă toți! Toți pân' la unul!
Nici un om! Nici un picior! Numai pe Răzvan, el
singur, l-aș lăsa ... ca să-l omor!

RĂZAȘUL (*cântând de departe*):

Vom îmblăți la săcară Până-n mândra primăvară Ş-om ieşi
la codru iară, În capătul şesului, La marginea
drumului, În calea armeanului! ¹⁶

MINSKI (*dulce*): Să trăiți, voinici! VULPOI: Prea bine;
mulțumim ...

¹¹ Preasfântul Toma d' Aquino în *Summa Theologica* afinnă (lat.).

¹ Femeia. .. rude (lat.).

⁰¹ Ceilalți doi valahi (lat.). ' ~ 'Trăind foarte strâns uniți (lat.).

RĂZAȘUL: Și sănătate, căci în lume sănătatea e mai bună decât
toate!

MINSKI: Mă prea bucură-ntâlnirea ... Doream să vă văz
demult... Eram să vă-ntreb un lucru ...

RĂZAȘUL: De nu-i fi lung, eu te-ascult, Fiindcă noi,
moldovenii, știm așa că vorba lungă E nebunie de
crieri și sărăcie de pungă.

MINSKI: Aș dori s-aflu ... Pe cinste, Răzvan al vostru mi-i
drag, și ... vorbind c-un oarecine ... făcut-am un
rămășag ... Ca să nu-l pierd ... mă pricepeți... vreau să
zic ...

îmi trebui
mie ... În sfârșit, ce fel de slujbă sau ce fel de
boierie Va fi avut în Moldova viteazul cel strălucit,
Ostașul cel mai de frunte, bărbatul cel mai vestit,
Podoaba taberei noastre, un lucefăr, o minune! ...

VULPOI: Drace! Vrei numai atâta? ... RĂZASUL: Taci,
Vulpoiule; nu-i spune ...

VULPOI (*zâmbind*): Ba să-i spui! De ce să piarză săracul
un rămășag?

Mai vârtos când știu acuma că Răzvan îi este drag! ...
Învață dar de la mine că slujba ce-o avusese În țara
Moldovei este dintre cele mai alese; O treaptă atât
de naltă, încât era mititel Boierul cel mai puternic,
când se punea lângă el...

PIOTROWSKI: *Admirandum!* "MINSK!: Dar ce slujbă?
Cum se cheamă? RĂZASUL: Măi, ți-ajungă!

Că ne-am înțeles odată de-a nu face vorbă lungă ... Sunt

cam iute. Bagă sama! ...

VULPOI: Las', Răzașle! ... Eu vreau

La toate câte dorește, să-i pot răspunde pe șleau. Că doar nu ne cercetează cu vrun scop de răutate; Mai cu samă când iubește pe Răzvan ca și pe-un frate ... Așadar, măntrebi ce slujbă? Cum se cheamă? ... Fel

de fel!

Unii căpitan îi zice, alții-i zice vătășel...

Dar treapta-i mult mai de frunte, prin putere și simbrie, De cum pe la voi aice este chiar o hătmănie!

...

PIOTROWSKI: *Capitaneus pedestris?* ⁽¹⁾

VULPOI: Ba și călare ades:

Pedestrima la strâmtoare și călărima la șes ... În codru se pedestrește, pe câmp încalecă iară: ¹⁷ Astfel este rânduiala oștilor la noi în țară ...

MINSKI: Dar avea moșii?

VULPOI: Ha drace! L-asta eu nu m-am gândit!.. ..

(După o tăcere.)

Cât poate da o moșie, Răzvan căpăta-nzecit... Adecă cevași ca dijmă, în bani, în grâne și-n vite, Ce trebuia la poruncă să-i dea toți pe negândite ...

PIOTROWSKI: Și-ți fi avut multe *pugnas, videlicet* ⁽²⁾

bătălii? VULPOI: O! se-ntâmpla câteodată și-ntr-o zi două sau trii,

Cât ținea vremea de vară, căci în urmă, la iernatec, Ne hodineam cum fac turcii: obicei îndemânatec!

MINSKI: Dar spune-mi, acea femeie ...

RĂZAȘUL (*cu furie*): La dracu! La nouă draci!

La nouă sute!.. ..

MINSKI: ce-ți trebui? Ce vrei, voinice? ... RĂZAȘUL: Să taci!

Bată-te mama pădurii! Te mai legi și de muiere?

MINSKI: Ba nu; doream să știu numai ...

RĂZAȘUL: Zău, mai bine fă-mi plăcere,

Ori ne lasă tu ai ce, sau noi te lăsăm aici! ... MINSKI
(cătră *Piotrowski*): Haidem, tovarășe! PIOTROWSKI: *Ergo* ⁰ ,

...

MINSKI: Să fiți sănătoși, voinici!

(*lese cu Piotrowski.*)

RĂZAȘUL: Bună treabă! ... Pizma, ura, zavistia, vrăjmășia,

(¹¹ Comandant de infanterie (lat.). ¹² Lupte, adică (lat.).

(³¹ Așadar (lat.).

și nici un pai de răsplată pentru toată vitejia, lată câștigul cel mare, ce Răzvan l-a dobândit De când părăsise țara și codrul blagoslovit! Vai de dreptatea leșească! Vai de bunătăți streine! Ne-am păcălit, măi fârtate! Rău ne-am păcălit! .. VULPOI (*gânditor*): Vezi bine! ...

RĂZAȘUL: Mai înțelept moș Tănase, când zicea oftând cu foc: Tu fă ce-ți place, Răzvane, dar eu o să stau pe loc; Nu las Moldova, și pace! foamete, sete, rușine, Aice să sufăr toate, căci e cuibul meu! ... VULPOI: Vezi bine! ...

RĂZAȘUL: Și eu, Vulpoiule dragă, trebuia verde să-i spui, Iar nu să caut orbește buricul pământului, Uitându-mi de răzășie! ... Poate că prin judecată, De mai rămâneam în țară, tot o câștigam odată, Hrisoavele mele iată-s!

(*Scoate din sân o legătură.*)

Aci trei urice sânt

De la Alexandru-vodă și de la Ștefan cel Sfânt,¹⁸

Pe cari le stropesc cu lacrimi, le șterg de praf cu suspine, și le știu pe dinafară, fără' să fi citit!

VULPOI: Vezi bine! ...

RĂZAȘUL (sărută și *apoi ascunde* legătura): Îi ziceam eu:

Măi Răzvane, nu pleca! nu fi nebun!

Decât orice trai în lume, traiul codrulu-i mai

bun! ... Of! Nu vru să mă-nțeleagă! ... Și tu știi a cuie

vina? Așa-i când tace cocoșul, lăsând să cânte găina;

Așa-i când capra-i în frunte, poruncind în loc de țap

Așa-i când bărbatu-i coadă; așa-i când muierea-i cap! ...

Din dobitoacele toate, numai matca la albine N-are cusur ca stăpână ... Celelalte, vai!

VULPOI: Vezi bine! RĂZAȘUL: Dracul ne trimise-n cale

pe nepoata lui Moțoc!

Sărmanul Răzvan acuma nu-i om, ci-i un năpârstoc, Pe care Vidra mi-l mișcă și-l întoarce fără preget, și la dreapta, și la stânga, nu cu mâna, ci c-un deget!.. ..

Ș-apoi eu nu dau cu gândul, oricât de mult chibzuiesc, De ce Vidrei nu-i plăcuse obiceiul haiducesc?

VULPOI: M-am gândit și eu I-aceasta, ș-am ajuns drept încheier
e

să cred că Vidra-i smintită, ca orișicare muiere, Iar Răzvan, de-a fost odată cu o minte de bărbat, De când ascultă pe Vidra, și dânsul s-a deocheat; Căci nebunia s-acată mai rău ca un mărăcine și trece cu o căscare de la om la om. ..

RĂZAȘUL (*gânditor*): Vezi bine!

VULPOI: Este nvederat că leahul nu face haz de Răzvan ... Ș-apoi de-ar mai ști, o, Doamne! că nu-i creștin,
Ci-i țigan ...

Oho! L-ar goni departe! Ba cu dânsul și pe tine ... Iată cum ne duce Vidra, trăgându-l de nas!

RĂZAȘUL: Vezi bine!

VULPOI: Leșii au o lege-anume: un om de neam țigănesc

19

să nu calce cu piciorul pe pământul cel leșesc ... Alte neamuri să poftească, orișicând sau orișicine, Iar jidovii mai cu seamă, sunt ca-n țara lor²⁰ ... RĂZAȘUL: Vezi bine!

ISCOADA (arătându-se *din fund*): Creștini cucernici. ..

VULPOI: Ce-ți trebuie?

ISCOADA: V-am văzut, de nu mă-nșel,
Umblând cu Răzvan ...

RĂZAȘUL: La naiba! Nici tu nu te-mpaci cu el?

ISCOADA: Nu mă-mpac? Iartă-mă, Doamne! Eu nici nu-nțeleg ce-i ură: A iubi pe toți creștinii mă-nvață Sfânta Scriptură ... Așadar, vă rog să-mi spuneți într-un chip cuviincios, Unde poci oare să-l aflu, în numele lui Hristos? ...

Dar ce văd! Iată chiar dânsul! ... Dumneata ești,
mi se
pare, În toată creștinătatea luptătorul cel mai
tare?

Ca sabia lui Arhanghel, ca toiagul lui Aron, Praștea
lui David prorocul, buzduganul lui Samson ...

RĂZVAN: Sunt Răzvan ...

ISCOADA: E de nevoie, nimenea ca să n-o știe,
să vorbim precum vorbise Moise cu Iehova ...

RĂZVAN (către *Vulpoi* și Răzașul, făcându-le *semn* să
plece): Fie!

RĂZAȘUL: Crede-mă c-ar fi mai bine ca și pe noi să ne lași.
Ai mulți dușmani ... Chiar muscalii nu-ți sunt așa
de vrăjmași

Ca leahul cel pizmătareț, care alta nu visează
Decât el să se rădice și toată lumea să cază ...

RĂZVAN: N-aveți grijă! Fiți în pace! ... Puteți să vă
depărtați:

Brațul meu e lângă mine și sabia-i lângă braț ... VULPOI

(depărtându-se *cu* Răzașul): Haidem, Răzașule dragă!

să-i spunem Vidrei aceasta:

Cine pe noi nu ne-ascultă, o s-asculte pe neva.sta ...

RĂZVAN: Suntem singuri. Ce vrei?

ISCOADA: Jură de-a nu spune nimăru

Taina cea de mântuire ce-am venit ca să ți-o spui.

(Ră:::..!Gn *face un semn de înl'Oire.*)

Nu-i așa! Eu vreau anume pe crucea prea lăudată, Pe
cei doisprezeci apostoli și pe Maica cea Curată, Pe
cele șapte biserici, pe cei patruzeci de sfinți, Pe
soborul din Nikeia cu trei sute de părinți, Pe-o sută
cincizeci de psalmuri, pe șaptezeci de tâlcovnici,
Pe toți fericiții pusnici și mucenici și duhovnici,
și pe ieslele, la care se-nchină cei trei crai, să-mi juri
mai întâi de toate că leșilor nu mă dai ...

RĂZVAN: Tu nu ești leah prin urmare?

ISCOADA (făcând *cruce*): Dumnezeu să mă păzească

De-a fi eretic ca leșii de lege papistășească! ... Dar dumneata, ca și mine, ești pravoslavnic curat, și slujind în astă țară, faci cel mai mare păcat, Precum zice sfântul Pavel...

RĂZVAN: Așa, iarăși cele sfinte?

Tu ești muscal! Numai dâșii sunt meșteri cu jurăminte Tot cruci și tot evanghelii să-nșire ca din fuior Chiar atunce când li-i gândul să ne-nșele mai ușor!.. Ce vrei? Ce cauți pe-ace? De la cine vii și de-unde? Ce faci în oastea leșească și ce-ai cu mine? ...

Răspunde! ...

ISCOADA (văzând *pe Vidra, care se apropiase și se pusese în fața lui*): Acest om. .. astă muiere ... muierea nu-i tocmai om,

După cum mărturisește fericitul Chrisostom ... ²¹ RĂZVAN: Tac! ISCOADA: Femeia-i cam limbută: ea nu pricepe ce-i taina; Vorba-i lungă ca și coada, cada-i lungă ca și haina, Precum arată prorocul! ...

RĂZVAN (*apucându-l de barbă*): Zău, nu mă mai stăpânesc! ISCOADA: Nu mă necinsti! ... Sunt preot și părinte sufletesc ... RĂZVAN: Zici că ești preot? ... Dar spune-mi, popii i se cade

oar

e să-și arunce jos veșmântul, călcând rasa sub picioare, și prin fapta cea mai neagră să mânjească sfântul dar, Iscoadă-n întreaga lume, preot numai în altar?²² ISCOADA: Fiule! Eu nu văd răul de-a lucra cu stăruință Pentru sfântul far și pentru pravoslavnica credință. Păcatu-i al dumitale, care, fiind moldovean, îți dai sufletul în gheara leahului celui viclean, Popor depărtat de lege, oi rătăcite din turmă și pe cari o să-i strivească judecata cea din urmă, La un loc cu filistenii și cu Gog și cu Magog ... Și-apoi făcându-le astea, unde-i folosul, mă rog?

RĂZVAN: Eu caut numai la cinste ... ISCOADA: Fleacuri! Treabă de cuvinte!

Folos, cinste, tot aceea, deși se cheamă altminte!
Așadar, ce fel de cinste dobândit-ai, de când ești? Ca
Nemvrodul din scriptură, floarea cetei diavolești? VIDRA: Are
dreptate, Răzvane! Iată treia bătălie, · În care bratul tău
varsă ploi de sânge pe câmpie,

Ș-apoi unde-î mulțumirea și răsplata ce-o primești, Rădicând pe
brazda morții clăi de stârvuri dușmănești? ... Pe când tu
goneai vrăjmașul, dând cu pieptul la năvală, Alții mulți s-
ascund în umbră, de-unde, răsărind cu fală, Îi vezi mari,
îi vezi în frunte, lăudați, slăviți, aleși, Iar tu rămâi tot
în urmă, ca o slugă pintre leși!

RĂZVAN: Și tu, Vidro?

ISCOADA: Jupâneasa vorbit-a dumnezeiește!

Câteodată prin femeie duhul cel sfânt ne vorbește; De
pildă, Ana, Iudita, Estera ... mai în sfârșit, Este-
nvederat că leahul deloc nu te-a răsplătit...

Rusul știe mult mai bine să dea orișicui dreptate ...

RĂZVAN: Taci! Destul!

VIDRA: Vorbește!

ISCOADA: Țarul îți dăruiește trei sate ... VIDRA (cu dispreț):
Bogăție? Nu-i aceasta!

ISCOADA: Trei sate lângă Kazan,

și, cât va ține războiul, o treaptă de căpitan ... VIDRA
(mișcată): Căpitan?

ISCOADA: Mai pe dasupra, pentru creștineasca faptă, După
moarte fericirea și-un locaș în rai te-așteaptă ... Și trei
sate mari ...

RĂZVAN: Lipsește! Mi-e greu să te mai ascult! ...

VIDRA: Dar uiți, iubite, că de-ar fi oricum să fie Muscalu-ți dă
chiar îndată cinstea de căpitanie ... Vei fi căpitan, Răzvane!
Căpitan, aceasta-i mult!

RĂZVAN: Nu primesc!

VIDRA: Ce spui, Răzvane! Dar de ce să nu primești? ...

Nu-i puțin căpitania în oștile muscălești.

Tu nu ești născut aici; poți să mergi în lumea-ntreagă; De
leși n-ai nici o nevoie și nimica nu te leagă ...

Cată-ti norocul aiurea, dacă nu-l găsim aici! RĂZVAN:

Amjurat!

ISCOADA: Dar jurământul nu se dă la eretici.

Deci, mitropolitul nostru pe dată o să-l dezlege,
Judecând după soboare și dumnezeiasca lege,
Precum anume se scrie în sfântul Nomocanon,²⁻ⁱ
Citește cap paisprezece soborul din Chalkedon, Cap
treizeci și trei sau patru sobor din Laodikia,
Asemenea capul două sobor din Antiohia ...

RĂZVAN: Fugi, popă fără credință, ce legea ți-o iei în răs
Fugi, și spune celor javre ce la mine te-au trimis că
Răzvan nu vrea să guste dreptatea voastră rusească,
Pentru care lumea toată-i o marfă negustorească, Iar omul
se socotește ca vita, ce-un precupeț O cumpără-n așteptare S-
o desfacă mai cu preț! Numai la voi vrednicia prin
cumpănă se cunoaște, Deprinși a vinde cu dramul până și
sfintele moaște, și cu mâna pângărită rămășița unui sfânt
A schimba după tocmeală, pe aur sau pe argint! Fugi
de-aici!

VULPOI (*venind iute, turburat*): Topenie! Grozăvie!

Bazaconie!.

.. RĂZVAN: Ce este?

VULPOI: Lucru nevisat în vise, nepovestit în poveste! ...
Vezi pe hatmanul acolo, stând la vorbă și la sfat, De
toată căpitănimea ocolit și-nconjurat?

(*Iscoada se uită unde arată Vulpoi și fuge în partea cealaltă.*)

RĂZVAN: Ei bine, ce mă privește?

VULPOI (*cu nechez*): Ei bine! ... Ba zău nu-i bine! ... Ei
vorbesc și pun la cale și se-ntreabă chiar de tine ...

RĂZVAN: De mine? Ce nălucire!

VULPOI: Căpitanii într-un gând
Îți tot caută pricină și te defaimă pe rând; Unul cere
să te scoată din oaste, altul din țară, Al treilea chiar
din lume te-ar da bucuros afară, Iar hatmanul mi-i
ascultă, neclintit ca un butuc: De multe, ce tot aude,
s-a făcut și el năuc!

VIDRA: Vezi, Răzvane, ce greșală de-a ne vesteji aice, Pe
când într-o altă parte ai putea să fii fericit? Hai în

oastea muscălească! Atâta ne-a mai rămas ... Te-așteaptă
căpitania, de-ai face numai un pas ...

VULPOI: Vine hatmanul... Privește!. .. S-au oprit în două
rânduri..

E posomorât bătrânul: se cunoaște că-i pe gânduri.

RĂZVAN: Fie ce-a fi, las' să fie! ... Eu unul tot ce-am jurat
Păstrez cu fruntea senină și cu cugetul curat! Jurământul
nu-i o glumă, născută printre pahare și, deodată cu beția,
răsufletă prin uitare: Jurământul pentru mine este
mândrul curcubeu, Ce leagă josul cu susul și pe om
cu Dumnezeu! ...

VIDRA: Ba mai bine-i o unealtă, O păpușă, O momeală, Prin
care cel ce nu crede pe toți ceilalți îi înșeală!. ..

*(Se pune deoparte. Vin hatmanul, Piotrowski, Minski, mai
mulți căpitani, în unna lor Răwșul.)*

MINSK.I: știi bine, sunt foarte sigur și de tot încredințat
Că tabăra n-o să guste hotărârea ce-ai luat...

PIOTROWSKI: *Asciscere peregrinos(I>* multe primejdii
aduce: Pe străini lasă-i în coadă, *sapientissime*
duce(2) ...

HATMANUL: Cine pentru noi se luptă nu-i străin, ci-i
pământean ...

Eu te căutam pe tine, viteazule căpitan.

RĂZVAN: Poate mă iai drept un altul, hatmane
prealuminate. Eu nu-s căpitan ...

HATMANUL: Aceasta-i cam puțin; după dreptate
Ar trebui să fii hatman, căci chiar bătălia de-
az, Nu eu, tu ai câștigat-o, viteazul cel mai
viteaz!

RĂZVAN: Iartă-mă ...

HATMANUL (*ridicând buzduganul*):_ Deci, în puterea
semnului de hătmănie, Răsplătind măcar în parte minunata-fi
bărbăție, Căpitan pe câmpul luptei te rădic și te vestesc, În fața
taberei mele și prin numele crăiesc!

(Muzica militară întonează *un* marș *triumfal*. *Vulpoi .wre în*
SUS, Răzașul își freacă *mâinile*.)

" · A admite pe străini (lat.). '·' Preaînțelepte duce (lat.).

RĂZVAN: Eu? ... Dar cum ... În ce cuvinte ...

MINSKI (*cu căldură*): Căpitane, eu aş cere să te faci chiar
polcovnic! Aş leşina de ... plăcere!

O dorinţă-nvăpăiată mă tot roade nencetat, Ca după
atâtea războaie să te văd ... înaintat! ...

PIOTROWSKI (sărutând *pe* Răzvan): *Satisfactionis causa*(I',
şi eu te sărut acuma, Ştiindu-te *dignum esse*, chiar
amplitudine summd² !. ..

HATMANUL: Însă nici căpitănia, mă jur pe-acest
buzdugan, Nu-i ceva destul de mare pentru braţul
lui Răzvan. La seimul cel mai de-aproape, ţara o să te
primească, Spre mai deplină răsplată, în boierimea
leşească²⁴ ... Voi stărui şi eu însumi şi toţi prietenii mei...
Dar pân-atunci, căpitane, spune-mi singur, ce mai
vrei?

RĂZVAN: Nu pot mulţumi ... N-am vorbe, hatmane,
pre al urni nate ...

HATMANUL (*zâmbind*): A, da! Mi-am adus aminte!
Printre
orăzile luate

În tabăra muscălească, găsit-am un moldovan:
Un boier, un om de frunte, judecând după căftan, Deşi
de multă vechime nu mai are nici o faţă, Iar din
ceprazuri scipeşte ici-colea d-abia vro aţă ... Ți-l
dăruiesc ...

(Ră:::.'an *se* închină, *hatmanul* şi căpitania *încep a* ieşi.)

MINSKI (*întorcându-se iute*): Căpitane! În veci nu m-oi
sătura Toate bunurile lumii cu toptanul a-ţi ura, şi
văzându-te pe cale la o treaptă şi mai-naltă, Inima-mi de
bucurie saltă, saltă, saltă, saltă ...

(*lese*. Răz.van încrucişează *mâinile pe piept* şi rămâne nemişcat
pe gânduri. *Vidra îl* priveşte *în* tăcere.)

VULPOI: Iată-n sfârșit, căpitane, ești chiar căpitan acum! Și-n pădure, căpitane, fuși căpitan oarecum, Astăzi, însă, căpitane, ești mai cu căpitanie!

g> Din pricina mulflmirii (lat.).

(~>Că ești demn ... de cea mai mare cinste (lat.).

RĂZAȘUL: Bată-l norocul să-l bată! Hai să facem o beție!

(Tărăște afară *pe Vulpoi, câ11tâ11d.*)

Frunză verde de castan. Căpitanu-i căpitan! Tan!

tan! Ian! Tan! tan! tan! Căpitanu-i căpitan! Frunză verde de castan! ...

RĂZVAN: Iartă-mă, scumpo iubită! ... Chiar fericirea ne-apasă, Când deodată, ca un fulger, pe sărmanul om se lasă! ... Simț în mine-o greutate ... Doresc și nu pot să crez ... Nu-i cumva vro nălucire? Poate dorm? Poate visez? ... VIDRA: Cum? Atâta veselie? Pentru ce? ... Pentru-o nimică? Căpitan! Ce mare treabă! ... Căpitanu-i O furnică! ... Veselească-se Răzașul sau Vulpoi, făpturi de rând, Care pentr-un pai sunt gata a se tăvăli cântând! ... Dar tu? ... Tu s-o faci, Răzvane? ... Căpitanii într-o oaste Sunt atâția, că-n mulțime se lovesc coaste la coaste ... Căpitan! ... O jucărie!.. Căpitan! ... e un covrig, După care colindează bieții copilași pe frig!.. ..

RĂZVAN: Ce? Căpitanu-i o glumă? Într-o tabără crăiască? Dar ce fel de lucru-fi trebui, care să te mulțumească? ... Au nu mă-nvățai tu, Vidro, a merge chiar la dușman, Câștigând prin viclenie tot cinstea de căpitan? ... Nu-mi spuneai tu dineoare, cu mânie și muștrare, Că-ntr-o tabără domnească căpitanu-i lucru mare? ... Lămurește-mă, iubito, unde vrei tu să m-aduci? Nu-i de mult de când în codru, cu o ceată de haiduci, Numele-mi suna prin țară, ca o seceră ce sună Când retează buruiana să crească iarba cea bună! Eu credeam atunci că-n lume nu-i chip să fie pe-aiuri O zodie mai ferice ca traiul unei păduri, Unde brazii și stejarii, uriași din vremea veche, Înfruntând mii de furtune, viteji fără de păreche, Mi se-nchinau cu răbdare, m-

apăra și m-asculta, Pân'ce din sânul lor verde nu m-a smuls voința ta!. .. Te văzui... iubirea șterge tot ce-i place ca să șteargă:

Lăsat-am cărări înguste ș-am ieșit la calea largă, Uitat-am codrul, Moldova, tot ce-a fost, tot ce-a trecut, Venit-am în țări străine, cum ai spus și cum ai vrut...

Astăzi norocu-mi zâmbește: sunt căpitan și pe cale ...

VIDRA: De-a fi boier ca toți leșii: o boierime de jale!

RĂZVAN: Hatmanul mă socotește, de ceilalți sunt căutat, Numai tu pe bucuria-mi tragi un vâi întunecat, Pe când c-un ceas mai-nainte erai de-o altă părere ... Nu sunt un copil, de care să-și bată joc o muiere!

VIDRA: Da! O muiere din neamul acelui groaznic bărbat, Care numai c-o-mbrâncire patru domni a răsturnat, Ș-al căruia falnic sânge clocotește cu putere, Ca talazurile mării, în pieptul meu de muiere! Ah, ascultă-mă, Răzvane! Și-ntre firile de jos Foarte mulți sunt tari de mână ș-au un suflet inimos, Dar totuși rămân ca broasca cea cufundată-ntr-o baltă, De-unde numai câteodată, ieșind pe uscat, tresaltă, Privește la mândrul soare, se-ntinde pe-un verde strat, Sughiță-n sine cu poftă văzduhul lin și curat. Încât ai crede, văzând-o, c-a priceput ce-i lumina și nu mai poate să guste întunerecul și tina, Pe când n-a trecut o clipă: iată broasca înapoi Se-ntoarce iarăși în noapte, în mocirlă și-n noroi! ... Vitejia cea mai mare, inima cea mai aleasă, Mii de bunătăți cu care nu știu cine te-nzestrasă, Sunt, iubiture, ca fierul ruginit și fără preț, Până când încape-n mâna lucrătorului isteț Ce-l apucă strâns în clește, îl curăță pe cărbune, și dintr-o grămadă neagră mi-l vezi scoțând o minune, Strălucită ca oglinda, gingașă încât, suflând, Suflarea-i întipărită pe luciul cel plăpând! Acel lucrător, Răzvane, se numește ...

RĂZVAN: Se numește?

VIDRA: Setea de-a merge-nainte ... Iată ceea ce-ți lipsește, Acea sete care frige și-ngheață inima mea!

Dar trebui s-o aibi, Răzvane! Eu voiesc, ș-o vei avea ...

Atunce când buza Vidrei obrazu-ți pârlit I-atinge,
Ochii mei în ochii-ți cată, mâna mea pe mâna-ți strânge,
Sufletul meu desfășoară
Câte-o părticea mereu
Ce pe furiș se străcoară Adânc în sufletul tău! Vidra-i
pentru tine-n lume Ca izvoarele de munte Ce fac
Dunărea să spume Din păraiele mărunte ...

VULPOI (*vine șovăind*): Hi, hi! Dunăre!. .. Departe! Căpitane, eu
sunt beat, și-aș vrea să-ți spui, căpitane, un lucru foarte
ciudat... Adecă-te, căpitane ... zău, n-are nici o păreche .. . Dar
lasă-mă, căpitane, ca să ți-o spui la ureche .. .

RĂZVAN: Spune ...

VULPOI: Apoi, căpitane, știi leahul cel blăstemat? ...

știi cela ce-ți strângea mâna? ... Căpitane, eu sunt
beat! .
.. știi, se vără-n om ca musca? ... știi, char cu nepusă
masa? .

.. Hi, hi! știi leahul acela? lubește pe jupâneasa!

RĂZVAN: Vidra?

VIDRA: Eu?

VULPOI: Da, da, da, Vidra! ... Mi-a spus că-i place de foc!
Zău așa! Chiar acușica! ... Ha, ha, ha! Ce dobitoc! ...

(*Minski se arată în fund.*)

Dar iată-l! Întreabă-l singur! Bată-l năbădaica
leahul!

Hi, hi, hi! ... Mi-e somn!. .. Mi-e lene!. .. Ba nu!
Mă doare

stomahul! (*lese.*)

RĂZVAN (*mergând iute înaintea lui Minski și apucându-l
de mână*): Ascultă-mă, cum te cheamă! ... știi un lucru?
știi sau ba?

Noi trebuie să ne batem! ...

MINSKI: Dar pentru ce?

RĂZVAN: Nu-ntreba! ...

Pentru ce? ... Pentru că ... pentru ... pentru că,
privind

la tine,
Simțesc un fel de simțire ... mai în sfârșit, nu mi-e
bine! ...

O să ne batem chiar astăzi ... Chiar acuș! M-ai
auzit? ... MINSKI: Cum așa? Nu pot pricepe, tovarășe
preaiubit...

Eu nu ți-am făcut nimica ... să ne batem nu-i cu
cale ... Spune mai întâi pricina .. .

RĂZVAN (*cufurie*): Nu-mi plac ochii dumitale!

Mă supără, mă-ntărâtă, m-aprind ... Nu mai pot vorbi!.. ..

MINSKI (*zâmbind cu dulceață*): Numai atâta? Ei bine ...
atunci, când ne-om întâlni,

Mă jur a-mi închide ochii... O să mă feresc de ceartă
... Dar sunt grăbit... Am o treabă ... Mă duc ... Iartă, iartă,
iartă! ...

(*Fuge.*)

RĂZVAN (*cu dezgust*): Ce mișel!. .. VIDRA: Mă mir, Răzvane,
văzându-te temător.

Nu cumva m-ai crede-n stare pân' la viermi să mă
pogor? ...

RĂZVAN (*luând-o de mână cu aprindere*): Și palaturi
aurite, ș-un acoperiș
de paie,

Când flacăra le cuprinde, fac tot un fel de văpaie:
Iubirea-i un foc, iar focul, oricât de jos ar veni, E
grozav când izbucnește, și-i lesne a izbucni! Mi-ești dragă
și-n toată lumea găesc cu puțință toate, Dar dragoste
fără teamă nu se poate, nu se poate! ...

VIDRA (*arătând în unna lui Minski*): Cugetă acum, iubite, de-
i cinste pentru-un
Răzvan

O biată căpităQie: și dânsul e căpitan!.. ..

OSTAȘUL (*aducând pe Sbierea, care vine cu capul plecat și
numără pe degete*): Robul de la hatman ...

(*Se închină și iese.*)

RĂZVAN: Sbierea! ...

SBIEREA (*ridicând cppul, cu bucurie*): Tu ești, Răzvănică

dragă? ...

și dumneata, jupâneasă? ... Parcă văd O pungă-ntreagă! ...

RĂZVAN: Te rog să ne spui și n.ouă prin ce minune-ncăpuși,

Așa departe de țară, tocma-n tabără la ruși?

SBIEREA: Încăpui ca două-n patru ... Ce-ntrebare! Nu știi

oare Că tabăra muscălească este foarte-ncăpătoare? Ş-apoi, mai

având necazuri, slăbisem mai mult de-un şfert: Carnea

spânzură pe mine curat ca un sac deşert ...

RĂZVAN: Eu te-ntreb prin ce-ntâmplare te găsești în astă

țară? Cum de te-au luat muscalii? ...

SBIEREA: De la tătari mă luară~⁵ ...

RĂZVAN: Dar tătarii?

SBIEREA: Mă robise mai anțărț, când au trecut

Prin moșia mea Flămânzii, O moșie lângă Prut. Asta n-ar fi

fost nimica, să nu fi luat cu mine Un chimir cu trei

fișicuri pline, pline, pline, pline: Cel dintâi era cu

taleri, altul numai cu florinți, Al treilea galbeni,

galbeni de cei ungurești cu zimți! ... Ce chimir! ... De

piele neagră, și bagă bine de samă, Avea-n juru-i acățate

zece năsturași de-alamă ...

RĂZVAN (*zâmbind*): Tătarul de la Moldova, muscalul de la
tătar,

De la muscal te ia leahul, Ş-ar fi cu puțință iar De la

leah să te ia neamțul, încât astfel într-o zi, Deodată cine

mai știe prin ce țară te-ai trezi! ... Oare nu era mai

lesne, cu puțină cheltuială, Să te răscumperi din lanțuri și să

scapi de târbăceală?

SBIEREA: Cum? să mai plătesc? Vai mie! Ar fi mai bine să

crap

!

O asemenea prostie nici nu mi-a trecut prin cap!

Ce-mi pasă că nu sunt slobod, când stăpânul mă

hrănește?

Iar pân-atunci în Moldova venitul meu crește, crește

... Ş-apoi eu am totdeauna o nădejde-n Dumnezeu că

sfântul mereu mă scapă, fără să-i dau nici un leu, Decât

numai câteodată vro lumânare de ceară, Care, de frica

scumpetei, o fac la mine la țară ...

RĂZVAN: Du-te, boierule, du-te! Nădejdea te-a mântuit. ..
Întoarce-te la Moldova, fără să fi cheltuit!

Te iert pentru-a doua oară ...

SBIEREA (făcând *cruce*): În sfârșit, o, Doamne sfinte!

RĂZVAN: Te-am mai iertat în pădure ... SBIEREA: Bine că-mi aduci aminte!

Răzvânașe, cer dreptate! Ar fi un păcat să tac ... Hoții tăi
atunci în codru mă despoiară de-un sac.

Fii și tu om cumsecade, fă-fi o pomană deplină: Nu te
bucura, drăguță, de-o avuție străină ... Dă-mi înapoi
săculețul! ... tu știi c-a fost peste tot Taleri trei mii
patru sute cincizeci și șa.Pte ș-un zlot...

VIDRA (*luând pe Răzvan la o parte*): Vezi! Invață de la
dânsul patima ce
vrea să zică!

Acest om pentru-o lescaie, acest om pentru-o nimică
Va suferi cu plăcere, fără să scoată un suspin, Robie,
lanțuri, rușine, bățai, închisoare, chin ...

SBIEREA (*zâmbitul cu mâturie*): O, da, da ...

VIDRA: Ș-orice adaos, orice spor de bogăție,
În loc ca să-l mărginească, îi dă o poftă mai vie,
O dorință mai setoasă ș-un avânt mai arzător De-a vedea
lucind în ladă-i sunător pe sunător!

SBIEREA: O, așa ... așa ...

VIDRA: Așterne dinainte-i ca zăpadă

Covoare cu pietre scumpe, aur și argint grămadă ...

SBIEREA (*cu desfătare*): Și...

VIDRA: Dânsul tot n-o să-ți zică: Stăi ! acuma-s mulțumit!

SBIEREA: Hai-de-de-de! Na! Firește! Doară n-am înnebunit!

VIDRA: O! dacă și tu, Răzvane, ai simți așa de tare

Mândra patimă de-a crește tot mai mare și mai mare
Precum Sbierea mii de galbeni din nimic a
secerat, Tu dintr-o căpitănie ai ajunge împărat! ...

SBIEREA: Atunci m-ei da și dobânda ... Acum însă,
deocamdată,
să ne răfuim cu sacul. Fii datornic bun de plată ...

Răzvănică, sufletele, să nu uiți că ești creștin ... Numai camătă
s-ar face nouă sute pe puțin ...

RĂZVAN: Nu!. .. Departe de la mine toate patimile care
Cu lăcomia lui Sbierea au vrut fel de-aseănare!

VIDRA (*respingându-l cu dispreț*): Fugi! Mi-e milă și mi-
e jale! Mic, tot mic și iarăși mic!

În deșert din înjosire eu mă-ncerc să te rădic!

Du-te dar de te-nvârtește în îngusta-ți vizuină: Cearcă-ți
mintea-n întunerec, scaldă-ți sufletul în tină!

Eu te las! Te las, Răzvane! Om tâmpit și sficios! O
prăpaste ne desparte: eu prea sus și tu prea jos!

(*Vrea să iasă. Răzl'an se repede după dânsa, Sbierea strigă:*
Sacul meu! sacul meu! ...)

ÎNCĂ UN PAS

BELDIMAN, *Ialnica tragodie*

Fetele:

SBIEREA HATMANUL BASOTĂ

Locuința lui Răzvan într-un orașel leșesc la marginea
Moldovei.

RĂZAȘUL: Nu mai pot, bată-l năpasta! De-atâtica timp în
șir Să nu vezi o sărmăluță, ci tot numai borș cu știr! ²⁶
Destulă străinătate!

(arată *la* *qât*)

M-am săturat pân-aice:
De amărâtă ce mi-e viața, nu mai știu cum i-aș mai
zi'c e '... ..
Șase veri și ierni vro șapte, nu o lună sau un an,
De când parc-aș fi o umbră după pașii lui Răzvan;

Ba zău, chiar umbra, fârtate, când e lumină, s-ascunde, Pe când eu rămân cu dânsul, amândoi oricând ş-oriunde! ...

Haiducit-am împreună şi~mpreună am trecut Înastă ţară leşească, unde dracul s-a născut! Cu muscalii, cu păgânii, nu vrun an şi nu vru o lună, Şase veri şi ierni vro şapte, bătutu-ne-am împreună!

VULPOI (*cu de,\plăcere*): Haide! Cineva te-ar crede că
numai voi
amândoi Aţi făcut şi mari şi late! Dar uitat-ai pe
Vulpoi?

RĂZAŞUL: Orice-i zice tu, acuma fostul nostru harambaşă
Ajuns-a obraz de cinste, cât un vizir sau un paşă; E
polcovnic, e om mare, şi ca mâini o să-l privim
Înălţându-se deodată şi mai ceva! ... Aferim! Nu-i
vorbă ... I se cuvine! N-a câştigat de pomană! Chiar
săptămâna trecută a mai căpătat o rană În lupta cea cu
tătarii ...

VULPOI: Aş! O-abia l-au zgâriat!
Sărutare de săgeată ... Nu-i lucru de speriat... Dec! A
fost rănit şi dânsul într-o singură bătaie, După ce trecuse
teafăr prin douăzeci de războaie.

RĂZAŞUL: Dar să lăsăm toate astea ... Nu ştiu ce voiam
să-ţi zic ... Aa! Uite pe fereastră! ... Priveşte!.. Nu vezi
nimic? ...

(Cântă, arătând *cu mâna*.)

Cu miros de vioarele, Trandafir şi micşunele, Bate
vântul ţării mele! Bate-ai, vântule, curat, să
alini al meu oftat! Bate-ai. vântule, uşor, Să-mi
mai treacă din cel dor! Bate-ai, vântule. cu foc.
Să mă muti din acest loc'

Aşa-i, Vulpoiule dragă! Tare mă furnică dorul! Țârșoara-i
prea aproape: de-i asvârli cu toporul, Dai de
brazda românească! ... Nu mai este pe-unde fui

Pe la muscali, pe la dracu, pe la tata dracului!
Ş-apoi astăzi în Moldova nu mai e nici Petrea Şchiopol,
Prietenul ciocoimii, bat-o focul şi potopul!

Alt vodă stătuse-n locu-i, un stăpân mai omenos, Care
șade sus, dar ține cu norodul cel dejos! Cică-1 cheamă
Aron-vodă ... un voinic, un flăcăiandru, O viță

lăpușnenească: feciorul lui Alexandru²⁷ ... știi? Cel
Alexandru-vodă, ce mânca boieri de vii, Încât îi făcea
de groază bejenari pe la pustii! ...

Așadar, pe-acî mi-e drumul. Trec prin foc și prin
furtună! Să mai stea Răzvan și singur. .. Nu rămâi și pace
bună! ... Mă duc la lași cu hrisoave ...

(scoate din sân o legătură)

Iată-le! Aice sunt Ispisoace și direse chiar de la Ștefan
cel Sfânt! ... E cam veche legătura, de mare-mult ce-i
purtată, Dar n-o las de lângă mine, n-o las cu capul o
dată! O voi strânge tot la sânu-mi, cât voi umbla pe
pământ, Și-n urmă, dând ortul popei, o voi duce și-n
mormânt! ...

(Sărută legătura și-o ascunde.)

Voi merge iar cu proțapul, o să vorbesc cu domnia,
Doară va da Sfântulețul să-mi întoarcă răzășia ...

VULPOI: Drace! Nu cumvași ai crede c-o să rămâi numai eu?

Culcă-te pe-acea ureche! Nu cunoști tu gândul meu.

Orice țipenie-n lume un sfânt are sau o sfântă: Pe tine,
vezi bunăoară, răzășia te frământă, Pe mine mă prigonește
frumusețea codrului, Când ședeam cântând din frunză la
umbra stejarului. Tu a tale, eu a mele, fiecare ale
sale! ...

Uite, zău, când mi se-ntâmplă <le-ntâlnesc viind în
cale Un ciocoi ca o fetiță, mititel și curățel,

Lins la ceafă, dres la față, sprintenel și spălățel, În
sfârșit, o pocitură dintre cele guri căscate - Mă-
nvoaltă, mă răsuțește ca să-i dau pe după spate! ... Când
privesc într-o livadă copăcelul ofticos, Cu crengi
tocite de-omidă și cu trunchiul găunos,

Hoțomanul meu de cuget mă gădilă și-mi șoptește: Nu-i așa
că-n codru nostru ciuperca mai bine crește? Când

aud o păsăruică ciripind pe vrun zaplaz, Mi se pare
ciripirea-i că, zău, n-are nici un haz, Căci mi-aduc
aminte bine ... of, of, of, mi-aduc aminte Cum
ciripea dineoare, cum ciripea mai-nainte, Cum
ciripea la pădure prin rărișul cel din crâng ... și când
mi-o aduc aminte, pe loc îmi vine să plâng!

(Intră Răz.1-011, cu brațul *stâng oblojit*.)

RĂZAȘUL: Polcovnice! RĂZVAN: Ha? Ce treabă?

RĂZAȘUL: Dă-mi drumul să plec de-aice. VULPOI: și eu,,.

RĂZVAN: Mă lăsați pe mine? VULPOI: Ba nu,,. totuși,,. cum
am zice,,.

RĂZVAN: Ce? Nu vă mai place dară al armelor meșteșug?

În Joc de sabia lată vreți la sapă și la plug?

Vi s-a urât cu războaie? Poftiți odihnă? ... RĂZAȘUL: Nu
încă ...

RĂZVAN: Poate vi-i foame? Vi-i sete? ... N-aveți cușmă sau
opincă?

VULPOI: Nu,,.

RĂZVAN: Atunci care-i pricina? RĂZAȘUL: Apoi dă, ce să
vorbesc!

Mi-e dor de țara Moldovei, de căminul strămoșesc ...

VULPOI: și mie ...

RĂZVAN (*furios*): Așa, nemernici! ... Cum? Vouă vi-i dor de
țară!,,.

Dar eu? Ce-s eu? Ce? Răspundeți!,,. Sunt o gadir..ă?

O fiară?

Oare inima-mi cernită, ca o rază dup-un nor, Nu
plânge și ea, sărmana, de focul aceluia dor? Numai voi
iubiți Moldova? „. Dor de țară! „. Dor de țară!,,.

Rândunicele, când pleacă, se gândesc la primăvară, Ca
să se-ntoarcă voioase iar la cuiburile lor, -

și numai omul, el singur, să nu simță nici un dor!

Fugiți! Lipsiți dinainte-mi ...

VULPOI: Polcovnice ... RĂZVAN (*lovind cu piciorul în
pământ*): Dor de țară! ... RĂZAȘUL (*scărpinându-se la cap*):
Zău, n-ai cuvânt să te superi. ..

RĂZVAN (*punând mâna pe sabie*): leși afară! leși afară! ...

(Ră-; așul și *Vulpoi ies prin o ușă, pe când Vidra intră prin alta.*)

VIDRA: Ce-nsemnează astă larmă? RĂZVAN: Dintâi, să mă liniștesc!

VIDRA: Ești turburat? RĂZVAN: Nu-i nimica,,. Nu poci să mă stăpânesc,,.

Dor de țară! ... Sunt cam iute ...

(strigă)

Măi, Răzașule! Vulpoi! ...

VIDRA: Dar ce vrei să faci, iubite?

(*Vulpoi intră cu sfială.*)

RĂZVAN (*dâjUiu-i mâna*): Fie pace între noi! ...

Celălalt de ce nu vine? ... VULPOI: Aș! El fulgeră, trăsnește,

După cum știi că-ie firea: când se supără, plesnește!

RĂZVAN: Spune-i că-l rog să mă ierte ... Mi-ați vorbit într-un ceas rău.

Cât despre plecarea voastră, o să vedem mai târziu.

VULPOI: Să trăiești!

(le.~e.)

VIDRA: Aș vrea să aflu și eu cu tot dinadinsul Ce-i ~i cum?

””
RĂZVAN: Am fost la hatman ... VIDRA: A! și ce-ai făcut la dânsul?

RĂZVAN: Dragă, o să-ți spui în urmă lucrurile ce-am grăit;

Ajungă-ți acum dodată că ieșii foarte mâhnit. ..

M-arunc pe cal ca vârtejul, înfig în coasta-i un pinten, Murgul scutură din coamă, zboară vesel, fuge sprinten, și cu cât sălta mai tare, și cu cât mai mult sărea, Mișcarea-i cea furioasă simțeam că mă răcorea, Până ce-l lăsaî în voie, azvârlind din mâni căpăstru: Calul, născut în Moldova, mă duse drept pân'la Nistru. Nistru, apă românească, ce spumegă printre stânci, Îngropând dușmanii țării în vâlvorile-i adânci! Nistru, ale cărui unde altădată-n zile grele Apărau în

loc de tunuri hotarele țării mele! Nistru! ... Nistru! ...
Pân-acuma știut-am să mă feresc De-a trece pe lângă țarmu-i,
ca să nu mă ispitesc! și să nu-mi aduc aminte că rămâi în țări
străine, Pe când scumpa mea Moldovă nu-i departe de la
mine! Astăzi însă de nevoie mă simții împins la mal, căci dorul
țării răzbate pân' și sufletul de cal! ... Nainte-mi se dezveliră,
șerpuind ca un balaur, Holde și câmpii, în care, jucând
printre spice de-aur, Se zăreau, că pietricele presărate pe-un
inel, Bosoioac și garofiță, toporaș și ghiocel, Iar prin ele-n
depărtare, un român muncind la soare, Falnic, român plin
de viață, se părea și el în floare! ... Le văzui acele locuri și
din văz le sărutai, Țara-mi, unde însuși iadul parcă se preface-n
rai! ... Numai tu poți înțelege, numai tu, Vidro iubită, Poți simți
cu ce durere am trecut eu prin ispită și, scaldând calul în
spuma de la țărmul fermecat Eu și dânușl, fără voie,
amândoi ne-am depărtat!.. Viu acasă ... d-abia însă pus-am
piciorul, și iată Vin Răzașul și Vulpoiul dinaintea mea dodată,
Neștiind că-n pieptu-mi arde cel pojar îngrozitor, și-mi
vorbesc de țara noastră, și-mi grăiesc de-al țării dor!

Ei să plece la Moldova! Dor de țară! Dor de țară! ...

Iară sângele meu fierbe! Furia m-apucă iară!.. ..

VIDRA: Vrea să zică, tu, Răzașul, calul vostru și Vulpoi Sunteți
tocmai deopotrivă, tot un fel și tot un soi? RĂZVAN: Cum
așa? ...

VIDRA: Inima voastră se vaietă și suspină

Dup-o pulbere deșartă, O bucată de țărână, Un pământ
uscat și rece, de ierburi acoperit, Printre cari o
floricică de-ntâmplare-a răsărit! ... Asta-i iubirea de
țară? ... De-așa iubire mi-e jale, De-așa ființă mi-e milă .. .

RĂZVAN: Tu iar cu visele tale!.. ..

VIDRA: Vise! ... Nu oricine poate să viseze-al Vidrei
vis!.. .. Când te-am întâlnit în codru și-ntâlnindu-te mi-
am zis: Acest haiduc o să-ntreacă trândăvita boierime -
Eu visam ... ș-astfel de vise altul nu visează nime! ~ând
te-am smuls la lumea laȚgă din ascunsu-ți adăpost,
Impingându-te-nainte, iarăși visul meu a fost! Ș-acum
eu visez, Răzvane, când mi se pare ciudată Iubirea țării
ce numai prin buruieni se desfată! ... Omul ce-și iubește

țara cu adevăratul dor, Nu-i pasă de lutul țării, ci de-al
țării viitor! Năzuiește pân' la stele, fă-te tot și tot mai
mare, Și slava-ți o să mărească țara ta din depărtare.
Precum luminosul soare, Din lăcașu-i depărtat, Sparge
făr' să se pogoare Vălul nopții-ntunecat! ...

Fie Răzvan orișunde, el tot țara și-o iubește, Dacă prin
faptele sale se rădică și uimește, Încât împrejurii
face pe străin și pe păgân Să șoptească cu mirare:
multe poate un român! ...

(*Sbiera se arată în ușa.*)

RĂZVAN: Tu, jupâne? Cum? Ș-aice? ...

SBIEREA (frecându-și *mânele*): Da, da! Ș-aice! Ș-aice! De ce
nu? Viu din Moldova ca să te fac mai fericite ...

Jupâneasă foarte scumpă, nu știi încă, negreșit, C-uncheșelul
dumitale nu mai este? ... S-a sfârșit: și-a încheiat
catastihul, isprăvind de cheltuială, Căci și viața omenească-i
tot un fel de socoteală ...

VIDRA (*cu răceală*): A murit? Ce spui, jupâne? Și
dumneata
cum o știi?

SBIEREA: De vro câțva timp încoace eram vecini la moșii
Că mă-ntorsei din robie, cu dobânzi întârziate
Cumpărai pe lângă Nistru niște câmpuri nelucrate²⁸
... Apoi bine, jupâneasă, dumneata acum ești Deplină
stăpânitoare moștenirii părintești: Patru sate, două iazuri,
mii de vite rămătoare,²⁹ Șapte mori, o herghelie și-o
pădure ... Nu vinzi oare?

VIDRA: Dumneata ai vrea să cumperi?

SBIEREA: Ieften; bani în țară nu-s;

Cu turcii, cu bir, cu dajdii, toți gălbănașii s-au dus ...

RĂZV ~N: Nu! Noi nu vindem nimica! Voi lăsa pe leși mai
bine Ș-o să m-așez românește, în țara mea și la mine ...

VIDRA: Așa? Nu cumva, Răzване, să ne-nchidem într-un sat,
Gustând viața de câmpie și văzduhul cel curat Într-o
cușcă mojicească, plină cu miros de varză, În casă
grămezi de teancuri și pe-acoperiș o barză? Tu o să

petreci, iubite, vânând potârnicchi și lupi, Eu
purtând grijă de turme, de țarină și de stupi, Iar vătavii,
părcălabii și vecinii de moșie, Văzându-ne, o să zică: Ce bună
gospodărie! ...

Frumos trai! plăcută soartă! Noi, o Vidră și-un Răzvan, Să-
nlemnim stând la o parte, nemișcați ca un buștean! ...

SBIEREA: Este foarte potrivită socoteala dumitale:

Decât- a sta la moșie, mult mai bine cu parale ...

RĂZVAN: Dar ascultă, dragă Vidră, și-n Moldova ca și-aici
Se dă cuvenita cinste la ostași și la voinici ...

SBIEREA (clătinând *din cap*): Hem! s-ar putea ca și-acolo să
te primească polcovnic ... Însă la români o slujbă nu-i
tocmai lucru statornic!

VIDRA: Să văd eu cum se-ncovoiaie cu sfială un Răzvan Pe
lângă cei mai din coadă boierași de la Divan, Pentru ca
dintr-înșii unul, c-o inimă mai miloasă, Ca la un câine din
curte să-i arunce niște oasă? Ba poate că și pe Vidra, pe
nepoata lui Moțoc, O să mă trimiți, cu lacrimi să mă duc
într-un noroc La nevasta vrunei vomie sau la vro
logofeteasă,

Care n-ar putea la mine să fie nici fată-n casă! ... Așa
se capătă slujba când tu te pleci ca s-o cei, În loc d-a-i sili
prin fapte să te caute chiar ei! Nu, nu! Las' ca țara noastră
să simtă durerea crudă Că-n sânul omului de frunte în deșert îl
vezi c-asudă, și din cupa deznădejdiei bând ocară, bând amar,
Lucrează și zi și noapte, lucrează tot în -zadar, Căci mișei, ca o
strajă, cârma țării împresoară și pe-oricine nu-i dintr-înșii mi-l
resping și mi-l doboară! SBIEREA: Ca unul și-unul fac două,
vorbit-ai drept și frumos:

Pe mine, zău, tot mișei din visterie m-au scos.

Mulți mișei sunt în Moldova! Dumnezeu să te ferească!

Eu și-oricare om de treabă poate să se prăpădească! ...

(Cătră Răzmn.)

Așadar vinde-ți moșia, să n-ai bătaie de cap:

Uite, eu, ca un prieten, aș vrea numai să te scap ...

RĂZVAN (*luând pe Vidra la o parte*): Iubită Vidră, mai lasă

...

De ce-i astă grabă mare?

Eu nu ți-am spus încă toate ... Mai este o-mprejurare ...

(Cu răceală, către *Sbiera*.)

Vino mai târziu, jupâne ... Mai târziu! SBIEREA (cu umilintă): Vă las ... vă las ...

Mă-ntorc într-~ jumătate, ba nu! Într-un șfert de ceas.

(Se depărtează, apoi se oprește în ușa, se mai închină o dată și iese.)

VIDRA (cu tărie): Fie! Eu ți-am spus, Răzvane, ș-acum îți voi spune iară

că Vidra nu vrea să plece ca să se-ngroape la țară ...

RĂZVAN: Bine! Nu ne vom întoarce! .. Vreau și eu să-ți dovedesc

Cât de mare ți-e puterea și cât de mult te iubesc ...

VIDRA: Dar oare viața-mi întreagă nu-i destul să-ți dovedească, În toată clipa, că Vidra știe și ea să iubească? Eu nu mă gândesc, Răzvane, eu nu mai pot cugeta, Eu nu mai pricep nimica decât înălțarea ta ...

RĂZVAN: Nu vom pleca la Moldova; mă supun voinței tale; Dar lumea-i încăpătoare; s-alegem o altă cale: La nemți, la turci sau aiurea, oriunde-mi vei porunci, Atâtă-icu neputință de-a mai rămânea pe-aci ...

VIDRA: Și de ce-i cu neputință?

RĂZVAN: Știi c-am fost la hatman ...

VIDRA: Bine ...

RĂZVAN: Acum el n-o mai ascunde ș-o spune la orișicine C-o să fie cu Moldova un război înfricoșat. .. Astăzi la dânsul acasă ne-a chemat pe toți la sfat, Ne spuse dintâi că leșii sunt rău cu țara nemțească, Ș-având legături cu turcii ar dori să le păzească; Ne mai spuse c-Aron-vodă, noul domn moldovenesc, Ține-mpotriva Turciei cu-mpăratul cel nemțesc; Ne-a mai spus altele multe, înșirând vro patru oare, și-n sfârșit, drept încheiere, ne-a arătat o scrisoare, În care craiul îi zice să fie gata pe loc A trece hotarul țării cu sabie și cu foc ...

M-ai lăsa tu oare, Vidro, ca brațul meu să izbească Un
piept de român? S-aprinză O colibă românească? ... RĂZAȘUL
(*intrând zăpăcit*): Vine hatmanul! El însuși! ..

(*lese.*)

VIDRA: Eu te las a cugeta ...

că ... lovind pe-un domn netrebnic, vei scăpa chiar
țara ta ...

(*Vidra iese prin ușă, pe când prin alta intră hatmanul.*)

HATMANUL (*privind în urma Vidrei*): Este sora
dumitale?

Acea femeie vitează

Ce te-nsoțește-n războaie, înfruntă moartea, veghează Pe
câmpul de bătălie, în rând cu ostașii mei, Pe cari ades
îi întrece? ... Minune dintre femei!

RĂZVAN: Este Vidra ...

HATMANUL: Astă dată cerul a fost cu dreptate, Dând o
asemenea soră la un asemenea frate ...

(*Se așază. se gândește, apoi, după o tăcere.*) Fiindc-astăzi

dimineată ne certasem oarecum, Tu nu te-așteptai,
sunt sigur, să ne mai vedem acum? ...

RĂZVAN: Nu, hatmane. Neașteptată e numai cinstea cea
mare

De-a te vedea-n locuința unui om fără-nsemnare ...

HATMANUL: În întâlnirea ce-avurăm, pare-mi-se
că-mi spuseși? ...

RĂZVAN: Și ți-o mai spui încă o dată că-mi dau viața
pentru leși,

Ș-oriunde mă vor trimite, le voi sluji cu credință,

Dar nu mă bat cu românii ... nu; asta-i peste putință! ...

HATMANUL: Polcovnice! Bagă seama că, mai mult ca
orișicând,

Ești dator tocmai acuma să te jertfești chiar nevrând.

Ajutorul dumitale, decât altul orișicare,

Ni-i cu totul de nevoie în această-mprejurare.

Dumneata cunoști Moldova; țara ș-oamenii cunoști,

Locurile, rânduiala, tot ce trebuie pentru oști ...

Războaiele se câștigă nu numai prin vitejie;

Ades mai mult ca prin brațe se face prin dibăcie ... RĂZVAN
(*posomorându-se*): Am înțeles! Prin urmare, vouă vi-i
trebuitor

Un om vândut, o iscodă, un mișel, un trădător. ..

HATMANUL: A, polcovnice! Se poate să-mi faci astfel de
do jene?

Dumneata ești leah acuma, căci *patria ubi bene*, După
cum zice latinul, și nu mai ești moldovean;

Poți să te bați cu Moldova, fără a te numi viclean ... RĂZVAN:

Hatmane, latinul zice ... Dar fii bun de-mi tălmăcește,

În cuibul meu, la Moldova, nu se-nvață latinește ...

HATMANUL: Țara este unde-i bine ...

RĂZVAN: Așa? ... Păcătos latin

Cine iubea deopotrivă pe-un frate și pe-un străin, Zicând că
țara-i o turtă, încât să poată stomahul Leah a mă face pe
mine, sau muscal să facă leahul! Nu, hatmane! Niciodată! ..
Fie pâinea cât de rea, Tot mai dulce mi se pare când o
știu din țara mea! ... HATMANUL (*sculându-se*): Vrea să
zică, ești statornic în hotărârea luată

De-a ieși din sânul nostru?

RĂZVAN: Da. Ș-o mai spun în c-o dată, Dar mă jur că de
nevoie și cu părere de rău: Dumneata singur ai face
tot așa la locul meu ...

HATMANUL (*așezându-se, dupil o tăcere*): Pe castelanul

Piotrowski îl cunoști; rudă cu
mine, În războaie totdeauna s-a bătut destul de bine,
Fiind dintre cei de frunte și la luptă și la sfat. Nu-i
bătrân, nu-i fără stare, este foarte învățit. .. Ei bine! eu,
cum s-ar zice, aș putea să pun la cale Ca nepotul
meu Piotrowski să ia sora dumitale ...

RĂZVAN (*sculându-se*): Pe Vidra? El o iubește? Ți-a spus?

HATMANUL: Nu ...

RĂZVAN: El nu ți-a spus?

HATMANUL: Piotrowski o să m-asculte: tânărul e

preasupus ...

RĂZVAN (liniștindu-se): Bine! o să-ntreb pe Vidra ... Vom vedea ce-o să ne zică!

...

El nu ți-a spus c-o iubește? Să fi spus ... Dar nu-i

nimică ...

HATMANUL: Ș-aceasta nu-i încă totul. Ca să leg cu țara mea Pe viteazul cel mai mare din câți am putut vedea, Eu, eu hatmanul, sunt gata să-ți dau în căsătorie Pe fiica mea ...

RĂZVAN (mișcat): Cum? pe fiica-ți ... HATMANUL: Așa, polcovnice ...

RĂZVAN: Mie?

HATMANUL: Nu mă mir că te uimește ... RĂZVAN: Da! Ș-os-uimească pe toți!

Hatmane! Eu în Moldova știi oare ce-am fost?

HATMANUL: Ce?

RĂZVAN: Hoț!

HATMANUL (*sculându-se cu mirare*): Hoț? O, Doamne! ...

RĂZVAN: Hoț de codru! Să răpească și s-omoare,

Nu făcea brațul meu alta ... Îmi mai dai pe fiica-ți oare? HATMANUL: Trecutul nu ne privește ... Să privim ce este azi: Eu te văd boier, polcovnic, ostașul cel mai viteaz; Când țara mea-ți datorează izbânde strălucitoare, Iar cine caută pete, le găsește chiar în soare, Eu ți dau pe fiica-mi!

RĂZVAN: Însă ... gândește-te ... HATMANUL (*așezându-se*):

M-am gândit. RĂZVAN (*după o tăcere*): Hatmane prealuminate! În Biblie ai citit

că Faraon din Eghiptet s-a-nfundat cu păcătoșii

Din voia dumnezeiască în undele Mării Roșii?

HATMANUL: Dar ce-nsemnează-ntrebarea? RĂZVAN: Astfel pieri Faraon¹⁰;

Puțini dintr-ai săi scăpară din acel grozav canon;

Totuși O altă pedeapsă de la urgia cerească,

O pedeapsă și mai crudă au trebuit să primească. Dumnezeu îi osândise, în urma celui potop, Mii de veacuri să colinde fără țință, fără scop, Alungați din țară-n țară, din loc în loc ca o turmă, Desprețuiți de noroade ca lucrul cel

mai din urmă, și-nvârtindu-se pe drumuri, până la groaznica zi
Când trâmbița judecății din cer o vor auzi, ș-atunci lumea
despletită, ca muierea vinovată, O să strige: Doamne!
Doamne! mai iartă-mă ș-astă dată! ... HATMANUL:
Polcovnice! Vino-n fire ... RĂZVAN: Acel neam nenorocit,

La Dumnezeu în osândă și la oameni huiduit,
Sufere cu nepăsare mânia ursitei sale.

Bărbații lor nu știu alta decât să fure, să-nșale, Tăvălindu-
se-n minciună, în mișelii cufundați, Iar femeile ajută, și chiar întrec
pe bărbați, Vânzând drumașilor floarea tinerețelor plăpânde, Ș-apoi
sufletul satanei, când alta nu se mai vinde, Căci soarta lor
e să vâneze ... nu le pasă ce și cui! HATMANUL: Țigani?

RĂZVAN (ștergând *sudoarea de pe frunte*): Tatăl dumitale
a fost leah? HATMANUL: Ce vrei să-mi spui? ...

RĂZVAN: Însă maica dumitale, se zice c-a fost maghiară?

HATMANUL: Polcovnice! Ce-ntrebare? Unde mergem?

RĂZVAN: Așadară,

Ești maghiar?

HATMANUL: Ba leah, dar totuși prea ciudate mi se par
aceste vorbe fără noimă

... RĂZVAN: Ești leah! Vai, nu ești maghiar! ...

Neamul se ia după taică! ... După taică! Biata mamă Deloc
nu se socotește, deloc nu se bagă-n samă! ... Sărmana maică,
ce poartă copilu-n sângele său, Ca să-i dea suflarea
vieții, duce chinul cel mai greu, Cu cântecul ei ne-
nvață, cu laptele-i ne nutrește; Când plângem noi, ea,
drăguța, c-un zâmbet ne liniștește și plânge de
bucurie, văzându-ne că zâmbim; Maica, cea dintâi ființă
pe care noi o iubim, Cea dintâi ce ne iubește, nu-i
nimică! Totu-i tată! .. O, dreptate omenească! O,
dreptate blăstămată! .. .

HATMANUL (*cu îngrijire*): Polcovnice! Tu mă sperii ...

Ești bolnav ... Ești

rătăcit. ..

RĂZVAN: Maică-mea a fost româncă. Tată-meu ... Mai în
sfârșit, Eu ... eu sunt țigan!

HATMANUL: O, Doamne! Tu țigan? ... Nu-mi place gluma! ... RĂZVAN: Da! Țigan, țigan! ... Ei bine, să te mai vedem acum! ...

HATMANUL (*iși pune mâna pe frunte, se gândește, apoi, după o tăcere, în cursul căreia Răzvan îl privește ațintit*):
Întreaga țară leșească ...

RĂZVAN (*apucându-l iute de mână*): Taci, hatmane! Nu uita Cine-seu, ș-adu-ți aminte și cine ești dumneata! ... În viață numai o dată întâlnii în neagra-mi cale Una singură ființă cu simțirea dumitale, Ce din falnica năltime a nașterii boierești, Privind cu ochii cu care tu, hatmane, mă privești, Cu mâna-i îmi strânse mâna și-mi vorbi cu omenie. Acea ființă e Vidra ... nu soru-meă, ci soție.

HATMANUL (*sculându-se și răzămându-se de umerii lui Răzvan*): Am făcut, ca leah și hatman, tot ce-n puțină mi-a stat,
și nimic, nimic în lume din parte-mi n-aș fi cruțat, Ca să câștig țării mele pe iubitul meu tovarăș ... Dar nu-i chip! să fim prieteni! Mâna ta! ... spuindu-ți iarăși Că primeam cu bucurie un ginere ca Răzvan! ...

VULPOI (*intrând iute*): Polcovnice! De la țară un boier. ..
Un
moldovan .
..

(Lasă să *illfre* Bașotă și *iese*. Răzvan *face o mișcare de mirare*. Bașotă, văzând *pe hatman*, se oprește *în* ușă.)

HATMANUL: Boierule din Moldova! nu te cunosc până-acuma, și totuși te rog dă-mi voie ca să-ți spun o vorbă numa ... Norodul vostru se zice c-oareșicând ar fi venit și s-ar trage tocma-tocma din Râmul cel preavestit; Dar cum oare vreți ca lumea să v-asculte, să vă crează, Când întreaga firea voastră cu totul se depărtează Din obiceiul acelor oameni ageri și vârtoși, Pe care voi cu trufie ni-i arătați ca strămoși? Râmlenii cei din vechime căutau fără-ncetare Ca să scoată la lumină tot ce-i bun și tot ce-i mare, Încât la plug și la sapă

găseau adesea bărbați Cu cari se făleşte lumea: pe
Catoni și Ci neinați ... La voi, însă, când o rază De
soare pătrunde-n țară, Toți SE scoală, toți turbează, Toți VOIESC
s-o dea afară! ...

(Arată *la* Răzvan și *iese*.)

BAȘOTĂ (*întinându-se*): Cer iertare; viu d-a dreptul de
la drum și plin de prav. Mă cheamă ...

RĂZVAN: Știu cum te cheamă, jupâne mare vădav ! Ne
cunoaștem foarte bine.

BAȘOTĂ (*întinându-se*): Luptându-ne cu muscalii
Umplut-ai Moldova-ntregă de numele dumatiale, și
slava ce-o câștigaseși nu puțin a mai crescut Prin
vestea că mai în urmă și pe tătari i-ai bătut; Deci,
icoana mătăluței, la Cracovia lucrată,

și care, cum ești acuma, întocmai astfel te-arată,
Stăpânul meu Aron-vodă o ține-n palatul său, Unde cu
multă plăcere putut-am s-o văd și eu; Și cum o văzui, pe
dată zis-am: mare, mare, mare! Nas d~ șoim! o frunte
naltă! din ochi inima tresare! Mai în sfârșit, toată fata
numai duh și numai foc! .. . Căci pe cei aleși de soartă
eu unu-i ghicesc pe loc .. .

RĂZVAN: Nasul meu, ochii și fruntea vor fi fost de tot
altminte; Așadar nu-i de mirare că nu-ți mai aduci
aminte! ... Și-apoi altceva mai este: eu eram atât de mic,
Încât vătavul cel mare, zărind un sărman pitic, Nu vrea nici să-
l bage-o samă sau d-aproape să-l privească, Ș-ar fi putut cu
piciorul ca pe-o muscă să-l turtească! Piticul însă de-atuncea,
speriat de-un vis grozav, N-a uitat și n-o să-l uite pe-acel
puternic vătav ... Dar lăsând acestea toate, spune-mi,
cinstite jupâne, Ce-ntâmplare, ce furtună te-o fi aducând
la mine?

BAȘOTĂ (*întinându-se*): Măria-sa Aron-vodă, din voia lui
Dumnezeu Moșteanul țării Moldovei, domnul și stăpânul meu -
Ba și naș, căci mai deunăzi, din părinteasca sa milă, Mi-a făcut
nespusa cinste de-a-mi boteza o copilă - Mă trimite cu solie
la polcovnicul Răzvan, Ca să-i spui că-l cheamă țara, dându-i un

loc în Divan ...

RĂZVAN: În Divan? ...

BAȘOTĂ (*închinându-se*): Suntem în luptă cu puterile
păgâne, și după cum se spune, o să mai vedem ca
mâne că și leahul trece Nistru) turcului în ajutor.
Un război atât de strașnic nu-i tocmai lucru ușor! Deși
nemții și muntenii sunt legați cu noi frățeste, Deși oști
avem destule, deși hrana nu lipsește, Totuși este trebuință
și de-un hatman iscusit: Stăpânul meu Aron-vodă la
dumneata s-a gândit. ..

RĂZVAN (*iute*): Cum ai spus? Ce zic? Eu hatman? Mai
spune dar înc-o dată! ... Hatman? ... Hatman în
Moldova? ... Ce-ntâmplare neașteptată! ... BAȘOTĂ
(*închinându-se*): Sărut mâna. Merg la gazdă și stau gata
orișicând La porunca dumatăle ... Cred c-o să plecăm curând?

...

(*lese cu multă umilitate, pe când Vidra se arată în altă ușă,
opriindu-se fără a fi văzută de Răzvan.*)

RĂZVAN (după o tăcere): Acest om fără dreptate de nu m-
arunca-n robie,

Eu n-aș fi cătat lumină la codru și-n haiducie; De nu mă
ducea norocul în umbra negrei păduri, Pe minunata
mea Vidră n-aș fi ntâlnit-o aiuri; De nu iubeam o
femeie cu o inimă semeată, N-aș fi găsit în războaie un
nume ș-o nouă viață! ... · Acest om, fără s-o știe, m-a
rădicat pân-aci: O, Doamne! căile tale cine le poate
ghici!

Tu, ce pe dușmanii noștri ades ni-i faci o unealtă, Prin
care ne-mpingi cu-ncetul la ținta cea mai înaltă! ... VIDRA
(*apropiindu-se*): Jupâne! Jupâne hatman! RĂZVAN
(*strângându-i mâna*): Tu o știi! ...

VIDRA: Ți-a mai rămas

să faci pe calea mării un singur, un singur pas!

RĂZVAN: Un pas? ...

VIDRA: Ca s-apuci cu fală scaunul lui Ștefan cel Mare și
patruzeci mii de oaste să te-aștepte-n ascultare,
Bucuroși a-nfige lancea în ce parte-i va-ndrepta Un
deget al mânei tale, o vorbă din gura ta!

RĂZVAN (*tulburat*): Scaunul lui Ștefan cel Mare? ...

VIDRA: Ștefan cel Mare, iubite!

RĂZVAN (*punând mâna pe brațul cel legat*): Știi tu oare că
tătarii poartă săgeți otrăvite? „.

Astă rană ...

VIDRA (*zâmbind*): Astă rană? ... Ei bine? ... Ce-i? ... Să
vedem! „. Te temi de moarte, Răzvane? ... De când
asta? „.

RĂZVAN: Da, mă tem! ...

Nu mă temeam mai-nainte, până ce cu Jesfătare

Nu gustai, Vidro iubită, din fagurul de-a fi mare!

VIDRA: Așa-i, Răzvane, că-i dulce? ... RĂZVAN: O. nepoata lui
Moțoc!

Sufletul meu fără tine n-ar fi cunoscut deloc Astă
simțire ciudată, ce-l îndeamnă să dorească Jos la picioarele
sale toată lumea să privească! ...

VIDRA: și numai tu ca un munte ce primește cel dintâi
Mândrul soare, pe când noaptea stă culcată peste văi!

... RĂZVAN: O, da! voiesc a fi mare, precum Sbierea cu
grămadă

Voiește movile de-aur numai la dânsul în ladă!

(*Sbierea scoate capul prin ușa din fund.*)

Însă rana! Brațu-mi arde ... O săgeată cu venin! SBIEREA
(*înaintând*): Vindeți? Dacă dați mai ieftin, eu plătesc acum peșin

...

CÂNTUL V

MĂRIREA

„Aşa S-a plătit şi lui Răzvan răul ce-l
făcuse şi el lui Aron-vodă ... ”
MIRON COSTIN, *cap. /I*

Feţele:

RĂZVAN, hatman
moldovenesc VIDRA
BASOT Ă

TĂNASE
RĂZAŞUL căpitan
VULPOI
SBIEREA SOLT UZUL

UN COPIL MAI MULŢI CĂPITANI ŞI TÂRGOVEŢI
Palatul lui Răzvan în Iaşi.

(Răzaşul şade *gânditor, fluierând o doină, cu capul plecat pe*
mână. Afară se aud din depănare împuşcături de tun.)

VULPOI (*intrând*): Bună ziua, căpitane!

RĂZAŞUL: Ziua rea, nu ziua bună:

Unde vezi tu bunătate, când tot fulgeră şi tună?

Măi Vulpoiule, nu-i bine ...

VULPOI: Te prea poftesc mai întâi

Să te-nveţi a nu-mi mai zice nici „Vulpoiule”, nici
„măi”!

Sunt căpitan ca şi tine, şi nu-s căpitan degeabă:

Te rog dar să-mi zici de-acuma: căpitane ... RĂZAŞUL:

Mare treabă!

Nu cumva să-ii zic „jupâne”, sau „boierule”? Ce
spui!

Mai aşteaptă! Deocamdată, pune-ţi, dragă, pofta-n cui! ...

Leahul ne trimite-ntruna ghiulele peste ghiulele,

Noi stăm închiși în cetate ca dobitocul în piele,
Merinda se-mpuținează, iarbă de pușcă mă tem că peste
două-trei zile de leac n-o să mai avem, și tu te gândești
acuma, moară stricată! dihane! A da lege și poruncă ca eu
să-ți zic: „căpitane”? ...

VULPOI: Te sperie leahul?„. Asta-i?„. Apoi pe care să fii.

~ Noi ne-am înfrățit cu dânșii. RAZAȘUL: Dar tu de unde o știi?

„. VULPOI: Drace! Vulpoi ce nu știe? Ascultă, să-ți spui pe față.

Măria-sa Aron-vodă trimis-a azi dimineață, Chiar pe Bașotă

vatazul drept la hatmanul leșesc ...

RĂZAȘUL: Și ce crezi tu? ...

VULPOI: Cu bună samă! Nicidecum nu mă-ndoiesc!„.

Leșii sunt gata la pace„. Vrei dovezi? Ei bine, iată!„.

Dintâi cetatea Sucevei nu s-a luat niciodată și, prin
urmare, nici astăzi nu se ia așa ușor;

Apoi Bașotă vătaful e un faimos vorbitor,

și deci, îndrugând la fleacuri, pe leși o să-i ametească,

Că-i știut ce fel de poamă-i înțelepciunea leșească;

În sfârșit, dușmanul vede că nu-i glumă cu Răzvan,

Cunoscându-l din aproape că-i suflet de hoțoman!„.

Așadar la dracu lupta, ducă-se naibei vrăjmașul, Târgu-i

rupt, pacea-i făcută, n-ar strica nici aldămașul;

Cârșmăreasa nu-i departe: o măsură doi șalăi, Cotnar din

via domnească ...

RĂZAȘUL: Măi Vulpoiule„.

VULPOI: Iar „măi”?

Nu poți să zici: „căpitane”? ... Zău c-o s-ajungem la ceartă!

„. RĂZAȘUL: Bre, n-am văzut pân-acuma o făptură mai

deșartă, Trăsni-te-ar căpitănia, căpitane mare fleac!

Sunt sute de semne rele, iar bune nu-s nici de leac.

Hatmanul nostru, de pildă, când intră, când vrea să iasă

... Mereu se tot poticnește, intrând și ieșind din casă ...

VULPOI: Dec! Astea sunt semne bune!

RĂZAȘUL: Semne bune?

VULPOI: Negreșit!

Este rău când omul cade, iar nu când s-a poticnit. ..

RĂZAȘUL: Vezi că ș-altceva mai este ... VULPOI: Orișicate mi

s-ar spune,

Tălmăcind cum se cuvine, toate semnele sunt bune!
TÂNASE (*intrând*): O veste, copii!.. O veste! ... VULPOI:
Căpitani, iar nu copii!

Te rog, căpitan Tănase, ca și dumneata ~-o știi ... Am
ajuns și eu odată să fiu un obraz în lume, și tocmai acuma
nimeni nu vrea să-mi zică pe nume! ... RĂZAȘUL: Ce veste?
TÂNASE: O veste mare. Vatav Bașotă-n sfârșit

Împacă treaba cu leșii, și domnul a iscălit. ..

Avem pace chiar la vreme: ne lipseau hrana și
pravul, Nu era chip a mai merge ...

VULPOI: Isteț mai e și vatavul! RĂZAȘUL: Cu leșii? ... Asta-i
nimică! ... Mai este turc și tătar .. VULPOI: Haida-de! Ei
sunt departe ... Grijă le porți în zadar .. TÂNASE: Ba nu-i
vorbă că-s departe; dar leșii se-ndatorează

A ne tocmi și cu dâșii ... RĂZAȘUL: Cine-i nebun ca
să-i crează!

(Afară *se aud strigi'ite*: Să trăiască Aron-l'Odă.)

VULPOI: Aron-vodă să trăiască ... Auziți ce chiu? ce zvon? Mult
mai iubește norodul pe măria-sa Aron!

TÂNASE: Adecă, orice s-ar zice, E un vodă cumsecade:

Pe sărăcime o cruță, pe cei cu căftan îi rade, Iar nu lasă
pe ciocoiul, fără fund și fără dop, să despoaie toată țara,
cum făcea Petrea cel șchiop! ... Însă nu-i lucru
temeinic a norodului strigare.

Sunt bătrân. Văzui cam multe ... Strigau alții și mai tare:
Să trăiască Lăpușneanu!, și-l vicleniră urât; Despot-vodă să
trăiască, ș-apoi mi l-au omorât; Să trăiască Ștefan Tomșa, și-l
goniră ca pe-un câne; Ioan-vodă să trăiască, și-l dete-n
gheare păgâne ... Într-o clipă Lăpușneanu!, Tomșa,
Despot și Ion Fură sus și jos dodată ... Vai și de vodă
Aron!

Una crede ș-alta spune, iar face din zăpăcire
Necrezute și nespuse: așa-i românul din fire.

RĂZAȘUL: Bine-ar fi s-avem odihnă! După ce de la Divan

Mi-am câștigat judecata, mulțumită lui Răzvan, Cum aş mai zbura, bădiță, să-mi mai văz de răzășie!..

VULPOI: Nu-ți este greu, căpitane, ca să spui o nerozie? Eu unul, din ziulica de când m-am căpitănit, Uitat-am nu răzășia, ci chiar codrul înverzit! ... Ş-aice-s că şi-n pădure, având puterea de-a face, Fără frică de pedeapsă, tot ce vreau şi tot ce-mi place. Neghiobii. ce nu m-ascultă, stau la pândă de-i ochesc, Apoi mi-i iau la bătaie, mi-i închid şi mi-i globesc ... Suntem oameni, căpitane, pentru cari totul e lesne, Căci lumea cea mai mărunță nu ne-ajunge nici la glesne. Venit-a apa la moară! Vom măcina cât putem: să ne folosim de timpuri când alții de noi se tem! ... Ce să te plângi atâta pentr-un pai de răzășie, Când acuma țara-ntreagă e pentru noi o moșie! ..

RĂZVAN (intră *foarte tulburat*): Bine că sunteți aice! ..

Unde-i Vidra? ... Ascultați! ...

Mergeți! ... Pe toți căpitanii pe dată să mi-i chemați! ... Eu v-am fost ca ş-un părinte!.. .. Adunați-i mai în pripă! ... Timpul zboară ... Mai degrabă! ... Într-o clipă! ...
într-o clipă! ...

(*fese prin ușa din stânga.*)

VULPOI: Ha, Ha! Înțeles-ați oare vreun singur cuvânt măcar?

Mă tem că hatmanul nostru e cu trei roate la car ...

RĂZAȘUL: Ce-ți spuneam eu dineoară? Tot la vorba ceea vine: Poticneala-i mare lucru ... Măi Vulpoiule, nu-i bine! ...

VULPOI (*furios*): Măi? iar măi? ...

TĂNASE: Noi pierdem vremea, tot la fleacuri înșirând! ...

Haidem! Pe toți căpitanii să-i adunăm mai curând.

Hatmanul știe ce face. El învață, el răspunde. Este datoria noastră ca să-l ajutăm oriunde ... Eu știu că-n țara Moldovei unul e Răzvan, mă jur! Păcat că-i țigan ... La dracu! Ăsta-i singuru-i cusur!

(*Ies toți prin ușa din fund, pe când prin cea din .-tânga intră Răzvan și Vidra.*)

RĂZVAN: Da! S-au împăcat cu leșii ...

VIDRA: Și cu păgânii? ...

RĂZVAN: Firește!

VIDRA: Trebuia tu să-i dai sfaturi .. .

RĂZVAN: De la mine nu primește .. .

Atâta-i mai rău! iubitito, cată drept în ochii mei!

Drept! ... Așa!. .. Spune-mi, acuma, nu citești nimic în.

el ...

VIDRA (*cu nedumerire*): Sunt tulburi ...

RĂZVAN: Tulburi? Atâta? ... Foarte bine! vrea să zică

Nici Aron-vodă în ochii-mi n-a putut citi nimică!. ..

Ochii mi-au fost cu credință ...

(*Strângând pumnii și cu un glas înecat.*)

Vidro! Vidro!. .. Eu voiesc

Negreșit una din două: sau moarte, ori să domnesc!

VIDRA: Asta-i și dorința Vidrei ... însă trebui amânată ...

Nu-i timp ...

RĂZVAN: Astăzi, a'ităzi, astăzi; sau astăzi, ori niciodată!

Aron se-mpacă cu leșii, și cu ajutorul lor se-ntărește la domnie, pe când eu sughiț și mor!

Aron se-mpacă cu leșii, și sabia-mi nu mai poate

Prin dușmani să mă slăvească, iar slava duce la toate! ...

Aron se-mpacă cu leșii. .. Fără nume, fără tron, Ce fac eu? ... Ră<ipunde-mi, Vidro! ... Așadară, jos Aron! ...

VIDRA: Nu te grăbi!. .. mă-ngrijește O presimțire ciudată,

și presimțirea femeii nu se-nșeală nicioadtă ... · RĂZVAN:

Vorbe seci!

VIDRA: O, nu, Răzvane! Chiar astăzi eu am visat

O vedenie grozavă, un lucru înfricoșat. ..

Maica ta-n haine cernite din mormânt pășea spre mine, Ochii-i se-necau în lacrimi, pieptu-i gema de suspine, și durerea-i, plămădită cu mânia la un loc, Îmi striga din gura-i moartă: Piei, nepoata lui Moțoc! ...

RĂZVAN: Vise! O nimica toată! Luptătorul, care-o viață Întâlnește la tot pasul însăși moartea față-n față, Încât i se par acuma dopotrivă morți și vii, Nu-l tulbură O nălucă ce sperie pe copii!. ..

Ș-apoi unde-i acea Vidră, care-mi tot spunea odată De-a nu fi ca mici păraie, ci ca Dunărea cea lată? Unde-i acea Vidră, care zi și noapte mă-nvăța Că pân' și iubirea țării e pofta de-a se nălța? Unde-i acea mare Vidră, ale căreia cuvinte, Ca o sămânță mărunță, îmi cădeau adânc în minte, și din tainicele brazde ale sufletului meu, Prinzând rădăcini cu-ncetul, dezvălindu-se mereu, leșir-acuma deodată, pline de suc și de viață, Râzând de viscoli, ca bradul încins cu sute de brață? Unde-i Vidra? ... Dinainte-mi stă un chip tremurător, Ce de spaimă crede-n umbre și plânge de spaima lor ... Așa? Tu, ce-ai fost în stare, cu-mbrânciri neconținute Pân' la marginea mării să m-aduci pe nesimțite, Tocmai astăzi, când ajungem la doritul nostru mal, Te-ngrozește fața mării Ce ridică val pe val? ... Află dară că degeaba unda muge, vântul geme; Răzvan, împins pân-aice, de furtuni nu se mai teme, și călcând cu desperare peste unde, peste vânt, Va ști să meargă-nainte: sau la tron, ori la mormânt! ...

(Intră Răzașul. *Vulpoi*, Tănase și *mai* mulți căpitani.)

VIDRA: Mă duc să mă-nchin, Răzvane ... Numai în zile de goană Omul uită necredința și-nțelege O icoană! ...

(*lese.*)

CĂPITANII: Să trăiești!

RĂZVAN: Nu-i timp de vorbe! ... Pe când viteazul Mihai Scaldă Țara Munlenească de la Giurgiu pân'la plai, În sângele de năpârcă al urdiilor păgâne; Pe când Jigmon ungureanul, la hotarele române, Păscut cu noi împreună de șarpele veninos, Își pune pieptul în luptă pentru crucea lui Hristos; Pe când neamrul, frâncul, papa, țările creștine toate S-au unit ca să doboare spurcata păgânătate, Numai leșii cei zburdalnici sunt cu turcul înțeleși, Iar domnul Aron al vostru s-a tocmit argat la leși! Sunteți români, și românii n-au suferit niciodată Pe fruntea domnilor țării măcar O singură pată! Un vodă-i un fel de doftor, și norodul, frații mei, Nu-i dator să fie jertfa doftorilor

celor răi! ... Mulți domni avuse Moldova; cei buni au domnit o viață, Ceilalți au purtat cununa o singură dimineață; Căci făcându-se lumină și soarele fiind sus, Poporul da jos pe-aceia pe cari poporul i-a pus!~¹ ... Un vodă, ca orișicine, își ia plata după faptă ... M-ați înțeles? Vremea trece ...

CĂPITANII: Jos Aron! ...

RĂZVAN (arătând ușa): Țara v-așteaptă!

(Căpitanii *ies*, afară *de Vulpoi* și *de Tănase*.)

VULPOI: să-l ucidem? ...

RĂZVAN: Nu, lăsați-1! .. Domnii când nu mai domnesc s-aseamănă cu strigoii: ei umblă, dar nu trăiesc ...

VULPOI: Bine! ...

RĂZVAN: După ce-l veți prinde, să dați semne din pistoale!

... VULPOI: Înțeleg! ... Ş-apoi să facem ca norodul să se scoale, Ş-adunându-se cu gloată, mic şi mare pe maidan, să zbiere dobitoceşte: Trăiască vodă Răzvan! ...

RĂZVAN: Pe Bașotă ...

VULPOI: știu! Cu dânsul voi avea chiar eu a face:

De mult îl pândesc de-aproape, căci nici de frică, nu-
mi
place! ...

(*lese*.)

TĂNASE: O să plec și eu îndată, numai o vorbă să-ți spui...

Faci rău! ...

RĂZVAN: De ce? TĂNASE: Apoi bine, nu se cade orișicui

A șede pe scaunul țării ... RĂZVAN: Ce-nsemnează? ...

TĂNASE: Proasta minte

Ar vrea să-ndulcească vorba și nu găsește cuvinte ... Dă-mi voie să-ți spui pe față ...

RĂZVAN: Spune verde, moș Tănase! TĂNASE: Despot fu grec, Ioan-vodă fu armean și Iancu sas ...

Dar orișicum pân-acilea, din mila dumnezeiască,

Noi n-am avut nici un vodă ... știi! Țara o să cârtească. Ce să-i faci! ... Mai bi ne hatman. să nu fi fost

tată-tău ...

RĂZVAN (*încruntat*): Cum? ...

TĂNASE: Apoi de! Bătrânețe! ... Să ne ierte Dumnezeu! ...

(*lese.*)

RĂZVAN (*se u.yază cu capul plecat pe mâni, apoi se scoală, face în tt/cere câțiva pași prin odaie, se oprește pe loc*):
Nu-i greu încă patru zile de-a ne mai lupta-n cetate,
Pân'ce tabăra lui Jigmon va lovi pe leși la spate ...
Docamdată, pân-atunce, nu ne temem de păgâni:
Ramazanul lor mai ține tocmai două săptămâni. ..
M-am gândit bine la toate ... Câte griji și câte trude
Numai ca s-apuci domnia!

(*Cu tulburare.*)

Dar pistolul nu s-aude! ...

(*Ascultând.*)

Nu! ... Tot nu! ...

(Își freacă fruntea, se așază iarăși pe dimn și pleacă capul pe
mâni.)

VIDRA (*intrând încet*): Acum, iubite, nu-i timp a mai
cugeta! Steaua lui Răzvan e mare: încrede-te-n
steaua ta! ... Fii bărbat în orice soartă: și-n cădere, și-n
izbândă, Privind cu sângele rece la răsplată sau osândă!

RĂZVAN (*sculându-se*): Tu n-ai auzit pistolul? VIDRA: De
nu vei avea noroc,

Blăstemul o să izbească pe nepoata lui Moțoc, Care din
cupa măririi s-a străduit să te-mbete.

și nici ea nu-i vinovată! Nu! ... Sunt neamuri cu
pecete, În cari Dumnezeu sădește vreun bine sau
vreun păcat, Ş-apoi toți d-același sânge îl moștenesc
nencetat! Neamul lui Moțoc nu poate s-aibă altă
cugetare, Decât numai-numai-numai văpaia s-ajungă
mare! ...

RĂZVAN: Tu n-ai auzit pistolul? ... Pistol!,,. Nu l-ai auzit?
Spune!

(*Cu furie.*)

Ureche! Ureche!„.

(Afară *se aude* o împuşcătură.)

A! De-acuma s-a sfârşit! Sunt domn! Trăiască domnia!„.

(*Cu* amărăciune.)

Cât de lesne, cât de iute

Se răstoarnă domnii ţării, cel mult în zece minute!

(Către *Vidra*.)

Dar tu nu mai spui nimica? mai <linioară mi-ai zis

Nu ştiu ce„. ba mi se pare ... de!„. îmi povestea un vis„. Mai spune-mi-I înc-o dată .. .

VIDRA (*îngenunchind*): Îţi mulţumesc, Doamne sfinte,
C-ai auzit cu-ndurare o rugăciune fierbinte! „.

(*Se* scoală.)

Crezut-ai oare, Răzvane, că se poate speria De neşte
deşerte vise chiar o inimă c-a mea? Gândit-ai oare,
iubite, c-o nălucă muierescă Ar putea glasul măririi în
pieptu-mi să-l năbuşască?„. Vântuleţul, ce-adiază printre
viţe din lăstar, Rămâne fără putere în faţa unui stejar, Pe
care numai furtuna îl zguduie şi-l sfăramă ...

RĂZVAN: Furtună?„.

VIDRA: Cea mai cumplită!

RĂZVAN: Eşti doamnă, Vidro ... VIDRA: Sunt mamă! ...

Aici copilul se mişcă ... Simţindu-l în sânul meu,
Uit toate şi văd acuma, văd că-s femeie şi eu! ...

(Afară *se aud* strigăte: Să trăiască Răzvan-vodă.)

RĂZVAN: Ascultă, iubito Vidră! Ascultă, scumpo soţie!„.

Sângele nostru din leagăn va moşteni o domnie! ...

(Intră Şoltuzul şi *mai* mulţi *târgovefi*.) ŞOLTUZUL (*închinând lui Răzvan pe
o tablă de argint stru ^ guri şi spice de grâu*): După datina
străbună, rămasă de la mai-mari, Eu, Şoltuzul ot-Suceava cu
cei doisprezece pargari,³² Aleşi ca să fim în fruntea târgoveţilor
d-aice, Dorim mărilor-voastre ani mulţi şi viaţă ferică, Încât să-
ncingeţi Moldova, asemenea unui brâu, Numai cu livezi
de struguri, numai cu câmpii de grâu; Căci norodul, dând
domnia, se mulţumeşte cu poame, Ca să nu piară de sete şi să

nu moară de foame.

RĂZVAN: Primesc din mâinile voastre prinosul de bun ogur, Ş-a fi părintele ţării făgăduiesc şi mă jur: Nu voi uita niciodată c-a românului tărie Este plugul şi cântarul mai presus de boierie ...

ŞOLTUZUL: Tot după vechi obicei, păstrate din veac în veac, Ales-am din sânul nostru băiatul cel mai sărac. Pentru ca măriei-tale din gura-i copilărească Să dea, fără să se teamă, o povaţă bătrânească ... Copile, sărută poala îmbrăcămintei domneşti, Şi cum vei putea mai bine, oraţia S-O citeşti!

BĂIA TUL (*după ce sărută măt看 ce-i întinde Răzvan*):

Măria-ta!

Nu te supăra.

Ci fii bun a ne-asculta' Îli vom spune cam multe Şi mărunte, Dar tot lucruri plăcute, Să fie drag orîcui să ne-asculte! O sută de ani să domneşti, Pe duşmani să-i biruieşti. Pe vrăjmaşi să-i pedepseşti, Pe turci să-i pui în furci, Pe tătari să-i pui în pari, Pe leşi şi pe cazaci să-i dai la draci. Alta să nu faci;

Pe unguri şi pe nemţi Tot acolo să-i trimeţi; Ş-aşa mai departe. Ca toţi să-i aibă parte,

Ş-aşa înainte Ca toţi să-nveţe minte, Ş-aşa rînduri-rînduri Ca toţi să se puie pe gînduri! ... Dar cu moldovenii tăi, Măcar de-o fi şi răi, Măria-ta să fii bun cu ei; şi de-i vedea unii şi desculţi. Măria-ta tot să-i asculte; Căci norodul e cam năzdrăvan: Face multe pozne într-un an; Şi ţara-i cam nebună: Face multe pozne şi-ntr-o lună; Ba la-ndemână Şi-ntr-o săptămână; Iar de nu t-ei păzi. Chiar într-o zi Multe-i auzi!

RĂZVAN (*dându-i o pungă*): Destul! Să trăieşti, băiete! „.

(Intră Răzaşul, Tănase şi *mai mu/fi* căpitani.)

RĂZAŞUL: Măria-ta! Sănătate!

Isprăvit-am toată treaba fără multă greutate: P-Aron-vodă Ia răcoare în spătarie I-am pus; Boierii, mitropolitul, pe toţi Ia palat i-am dus; Mai în sfârşit, Iucru-i gata!

RĂZVAN: Unde-i Başotă? RĂZAŞUL: El are

Pe Vulpoi cu toată ceata de vânători în spinare.

RĂZVAN: Bine, dragii mei tovarăşi!„. Stăpânirea-mi în curînd La toţi şi Ia fiecare va da răsplată pe rînd ...

SBIEREA (*intrând iute, speriat, pierzând* răsuflul, *cu o lădiță în mână*): Jupâne!.., Mărite doamne!..Scapă-mă!

Norodul pradă!

Sinete, zapise, țara, Iumea-i în această ladă! ... RĂZVAN:

Liniștește-te, jupâne. Avere-a-ți chiar pe maidan O poți lăsa fără grijă în zilele lui Răzvan ...

SBIEREA (răsuflând *mai ușor* și făcând *semnul crucii*): În ladă tot e mai sigur! ... Părăluța cere pază: Mai bine s-o ții sub cheie, ca nimene să n-o vază ...

VIDRA: Doamne, soțule, stăpâne! Nu mă mai pot opri! ... Într-un glas cu tara-ntreagă, viu a-ți ura ș-a-ți dori O domnie fericită ... Ba înc-aș mai vrea ca mâne Tu să legi într-o cunună toate țările române, Încât de la Marea Neagră pân'la falnicul Carpat, să nu domnești ca un vodă, Ci Ca Răzvan împărat!

CĂPITANII: Da, da, da! Împărăție! ...

TĂNASE (*trist*): Ar fi bine docamdată
Să rămânem cu Moldova!

SBIEREA: Ce om fără judecată!

Dar Moldova-i sărăcită! Nu-i chip altfel s-o cârpești
Decât unind laolaltă mai multe țări românești ... Două și două fac patru: cea mai dreaptă socoteală! ...

RĂZAȘUL: Vulpcji avuse dreptate ... Nu mai cred în

poticneală! ...

Toate semnele sunt bune! ... Măria-ta, la palat Ne-așteaptă mitropolitul cu toți boierii din sfat. ..

RĂZVAN: Să mergem! Voiesc acuma din gura domniei-mele Țara s-audă nădejdea d-a scăpa din zile grele.

SBIEREA (*cu umilință*): Stăpâne preamilostive, unde-i merge,
merg și eu;

Lada mea e-n siguranță numai lângă domnul meu! ...

(Toți *se* pregătesc *a* ieși.)

VULPOI (*intrând cu spaimă*): Pierduți! ...

TOȚI: Ce veste?

VULPOI: Vătavul ...

TOȚI: Ce-i? ...

VULPOI: Bașotă ...

TOȚI: Zi! ...

VULPOI: Trădare!

Scăpă din mâinile mele, deschise poarta cea mare,
Leșii au umplut cetatea! ...

(Sbierea cade mort.fulgerat de apoplexie.)

RĂZAȘUL (clătind *din cap*): Poticneala! ...

TĂNASE: Eu știam

Că nu se cădea s-apuce scaunul țării orice neam.

VIDRA (*luând pe* Răzvan *de* mână): Iubite! Nu sta pe
gânduri ... Când soarta te prigonește, Fii mândru chiar
în cădere! ...

CĂPITANII: Măria-ta! Poruncește!. ..

VIDRA: și ce s-așteptați voi oare de la viteazul Răzvan,
Decât paloșul în mână, și-nainte la dușman?

RĂZVAN (scoțând *sabia*): Să trăiască neagra moarte! Ne
cunoaștem foarte bine!. ..

Cine vrea s-o strângă-o brațe, iată calea! După mine! ...

Moartea-i mireasă, Mormântu-i casă, Viermii
sunt nași, Hai la vrăjmași!

(Iese unnat de căpitani.)

VIDRA: Moarte! ... Moarte! ... Dar se poate? ... Moară
oamenii
cei mici,

Precum călcâiul turtește mușuroiul de furnici; Omul, însă,
care lumea pe palmă-iar vrea s-o poarte, Zodia-i, scrisă
pe frunte, respinge pizmașa moarte! ...

(Se gândește.)

Dumnezeule puternic! De ce mai faci uriași, Dacă-n
rând cu toți piticii pradă morții vreî să-i lași? ... Cum?

Cereasca ta dreptate se pogoară pân'la fiară: Vulturul
trăiește veacuri, iar musca d-abia o vară, și numai omul
cel mare, stăpâne, tu-I osândești Ca să moară dopotrivă cu
muștele omenești! ...

(Se cutremură.)

O, nu, nu! Răzvan nu moare! ... Orice pai în astă lume

Trebui s-aibă vro ursită, o țintă, vrun scop anume, La care-i dator să meargă, de vântul sorții împins, și cade numai atunci când este semnul atins! ... Calea lui Răzvan e lungă și d-abia se desfășoară: Pân'la capăt e departe ... Răzvan nu poate să moară! Nici chiar Dumnezeu el însuși nu schimbă ceea ce-i scris! ...

(*Iute.*)

În genunchi, Vidro! ...

(Îngenunchează și ridică *ochii în sus.*)

Iertare! ...

(*Cu spaimă, punând mâna la ochi.*)

Visul meu!. .. Grozavul vis!. ..

(*Sculându-se cu tărie.*)

și de ce eu stau aice, când Răzvan înfruntă focul?

Dați-mi armă! ... Lângă dânsul, în primejdie mi-e locul. ..

(*Se repede la annătura de pe părete și se oprește.*) Dar copilul meu, o, Doamne!

(*Se cutremură.*)

Ce-aud?

(*Din spațiu răsună o voce ca un ecou: Dar copilul meu? Vidra cu groază își întoarce fața spre ușă, ca și când ar vedea pe cineva acolo.*)

Muma lui Răzvan! ... Mă-ntreabă ... Și ce-i pot răspunde eu?

(Făcând *semnul crucii.*) Piei, nălucă, piei!

Sunt mamă!

(*Face un pas îndărăpt.*)

Nu te-apropia! ...

(Răsună iarăși *ecoul: Sunt mamă!.., Vidra, zdrobită de emoțiune, se aruncă pe divan.*)

Ea vrea dinte pentru dinte! Muma mumei cere samă!. ..

(*Face o sforțare și se scoală cu energie.*)

Oare nu mai sunt eu Vidra?

(Abătută.)

E cumplit al mumei dor! ...

(*Pe prag apare Răzl'an. greu rănit, finut de Vulpoi și de Ră~a.~.*
Vidra se repede înainte-i.)

A! Scăpat! Ce fericire! ... Tu!

RĂZVAN (*cu w1 :las slab, pe când Vulpoi și Răzașul îl pun pe divan*): Ai- biruit și mor!.. ..

(*Arătând la cadavrul lui Sbierea.*)

Nu-mi ziceai tu, oare, Vidro, să fiu întocmai ca Sbierea? Eu cu cinstea și mărirea, el cu prada și averea!

(*Vidra îngenunchează și-și ascunde fața în mâini.*) Dar ce-i mai trebui acuma mii de galbeni în grămezi? Ce-mi folosește domnia? ... Pe-amândoi aci ne vezi Praf, pulbere și cenușă! ... Nebuni, cc din lăcomie, El pentr-o biată lescaie, eu pentr-un ceas de mândrie, Necruțând nimica-o lume, neștiind nimica sfânt, Uitam că viața-i o punte dintre leagăn și mormânt! ...

(*Cu durere.*)

Mi se-ntunecă vederea, dar văd ceva de departe ... O jumătate din mine de cealaltă se desparte ... Ah, veniți, veniți CU toții! ... Unde-i bătrânul Tănase? ...

RĂZAȘUL: Apărându-te pe tine, mort în luptă a rămas! ...

(*Vulpoi plânge.*)

RĂZVAN (*în agonie*): Țigan!.. .. Țigan!.. .. Apă!.. .. Apă!.. ..

(*Cade mort peste Sbierea.*)

RĂZAȘUL: Decât o așa domnie,

Mii de tunete, mai bine-i un petec de răzășie! ...
Zmeul zmeilor să-ncapă într-o șchioapă de mormânt!

...

VULPOI (*cu lipaimă*): Nu vezi că-i moartă și Vidra? ... N-a zis un singur cuvânt, Nici o vorbă, nici un țipet, privind pe Răzvan că

moare! ...

VIDRA (*sculându-se liniștită*): Voi puteți vorbi ș-a plânge!.. ..

VULPOI: Doamnă! ...

VIDRA: Pe voi nu vă doare! ...

RĂZAȘUL (*cu furie*): Dar tu l-ai ucis, ciocoaică! Tu la
moarte-
I aduseși!

O să mi-o plătești acuma, tune-fulgere! ...

(*Scoate cuțitul și l-oiește s-o lm·ească.*)

VIDRA (*cu sânge rece, arătând La uși*"i): Să ieși!

(Răz.așul lasă *mâna în jos* și pleacă *capul*.)

Persel'erența, I, 1867. n-rele 6-33

Notele lui Hasdeu la RĂZVAN ȘI VIDRA

I. Adecă nu-i vorbă, nici călăii nu sunt rari ..•

Despre aceaslă ocupatiune a ~iganilor: Toppellinus, Origines Transsylvanor, ed. 2, Vien. 1762, op. 6, p. 56 - Benko - Transsylvania. Vindob, 1778, L. I, p. 502 - Miron Costin - Letopisețul Țării Moldovei, L. I, p. 231 - Grellmann ele.

2. Tat'tău va fi fost băiete, o groază de blăstemat De-au
Întortochiat pe mă-ta În lingușirile lui!

Despre părintii lui Răzvan, vezi: Heidenslein - Rerum Polonicar, lib. XII. Francof. 1672, p. 315: Rozvanum quemdam, qui matre Valacha, patre ex eo genere hominum, quo Ciganos vulgo vocant natus.

3. Petru Vodă șchiopătează, dar nu-i slut! ...

Despre frumuseiea lui Pelru cel șchiop vezi: Crusius - Turco - Graecia, Basil. 1584 - Hammer - Geschichte d. Osmanisch. Reiches, t. 3, p. 205.

4. Par'c-aș fi singur că-i iarăși vreun cântec nerușinat!

În pravila lui Vasile Lupul, publicată în 1643, dar bazală pe nește materialuri cu mult mai vechi, se prevede deja pedeapsa pentru „cela ce va scrie versuri sau va scoale cânlece într-o ocară cuiva ... ". Vezi: Misail - Epoca lui Vasile Lupul, p. 54 - E remarcabil că asemeni salire au fost familiare străbunilor noștri chiar în timpii cei primilivi ai Romei;

dovadă cele XII Table: „qui malum carmen incanlassel. .. ”.

5. Logofătule viclean,,.

Mare-logofăt era pe alunei Luca Stroici, unul din oamenii cei mai învățați și cei mai perfizi ai timpului, despre care vezi monografia mea: Luca Stroici - părintele filologiei latino-române, București, 1864.

6. Cată dar, dascăle, cată! ••

Vezi opiniunea lui Ștefan Tomșa despre oamenii cei învățați, în Miron Costin - Letop., t. I, p. 231.

7. Cum că de-osândă se iartă, pe cine-l ia de bărbat

O copilă, o fecioară, un suflet nevinovat •••

Acest sublim obicei a existat în Moldova până la începutul secolului nostru, după cum își aduc aminte bătrânii. El se pare a fi o reminiscență a supremei venerațiuni ce avusese anticii romani pentru virginitate.

8. Țiganul la mal se-neacă! ...

Țiganul își dete în petec.

O mulțime de asemenea proverbe și anecdote despre țigani, vezi în Anton Pann - Povestea vorbei.

9. Furul se dă aceluia de la care a furat ...

Acest obicei a existat deja în pravila cea pierdută a lui Alexandru cel Bun precum arată un călător, care a trecut prin Moldova în anul 1420. Vezi Voyages el ambassades de Messire Guillebert de Lannoy, Mons. 1840: „Ies larrons jusque a neur rurent prins et a moy livrez la hart au col. .. ”. Pasajul întreg noi l-am reprodus în Arhiva istorică, t. I, p. 129-130. În documentele scrise românește aceasta se numește: „a da pe fur de grumaz”. Originea obiceiului se rereră la legislațiunea romană din cele XII Table. vezi: Gaius - Comment. I

✱

I 89: „liber verberatus addiecebalur ei, cui furtum recerat”.

I O. Ar fi răzași ca și ai noștri, numiți acolo moșneni ...

Răzaș și moșnean sunt sinonime în toată puterea cuvântului. Răzaș vine de la „redire”, verb juridic, care înseamnă la anticii romani moștenirea averii teritoriale în marginile unei -singure familii. Vezi: Tercntius apud Heinecc., Antiquitates Romanae jurisprudentiae, Argentor, 1734, t. 2, p. 11.

11. Le zice chineji, dar este chiar o breaslă răzășească ••.

Vezi: Puscar - Dissertaț despre Împărțirea Ardealului, p. I 5, 16, etc. - Kemeny - Uber die chemai. Knessen und Kenesiate der Wallochen, în Kurz Magazin, t. 2, p. 286-339 - Viszgal6dasz az Erdely Kenezsegekrol. Enyed. 1864 el.

12. Știut! După ce-i din osul acelui vornic Moțoc ...

Despre acest Moțoc, care a răsturnat unul după altul pe Ștefan Rareș, pe Joldea Vodă, pe Alexandru Lăpușneanu și pe Basiliu Despote, vezi Ureche - Letopis., t. I, p. 176, 182, etc. Engel - Geschichte der Moldau, p. 192, 202, etc., Șincai și alții.

13. Însuși Domnul cu rușine pleacă fruntea la păgân ••

Bolero - Relazioni universali, Venezia, 1600, l. 2, p. 120: „I Vaivodi Moldavia di Valachia, e di Transilvania, si manlengono ne'loro principali aviva l'orza di presenti, e si mutano ogni giomo quci di Valachia e di Moldavia, perche si danno a quel che piu offeriscc e per poter mantener quel che sie offerto, consumano i popoli ... ..

14. C-acest vir valachus este strenuissimus ..•

A amesteca cuvinte, locu\iuni ~i chiar fraze întregi latine, a fost în Polonia o modă de elegană și de erudi\iune, mai ales pe la finele secolului XVI. Din acest unei de vedere personajul Piotrowski este un Lip istoric.

15. Eu unul îți spun atâta, că de-oi fi vro dată crai ••

În Polonia, după stingerea dinastici Jagellonilor, toți nobilii, până și cei mai de jos, erau eligibili la tron. Proverbul favorit al acelei epoci era: „țaranul nobil este egal Voievodului" (izlachcie na zagradzie, rowien wojewodzie ...)

16. La marginea drumului/În calea armeanului •••

Tot comer\ul Moldovei din secolul XVI se ana în mâinile armenilor, ceea ce explică sensul acestei doine publicată de D. Alecsandri. - Pentru cita\iuni, vezi scrierea mea: Istoria toleranței religioase în România, p. 61--65.

17. În codru se pedestrește, pe câmp încalecă iară ••

Vezi Bălcescu - Arta militară la moldoveni, În Magazin istoric, l. 2, p. 52.

18. De la Alexandru Vodă și de la Ștefan cel Sfânt •••

Așa numea poporul pe Ștefan cel Mare. Vezi Ureche - Letopisețul ... , l. I, p. 145 - Strykowski, Kronika Polska, Warszawa, 1846, l. 3, p. 320.

19. Leșii au o lege-anume: un om de neam țigănesc ...

Vezi legile din 1565 și 1578, în Voluinina Legum, l. 2, p. 608

și 691. - cf. Czacki - O Cyganach în Dziela, Poznan, 1851, t. 3, p. 300.

20. Iar jidovii, mai cu seamă, sunt ca-n țara lor •..

Despre evreii în Polonia vezi o interesantă scrisoare din 160 I în Burmann - Sylloge epistolarum, Lcidac, 1727, l. 2, p. 69-71.

21. După cum mărturisește fericitul Chrisostom ••

Vezi Kt)nigswarter - Histoire de l'organisation de la famille. Paris, 1851, p. 337, unde mai citează un canon sinodal: „Mulier non est facla ad imaginem Oei".

22. Iscoadă-o Întreaga lume, popă numai În altar• •.

Cum că preotii greci și ruși din secolul XVI jucau în adevăr asemenea roluri. Vezi Akty Zapadnoi Rossi, t. 4, p. 159-160, 203236 și Acta Tomicihana, t. I, p. 154.

23. Precum anume sunt scrise În sfântul Nomocanon ••

Vezi Nomocanon Photii cum comment Balsamonis, ed. Justelli, Paris, 1615, p. 186-187.

24. Spre mai deplină răsplată, În boierimea leșească ...

Despre această înaintare a lui Răzvan în armata polonă sub regele Ștefan Batori, vezi Heidenstein, loco laudato: pro gregario primum milite inter pedites merucrat, postea a Stephano Rege virtutis causa ad ordimen perductor fuerat. .. "

25. De la tătari mă laudă •. •

Despre tot ce suferea Moldova în secolul XVI din cauza invaziu^ nilor tătărești, vezi Gratiani - De Despota Vallachorum Principa, Varsavie, 1759, p. 19, 75: sensibus atque imbelli aetate occisa, aedificiis in censis, quindecim millia capitum Christiani nominis m servitutcm abduxere.

26. să nu vezi o sărmăluță, ci tot numai borș cu știr •..

Până la introducerea cucuruzului sub primul Mavrocordat, varza sau curechiul forma mâncarea națională a i.ăranului român, duple cum zice Miron Costin - Letopisețul ••• , l. I, p. 9: „în toată viața în mâncare cu dulceata curechiului". Despre originea slavică a borșului cu știr, vezi Golembiowski - Domi i dwori, Warszawa, 1830, p. 32-33.

27. O viță lăpușnenească: feciorul lui Alexandru ...

Așa se intitulează însuși Aron Vodă în crisoavcle sale. Vezi Wickenhauser - Moldowa oder in Urkundenbuch, Wien,

1862, t. I, p. 93.

28. Cumpărai pe lângă Nistru neşe câmpuri nelucrate ..•

Aşa cum era pe atunci tot litoralul Nistrului din cauza invaziunilor tătăreşti, precum arată călătoria olandezului Douza - De itinere suo Constantinopolitano, Lugduni Bat., 1599, p. 16.

29 .••• mii de vite rămătoare ..•

Una din principalele resurse de bogăţie în zona de mijloc a Basarabiei nistrene. Vezi Kantemir - Beschreibung der Moldau, Leipzig, 1771, p. 69.

30. Astfel pieri Faraon etc.

Din această opiniune poporană despre originea Țiganilor a derivat la noi numele de „Faraon” sau „Baraon”. E remarcabil că autorii romani de câte ori vorbesc despre vechii egipteni, parcă descriu pe Țiganii de astăzi, bunăoară: Amm. Marcell, l. XXII, 36 și 16 Ariston ap. Aulu-Gell., l. XI, cap. 18, etc. Cronicarul săsesc Weyss, carele cunoscuse personalmente pe Răzvan, zice: „Resovan war gewis nationis aegyptiacae ...”. Vezi Trauschenfels. Deutsch Fundgruben z. Gesch. Siebenburgens, Kronstadt, 1860, p. 145.

31. Poporul da jos pe-acea pe cari poporul i-a pus: ..

Cum la români n-a existat niciodată nici măcar umbra așa numitului „drept divin”, dovadă că chiar Ștefan cel Mare, deși cucerise tronul cu sabia în mână și deși era fiu de domn, totuși a fost silit să convoace adunarea poporului și „i-a întrebat pe toți, este cu voia tuturor să le fie domn?” Vezi Ureche - Letopisețul ... p. 118. Mai multe alte probe, care nu pot avea aci locul lor, au fost dezvoltate în Cursul public de dreptul constituțional al românilor, pe care îl ținusem în sala Ateneului Român în s~ptembrie-noiembrie 1866.

32. Eu, șoltuzul ot Suceava, cu cei doisprezece pârgari ...

Despre șoltuz, pârgari și toată organizațiunea vechilor municipa^lități române vezi în a mea Arhivă istorică, t. I, part. I, darea de seamă p. Vil-Vili. - Despre obiceiul de a oferi principelui la intrarea în domnie struguri și grâu, cată Heidenstein, op. cit., p. 318.

B.P. HASDEU-RĂZVAN ȘI **VIDRA**

REFERINȚE **CRITICE**

selectie

«După două încercări nereușite de teatru istoric, Hasdeu izbutește oarecum neașteptat în piesa în versuri Răzvan și **Vidra**, rămasă până astăzi, alături de Vlaicu-vodă, una din foarte rarele capodopere ale genului la noi. Izvorul este din nou Bălcescu, autor al unei biografii a lui Răzvan. Nu e nici o îndoială că o parte dintre motivele dramei Hasdeu le-a cules din aerul epocii sale romantice: „lupta de ură” dintre boieri și popor, țiganul văzut ca un spirit liber, cinstit și nesupus convențiilor, folclorul haiducesc ș.c.l. Mulți romantici, în cap cu Merimee, au privit cu simpatie pe foștii robi, deveniți briganzi sau revoltați, dar conservându-și sunetul inocent, penetrabil de pasiuni sălbatice. [„.]

Forța dramei constă în substratul ei pasional, dincolo de circumstanțele sociale imediate. De altfel, ca toți romanticii, Hasdeu este un evocator tendențios al trecutului, istoria fiind până și la un mare istoric ca el doar un pretext de a promova convingeri contemporane. Nu ca dramă istorică ne interesează Răzvan și **Vidra** (plină de anacronisme), ci ca dramă a unei pasiuni general umane. Nici la Hugo, nici la ceilalți autori de teatru romantici lucrurile nu stau altfel. și de aceea nu e adevărat că Răzvan „cade” de la statutul unui revoltat social altruist la acela al unui egoist orbit de putere (și încă sub inOuenia ambițioasei Vidra): în el se află din capul locului germenul „răului” fatal. Răzvan e un romantic tipic, măcinat de ambiție ca de o boală, și care-și dezvăluie treptat esența demoniacă. El își provoacă în fond și în mod repetat soarta: intervenind în discuția dintre Bașotă și târgoveți sau iertându-l pe Sbierea de câte ori îl are la mână. Vidra e catalizatorul patimii lui (femeie, ea însăși, din aceeași specie de monomani și de obsedați), însă nu mai mult. E greșit a vedea în ea geniul rău și dublul impur al lui Răzvan. Mai curând are dreptate

Călinescu să observe că Răzvan nu e un ins slab, căruia să-i fie necesară ambiția Vidrei. Dar Răzvan, conștient de predestinarea sa, are momente de „absență”, când e covârșit de un soi de mahnire metafizică, și în aceste momente intervine Vidra, spre a-i aminti de visul său încă neînfăptuit. [..] Sfârșitul eroului și al tragediei este foarte hugolian, îndeosebi în scena în care Vidra, disputată între simțirea de mamă și dorința de a lupta alături de Răzvan, aude voci din eter, sau în scena finală, în care, după ce bărbatul moare, femeia își recapătă întreaga stăpânire de sine și-l dă afară pe Răzăș, care voise s-o înjunghie. (Ceea ce Chiajna nu putuse face cu vomicul Dumbravă, în nuvela lui Odobescu). Cu excepția parțială a lui Sbierea, tot un monoman în zgârcenia lui maladivă, și care se dovedește până la urmă mai mult un bonom fricos decât un ticălos, restul personajelor aproape nu contează. Memorabili sunt protagoniștii, faptele și replicile lor.»

(Nicolae Manolescu - Istoria critică a literaturii române. ED. Minerva, București. 1990. pp. 302-304).

«Răzvan și Vidra este o creație armonioasă. Ea este în același timp și cea dintâi lucrare de valoare în evoluția dramei istorice românești. Prezentată pe scenă în 1867, apărută tot atunci în foiletonul ziarului „Perseverenta” și în volum, piesa purta titlul Răzvan Vodă. A treia ediție, din 1869, avea titlul Răzvan și Vidra, ce se păstrează și în ediția a patra, din 1895. Drama (Hasdeu o numește mai târziu „poemă dramatică în cinci cânturi”) își desfășoară acțiunea în Moldova, la sfârșitul secolului al XVI-iea. Pe un fundal social larg, în care autorul surprinde contradicțiile acestei epoci dominate de nedreptate și cruzime, se conturează destinul neobișnuit al lui Răzvan, un rob ȝigan eliberat care, în ciuda provenienței umile, ajunge domn al Moldovei. Cele dintâi tablouri ale piesei îl prezintă ca pe un revoltat împotriva asupraii boierilor. Prin semeția vorbelor și prin pamOetele lui, instigă la revoltă și pe cei din jur. Amenințat cu moartea, iar apoi din nou cu robia (pentru un galben luat din punga unui boier), Răzvan este nevoit să ia calea codrului și, aici, este ales căpitan de haiduci. Acum o cunoaște pe Vidra, nepoata boierului Mo~oc, născută sub zodia ambițiilor strămoșilor, deslușește în Răzvan o energie care nu semăna cu a oamenilor obișnuți. Ea îi transmite treptat, cu inteligență și tenacitate,

patima mării. Răzvan părăsește codrul, intră în armata polonă, se remarcă repede ca un bun ostaș. Cu toată ascensiunea, este încă mistuit de sentimente contradictorii. Ca și răzășul și Vulpoi, deveniți și ei din haiduci ostași în țară străină, Răzvan are nostalgia meleagurilor sale. Prins în mrejele Vidrei, el are încă puterea să respingă onorurile nedemne. Dar, rob de himera puterii, într-un moment prielnic, răstoarnă pe Aron Vodă și-i ia tronul. Fostul rob nu era însă pregătit pentru treburile rmplicate ale țării și visul se spulberă repede. Răzvan moare apărându-și tronul, zidurile Sucevei, de năvala armatei leșești. Acest rinal, altul decât cel istoric, purifică în bună parte eroul. De cele întâmplate e acuzată Vidra, remeia aprigă care îl împinsese ală de nesăbuit spre domnie 1. • J.

Drama lui Hasdeu scrisă în versuri, alternează spectaculos impetuoșitatea, retorismul tumultuos, cu tonurile pline de gravitate, de lirism. Alte momente au o viaie Lentă comică, de sorginte populară. Răzvan și Vidra se ridică deasupra modalității tradiționale a dramei pașoptiste. V. Alecsandri și, mai cu seamă, Al. Davila și B. Delavrancea au găsit în piesa lui Hasdeu un model.»

(Dicționarul literaturii române de la
ong1m pana la 191KI, Editura
Academiei R.S.R., București, 1979. p.
429)

«Pasiuni puternice deslănuite, dorința de glorie și mărirea a Vidrei, credința în destin, iubirea de popor a lui Răzvan și ura sa împotriva „ciocoilor” (sentimente în care recunoaștem idealurile politice ale lui Hasdeu), dragostea de natură și nostalgia patriei - toate acestea alcătuiesc un material bogat, plin de rezonante romantice, din care autorul a izbutit să creeze una din cele mai frumoase piese a literaturii dramatice române. Hasdeu a creat în Vidra un personaj feminin cu totul excepțional, care a și servit de model dramaturgiei de mai târziu. Versul din Răzvan și Vidra, deși nu totdeauna desăvârșit, este totuși plin de sevă, uneori scăpărat, alteori dur, aspru, pietros.

Răzvan și Vidra este, în această privință, o foarte frumoasă dramă romantică, în care apar pentru întâia oară eroi conduși de un „destin imperial”, așa cum nu prea se întâlnesc în istoria dramei românești. Răzvan și Vidra sunt personajii cu o adâncă și zbuciumată viață sunetească. Ei nu sunt uniți numai printr-o puternică pasiune - care face pe Vidra, nepoata lui Motoc, să fugă în lume cu Răzvan,

căpitan de haiduci - ci și printr-un destin comun. Sentimentul destinului - care se poate descifra și în alte opere ale lui Hasdeu - dă acestei drame o notă proprie, anevoie de identificat în dramaturgia românească.

Nici un alt scriitor român n-a cântat mai sincer și mai înfierbântat gloria, „sete<ț de a merge înainte", „setea de a ri tot mai mare și mai mare", ca Hasdeu în Răzvan și Vidra. Alături de dragoste, cealaltă pasiune dominantă în Răzvan este ambiția, iubirea gloriei; dar nu e vorba de o mediocră ascensiune socială, de „parvenire", în sensul modern al cuvântului, ci de dorința aprigă de a-și face drum în istorie, de credința în propriul său destin, în „steaua" sa.»

(Din Introducerea la edilia îngrijită de Mircea Eliade la volumul B.P. Hasdeu - Răzvan și Vidra, Poezii, Magnum Etymologicum, Editura Cugetarea - Georgescu Delafras S.A .. București. 1944, pp. 19-21)

«„Destin", „glorie", „sarcasm" - virtuțile acestea de geniu romantic explică în bună parte viața sa până la căsătorie, și toată activitatea sa literară, științifică și politică până pe la 1870. Sarcasmul era încă un semn al predestinatei izolări între oamenii mediocri, încă o „pecelie" lucirerică. Nici un alt seriilor român n-a cântat mai sincer și mai înfierbântat gloria. „setea de a fi lot mai mare și mai mare", „setea de a merge înainte" ca Hasdeu, în Răzvan și Vidra. Și dacă s-a spus despre această dramă că e romantică, lucrul e adevărat în primul rând pentru că e străbătută de „destin" și de „glorie". S-a spus, de asemenea, că Răzvan e sforăitoare, pentru că într-adevăr principalii ei eroi vorbesc uneori cu o pasiune delirantă. Dar cât e de perfect romantică această „patimă de a fi mare", această nebunie a ascensiunii, a violentării istoriei, a încrederii într-un destin imperial! Răzvan, convertit destul de târziu la această patimă a mării, își dă seama de deșertăciunea ei și o mărturisește în ceasul morții. Dar Vidra rămâne întreagă „din neamul acelui groaznic bărbat", Moțoc - până la urmă. Era mamă - și credea în „sânge", în pecetea mării care trece din frunte în frunte de-a lungul istoriei [...].

Răzvan și Vidra nu rămâne numai o bine construită și admirabil scrisă dramă istorică romantică, dar este unică chiar prin cuprinsul ei. Străbat aici pasiuni și nostalgii necunoscute

repertoriului literaturii românești - atât de săracă în mituri, și atât de bogată în personaje mediocre, „lipite de pământ” sau „dezrădăcinate”. Există în Răzvan și Vidra un model „imperial”, eroic, „pasional” - despre care nu avem nici un motiv să credem că a fost anulat prin depășirea romantismului.»

(Mircea Eliade - Hasdeu, cap. 3, Ha.~deu, scriitor romantic, în Min.-ea Eliade despre Eminescu și Hasdeu, ediție îngrijită și prefață de Mircea Handoca, Editura Junimea. Iași, 1987, pp. 75-76).

«În Răzvan și Vidra, Hasdeu a dramatizat în cinci Lahlouri ingenioase un destin de plebeu inteligent, ambițios, lacom de ascensiune socială, revolta în contra ciocoilor și încăput pe mâna unt'ei femei imperiale, din neamul lui Moș; toată ura din satirele lui politice, în contra hoierilor, s-a cristalizat în Răzvan, prin care își divulgă opiniile politice, învăluite într-o ficțiune istorică. Scrisă cu două decenii înaintea lui Despot Vodă, drama lui Hasdeu este o dată importantă în evoluția teatrului nostru în veacul trecut; prin cunoașterea epocii, prin culoarea ei locală, fixată în mentalitatea socială, în obiceiul pământului și-n acea psihologie a mulțimii (întrupată în târgovci și târgovci) - prin democratismul ei sincer, piesa face corp aparte între celelalte drame istorice ale timpului.»

(Pompiliu Constantinescu - Scrieri, Editura pentru Literatură. București, 1967, vol. I. p. 127).

«Răzvan Vodă (1867, mai târziu Răzvan și Vidra) are meritul primei noastre încercări de dramă romantică; versul de avânt liric lipsește compunerii ca să-i confere caracterul unei realizări desăvârșite.

În schimb, piesa e solid construită, iar personajele sunt caracterizate în acțiune; autorul manifestă libertate deplină față de adevărul istoric, compunând obscurului voievod o personalitate nouă, inventând figuri și evenimente, după modelul romantic, al contrastelor și antitezelor. Prin aceste procedee, drama nu se inserează în realitate, neajutată de concursul eventual al istoricului, care ar fi putut da o mai mare atenție „culorii locale”. Răzvan este apologia nobelici morale, necondiționată de naștere,

satira boierimii, reluată cu mare aparatură și complicată cu slăvirea haiduciei („... eu am voit a deplânge aristocrația și democrația românească din secolul al XVI...”), scrie Hasdeu în Prefață, iar în lecția sfârșitului, un avertisment împotriva deșertelor ambiții. Impresionantă la Vidra este puterea de stimulare a energiilor latente ale lui Răzvan; prin credința femeii în „zodia” eroului „scrisă pe frunte”, Hasdeu a dat eroinei sale un fundament etic; ea nu face parte din familia spirituală a femeilor politice, care se slujesc de bărbați ca de niște unelte; singură își definește rolul în acest fel: „Vidra-i pentru tine-n lume/ Ca izvoarele de munte/ Ce fac Dunărea să spume/ Din pâraiele mărunte.”

În acest citat, cu o licență uimitoare (spume = spumege), la cenzorul cel mai târziu al îndrăznelilor formale, se cuprind poate și versurile cele mai plastice din piesa care năzuiește la idealuri etice, prin parcurgerea treptelor perfecțiunii morale, de tipul sublimului,„»

(Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu. Tudor Vianu - Istoria literaturii române moderne, Casa Școalelor. București, 1944, p. 140)

«Răzvan Vodă (1867), dramă istorică în cinci acte în versuri, devenită în 1869, la a treia ediție Răzvan și Vidra, a pus în umbră cealaltă creație dramatică a lui Hasdeu (Răposatul postelnic, dar și Domnița Ruxandra, publicată în 1868 și sub titlul Femeia, republicată cu modificări în 1897).

Figura lui Răzvan o desprindea autorul dintr-un articol al lui N. Bălcescu publicat de V. Alecsandri în „România literară”, în 1855: „Născut țigan - se spune la sfârșitul acestui articol - dintr-un neam osândit de veacuri la robie, el se arată în acele vremi mai patriot decât cei mai neaoși moldoveni. El fu încă o dovadă puternică mai mult că în ochii Providenței nu sunt popoare și clase osândite!” Hasdeu motiva în prefața piesei, din 1867, în același fel interesul său pentru Răzvan adăugând: „Din cronicarii noștri noi știm numai atâta, că finitul secolului XVI a fost unul din perioadele cele mai oligarhice din analele României. Această luptă de ură între boieri și popor, între cei avuți și cei săraci, între cei apăsați și cei ce apăsau, eu m-am încercat a o face pe cât se putea mai plastică în actul I și 11...»

Așezarea conștiinței sociale în miezul acțiunii, apărarea

drepturilor poporului încălcate de boieri și elogiarea luptătorilor pentru libertate, în rrunte cu Răzvan, devenii capul unei cete de haiduci, constituie lendențele înaintate ale piesei. Toată ura poporului împotriva boierimii ~xploatatoare izbucnește în cuvintele lui Răzvan către țăranul Tănase, Jdus în situația de cerșetor: „Toți banii din \ara noastră poartă, moșule, re sine/ Semnul furilor ce-i pradă, printre lacrimi și suspine,/ De la noi, de la opincă, de la omul cel sărman/ ~apoi nu vor să ni-arunce în 1>braz un gologan!"

Prejudecata rasială a lui Tănase cedează în cele din urmă și, nemaiputând suporta umilințele boierilor, cerșetorul se alătură cetei lui Răzvan cu o splendidă justificare: „Decât să mor în orașe de cruzimea celor răi,/ Mai bine vroi în pădure prin mine să peară ei! .. "

Răzvan însuși, ajuns căpitan de haiduci, nu mai este apăsător de ..;tigmatul pe care i-l pusese pe frunte starea de robie, după cum arată într-o frumoasă replică: „Săracul țăran își pierde vitișoarele sau plugul,/ Robul osândit ce fuge, blestemând biciul și jugul,/ Toți cei slabi, izbiți de soartă, de nevoi înconjurați,/ AOă-n codru mângâiere și ne dau nume de frați."

Sub influența teatrului romantic al lui Hugo (Hernani, Ruy Blas), dar și a poeziei populare (unde haiducul e mai totdeauna pierdut de o femeie), Hasdeu pune pe Vidra, nepoata lui Moțoc, să împingă pc Răzvan la mărire, făcând din acesta un aventurier capabil de acțiuni îndrăznețe, dar pândit, ca un paria etern, de fatalitatea insuccesului. Răzvan ajunge căpitan și polcovnic în oastea polonă, este proclamat chiar domnitor al Moldovei de popor, dare rănit într-o luptă și moare, împlinindu-și destinul tragic, explicat de Miron Costin prin faptul că uzurpase tronul lui Aron Vodă ...

Bălcescu susține că Răzvan a fost mai întâi mutilat iar apoi tras în teapă, „fărădelege urâcioasă ce va rămâne o pată vecinică de necinste asupra numelui lui Ieremia Movilă.»

(A I. Piru - Istoria literaturii române de la început până azi, Editura Univers, București, 1981. pp. 114116)

«Oricâte rezerve s-ar fonnula în privința caracterelor eroilor, victime mai curând ale celor două complexe, de superioritate și de inferioritate, decât ale necesității tr.igice, sau în privința versificației, atât de inegală în ținută, ceea ce nu se poate contesta

acestui poem dramatic este: generozitatea, atitudinea progresistă, însuflețirea, accentul net modern. Influențată de modele străine, pușkiniene și, mai ales, din exemplele teatrului romantic al lui Hugo, Răzvan și Vidra nu e mai puțin străbătută de sufletul romantic al vizionarilor autohtoni, în frunte cu cărvunarul Ionică Tăutu. De astă dată versurile, pe care cinci ani mai înainte le afla incompatibile cu simplitatea tragică a unei epoci, nimeresc acordurile juste și aceasta pentru că ele pornesc din inima cea pururi vibrândă a înfocatului patriot Hasdeu. „Numai cântecul deschide cugetul haiducului” spune, înainte de a modula o baladă, eroul dramei - și admirabilul vers îl putem aplica rapsodului însuși. Vorbirea populară, cunoașterea instituțiilor și a cutumelor, intențiile satirice, chiar pamfletare, exaltarea eroismului, excelența figurilor episodice și, dimpreună cu a Răzeșului, îndeosebi a celei mai izbutite, a țăranului Tănase, acest oracol al căderii lui Răzvan, Lotul e amalgamat cu atâta artă, încât asperitățile înseși se netezesc în iureșul entuziasmului ce animă acest poem dramatic.»

(Perpessicius   Mențiuni   de
istoriografie   literară   și   folclor
(1948-1956), E.S.P.L.A..   București,
1957,p.525)

«Răzvan este un erou romantic prin excelență. un fel de Ruy Blas, personaj exceptional pus în împrejurări exceptionale. Condiția de rob tigan îl apasă ca o fatalitate aproape de neînălțurat. Inteligent, dotat de natură, având știință de carte, lucru rar pe vremea aceea, bun la suflet, viteaz, el are de înfruntat adversități colosale, în luptă nu numai cu boierii tirani, ca Sbierea sau Bașotă, dar chiar cu prejudecata rasială în sine, ce se dovedește un obstacol de netrecut [. ..] Singură Vidra - alt personaj exceptional și problematic - nu are această prejudecată, pentru că, în nepoata lui Motoc, ambitia, dorința nemăsurată de mărire fac să amutească toate vocile care ar chema-o înspre clasa din care face parte. Ambitia femeii este atât de puternică, încât la un moment dat ea îl cuprinde pe eroul însuși, atins de setea puterii cu orice chip, neajungându-i scaunul Moldovei și visându-se chiar împărat. Dramaturgul are apoi tactul de a înfățișa iubirea Vidrei - numele personajului e luat dintr-o legendă populară unde e vorba de o haiducă - pentru Răzvan neîntinată, sinceră în anume chip. Gândit în acești termeni, conflictul se desfășoară cu toată puterea lui, fără a se pierde în detalii și intrigi mărginașe, cu punerea omului sub pecetea soartei. Moartea lui Răzvan - prin ușoară

abatere de la adevărul istoric, făcută cu bună știință, ca la totii romanticii - apărând zidurile Sucevei cu sabia în mână, devine astfel măreată.

Versificatia, fără a fi impecabilă (din acest punct de vedere Alecsandri este net superior în Despot Vodă) este corectă și plină de acele artificii și trucuri verbale bine întocmite, cu Lotul necesare teatrului, spre a face replicile vii, spectaculoase: întrebarea, mirarea, suspensia, stihul despărțit în două sau mai multe replici prin enjambement etc.

Limba este colorată la tot pasul cu expresii autohtone, și introducerea cântecului folcloric, dată fiind haiducia la mijloc, se face cu multă naturalețe. Răzvan însuși compune un fel de pamflete în stil popular (pe care le atârnă pe zidurile cetății), unde răzbate abia perceptibil anticiocismul lui Hasdeu: „Frunză verde de negară!/ Vodă doarme în cămară,/ Iar boierii tot furând,/ Își fac trebile pe rând!/ Frunză verde de negară!/ Norodul plânge și zbiară,/ Dar în cer și pe pământ/ Nu-l aude nici un sfânt!"»

(Ion Rotaru - O istorie a literaturii române, Editura Minerva, București, 1971, voi. I, pp. 251-252)

«D. Hasdeu, ale cărui studii neobosite i-au permis să aibă un soi de intuițiune a vieții trecutului, pune în scenă o mulțime de ființe al căror adevăr ne izbește, ne pătrunde; astfel sunt dascălul, Răzeșul și Vulpoi,

Minsky și Piotrowsky, cei trei ostași leșești, iscoada muscălească, ciobanul, moș Tănase etc. Ascultându-i cum își povestesc păsurile și necazurile, simți lămurit că autorul i-a zărit - viziune luminoasă - trăindu-și traiul sub ochii săi și că ni i-a înfățișat cum i-a văzut, fără a mai adăuga nimic de la sine. Scenele în care dâșii apar reînviază pentru noi în modul cel mai plastic niște vremuri adânc turburate, niște caractere, niște moravuri ale unui popor nenorocit, șters acum de pe fața pământului. Dialogul acestor fețe, în care nota comică domină, e simplu, viu, natural, plin de relief și de pitoresc și se simte că autorul nu a fost stânjenit de nimic când l-a scris, ca și cum n-ar fi vrut să-l compună, ci numai să-l culeagă din gura lor.»

(Al. Davila - „Răzvan și Vidra”, poemă dramatică în cinci cânturi de d-nul Bogdan Petriceicu Hasdeu, Literatură și artă română, An. II, 1899. 25 martie, p. 328)

«Originalitatea lui Hasdeu este prea evidentă în toate preocupările sale și numai spaima unora în fața operei sale monumentale a făcut ca o mare personalitate a culturii române să rămână învăluită în legende stânjenitoare și în ceața elogiilor fără demonstrații critice. Printr-un destin de neînțeles, scriitorul avea să fie prea adesea incomod și chiar suspect și dincolo de moarte, când viața adevărată a unui creator, ferită de nimicnicio și praful judecăților pătimase, este aceea a posterității. și Hasdeu e îndreptățit să o aibă din plin. După Cantemir și Heliade, el este, alături de Maiorescu și Eminescu, primul nostru european desăvârșit [...]

Prin creația sa durabilă, savantul și scriitorul a trecut dincolo de acțiunea măcinătoare a timpului. Geniul lui Hasdeu este o expresie deplină a geniului creator românesc. Paralel cu deviza *pro tunc et patria*, gravată pe stema heraldică a strămoșilor săi, savantul ar fi putut așeza ca inscripție pe steagul său și vorba lui Samuil Micu: Mult este a fi născut român.»

(Mircea Drăgan în B.P. Hasdeu interpretat de. . „ Editura Eminescu, col. Biblioteca critică, București, 1972, p. 167)

«Lăsând la o parte intenția socială, drama (Răzvan și Vidra) rămâne în sine o operă admirabilă, cu conflict original. Figura de femeie bărbătoasă a Vidrei, care împinge pe erou pe calea ambițiilor e în tradiția literaturii noastre, dar nu ea oferă problema centrală. R'izvan nu e un om slab, împins, dincolo de capacitatea lui, de o femeie ambițioasă. Este dimpotrivă un om de voință și de putere și dacă ezită, face aceasta din cauza unei măsurări juste a condițiilor. El știe că un țigan nu poate pătrunde. Iubirea Vidrei, respectul polonilor față de el deșteaptă amorul de sine amorf de prejudecata oarbă a vulgului [. . .]

Răzvan este dar un paria îmbrăcat în hainele efemere ale puterii, în luptă cu un factor monstruos de nedefinit și în condiție cu atât mai tragică cu cât admirația tuturor se amestecă cu o compasiune jignitoare. Destinul implacabil din tragedia greacă a fost înlocuit aci cu reaua naștere apăsând asupra geniului. Ca un cor antic Tănase exprimă necesitatea nemiloasă a legii: „Eu știam/ Că nu se cădea să apuce scaunul țarei orice neam."»

(G. Călinescu - Istoria literaturii

«Răzvan și Vidra nu e o dramă ci epopeea unui caracter - om
ordinar. Antitezele sunt viața. (Ms. *nr*: 2258) „ ... reprezentată
prima dată la Iași în 1 O februarie 1867, Hasdeu îi schimbă
ulterior titlul în Răzvan și Vidra. Eminescu interpretează, în anii
peregrinărilor cu trupele teatrale, rolul ciobanului." (Magdalena
D. Vatamaniuc)»

(Mihai Eminescu -
Fragmentarium, Editic după
manuscrise, cu variante, note,
addenda și indici de Magdalena
D. Vatamaniuc, Editura științifică și
enciclopedică, București, 1981, p. 552)

« . ..Însă ceea ce e mai de pre! și mai viu astăzi din
Hasdeu este spiritualitatea lui. Dl. Mircea Eliade a observat
just în studiul d-sale de .argă viziune (pe care-l așează ca
introducere la B.P. Hasdeu - Scrieri literare, morale și
politice, editie îngrijită de Mircea Eliade) că Hasdeu exaltă ceea
ce a fost rar la noi: o concepție eroică, imperială, a existenței
umane în Răzvan și Vidra [. .]

Această concepție eroică a existenței nu este însă telurică ci înalt
creștină în esența ei. Marile eroisme pentru Hasdeu nu se ating
atât în luptă, cât în muncă, în singurătate și mai ales în suferință. Cu
deosebire în ultimii ani ai vieții sale, Hasdeu atinge culmi
aproape mistice de liniștită, de paradisiacă durere. Mulți știu numai
de poema Dumnezeu, dar în aproape tot ce a scris ca vers,
Hasdeu e unul din puținii noștri poeți în care Dumnezeu există
vizibil. El îl izbăvește din chin înălțându-l până la imaterialitate:
Gaudeamus, acel imn de neuitat al bucuriei morții
eliberatoare, și Așteptând, poemul desprinderii încete de pământ:
„Vorbesc cu nevăzutul și dânsu-mi povestește/ Iar eu m[ă]t mir:/ De
ce când sus mi-e duhul, jos nu mă mai oprește/ La cimitir?"

Acesta e Hasdeu adus între noi de d-l Mircea Eliade, în
haina de cinste a editurii Fundațiilor Regale.»

Octombrie,

1937 (Ovidiu Papadima -
Creatorii și lumea lor, schițe de

«Un mare învățat în adevăratul sens al cuvântului, un poet dotat cu reale însușiri artistice, o fire vioaie și spirituală, înzestrată cu un humor fin și scânteietor, cum numai un Caragiale și un Creangă au mai avut la noi; dar care, spre bătrânețe, s-a schimbat, din cauza mai multor nenorociri, într-o fire melancolică retrasă în sihăstria de la Câmpina, unde s-a închinat preocupărilor de profundă filozofie, căutând să deslege marea problemă a nemuririi sufletului, acesta a fost Bogdan P. Hasdeu pentru cultura românească.»

(Gh. Cardaș - Poezii și prozatorii
Basarabiei până la Unire (1812-
1918), antologie și studiu, Editura
Librăriei „Universala”, col. Biblioteca
pentru toți nr. 1477-1483, București,
1937, p. 215)

«Înclinându-mă înaintea monnântului lui B.P. Hasdeu, n-am nimic de retras din tot răul și nici din tot binele ce am fost adus a spune, în deosebite prilejuri, despre dânsul.

A fost un om genial - cine i-a putut tăgădui această însușire? - a dispus de cunoștințe neobișnuite în toate domeniile, așa încât oricând putea uimi pe cei mai mulți; a avut un spirit elastic cum cu greu s-ar mai putea găsi altul, și, pe lângă aceasta, pătrunzător, ascuțit; a fost un scriitor îndrăzneț în luptă și de o necruțătoare ironie, a fost un convorbitor care aducea în discuție puncte de vedere noi, și, când nu putea lumina, orbea prin scăpărarea scânteilor, și, când nu putea convinge pe dușman, îl îndepărta prin jignirea crudă a mândriei celei mai legitime, a sentimentelor celor mai gingașe și a ideilor celor mai îndelung și mai adevărat iubite. Chiar biruit în fața lumii, el își încunajura retragerea de o strălucire meșteșugită, care silea ochii să se închidă și lăsa totdeauna impresia unei superiorități omenești netăgăduite.

A dat culegerilor noastre de izvoare **Arhiva** istorică, cea dintâi carte a slavisticii la români; a strâns în **Cuvente den** Bătrâni probe într-ales din vechea limbă, lucru ce nu se mai făcuse de alții; a grăbit dezvoltarea studiilor istorice, aruncând în circulație, mai ales pentru vremurile mai vechi, prin **Istoria** critică, o uriașă mulțime de informație nouă, încercată prin **Magnum**

Etymologicum [. ..]

A fost frumos, a fost iubit, a fost mândru, a gustai larg din mierea cerească a gloriei; os de domn, s-a visat domn el însuși. A fql și bogat pe vremuri. A trăit mult și a luai vieții lot ce ea poate să deie. [. ..] (2 septembrie 1907)»

(N. Iorga - **Pagini** alese, Editura pentru Literatură, București, 1965, voi. voi. 2, pp. 25-26)

«Invariabil, când e să se ajungă la concluzii globale, sau mai puțin globale, despre Hasdeu, se caută superlative, caracterizări frapante, spre a fi cât de cât în acord cu apariția atât de puțin obișnuită în cultura noastră. Iată: **un Cantemir al secolului al XIX-iea, ilustrul poligraf, enciclopedistul de talie europeană, umanistul comparabil cu un Pico della Mirandola, „fenomenul”** Hasdeu - sunt numai câteva asemenea prinosuri, dintr-un lung cortegiu.

Fără să avem de loc sentimentul că ne-am abătut de la această normă, de altfel firească atunci când e vorba de marii stâlpi de susținere ai culturii noastre, ni se pare potrivit să evocăm acum la sfârșii - în loc de altă caracterizare - un vers al lui Hasdeu din poezia Așteptând. Doborâi de moartea Iuliei și dorindu-și el însuși moartea, Hasdeu își arunca pentru o clipă ochii în oglinda amintirii și caligrafia cu simplitatea aceea tragică pe care o mai au doar unele versuri bacoviene:

„Ce piatră **tare fost-am eu!**”

Într-adevăr, fusese așa cum a zis.»

(George Munteanu - **8.P. Hasdeu**, Editura pentru Literatură, col. Mica bibliotecă critică, București, 1963. p. 130)

ALT E REFERINȚE CRITICE

(selecție)

În volume:

G. Panu - *Amintiri de la „Junimea” din Iași*, voi. I, București, 1908;

Iuliu Dragomirescu - *Ideile și faptele lui Bogdan Petriceicu Hasdeu*, București, 1913;

N. Iorga - *Oameni cari au fost*, București, 3 voi., 1934-1936;
Editura Minerva, col. Biblioteca pentru toți, 2 voi.,
1967;

Titu Maiorescu - *Critice*, voi. I, p. 177; voi. III, pp. 33-34;
38-41;

E. Dvoicenko - *Începuturile literare ale lui B.P. Hasdeu*,
Fundăția regală pentru literatură și artă, București, 1936;

Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu - *Istoria
literaturii române moderne*, Casa Școalelor, București,
1944;

Mihai Drăgan - *B.P. Hasdeu*, monografie, Editura Junimea, Iași,
1972;

E. Lovinescu - *Critice*, Editura Ancora, 1927, vol 111;

George Munteanu - *B.P. Hasdeu*, Editura pentru literatură,
col. Mica bibliotecă critică, 1963;

Ion Rotaru - *O istorie a literaturii române*, Editura Minerva,
1971, voi. I;

Al. Hanță - *Ideea de patrie în literatura română*, Editura
Minerva. 1976;

Al. Piru - *Istoria literaturii române de la început până azi*,
Editura Univers, București, 1981;

*** *Studii și materiale despre B.P. Hasdeu*, Editura Cartea
moldovenească, Chișinău, 1966;

*** *Istoria literaturii române* (De la școala ardelenescă la
Junimea), Editura Academiei R.S.R., 1968, voi. II;

*** - *B.P. Hasdeu, interpretat de ...*, Antologie stabilită și
îngrijită de Grigore Brâncuș, Editura Eminescu, col.
Bibliotecă critică, 1972.

În publicații periodice:

Iosif Vulcan - *B.P. Hasdeu*, în „Panteonul român”, 1869;

Th. D. Speranția - *Tadeu Hasdeu*, în „Revista nouă”, nr. 7, 1889;

Iuliu Dragomirescu - *Cum a fost înmormântat marele savant*
(B.P. Hasdeu), în „Flacăra”, nr. 361, 1914;

G. Bogdan-Duică - *B.P. Hajdău (ceva despre piesele lui)* în „Cele trei

Crișuri", 1927;

Sextil Pușcariu - *B.P. Hasdeu ca lingvist*, în „Analele Academiei Române” (Memoriile secției literare), 1932-1934;

Victor Bilciulescu - *Bogdan Petriceicu Hasdeu*, în „Universul literar”, nr. 7, 1929;

E. Dvoicenko - Două *note dintr-o* revistă rusească despre Al. Hasdeu, în „Revista istorică”, 1934;

E. Dvoicenko - *În jurul lui B.P. Hasdeu*, în „Adevărul literar și artistic”, nr. 860, 1937;

P. Constantinescu - *B.P. Hasdeu*, în „Figuri literare”, 1938;

H. Saskutian - *Comorile de expresii și forme ale limbii românești* (Despre Alecsandri și Hasdeu), în „Adevărul literar și artistic”, nr. 917 bis, 1938;

I. Chifimia - *B.P. Hasdeu și problemele de folclor*, în „Studii și cercetări de istorie literară și folclor”, nr. 1-4, 1952;

D. Vatamaniuc - *B.P. Hasdeu și „Junimeo”*, în „Viața românească”, nr. 12, 1960;

Al. Graur - *B.P. Hasdeu și lingvistica* indo-europeană, în „Analele Academiei R.P.R.”, voi. XIII, 1963;

Nicolae Manolescu - *Începuturile literare ale lui B.P. Hasdeu*, în „România literară”, nr. 29, 1973;

I. Precup - *Eminescu despre Hasdeu*, în „Steaua”, XXVI, 1975;

I. Opreșan - *Valori artistice în foiletonul politic hasdeean*, în Revista Institutului de teorie literară, XXIII, 1978.

VASILE ALECSANDRI

(1821-1890)

TABEL CRONOLOGIC BIOBIBLIOGRAFIC

1821 - La 21 iulie se naște Vasile Alecsandri, la Bacău, ca fiu al slugerului Vasile Alecsandri și al Elenei, născută Cozoni.

1827 - Studiază cu dascălul Vaida Gherman din Maramureș.

1828-1834 - Studiază la pensionul fancez al lui Victor Cuenim.

În 1834 pleacă la Paris cu Alexandru Ioan Cuza și alți tineri boieri moldoveni.

1835-1839 - În octombrie trece examenul de bacalaureat la Paris, frecventând cursurile facultăților de medicină, chimie, drept și inginerie, fără a obține vreo diplomă de absolvire.

1839 - Revine în țară, stabilindu-se la Iași, unde devine funcționar în Departamentul finanțelor al Moldovei până în 1846. De-a lungul anilor scrie poezie în limba franceză.

1840 - În „Dacia literară”, publicație a cărei apariție, la Iași, începe în același an, debutează cu proza romantică *Suvenire din Italia*, revăzută și publicată mai târziu cu titlul *Buchetiera de la* Florența.

- Este numit, împreună cu Costache Negruzzi și Mihail Kogălniceanu, director al Teatrului Național din Iași; are loc spectacolul cu piesa *Farmawnul din Hârlâu*, al cărei text se va tipări în anul următor.

1841 - Publică piesa *Modista* și *cinovnicul*, reprezentată și în spectacol.

1842 - Înlreprinde, împreună cu Alecu Russo și alii prieleni, călători prin munții Moldovei, culegând poezii populare: începe el însuși să scrie poezii în limba română sub influența folclorului nostru literar.

1844 - Apare publicația săptămânală „Propășirea”, pe care o conduce împreună cu Mihail Kogălniceanu, Ion Ghica și Panaiotă Balș. Apar poeziile, publicate în 1853, sub titlul *Doine* și lăcrămioare; apare, de asemenea, fabula în proză *Istoria unui galbân*. În același an se reprezintă pe scena teatrului și se tipărește comedia *Iorgu de la Sadagura* sau *Nepotu-i salba dracului*.

1845 - Editează comedia *Creditorii*. În același an îl cunoaște pe Nicolae Bălcescu și pe alți tineri munteni.

1846 - Apare comedia vodevil *Un rămășag*, în Cantora Foaiei sătești. Întreprinde cu Elena Negri călătorii prin Italia, Germania și Austria. În același an moare Elena Negri, căreia poetul îi va dedica *Stelufa*, expresia a profunde dureri pe care Alecsandri o trăiește.

1847 - Tipărește *Piatra din casă*, comedie într-un act, cu cântece,

la Tipografia „Albinei” din Iași. Întreprinde călătorii în Africa și Asia, impresiile publicându-le, mai târziu, în volumul *Călătorie în Africa*.

1848 - Vasile Alecsandri participă împreună cu Alecu Russo, Mihail Kogălniceanu și Costache Negri la mișcarea revoluționară; creează poemul *Deșteptarea României*. Împreună cu Mihail Kogălniceanu și C. Negri redactează *Dorinfele panidei* naționale *din Moldova*, articol în care sunt prezentate revendicările revoluției; revoluția fiind înăbușită, Alecsandri se retrage în munți, ajungând la Brașov, unde scrie *Protestafia în numele Moldovei și a lui Dumnezeu*, tipărită și difuzată în broșură. În același an contribuie la redactarea programului politic denumit *Principiile noastre pentru refonnarea patriei*; pleacă la Paris, în exil, continuând, alături de alți refugiați politici români, să militeze pentru cauza unității noastre naționale și pentru emancipare socială.

1849 - Se reîntoarce la Iași, ocupând postul de funcționar al Arhivelor Statului.

1850 - Scrie și publică *O nuntă țărănească* (comedie), la Tipografia Buciumului român din Iași. În același an i se reprezintă pe scena Teatrului Național din Iași comedia Chirița *la Iași sau Două fete* și-o neneacă și *Scara* mătii.

1851 - Scrie libretul operei *Crai nou*, compusă de Ciprian Porumbescu.

1852 - Apare la Tipografia francezo-română din Iași volumul *Teatrul românesc, repenoriul dramatic al domnului Vasile Alecsandri* cuprinzând piesele: *Iorgu de la Sadagura*, *Creditorii*, *Iașii în Camaval*, *Un Rămășag*, *Piatra din casă*, *O nuntă țărănească*, *Scara* mătii, Chirița *la Iași*, *Crai nou*, *Doi morți vii*, *Kir Zurialidi*, Chirița *în provincie*, *Șoldan Viteazul*, Angheluța *Doftoroaie* și *Herescu Boccegiul*; se reprezintă pe scena teatrului ieșean comedia Chirița *în provincie*.

- Apare volumul *Poezii populare. Balade (Cântece bătrânești)*, partea I, Tipografia Buciumului român.

1853 - Apare volumul *Balade adunate și îndreptate de V.A.*, partea a II-a, Tipografia Buciumului român; în același

an apare, la Paris, volumul *Doine* și lăcrimioare, *De Soye et Boucher*.

1854 - Împreună cu Matei Millo editează culegerea antologică de teatru intitulată *Potpuri literar*, la Tipografia Buciumului român.

1855 - Apare la Paris în limba franceză culegerea de poezii populare *Ballades et chants populaires de la Roumanie (Principautes Danuhiennes)*, cu o prefață de A. Ubcini.

1856 - Scrie *Hora Unirii* pe care o publică în ziarul „Steaua Dunării”.

1857 - Sunt editate la Iași sceneta Păcală și Tândală și *Cetatea* Neamțului sau Sobietki și plăieșii *români*, tablou istoric în cinci acturi, inspirat după nuvela cu același subiect a lui Costache Negruzzi; publică la Tipografia Berman din Iași *Salba* literară cuprinzând proză și teatru: *Cinel-Cinel*, *Vivandiera*, Păcală și Tândală și *Cetatea* Neamțului; este ales ca membru al Divanului ad-hoc. Se naște Maria, unica fiică a lui Alecsandri, dintr-o legătură pe care o va legaliza abia în 1876.

- 1858 - Este ales ministru de externe, proclamă libertatea presei și candidează la domnie, candidatură la care renunță, susținându-l pe prietenul său Alexandru Ioan Cuza.
- 1859 - Se află în primele rânduri ale unioniștilor, iar ca diplomat, în Occident, militează și obține recunoașterea noului stat român unitar sub un singur domn. Activitatea sa diplomatică va fi evocată mai târziu, în 1862, în volumul *Istoria misiilor mele diplomatice*.
- 1860
- 1861 - Se retrage la conacul său din Mircești, unde reia preo^u cupărilor sale literare.
- 1862 - Publică „cânticelele comice” *Clevetici, ultrademagogul* și *Sandu* Napoila, *ultraretrogradul*.
- 1863 - Publică *Istoria misiilor mele diplomatice*, cuprinzând experiența sa în acest domeniu.
- 1866 - Publică volumul *Lipitorile satului*, dramă în 3 acturi și 2 tablouri, care cuprinde și *Ultrademagogul* și *Ultraretro^u gradul*.
- 1867
- 1868 - Apare volumul *Poezii populare ale românilor*, la Tipografia lucrătorilor asociației din București.
- 1869 - Scrie piesa *Millo director sau mania*
- 1870 *posturilor*.
- 1874 - Vasile Alecsandri debutează în revista „Convorbiri literare” cu poezii din ciclul pastelurilor.
- 1875 - Scrie vodevilurile *Arvinte* și *Pepelea* și *Drumul de fer*.
- 1876 - Scrie comedia *Ginerele lui Hagi-Petru*.
- 1877 - Apare în București, la Tipografia Grecescu, comedia în 5 acte *Boieri și ciocoi*.
- 1878 - Se editează *Opere complete: Poezii* (vol. 1-111) și, în anul următor, *Teatru* (I-IV), în București, la Editura Socec.
- Se editează volumul Proză.

- La „Convorbiri literare” începe publicarea ciclului de poezii *Ostașii noștri*, prin *Balconul* și *Carpatul*; întreprinde călătorii în diferite orașe ale țării ținând conferințe în folosul răniților din Războiul pentru Independența României.
- Apare volumul *Ostașii noștri*, la Editura Socec din București.

- 187 - Pe scena Teatrului Național din București se joacă drama istorică *Despot* Vodă, publicată în volum la Editura Socec;
- Vasile Alecsandri este distins cu Premiul Cântului latin al felibrilor de la Montpellier pentru *Cânticul gintei latine*, fiind numit de presa franceză „Victor Hugo al Orientului”.
- 1880--1882 - Scrie feeria națională *Sânziana* și *Pepelea*.
- Editează *Les bonnets de la Comtesse*, comedie en vers, București, Sotschek.
- 1883 - La invitația lui Titu Maiorescu fine, la Ateneul Român, o conferință în beneficiul lui Eminescu, grav bolnav. Cu suma de 2 000 de galbeni, strânsă cu acest prilej, Eminescu va fi trimis la un sanatoriu din Viena.
- 1884 - Pe scena Teatrului Național din București se joacă *Fântâna Blanduziei*, piesă în 3 acturi și în versuri, care va fi publicată în același an.
- 1885 - La Teatrul Național din București se reprezintă drama *Ovidiu*, care va fi editată în 1890.
- V. Alecsandri este numit ministru plenipotențiar la Paris.
- 1887 - Se desfășoară o campanie de presă împotriva lui Alecsandri, susținută de Al. Vlahuță și Barbu Delavrancea, căreia poetul îi răspunde cu poemul *Unor critici*, poem în care Alecsandri salută apariția lui Eminescu în preacunoscutele versuri: „E unul are cântă mai bine decât mine?/ Cu-atât mai bine țării și lui cu-atât mai bine!/ Apuce înainte, s-ajungă cât mai sus!/ La răsăritu-i falnic se-nchin-al meu apus!”.
- 1890 - Bolnav și obosit, după trei ani de suferință, Vasile Alecsandri se stinge din viață la 22 august la Mircești, unde este înmormântat.

EDIȚII POSTUME

Despot Vodă, legendă istorică în versuri, 5 acluri și 2 tablouri, Editura Librăriei Socec. Ediție școlară, 1894;

Opere complete - Prefață de Ion Bianu. Editura Socec, 1896, 2 voi.;

Despot Vodă, legendă istorică în versuri, 5 acte și 2 tablouri (15581561), București, Colecțiunea Sfetea, 1907;

Opere complete - Teatru, Editura Institutului de arte grafice Minerva, col. Biblioteca Scriitorilor Români, 1903-1908, 5 voi.;

Proză - Ediție îngrijită și prefată de Alexandru Marcu. Scrisul românesc, Craiova, 1930;

Drame istorice - Ediție îngrijită și introducere de George Baiculescu. Editura Scrisul românesc, Craiova, 1943;

Poezii - Ediție îngrijită, introducere, anexe și note de Gh. Adamescu. Editura Cartea Românească, 1946;

Poezii - Ediție îngrijită, adnotată și comentată de G.C. Nicolescu, cu o prefată de N .I. Popa. Editura de stat pentru literatură și artă, col. Clasicii români, 1954, 2 voi.;

Teatru - Ediție îngrijită de G. Pienescu, prefată de Al. Piru. Editura pentru literatură, col. Biblioteca pentru toți nr. 104-105, 1961-1962;

Opere - Ediție îngrijită de G.C. Nicolescu și Georgeta Dulgheru, introducere de G.C. Nicolescu. Editura Academiei R.S.R., voi. I și **II**, 1965, voi. III, cu o introducere de Gh. Vrabie, 1978;

Opere - Text ales și stabilit, note și variante de Georgeta Rădulescu- Dulgheru (Volumele I-III apărute la Editura pentru literatură, col. Scriitori români, 1966); voi. IV - Proză, 1974; voi. *V-VI-Teatru*, 1979; voi. VII - *Teatru*. Indice și glosar de Gheorghe Chivu, 1981; voi. VIII-IX Corespondență. Ediție îngrijită, traduceri, note și indici de Marta Anineanu. Editura Minerva, col. Scriitori români, 1981-1982;

Poezii - Ediție bibliografică îngrijită de G.C. Nicolescu și Georgeta Rădulescu-Dulgheru. Editura Minerva, 1974;

Teatru - Prefată, tabel cronologic și aprecieri critice de Pompiliu Mareea. Editura Ion Creangă, col. Biblioteca ~colarului, 1984;

Dramaturgia istorică românească - Ediție îngrijită, prefată, cronologie și note de Ion Nistor. Editura Albatros, col. Lyceum, 1981, 2 voi., (voi. I cuprinde și drama istorică *Despot Vodă*);

Poezii populare ale românilor adunate și întocmite de Vasile Alecsandri - Ediție îngrijită, studiu introductiv, note și variante de Gh. Vrabie. Editura pentru literatură, 1965, 2 voi.

VASILE ALECSANDRI

DESPOTVODA

1558-1561

Legendă istorică în versuri

5 acturi și 2 tablouri

PERSONAJI:

ALEXANDRU LĂPUȘNEANU, Domn Moldovii	50 ani
RUXNDRA DOAMNA, soția lui Lăpușneanu	25 ani
DESPOT ERACLID, competitor tronului Moldovii...	30 ani
MOTOC VORNICUL, boier conspirator.....	55 ani
ANA, fiica lui.....	20 ani
MAICA FERVONIA, sora lui Motoc.....	50 ani
TOMȘA, boier neaș.....	40 ani
ILIAȘ, copilul lui Tomșa.....	14 ani
SPANCIOC	35 ani
HARNOV boieri	45 ani
STROICI	25 ani
TOROIPAN	25 ani
CIUBĂR VODĂ.....	45 ani
ALBERT LASKI, palalinul Siradii	55 ani
CARMIN A, soția lui Laski	30 ani
ROZEL, aventurier francez.....	25 ani
SOMMER, poet gerr1an.....	25 ani
ANTON SECUIUL, șerui secuimei din Ardeal.....	30 ani
PISOZKI, comandantul castelului de la Zips	30 ani
TOMA CALABAICANUL, om de încredere al lui Lăpușneanu.....	40 ani
AHMED BAIRACTARUL, trimis a lui Soliman sultanul 40 ani	
LIMBĂ-DULCE, plăieș.....	30 ani
JUMĂTATE, idem	30 ani
UN ȚĂRAN	

ȚĂRANI - TÂRGOVEȚI - BOIERI - OSTAȘI ROMÂNI - MER^
CENARI UNGURI, FRANCEZI, LEȘI, NEMȚI etc. - CĂLUGĂRI
O ȚĂRANCĂ

(Drama se petrece la anii 1558-1561)

Notă: *Versurile precedate de semnul * pot să nu fie declamare în cursul reprezentației/or (n.a.).*

ACTUL I

TABWULI

Culmea Carpaților ce desparte Bucovina de Transilvania. -
Un brad în dreapta. - Panoramă de munti în fund.

SCENA I

Jumătate, Limbă-Dulce

JUMĂTATE (*rezemat de brad, cântă*): Frunză verde de
stejar, Sus pe munte, la hotar,
Zi și noapte stau pândar ...

LIMBĂ-DULCE (*vine din stânga, obosit, aducând un
fedeleș*

pe umăr): Uf! iată-mă pe culme cu fedeleșu-n spate!

JUMĂTATE: Venit-ai, Limbă-Dulce?

LIMBĂ-DULCE: Venit, măi Jumătate,

Dar cad de oboseală ... Știi tu că dintr-un zbor

Sunt zece mii de stânjeni de-aici pân' la izvor?

JUMĂTATE: Or fi, dar apa-i bună ... Iar s-o cercăm de-i
rece. LIMBĂ-DULCE (*dându-i fedeleșul*): Na!

JUMĂTATE (*bea*): Adă ... A!!

LIMBĂ-DULCE: Îți place?

JUMĂTATE: La inimă chiar trece ...

Cuminte zicea tata: «Dă-mi, Doamne, orice-oi vrea,
Iar mai cu seamă apă ușoară-n cale grea».

LIMBĂ-DULCE: Nu se temea de broască, era voinic moș
Tincă, Dar tati-i era groază de apă ... și-n opincă.
Iar bei?

JUMĂTATE: Încă o dușcă ... Mă arde setea-n pept! LIMBĂ-
DULCE: Bețiv mai ești!

JUMĂTATE: Gândește ... de ieri de când te-aștept!

Pe astă culme goală, încredințată nouă, Mâncăm răbdări prăjite
și bem numai când plouă; Cât despre somn ...

LIMBĂ-DULCE: Nici vorbă ... Pândarului e scris
C-un ochi închis să doarmă, și celalalt deschis.

(Răsună *codrul. de un bucium, în stânga*) JUMĂTATE:

Un bucium se aude în codri ... Ce-a fi oare? LIMBĂ-DULCE:
Boierii din Suceava fac astăzi vânătoare.

I-am întâlnit devala cu patru urși blăniți, De somnul
cel mai vecinic tuspătru adormiți, Și mai era cu dânșii.
.. mult am mai râs văzându-l. .. Un soi de hop-
deoparte cu portul și cu gândul, Numit Ciubăr și Vodă.

(*Se îndreaptă spre fund.*)

JUMĂTATE: Știu, un nebun de soi,

Cu visuri de domnie, cum sunt mulți pe la noi ¹.

LIMBĂ-DULCE: Dar ce văd colo, -n vale, în Țara Ungurească?

JUMĂTATE: Ce vezi?

LIMBĂ-DULCE: O ceată-ntreagă cu haină husărească.

JUMĂTATE: Mulți-s?

LIMBĂ-DULCE: Mai mulți de zece, mai mulți, și vin
merei ... Dar ceata se oprește ... Iaca! doi dintre ei
Descalcă și-n grabă apucă pe cărare La deal! .. Îi vezi?

JUMĂTATE: Văd ... Iată-i ajunși sub dâmbul mare ...

Țin sfat și iarăși pleacă ... Or fi niscai fugari, Ce vreau
să treacă-n țară.

LIMBĂ-DULCE: Ce-or fi, maghiari, tătari,
să-i prindem!

JUMĂTATE: Dar', să-i prindem, căci noi suntem de pază
Aici, la pragul țării. .. Feri, măi, să nu te vază! LIMBĂ-
DULCE: Știi ce? Hai de pe culme pe ei să ne-aruncăm.

JUMĂTATE: Ba nu; la pândă-aice mai bine s-așteptăr.

Vin' cole, după stâncă. LIMBĂ-DULCE: Ce pândă? Lupta-
i dreaptă!

Ei doi, noi doi! .. nu-ncăpe nici pândă, nici...

JUMĂTATE (*oprindu-l*): Așteaptă.

Nu fi nătâng, ascultă ...

LIMBĂ-DULCE: Române, doi și doi. ..

JUMĂTATE: Ascultă, -ți zic!

LIMBĂ-DULCE: Ce?

JUMĂTATE: Care-i mai mare dintre noi?

LIMBĂ-DULCE: Tu ... fie pe-a ta voie ... așa-i, n-ar fi
dreptate Cu doi voinici să lupte un om și ... Jumătate.
(*Ies amândoi prin dreapta.*)

SCENA2

Despot, laski

LASKI (după *culme, înfund*): Despot, ajuns-ai?

DESPOT (sărind *pe culme*): Iată!

LASKI (*ivindu-se*): Ha! iată-mă și eu.

Greu e suișul, frate!„. Dă-mi mâna.

DESPOT: Ține.

LASKI (sărind *pe scenă*): Greu!

Uf... Caidu-i! ... de m-ai stoarce, ai face, zău, o baltă.

(*Se pune jos, la rădăcina bradului.*)

A fost un timp, odată, când stânca cea mai naltă Mi ți-
o urcam eu, Laski, ca cerbul cel ușor. Acum simt ca
o cange înfiptă în picior,
și pare că mă trage ...

DESPOT: La deal?

LASKI: Ba nu, la vale.

DESPOT: Oricum, ești verde încă și ai oțel în șale.

LASKI: Așa-i! ... Mă simt, zău, încă puternic cât un tun. Mi-e
dragă lumea, frate, și-mi place traiul bun ... Eu nu
sunt ca evreii, ce zic că viața-i lungă Sau scurtă,
măstlând-o cu banii lor din pungă. Eu zic: Hei! deie
Domnul mulți ani ca să trăim. și planurile noastre
curând să le-mplinem.

(*Se scoală și se plimbă pe scenă.*)

Iată-ne-ajunși cu bine pe naltale hotare Ce zac între
Moldova și Țările Maghiare; Loc trist, de lupte
crunte, cu sânge plămădit, Căci fearele-s cumplite, dar
omu-i mai cumplit! ... Privește colo-,n față, în zarea
luminată;

Ca mantie regală, frumoasă și bogată, Apare-n ochii noștri
Moldova, dulce rai, Comoară nesecată de bun și dulce

traie. Ea are grâu, și miere, și vinuri, ah! ce vinuri!
Toiag de bătrânețe, viu balsam pentru chinuri; și are
mii de nade a scumpelor plăceri, Copile, ah ! ce
copile! ... muieri, ah! ce muieri! Îfi fură ochii,
mintea, și inima ți-o fură Cu-o rază de sub geană, c-un
zâmbet de pe gură. Și însă moldovenii, orbi, crunți,
nepăsători, Stropesc ades cu sânge grădina lor de flori.

DESPOT: Cume stăpânul casii, așa-i și grădinarul? LASKI: Așa,
căci Lăpușneanu!. .. el mână astăzi carul. DESPOT: El bate-n
boi.

LASKI: O, Despot, pe-acest mănos pământ, Domnea odinioară
un domn viteaz și sfânt, Un ștefan! leu năprasnic, a cărui
largă gheară Rupea cumplit dușmanii și-n țară, și-n afară.
Pe vremea lui, boierii ostași erau, ostași Cum n-au
mai fost! ... ² Acuma, nepoții lor, trufași, Mici
râvnitori de tronuri, seci, răi, ieșiți din minte, Păgâni
prin a lor fapte, s-ating de cele sfinte, De sceptru,
de moșie, de neam și de popor, Iar țara, muma, pere,
gemând sub talpa lor.

DESPOT: Cu Vodă Lăpușneanu) ei astăzi nu se-mpacă? LASKI:
Nu! N-ar putea nici dracul pe tron ca să le placă. DESPOT:
Le trebuie, se vede, un domn căzut din cer? LASKI: Ba
mai degrabă-un ... «despot», cu brațul lung, de fer, Să bată, să
apeșe pe dârza lor cerbice, și-n capul lor sămânța de vrajbă
să o strice ...

și iată de ce, frate, primit-am bucuros Ca să ajut
avântu-ți de dor ambițios.

Sunt leah; cu moldovenii în veci n-am împăcare, Tu
cauți un tron, Despot? ... Eu caut răzbunare!

(Dându-i mâna.)

Fii Domn!

DESPOT: Prea bine, însă nu crezi mai nemerit
Ca ferul deocamdată să fie ... poleit,
și mâna zdrobitoare să fie deocamdată Ascunsă-ntr-o
mănușă?

LASKI: Ca laba cea șireată

Ce unghia-și ascunde?

DESPOT: Întocmai.

LASKI: Minunat!

Bravo! ... Mănușa ... laba ... pricep, ești diplomat. În arta de capcane ești meșter cu ispită ...

DESPOT (*zâmbitul*): Am fost crescut la Roma, în

școalăjezuită³. LASKI: Ești om cu două daruri: sub haina de oștean

Porți inimă vitează și cugetul... viclean! Așa spunea Carmina când ea glumea cu tine.

DESPOT: Ah! cât a fost de bună soția ta cu mine!

Eu, un pribeag din lume, un zvânturat străin, În casa ta mănoasă căzut chiar din senin;

Eu, peatră nestimată din splendidă cunună, În pulbere zvârlită acum de-o rea furtună!.. Ah! Laski, multă lume calcat-am pribegind, Luceferi mulți în cale-mi văzut-am strălucind, Dar suflet bun și nobil ca scumpa ta sofie Eu n-am văzut, mă crede, la nici o-mpărătie!

LASKI: Așa-i c-am avut parte în lume de noroc? Carmina-i jună, însă de juni ea-și bate joc, și numai pentru mine suspină ea.

DESPOT (*în parte, zâmbind*): Sărmanul! LASKI: Ș-apoi înc-o virtute: urăște pe sultanul!

DESPOT: În toate-i dar perfectă! LASKI (*cu mâlău*): În toate!

DESPOT: Om fericit!

Nimica nu-ți lipsește din câte ai dorit.

Mărirea? ... te alintă ca pe-un copil în fașe; Tu stăpânești în pace mulțime de orașe, Ești cap, ești om de cârmă, neștiutor de frâu. Avere? ... la picioare-ți lin curge, ca un râu. Norocul? ... o soție frumoasă, iubitoare, La Zips~, castelul falnic, îți luce ca un soare, Pe inima-i spaniolă lipindu-te iubit. .. Om fericit ești, Laski, de trei ori fericit! Iar eu, o biată frunză de vânt în veci purtată, Putea-voi rădăcină să prind în loc vrodă? Mă cheamă viitorul la el. ..

LASKI: Aleargă dar

La glasul lui, și fie-ți mersul nu în zadar! Colo, jos,
în Suceava, găsi-vei răzvrătirea Clocind și pregătindu-ți
mărirea sau peirea. Fii om, mergi!

DESPOT: Dar'! voi merge ... Născut pe-al mării mal,
Deprins sunt din pruncie să lupt cu-al mării val;
Voi ști să-nfrunt eu soarta!

LASKI: Înfrunt-o bărbătește!

Iar dacă ea de tine ar râde muiereste,
Găsind că nu ești vrednic de-a fi ce zici c-ai fost,
Atunci din nou la mine să cauți adăpost. Eu pentru
tine, Despot, aici am întins nada. Acum îți zic: La
luptă, izbândă, iată prada! Moldova-i o comoară! ...
ferice-ar fi de ea să cadă cu-a ei scule pe mâna ta ...
și-a mea. Pas! Eu te las, adio, și s-auzim de bine!

(Se îndreaptă spre fund.)

Când îi fi mare, Despot, să te gândești la mine.

DESPOT: Adio, Laski ... Viața e plină de furtuni.

Tu cu a ta soție să faceți rugăciuni Pentru Despot.

LASKI *(coborând culmea)*: Adio!

(Dispare.)

DESPOT: Ba nu ... la revedere!

SCENA3

Despot

(se plimbă pe scenă și privește cu mulțămire împrejurul lui) Ah! ... iată
mă-n Moldova! ... Măririi, averi, putere Aici sunt partea
celui ce știe-a zice: «Vreu!» Eu vreu! ... De-acum ajute-
mi în plin norocul meu. Eu, slugă-odinioară lui Iacob
Eraclidul, Dar nobil prin avântul sufletului ca Cidul5;
Eu, bulgăr de aramă, schimbat în aur; eu, Fiu de pescar
din Creta, purtat în zborul meu Prin Spania, Lehia,
Germania și Franța, Cu-a mea soție, spada, cu sora mea,
speranța, Azi vin și pun piciorul pe-acest pământ român și
zic: Moldov6,-n mine cunoaște-al tău stăpân! Deci pune-ți
mari podoabe, frumoasa mea mireasă, să faci cu mine-o
nuntă de mândră-mpărăteasă, Îmbracă-a tale haine țesute-n
mii de flori, Încinge curcubeul alungător de nori și-
ntinde pe-ai tăi umeri, în zi de sărbătoare, Hlamida ta, ce

poartă-o luno, o stea ș-un soare⁶ ... Acum a sosit timpul, de fericire plin, Ca să-ți alegi un mire viteaz, măreț, străin, Un mire din Bizanța, cum se cuvine ție, Ca să fondăm aice greceasca dinastie.

E timpul, o! Moldovo, uniți noi amândoi, să facem visuri, planuri și fapte de eroi, Să ștergem umilința din fruntea creștinească. Să liberăm Bizanța și patria grecească! Întreaga lume-așteaptă să vadă-n Răsărit Un soare nou, cu raze de foc, pe cer ivit, Să ardă semiluna cât nu e lună plină, și planta cea păgână s-o sace-n rădăcină. Eu fi-voi acel soare aprins de Dumnezeu, și tu, Moldovo scumpă, tu fi-vei cerul meu! A! tremure osmanul sub paloșul dreptăței, La răcnetul lui Despot și al creștinătăței, Căci azi începe ziua creștinei renvieri,

Căci jur a fi eu, Despot, stăpân acestei țări. ..

(Pleacă și *iese în dreapta*. - *Bucium* și *glasuri* depărtate *în stânga*.)

SCENA4

Moroc. Tomșa, *Spancioc*, *Stroici*, *Harnov*, *Tor oi pa 11, v â 11 ă tor i* (*aducând cerbi și urși uciși*)

STRO ICI (intră *din stânga, examinând pe jos unne de fiare*): Pe-aici a trecut cerbul.

(Intră *Toroipan*.)

Vezi urma, *Toroipane*?

TOROIPAN: Văd, iaca! ... Tomșa, Harnov, Moțoc, Spancioc, Șoimane,
Veniti!

·(*Boierii intră, în costume de vânători*.)

Stroici, copilandrul, abia scos din pelinei,
A dat de urme ...

TOȚI: Urme de cerb?

TOROIPAN (*râzând*): Ba, de opinci.
Era-ncăltat cerbul.

(*Tofi râd, înaintând pe scenă. Vânătorii ce aduc 1•â11atul se opresc în fund*.)

MOȚOC: Stroici este copil încă;

El, câte pasări vede ... TOROIPAN: Le prinde și mănâncă. STROICI: M-am înșelat întocmai ca vărul meu Spancioc,

Când te-a luat pe tine de urs; ca moș Motoc,
Când te-a luat de bivol; și chiar, zău, ca și tine, Când
te crezi om.

TOROIPAN: Ia seama cu cine grăiești ...

STROICI: Cine?

Măi, pane Toroipane, goronu-i nalt și gros,

Securea-i mică, însă goronul cade jos. TOROIPAN: Ie

seama,-ți zic!

(Stroici și Toroipan scot paloșii. - Hamov îi desparte.)

MOȚOC (*intervenind*): Ajungă atâte vorbe goale!

SPANCIOC: Hei! de și-ar sparge capul, ce de mai hârbi
de oale Ar zbură-n vânt!

MOȚOC: Așa e, Spancioc, dar, fătul meu, Stricatul este lesne,
și dresul este greu. Noi am plecat de-acasă voioși în
vânătoare Prin munți, la cerbi, la iepuri, la urși, la
căprioare. Din jalnica Suceavă cu toții am ieșit Să răsuflăm
un aer mai viu, mai răcorit, Să azvârlim în vânturi
gâlceava și aleanul, să mai uităm în pace de Vodă
Lăpușneanul, Iar nu să facem certe.

SPANCIOC: Moțoace, în zadar Cutreierat-am munții chiar
până la hotar, Sărind din stâncă-n stâncă, prin dealuri și
vâlcele, Și nopțile pe iarbă dormind sub brazi, la stele.
Eu, unul, pretutindeni zăresc trecând, zburând O
umbră urâcioasă, muncită de-un rău gând, Ce tainic
printre arbori se furișă-n tăcere și cu doi ochi de ură ne
fulgeră.

MOȚOC: Părere,

Spancioc ! ... Tu ești lunatic, ți-e frică de strigoi, De
iele, de vântoase, de stafii, de moroi, și ai ajuns
acuma, în mintea-ți visătoare, Să faci din Lăpușneanul O
umbră pânditoare ... Nu-i umbră-acel ce mușcă din sânul
betii țări, Nu, chinurile țării nu-s umbre de dureri,
Nu-i umbră tirania călare pe robie!

Da-i umbră, tristă umbră, a noastră bărbăție, Căci de-am avea

vrointă și inimi de oțel, Tiranul. .. vai! nici umbră n-ar rămânea din el!

TOMȘA: Moțoace, ești prea aspru, și asprele-ți cuvinte îmi par nepotrivite cu vârsta ș-a ta minte. Privește împrejurul-ți cu ochi mai bărbătești și spune nouă-n față, de cine te-ndoiești? De mine?

MOȚOC: Ba nu, Tomșa.

SPANCIOC: De mine?

MOȚOC: Niciodată.

STROIICI: De mine? MOȚOC: Nu, copile; ai inimă curată.

HARNOV: De mine, dar'? MOȚOC: Nu, Harnov.

TOROIPAN: De mine? MOȚOC: Nicidecum.

Nu mă-ndoiesc de nime, boieri, dar ... TOMȘA: Spune-acum,

Pe-a cărui frunte astăzi vezi scrisă mișelia Când este-anevointă de-a-și apăra moșia? O, vomice Moțoace, năprasnic luptător, De domni ce nu-ți plac ție dibaci răsturnător, Care-ai văzut ș-atâtea zile rele, Răspunde verde-n ochii-mi: în cumpănele grele Găsit-ai vreodată român nepăsător Când draga lui moșie îi cere ajutor?

Nu, nu! în lumea largă și care ne-nconjoară Mai lesne tu găsi-vei un vultur mort ce zboară, Un grec fără trufie, un deal fără suiș, Copaci fără de vârfuri, văi fără de coborâș Decât atunci când țara e la neîndemână O lipsă de-ndrăzneală în inima română.

TOȚI: Așa e, Tomșo!

MOȚOC: Tomșo, îmi place să te-ascult

Când ne grăiești tu astfel ... și voi, îmi place mult să văd a voastre fefe aprinse de-acea pară Ce falnic izbucnește din dragostea de țară. A! simt o nouă viață intrată-n al meu sân, Căci întrevăd sfârșitul tiranului hain ...

Acest stolnicul Petre, un om de rând, un stolnic, Ce până la domnie s-a prefăcut nevolnic, Pohoi fără-obrășie, uitat-a cine-a fost. .. Să te ferească cerul de mintea celui prost! El calcă deopotrivă cu-o oarbă nepasare Pe capul celui smerin, pe fruntea celui mare, Și taie, schinjuiește și trece prin popor Ca viforul de gheață ce cade pe-un ogor.

Priviți: e țara plină de tristețe-i victime, 91ogi, ciuntiți, orbi, mlzeri, sluțiți de-a lui cruzime, Incât de-a sta calăul mult timp domnind aici, A să prefacă neamul în turmă de calici!

HARNOV (*în parte*, arătând *pe* Moțoc): Amară-i este limba de când nu-i la putere; Așa turbează vespea când nu mai are miere.

MOȚOC: Ce mormăiești din buze, tu, Harnov, într-ascuns! Îți place Lăpușneanul? cu el nu ți-e de-ajuns?

HARNOV: Ba. „însă-aș zice-o vorbă. „

TOMȘA: Eu nu știu ce ai zice,

Dar zic eu, Ștefan Tomșa, cu cerul față-aice, Că mie nu-mi priește și țării nu-i doresc Un domn supusă slugă a craiului leșesc, Un om a cărui frunte, când mândră, când pălită, Stă dârză-n sânul țării ș-afară umilită. Această țară-a noastră nu știe-a slugări; Ea lasă altor neamuri pe brânci a se târî. De însuși Ștefan Vodă Moldova e deprinsă Să ție mai sus capul cu cât e mai învinsă. Deci peară orice procler, țăran, vecin, stăpân, Pe tron, sub tron, orcine nu știe-a fi român!

MOȚOC: Deci peară Lăpușneanu! cu-ntreaga-i seminție!

SPANCIOC: Prea bine, dar pe cine să-l punem la domnie? E lesne-a schimba domnii, bătrânii însă spun: «Schimbare de domnie, fălire de nebun.»

MOȚOC: Cum? tu, Spancioc, om tânăr, cu mintea luminată, Tenchini la vorbe proaste din timpi de altădată?

SPANCIOC: Mă-nchin și cred, Moțoace, în datini strămoșești Ca-n dogmele preasfinte a lezei creștinești; Cred că treptat se perde a neamului ființă Când el se depărtează de-a bunilor credință. Da! cred că astă țară, lipsită de noroc, Sătulă-ide-a fi astfel tot scoasă-n iarmaroc, De-a trece ca o vită din mână-naltă mână. Și zimbrul să ajungă un bou ce toți îl mână. E rău cu rău, se zice, dar mai rău fără' de rău! Și când privesc în juru-mi, Moțoace, nu văd, zău,

Menit pentru domnie din noi toți nici pe unul, Doar numai Ciubăr Vodă, Ciubăr Vodă nebunul; Și de vă place vouă, nu, mie, ntr-adevăr, Nu-mi place să văd tronul ascuns sub un ciubăr. MOȚOC: Spancioc, ești bun de glumă, dar gluma-ți câteodată

... SPANCIOC: Rostește adevărul? MOȚOC: Ba-i groasă și prea lată.
STROIICI: Dar unde-i Ciubăr Vodă? Noi l-am uitat de tot.
TOROIPAN: Lăsatu-l-am în codru, călare pe un ciot, Crezând
că se găsește pe Ducipal⁸ călare și intră în Suceava ca
domn cu îngâmfare.
SPANCIOC: Sărmanul! încă unul cu gărgăuni domnești. Aceasta-i
trista boală a minței românești!

(Ciubăr strigă, spăriet, *în stânga.*)

CIUBĂR: Săriți! ajutor!

TOȚI: Ce e?

MOȚOC: Ciubăr strigă-n pădure.

Aleargă, Stroici !

SPANCIOC: Cu urșii s-a fi-ntâlnit la mare.

CIUBĂR: Săriți! mă mănă ursul.

SPANCIOC: O, trist al lumii curs!

Câtăm un domn, și domnul e-n laba unui urs!

(*Toroipan, Stroici și a/fi l'ânători ies rapide în stânga.*)

MOȚOC (*în parte*): În contra tiraniei lui Lăpușneanu) ura
Crește, și la toți împle și inima și gura. Răzvrățul e în aer
ca fulgerul în nori. Răbdare ...

SPANCIOC (*privind în stânga*): Ciubăr vine adus de vânători.

SCENA 5

*Cei di 11 a i 11 te; Ciubăr Vodă (purtând hlamidă
petecită și stemă de hârtie poleită, întră, susținut de Stroici și
de Toroipan)*

TOROIPAN: N-ai grijă.

CIUBĂR (*slab*): Ah!

MOȚOC: Ce este?

STROIICI: Nimic ... l-am găsit fată

C-un urs, ucis de Tomșa, pe care-l credea-n viață.

(*Toți răd.*)

CIUBĂR (*se pune pe o rădăcină*): Ah! apă, apă ...

SPANCIOC: Dați-i mai bine-un pic de vin;

E leac de spaimă.

STROICI (*dând un teas lui Ciubărlă*): Ține! CIUBĂR (*bând*): A! dar nu-i teasul plin,

Mai adă! (*Bea.*) De **pe** ochii-mi o ceată se ridică,

Ah! sfinte Agaftocle, cum n-am murit de frică!

SPANCIOC: Ce? frică? ... Ciubăr Vodă, lui Papură nepot,

Fricos? ... Eu nu-o pot crede! CIUBĂR: Nici eu,

Spancioc, nu pot,

Dar când am zărit ursul, deodată-am simțit, frate,

(Oțărându-se.)

Bm! un pohoi de sloiuri curgându-mi ici, în spate.

Era o matahală cât muntele Ceahlău, Ce sta sugându-și laba, înfipt în drumul meu.

Îi strig în gura mare să deie într-o parte,

El, nu! ... Atunci, în grabă, eu dau să fug departe,

Dar feara mă clocește cu ochii roși, de foc, și eu, cu dânsul fată, rămân înfipt pe loc. Vroiam să-i spun că-s Vodă, Ciubăr Vodă, dar glasul Mi se tăiașe,-o! Doamne, simțeam că-mi sună ceasul. Era să mor!. .. o credeți, boieri? ... era să mor!

Ce jale, ce durere pe voi și pe popor!

Îmi pare că văzduhul de clopote răsună,

Prin sate, prin orașe, toți oamenii s-adună și zic cunduioșire: «Ah! lumea-i pe sfârșit! Ciubăr, adevăratul domn, iată C-au murit!» SPANCIOC: și Dumnezeu să-l ierte!. .. s-a dus în iad zăloagă ...

Păcat numai de dânsul că îi lipsea o doagă. STROICI: Ș-o sâmbătă. TOROIPAN: și-o joie.

CIUBĂR: Voi râdeți?

SPANCIOC: Ba,jelim,

și ca pe-un mort în viață voioși te prohodim.

SCENA6

Cei dinainte; Despot, Limbă-Dulce, Jumătate LIMBĂ-DULCE (în

culisele din dreapta):

Hai, nu întinde vorba, hai!

DESPOT: Dar ce vrei, creștine?

De ce mă-ntorci din cale?

LIMBĂ-DULCE: Mergi, zic, câte cu bine,

că jur pe sfânta cruce ...

DESPOT: Măi, știi tu cine sânt?

LIMBĂ-DULCE:

De-i face-un pas, cu ghioaga te culc mort la pământ.

(Despot, Limbă-Dulce și Jumătate intră pe scenă.) DESPOT: Pe mine?

LIMBĂ-DULCE *(împingând pe Despot)*: Mergi!

MOȚOC: Ce este, române? LIMBĂ-DULCE: Ce să fie?

Am prins coala sub stâncă un ungur cu trufie.

Care-a trecut hotarul, ca vulpea, pe furiș,

Dar i-am scurtat eu calea pe dâmb, în stejăriș. MOȚOC

(lui Despot):

Străine, spune nouă, ce ești și cum te cheamă? DESPOT:

Dar voi, care vă-i dreptul de-a-mi cere mie seamă? TOMȘA: Al nostru drept înscrise pe țară-n lung și-n lat.

Boieri suntem de-ai țării în care ai intrat.

Moțoc când te întreabă, răspunde cu-nchinare! CIUBĂR: Și-n fața mea te pleacă!

DESPOT *(închinându-se lui Moțoc)*: Moțoc, vomicul mare!

LIMBĂ-DULCE *(lui Moțoc)*: Stăpâne, să las robul? MOȚOC: Să-l lași.

LIMBĂ-DULCE: Da-i prea limbut,

și limba-i sfredel dulce, de diavolul făcut.

SPANCIOC: De-aceea Limbă-Dulce te-au poreclit pe tine?

LIMBĂ-DULCE *(râzând)*:

Se poate ... *(Lui Jumătate)*: Hmm! boierul m-a păcălit.

MOȚOC *(lui Despot)*: Străine,

Urmează-ți drumu-n pace; ești liber.

DESPOT: Nicidecum, Recunoștința vie mai sclav mă face-acum; Dar cine poartă-n sânu-i curată conștiință Voios

primește lanțul numit recunoștință. Oricum mi-a fi norocul
în lume schimbător, Îmi voi aduce-aminte de-al meu
liberator, Moțoc.

CIUBĂR: Ei! și de mine, nu?

MOȚOC: Vorbele-ți sunt bune,

și chipul de om neaoș, dar cine ești, ne spune!

DESPOT: Eu sunt în voia soartei un vecinic călător, Atras
în calea-mi lungă de-un tainic viitor, Purtat pintre
popoare din țarmuri depărtate, Trecut cu spada-n mână
prin lupte încruntate. Din frageda-mi pruncie eu
sunt. ..

TOMȘA (cătră *Spancioc*): Un venetic ...

DESPOT (*auzindu-l*): Acel ce-a zis cuvântul de venetic îi
zic Că a mințit și-s gata de-a-nfige cu-a mea pală
Cuvântul său în peptu-i ... Să iată la iveală!

TOMȘA: Eu sunt! eu, Ștefan Tomșa! ... Văzut-am pe la noi Mulți
pribegiți fățarnici, vermi palizi de gunoi, Ce vin și-n
sânul nostru fac cuiburi veninate. Cine ești tu?
Răspunde! ... La vorbe îngâmfate, La provocări sumețe
de-un soi de zvânturat Arunc disprețul!

DESPOT: Cine-s? ... Ascultă înclinat:

Sunt Despot Eraclidul din Paros!⁹ ... Al meu tată A
fost fruntaș de oameni în Grecia bogată, Prinț falnic! de
pe tronu-i căzut și răsturnat Sub apriga urgie a turcului
turbat.

CIUBĂR: Ești prinț? ... deci văr cu mine?

TOMȘA: Ești bun de limbuție,

Dar unde ți-e dovada de naltă obârșie?

(*Despot arată un pergament.*)

DESPOT: Priviți! Iată diploma lui însuși Carol Quint¹⁰ și
gloriosu-i nume în litere de-argint.

(Moțoc și *cu boierii*. afară *de* Tomșa, ez.aminează *diploma*.)

MOȚOC: Așa-i! .. Fii, Eraclide, partaș de-al nostru soare. Ești
oaspetele Moldovii de bunuri dătătoare, Căci astă țară
vecinic primește-n sânul ei Cu drag pe bunii oaspeți,
cu milă pe cei răi.

(Cătră l'ânători.)

Aduceți teasuri pline de vin pentru cinstire! TOMȘA
(*în parte*, ieșind *prin dreapta*):

Ades în cupa plină se-ascunde o căire.

(*Boierii ieu teasuri* și închină.)

MOȚOC (*lui Despot*): Noroc și voie bună! CIUBĂR (*asemine*):
Supus să-mi fii deplin!

DESPOT: Boieri, pentru Moldova paharul meu închin!
să-i deie Creatorul în veci zile senine
ș-un domn cu omenie, iubit de toți! CIUBĂR

(*înaintând*): Ca mine!

Ca mine!. .. Domn ca mine se poate-a fi mai
bun?

Hai, dar, boieri, la Curte!

DESPOT (*lui Moțoc*): Ce zice? MOȚOC (*lui Despot*): Un
nebun!

SPANCIOC: Boieri! ... a sa-nălțime Ciubăr ne poruncește. La
Curte dar', căci tronul de dorul lui tânjește.

MOȚOC: și dumneata, pribege, purtat din loc în loc,
E timp să guști odihna în casa lui Moțoc.
Hai!

(*Boierii pleacă și ies prin dreapta. Limbă-Dulce și Jumătate
râmân singuri.*)

LIMBĂ-DULCE: Ce zici, Jumătate? JUMĂTATE: Îmi țiue
auzul.

LIMBĂ-DULCE: Boierilor de astăzi nebunu-i călăuzul. Din toți
care-i mai tuieș?

JUMĂTATE: Nu știu.

LIMBĂ-DULCE (*arătând în culise*): Nu știu nici eu,
Dar cel mai cu drăcie, vezi tu? ... e robul meu.

(Cortina cade.)

TABLOUL II

Un salon în palatul de la Suceava. - Portrete de Domni pe
păreți. - Uși mari în fund. - Alte două uși în dreapta și în stânga. - O

masă de stejar pe planul I. în dreapta. - jilțuri.

SCENA 1

Alexa11dru lăpușnea11u, doamna Ruxa11dra

(Amândoi stau pe jilțuri, lă11gă masă. Doam11a lucrează la u11 aer.)

LĂPUȘNEANU: În vremea-ndelungată cât singur, cu
smerire Am fost spre închinare la sfânta monastire
A Slatinei ¹¹, aice cum ai mai petrecut, Iubita mea
Ruxandră?

DOAMNA: În aur am cusut

Doi îngeri lângă Sfânta Maria Născătoare, Pe aer.

LĂPUȘNEANU: Este gata?

DOAMNA: Mai am încă o floare

De crin deschis a coasă în alb mărgăritar, și aerul l-om
pune pe-al Slatinei altar.

LĂPUȘNEANU:

Îmi place, scumpă doamnă, frumoasă și cu minte, să
văd măiastra-ți mână lucrând odoare sfinte. Gândirea ce
se-nalță la cer, la Dumnezeu, Din cuget și din casă
alungă duhul rău ...

Dar spune-mi: auzit-ai de un pribeag din lume,
Un ... Despot. .. mi se pare c-acesta-i al său nume ...
Aice, la Suceava, în lipsa mea sosit?

Se zice că-i odraslă de neam preastrălucit, Că-i domn de
Samos¹², Paros și că-i în legătură

Cu împărați ... că are întinsă-nvățătură
și limbă mlădioasă, O limbă ce-n curând
Pe toți boierii tineri i-a fărmeceat pe rând.
Ce ai aflat de dânsul?

DOAMNA (*cu sfială*): Am auzit bine,

și ... chiar a cerut voie la doamna să se-nchine.

LĂPUȘNEANU: Și ... l-ai primit în Curte? DOAMNA:
Primit.

LĂPUȘNEANU (*posomorându-se*): Într-adevăr?

DOAMNA: Era o datorie ... Despot îmi este văr.

LĂPUȘNEANU: Cum? Văr măriei-tale? ... De unde până unde?

DOAMNA (*zâmbind*):

Mărgăritaru-n scoică de mare se ascunde.
Despot, pe malul mării născut, e fiu curat
Lui Iacob Eraclidul, din Paros alungat,
Ce se rudea de-aproape cu maica-mi răposată.

LĂPUȘNEANU: Crezi?

DOAMNA: l-am văzut chiar spița pe pergament lucrată.

LĂPUȘNEANU (*sculându-se, în parte*):

O spiță-nchipuită de dânsul, pre cât știu
Ce-l face rudă bună cu Hercul Olimpiu¹.
Hmm!. .. plastograful! îi zboară sus gândul. .. (*Tare:*)
Și ce cată
Aici, la noi?

DOAMNA: Sărmanul! ... cu inima-nfocată

El vrea la pragul ușii mării-tale-a sta
Și viața-i s-o jertfească pentru mări-ta,
că-i om de sânge nobil, ce-n apă nu se schimbă,
Viteaz! ce are-n suflet, el are și pe limbă.

LĂPUȘNEANU: Prea bine ... Văd că Despot e meșter
vrăjitor.

La toți deopotrivă el v-a vrăjit de dor.

Am grabă de-a-I cunoaște.

DOAMNA (*se scoală veselă*): Te-nduri să-i faci primire?

LĂPUȘNEANU: Cum nu? ... Doresc chiar astăzi să cerc a
lui vrăjire.

El are ca să vie cu vornicul Moțoc. DOAMNA: O, de-
ar cădea pe dânsul o rază de noroc,

Ca el să fie-un oaspe plăcut mării-tale! ... Moțoc și eu în
taină am pus de gând și-n cale Cu fiica lui, cu Ana, pe
Despot să-l unim și de coroana țării credința-i s-o lipim.

LĂPUȘNEANU (*luând-o de mână*): Să-ți fie viața dulce ca
chipul și ca glasul, Tu, care cu iubire mă-ntâmpini la
tot pasul, Privind în domnul țării pe scumpul tău
bărbat, Și-n soțul vieței tale, pe domnu-ncoronat!

(*Se îndreaptă cu doamna spre ușa din stânga.*) Acum te
du să cauți pe pruncușori, de casă, și, ca o gospodină, gătește
mare masă, Ca să cinstim cu prânzul pe Despot. ..
vărul tău.

DOAMNA: Ah! ... Doamne!. .. (*Vrea să-i sărute mâna.*)

LĂPUȘNEANU (*atrăgând-o la sân*):

Nu, iubito ... aici, pe sânul meu.

(*Sărută pe doamna, care iese în stânga.*)

SCENA2

Lăpuș *ne a 11 u I* (*privind lung după Ruxandra*) Muieră tot muieră! ... o biată ciocârlie, Spre tot ce strălucește zburând cu veselie ... O inimă comoară, ș-un cap frumos ... dar sec! ... A-nduioșat-o Despot cu glasul lui de grec, și toți boierii dușmani oblăduirii mele Sunt prinși de-acest paingân în desele-i rețele.

(*Se primblă tulburat.*)

A, scorpie grecească! ... eu planul ți-am pătruns, Tu vrei să-mpungi în mine cu ghimpele-ți ascuns. Tu vrei, ființă-oloagă, născută-n putrezime, S-ajungi prin târâire l-a tronului nălțime? Dar Vodă Lăpușneanu va ști, prevăzător, Pe-o scorpie ca tine s-o farne sub picior, și nu-a lăsa în viața-i pe tronul țării sale

să fluture nici umbra deșertăciunii tale!

(*Scoate u11 rămș și-l citește.*)

Ioan Sigmund ¹⁴ polonul, prin mine întronat În Țara Ardeleană, de știre azi mi-a dat Și-n țară și-n afară să fiu cu priveghere, căci Despot zvânturatul râvnește-a mea putere. Te-oi urmări, vrăjmașe, cu aprigul meu veghi, Pân' ce din priveghere ti-oi face un priveghi ș-alături cu tine vei întâlni mormântul Când tu din întuneric îi vrea să-ti iei avântul.

(*Pe gă11duri:*)

Cum să-i deschid capcana? ... Ce cursă să întind, Pe el cu-ai lui tovarăși în lantu-mi să-i cuprind? ... A ... ce să perd eu timpul cu intrigi mici de Curte?! Domnia tare cere brat lung și vorbe scurte. Când

dușmanul în taină s-apropie de cort, Scurtează-i drumul grabnic prin moarte, sau ești mort!

(*Merge la ușa din dreapta, o deschide și cheamă:*) Toma!

SCENA 3 Lăpușneanu; Toma

Calabaicanul LĂPUȘNEANU: Tu ești bulgarul Toma

Calabaicanul? TOMA: Sunt Toma, credinciosul rob al

lui Lăpușneanu. LĂPUȘNEANU: Când am cuprins Ardealul, ce erai tu? TOMA: Nimic.

LĂPUȘNEANU: Te-am miluit cu viața în lupta de la Cic.

16

(*Toma sărută poala lui Lăpușneanu.*)

Ești om tu cu credință?

(*Toma îl gândește:*...

Voiesc să fac cercare

De-ai meritat și meriți a noastră îndurare ...

(*Întoarce-se.*)

Cunoști pe Despot grecul? ... pe-acel străin trufaș Ce
zvârle bani cu pumnul prostimei din oraș? El vrea să
mă ucigă ...

(*Toma se scoală, punând mâna pe hăger.*)

TOMA: El trebuie să moară! LĂPUȘNEANU:

Bine, voinice Toma! ... Văd, gândul tău se-nsoară

Cu-a mea dorință,,. Bine! ... tu vei ieși bogat

Din astă însoțire ... (*Tainic:*) Azi este la palat Prânz

mare ... Vin boierii cu domnul să cinstească. Tu să-l

slujești pe Despot la masa cea domnească, Tu singur să
ai grijă de-a-i fi paharul plin ...

(*Dându-i un șpușor.*)

Și-i ... tainic șipul ăsta să-l verși în al său vin.

Ai înțeles?

(*Toma ieșind și se închină în tăcere.*)

Fii vrednic și mut până la groapă ...

(Toma sărută *mâna lui* Lăpușneanu și *iese*.)

LĂPUȘNEANU (*singur*): În groapă cade-acela ce altui

groa
pa
sapă.

SCENA 4

Lăpușneanu, *un* căpitan *de seimeni*

CĂPITANUL (*la ușa din fund*):

Măria ta, boierii, la Curte adunați...

LĂPUȘNEANU: Să între ... Căpitane, pe lângă-acei chemați

Mai este cine-o sală?

CĂPITANUL: Străinul Despot este. LĂPUȘNEANU:

Prea bine; mergi la doamna să-i duci această veste.

(Căpitanul *iese*.)

LĂPUȘNEANU (*singur*):

O! Sarcină amară de tron amenințat!

Anevoință crudă de-a fi neîmpăcat! ... M-obligă boierimea, în veci ambițioasă, În gheară să-mi schimb mâna, și sceptrul meu în coasă ... O! lege-a ospetiei, te calc, dar ce să fac?

Prin moartea unui dușman eu Țara mi-o împac!

SCENA 5

Lăpușneanu; *Doamna Ruxandra, Aia, dame a le Cu rț ei (îl tră prii stă 11ga)*

DOAMNA: Măria-ta, dă-mi voie cu-a mele jupănese Urare să-ți aducem.

LĂPUȘNEANU (*înaintând spre dame*): Flori mândre și alese Din stratul boierimei, cu drag vă mulțăresc. Așa cunună-o prinde pe doamna ce iubesc.

(*Doamna*, umrată de jupănele, se îndreaptă *spre* masă.)

DOAMNA (*încet, Anii*): Măria-sa e vesel!,,.

ANA: Dar'.

DOAMNA: Cu-atâta mai bine
Pentru Despot.

(*Se pu11e pe jilt.*)

ANA (*încet, doamnei*): La Curte el vine astăzi?

DOAMNA: Vine.

(*Damelefonnează grup împrejurul doam11ei.*)

SCENA6

*Cei di11ainte; Moțoc, Har11ol', Spa11cioc,
Str oi ci, To roi pa 11, boieri (111tră prin fund)*

LĂPUȘNEANU (*pe jilt*):

Bine-ați sosit la curte, boieri preacredincioși!

MOȚOC: Mulți ani măriei-tale! Boierii azi, voioși, Lăsând de ei
departe și vrajba, și gâlceava, Se-nchină toți lui Vodă,
întors acu-n Suceava.

HARNOV: Plecați ei se închină în fața celui uns, Pe care
sfânta cruce cu raze l-a pătruns, De-a potolit în țară
pornirile pizmașe, Dând scule și icoane la sfintele locașe,

LĂPUȘNEANU: Mă bucur că gâlceava din țară a perit,
Boieri, căci e o boală ce-aduce rău sfârșit. .. Dar nu zăresc pe
Tomșa.

HARNOV: El n-a venit. LĂPUȘNEANU: Cum? oare
Să-naibă mulțămire de-a noastră sărbătoare? E Sfântul
Alexandru astăzi, e ziua mea.

HARNOV: La veselia noastră părtaș a fi nu vrea,
Se vede.

LĂPUȘNEANU: Fie! ... însă nu-i nici Ciubăr nebunul?

HARNOV (*râzând*):

Păreche minunată, fiind ei tot ca unul, Se cred deopotrivă
meniți, între fruntași, Să meargă înainte de gloate cu trei
pași.

LĂPUȘNEANU:

În lipsa lor să facem, boieri, azi, împreună, Ospăț de
sărbătoare, frățesc, cu voie bună.

BOIERII: Trăiască-a ta mărire!

HARNOV (lingușitor): În veci slăvit să fii!

MOȚOC: Dar soarele lucește pe munți și pe câmpii.

E drept ca ziua 'ceasta și la străini să fie, Precum la toți românii, izvor de bucurie.

LĂPUȘNEANU: E drept.

MOȚOC: Deci, învoiască acum măria-ta Lui Despot, al meu oaspe, să vie-a-l saluta.

LĂPUȘNEANU: Să vie!

(Maroc iese pri11fu11d.)

DOAMNA (Anii): Bune vodă!

ANA: Dar'! (*În parte, zâmbind:*) Ca nealtădată.

LĂPUȘNEANU (*în parte*):

S-apropie de mine năpârca-o nveninată.

SCENA 7

Cei dinai11te; Despot, Maroc

MOȚOC (*pe prag*): Măria-ta slăvită ... Despot!

(Îl prezintă.)

LĂPUȘNEANU: Fii bun sosit

La Curte, Despot!

(Despot i11aintea-.ă în mijlocul salo11ului.)

DESPOT: Sire!„. Cu sufletul uimit

și tremurând m-apropii de sacra-ți maiestate, Ca să-i aduc la rându-mi urările-mi plecate. Să vă-mpletească cerul a gloriei cununi și-n veci să le ferească de grelele furtuni! „. Eu, Despot Eraclidul, condus de-o blândă stea, Răpit de al meu suflet curat ca spada mea, Depun în ziua mare, ca lumea să le vadă, Depun azi, la picioare-ți, braț, inimă și spadă ...

Părintele meu Iacob, odinioară domn, Păn-a nu-nchide ochii atinși de-al morței somn, Mi-a zis: «Te du cu bine în cale depărtată și mergi drept la Moldova în mari viteji bogată; Acolo tu găsi-vei un domn măreț, viteaz, La pragul țării sale veghind cu ochiul treaz,

ș-un înger de virtute, frumoasa lui soție, Ce mie mi-e nepoată și vară bună ție.

Mergi drept la ei, tu, Despot, ca să le duci prinos:
Lui Vodă a ta spadă și brațu-ți credincios, Iar doamnei
ast~ scule, șiraguri și paftale, Purtate de-a sa maică în
ziua nunții sale.»

*(la un ecrin di11 mâ11ele u11ui pagi rămas la ușa din fu11d și
1·i11e de-I pre-.i11tă doam11ei, îngenunchind di11aaintea ei.)*

DOAMNA: Ah, prețioase scule!

ANA: Ce dar strălucitor! LUPUȘNENU *(în parte)*:

O, greci, vicleni în vorbe și-n darurile lor! ¹⁶

DOAMNA *(lui Despot)*:

Prin aste suvenire mă-ndatorești mult, vere.

Admir cu-nduioșie aceste juvaere,

Dar pot să pun pe mine comoara ce-ai adus?

DESPOT: Domniță, aste scule străbune le pri rncște și-n semn
de mulțămire cu ele te gătește, Ca să serbăm norocul ce
azi ne-a dăruit Un văr măriei-tale, și mie-un ... neam
iubit.

SCENA 8

Cei dinainte; Toma Calabaicanul

TOMA *(înfund, pe prag)*:

Merindele-s pe masă. Noroc și poftă bună! LĂPUȘNEANU:

Boieri, prietinia la sânu-i ne adună.

Hai să ciocnim la masă pahare de Cotnar.

să bei frățeste, Despot... *(în parte)* paharul cel amar!

*(liipușnenu/ dă mâna doamnei. - Despot, Anii. - Boierii,
damelor, și se îndreaptă spre fund.)*

SCENA9

Cei dinainte; Ciubăr Vodă (searatăînfund)

CIUBĂR:

Stați!.. .. Încotro vă duceți, boieri, fără mea știre? Ce-i astă-

adunătură? Ce-i astă pregătire De prânz și de beție aici, în casa mea?

LĂPUȘNEANU (*râzând*): Ha, ha! iaca nebunul Ciubăr!

HARNOV: Popa-belea!

CIUBĂR:

Dar' ... eu sunt!. .. Ciubăr Vodă, născut din fiu în tată Cu tron pe cap, cu stemă sub mine așezată!

Eu, care-n strună dreaptă prin Ștefan mă pogor Din Caesar, știți, al lumii stăpân, învingător. Cum dar, stolnice Petre, cum dar tu, Lăpușnene, Te rățoiești la soare fudul cu-a mele pene?

Mult ai să stai tu încă pe tronu-mi strămoșesc? Destul acum, ajungă-ți, că, zău, te-afurisesc!

Ieși din palat! ... Aice eu singur, eu am dreptul să stau dârzoii cu capul, să stau umflat cu peptul, și ca o moaște sfântă să fiu de toți slăvit.

Dă-mi tronul, că mă mânii. ..

HARNOV (*râzând*): Nebunu-i mucalit. LĂPUȘNEANU: Ba, decât să te mânii, măria-ta Ciubere.

Mai bine mergi în sală, ca să te pui pe bere, să te măsoari cu ... Despot.

CIUBĂR (*înveselit*): Sub masă-l voi lăsa!

(*Se îllfoarce spre.fund și pleacă strigând:*)

Loc, loc!. .. feriți, că trece Ciubăr și urma sa!

(*Cortina cade, în vreme ce toți se îndreaptă spre fund.*)

ACTUL II

TABWULI

Salon în casa lui Motoc. - Ușă în fund, ușă în stânga, ușă în dreapta. - Fereastră în dreapta. - O masă lungă în stânga, planul I, cu jilfliri împrejur. - O icoană la pereții din fund, cu lampă aprinsă.

SCENA I

Despot

DESPOT: Călăul, Lăpușnenul, la masa lui domnească, Grăindu-mi cu blândeță, a vrut să m-otrăvească. Dar'! ... am simțit amarul ucigător în teas ... Vrajmașa lui cercare zadarnică-a rămas, Căci port eu totdeauna un balsam din Morava Ce nimicește moartea dezotrivind otrava. iată-l! (Arată *un* și.) O, rouă scumpă din plaiuri îngerești, *Esență-apărătoare a vieții omenești!
*Dator îți sunt cu viața, dar mult mai mult datoare
*Ți-a fi a mea gândire în zi răzbunătoare!

(Stă puțin *pe gânduri*.)

Călăul, prepuielnic, hrănește-un cuget rău, și el a să mă peardă de nu l-oi perde eu. Răbdare! ... toți boierii de răzvrătire-s gata, Moțoc, precât îmi pare, vrea să-și mărite fata Cu mine, ca prin mine, de el pe tron urcat, s-jungă socru-mare de ginere-ntronat.

•O, de-ar vroi norocul curând să-și schimbe pasul!

*Când el vroiește, anii nu-aduc ce-aduce ceasul!

•Aş fi pe tron, eu, Despot, nalfat şi fericit, •Aş fi ...
o. vis feeric! cu Ana însoţit, •cu Ana, dulce floare
căzut-aci din stele "Să fie floarea vieţii şi a coroanei
mele! ... Dar ce-a zice Carrnina, de care sunt
iubit? ... A ... ea-i frumoasă, jună, şi Laski-mbătrânit.
Curând s-a stinge focul şi apriga-i durere, Găsind
într-un alt despot o nouă mângâiere.

(*Se plimbă agitat.*)

Amorul pentru Ana şi glorie m-aprind ... A cărie
dulci mreje mai tare mă cuprind? ...

Ah, tronul, tronul, tronul! ... la el de-a drept m-oi
duce, Chiar de-a fi pân' la dânsul să calc pe sfânta
cruce!

(*să stânge candela icoanii.*)

Ce! candela icoanii s-a stins în untdelemn?! .. De-
aş fi din astă ţară, aş crede că-i rău semn. Dar omul de-
O natură înaltă şi vitează Iubit de ceruri este, şi cerul îl
păstrează.

SCENA2

Despot, Moţoc

MOȚOC (*venind din stânga*):

Ce faci, iubite oaspe, şi cum te mai găseşti Sub
sarcina de daruri a dragostei domneşti? De când ai
fost la curte poftit la ospătare L-ai fărnecat pe Vodă.

DESPOT: O crezi? MOȚOC: Aşa se pare.

Căci nu e zi lăsată de bunul Dumnezeu În care să
nu-ţi deie dovezi pe placul său. Alaltăieri primit-ai o
sabie turcească, Ieri, un caftan, şi astăzi, O iapă
arăpească.

DESPOT: Ştiu, iapa de la Tunis, pe care nici un brav A-
ncăleca nu poate!

MOȚOC: Haramu-i cu narav,

Pe toţi mereu trânteste şi, fără de sfială, l-a tras lui
însuşi Vodă o sfântă de trântală.

(*La fereastră*)

Ian cată prin ogradă cum se frământă-n loc! Să juri c-a fost hrănită de zmei numai cu foc. DESPOT: Mă duc s-o-ncerc.

MOȚOC: Mai bine o lasă, că-i nătângă,

De nu ți-ar frânge capul... DESPOT: N-am teamă să mi-1 frângă.

Deprinsu-m-am cu caii spanioli și arăpești, Ce sub a lor copite au aripi vulturești. Ș-apoi... ceva îmi spune cu-o tainică șoptire Că moartea respectează pe omul cu menire.

MOȚOC:

Dar dacă tu n-ai teamă, eu am, căci mă-ngrijesc De mâna lăpușneană cu dar... prietinesc. Cunoscător de oameni sunt eu la bătrânețe, Tu ai, iubite oaspe, apucături mărețe, Boierii te admiră poporu,-adimenit, Deasupra lui te vede ca pe un domn iubit.

DESPOT: Domn!...

MOȚOC: Și de ce nu, Despot?... Un om de naltă fire, Unit cu mine, poate s-atingă-orice mărire.

DESPOT: Dar Lăpușneanul?

MOȚOC: Steaua-i în cer s-a stins de mult.

DESPOT (*înparte*): Mă cearcă... MOȚOC (*observându-l, în parte*): Priceput-au?

DESPOT (*asemine*): Să-l cred?

MOȚOC (*asemine*): Dar'!... DESPOT (*asemine*): Să-l ascult?

(*Se apropie de Moțoc cu o sfială simulată.*)

Aș vrea... și n-am curagiul de-a te-nțelege bine

MOȚOC: în mine ai credință?...

DESPOT (*cu supunere*): Fă ce-i vroi cu mine...

(*Aruncă ochii pe fereastră.*)

Dar ulița și curtea sunt pline de norod ... Să vază de-s mai tare decât un Voievod. Mă duc ... Vii jos în curte?

(*lese prin fund.*)

MOȚOC: Vin, dar'; fă înainte ...

Strunește bine gura iepei și fii cu minte.

(Singur.)

Despot e la părere zburdalnic și ușor, Dar are minte coaptă, și ochi pătrunzător, Și inimă-ndrăzneată, și-nvățătură multă. Pe mine mă respectă, de mine el ascultă ... Așa domn ne convine, așa ginere vreu. Domnind, el va fi brațul, iar capul voi fi eu!

(lese prin fund.)

SCENA3

Ana. Maica Fevronia (întrăprinstânga)

MAICA: și Vodă a fost vesel, zici tu, ca niciodată? ANA: Dar'! ... cât a ținut masa, cu fruntea-nseninată

Măria-sa pe Despot zâmbind l-a ascultat. ..

Era cu Vodă-n față la masă așezat, Plăcut, isteț la vorbă, purtând mărirea-n sine, Sub haina spaniolească ce-l prinde-atât de bine! Încât, zău, de m-ai crede, măicuță, între noi, Adevăratul Vodă părea dintre-amândoi El, Despot! ... Lângă dânsul, la spate, în picioare, Sta Toma, vei-paharnic, ținând două ulcioare, Din care-i dregea singur vin dulce în pahar, Făcând turcești talâmuri, cât poate un bulgar. MAICA: Dar spune-mi, doamna, doamna era și ea voioasă? ANA: Voioasă, fericită, la față luminoasă.

Căci ea vedea pe Vodă prin Despot fărmeat. și pe-al ei văr, pe Despot, de lume admirat.

MAICA (*zâmbind*): De lume și. .. de tine?

ANA (*exaltându-se*): și cum să nu-l admire? El ne-a făcut de viața-i o lungă povestire, O halima întreagă și plină de minuni, Ca cele de pe timpul vitejilor străbuni. Ne-a spus a sale lupte și trecerile sale Prin câmpuri sângeroase, prin Curti imperiale, Când simplu om de oaste, când prinț adevărat, Recunoscut de Carol, augustul împărat. 'Ne-a spus cum el, viteazul, a răsipit îndată, *cu Cavalerii Negri ¹⁷, a frâncilor armată, 'La Renti, Valenciena, Hezdin și Teruan ¹⁸, 'Sub contele de Schwarzburg, vestitul căpitan! ¹⁹*și

ce-a vorbit cu-a lunei puternică treime, *Regi,
filozofi și papă ... și altele-o mulțime. Apoi ne-a spus
de țarmuri scăldate-n aer cald, Ce sunt cu drag încinse
de-o mare de smarald și au fructe de aur, și zile-n
veci frumoase, și nopți de încântare ca ziua
luminoase. Ah! Ce să-ți zic, măicuță? ... Mesenii,
încântați, Rămas-au, ascultându-l, flămânzi și însetați, Atât
era de vie și de atrăgătoare Vorbirea lui!

MAICA: Nepoată, aș pune o prinsoare că, dintre toți mesenii,
cel mai cu drag răpit Ai fost tu, Anicuța.

ANA (uimită): Eu?

MAICA: Tu ... Vezi? te-ai roșit... Ascultă-mă, copilă: Tu ești o
dulce floare, Ce n-a văzut sub ceruri decât zile cu
soare și nici macar visează de zilele cu nori, Amare,
furtunoase, cumplite pentru flori. Alină, înfrânează a ta
închipuire, C-ades ne rătăcește a inimei pornire, și
când din fărmeceare cercăm să revenim, În brațele
durerei cuprinse ne găsim. Nu zic că Despot este
om rău ... Doamne ferește! El e creștin, se-nchină, pe
Dumnezeu slăvește, și mie totdeauna mâna-mi sărută,
dar, Ca să nu-ți fie lipsă dumnezeiescul har, Gândește,
copiliță CU blândă inimioară, Că pasărea CE cântă e pasăre CE
zboară. Străin e Despot.

ANA (răpide): Despot?! ... Ah, maică, nu-i străin,
E văr cu doamna noastră, e conte palatin,
E cavaler de aur^{2°}, e prinț de la Elada, Distins de
papa,-n Roma, de Carol, în Grenada²¹, și de al meu părinte,
iubit. .. într-un cuvânt, Ele oaspetle nostru, ș-un oaspe ...
știi că-i sfânt. MAICA:

Sfânt, sfânt, nu totdeauna. (*În parte:*) Curată
nebunie, Cu fată mare-o casă asemenea-ospetie.

(*Tare.*)

Ah! Scumpă nepoțică, tu faci un vis frumos, Dar
visul. ..

(*Zgomot de glasuri în curte.*)

ANA (*alergând la fereastră*): Ce s-aude? ce zgomot?

MAICA: Unde?

ANA: Jos. Privește ici în curte!

MAICA (*apropiindu-se de Ana*): Ce?

ANA: O mulțime mare

Se uită-n fund, spre poartă, cu spaimă și mirare.

MAICA: Ce-i oare? ... Vai de mine! ... a fi iar vreun bunt?

ANA: Ba nu; în depărtare nu vezi lucind un punct?

El vine și tot crește ... dare un om călare ...

Ce văd? e însuși Despot! ... Ah! Doamne, sare, sare

Chiar peste zidul curței !

MAICA (speriată): Sărmanul!. .. s-a zdrobit?

ANA (veselă): Ba nicidecum. MAICA: Nu?

ANA: Iată-l... în loc el au oprit

Fugarul alb de spume și, vesel, cu mândrie, se-

nchină-n dreapta,-n stânga, la toți zâmbind și... mie!

Ah! pare că-i un rege!

MAICA: Fugi, dragă, din ferești!

Nu stă o fată mare în ochii bărbătești.

(*Glasuri zgomotoase afară.*)

GLASURI: Ura! - trăiască Despot! - Frumos viteaz el este!

să juri că-i sfântul Gheorghe! - Chiar zmeul din

poveste! DESPOT (*sub ferești, în curte*): Na, oameni buni!

Voi astăzi să beți în cinstea mea, și-n sănătatea doamnei să beți!

GLASURI: Vom bea, vom bea!

Ura!

MAICA: Fugi din fereastră, fugi ... Despot întră-n casă.

Hai în camera noastră. ANA: Ba, vină lângă masă.

(*Merg de se pun pe jilțuri, lângă mesuța din dreapta.*)

SCENA4

A 11 a, Ma ic a F e 1. ro 11 ia, Despot (întră prin fund)

DESPOT (*râzând*): Ce vesel a fi Vodă când teafăr m-a vedea!

A! dona Ana! (Se-nchină *Anii*). Maică ... (Sărută *mâna Fevroniei*.)

ANA (*în parte*): Cum bate inima mea!

MAICA: De ce-i atâta lume în curte adunată? DESPOT: Ca să mă vadă-n luptă CU-O feară blăstemată,

O iapă tunisiană ce-n fugă pân-acum

A dus pe ceea lume vro zece oameni. ANA: Cum?

Ș -ai m-raz-mt. ...

DESPOT: Mai bine era s-arăt sfială

Decât să vadă lumea că-s om cu îndrăzneală?

Ș-apoi ... cum de n-ar trece prin foc chiar cei fricoși

Când sunt cu-nduioșire priviți de ochi frumoși?

Și cum, prin ce cuvine aș spune a mea fală Văzându-te

prezentă la lupta-mi triumfală, Atunci când mii de

oameni stăteau cu ochi deschis, Să mă privească-n

curte ucis de-un cal?

ANA (înfiorată): Ucis?

MAICA: Ferește, Doamne sfinte! DESPOT: În Spania se spune

Că Linda Raia, flica lui Boabdil²², minune Ascunsă în Alhambra² la lume s-arata O dată pe an numai, și-atunci soarele sta Pe cer ca s-o admire, uitând de a lui cale, Și mii de flori frumoase ieșeau pe-a Vegăi²⁴ vale, și inimile-n sânuri ca ele înfloreau, și maurii în lupte sub ochii săi mureau, Crezând că merg în raiul lui Mohamed, ferice ...

(Apropiindu-se de Ana)

O altă Lindă Raie, de la ferești, de-aice, S-au arătat azi mie, și-atunci, când te-am zărit, Mă jur pe-astă' icoană, chiar rege m-am simțit!

MAICA (cu spaimă): Dar candela e stinsă! ... Vai! candela e stinsă!

Semn rău! .. nenorocire! ... de groază sunt cuprinsă.

(Merge la icoană. ia candela și iese în stânga.)

SCENA5

Ana, Despot

ANA (îngrijată): Semn rău?

DESPOT: Ce-mi pasă mie! ... O candelă s-a stins, Dar alta,
mai cerească, în mine s-au aprins, Ce luminează tainic
O gingașă icoană.

ANA (*zâmbind*): Icoana unei sfinte? DESPOT: Dar' ANA:
Care?

DESPOT: Sfânta Ană.

ANA: Patroana mea slăvită? DESPOT: și zeitatea mea,
Ce mă conduce-n lume, precum îi conducea

Luceafărul pe magii din Răsărit, și care
Ca să ajung la dânsa, mă-ndeamnă a fi mare.

(*Ana voiește a se retrage.*)

DESPOT (*oprind-o*): O, dona Ana, lasă pe-un biet
nenorocit S-apropie altarul de care-i despărțit și,
tremurând, să-ți zică: Angelică madonă, Căci nu pot a
depune pe frunte-ți O coronă?!

ANA (*râzând*): Cum? o coronă, mie?! DESPOT: Dar', suflet
îngeresc!

Ești visul fericirii mele.

ANA: Eu?

DESPOT: Te iubesc!

ANA (*veselă, în parte*): El! Despot mă iubește! DESPOT: leu
martur Provedinfa,

Care-mi cunoaște gândul și-mi vede conștiința. Iubesc
în tine cerul și naltul creator, În tine iubesc lumea,
prezent și viitor, În tine am credință, în tine îmi
pun traiul, El fără de tine-i iadul... Ah! dar cu tine-i
raiul!

(Îngenunchează.)

ANA (*în parte*): O! Doamne, îmi perd mintea ... Ce-aud?
Ce-am auzit? DESPOT: Ană,-un cuvânt. ..

ANA: Ah! Despot, mi-e sufletul uimit,

Mi-e mintea tulburată ... În casa părintească N-a
îndrăznit nici unul mie-astfel să-mi grăiască. Cum? Mă
iubești pe mine?

DESPOT: Dar'! ... te iubesc pierdut,
Mai mult și decât țara în care m-am născut,
Mai mult și decât tronul!

ANA (*cu glas solemn*): Despot, aste cuvinte
Le-aude cerul! ...

DESPOT (*apucând-o de mână*): Ană, prin mii de jurăminte
Mă leg eu cătră tine ...

(Moțoc *apa re înfund.*)

SCENA6

Ana, Despot, Moțoc

MOȚOC (*simulând indignarea*): De când pe-acest pământ
Trădarea neagră calcă și spurcă pragul sfânt Al ospetiei?

ANA (spăriată, *în parte*): Doamne!

MOȚOC: Ce? ... nici o respectare

Nu mai există-n lume? ... și oarba desfrânare
Răpește azi copiii sub ochii părintești?

(*Anii:*)

Cum de-ai uitat, sărmană nebună, cine ești?

Cum de-ai uitat de muma ce te-a născut, copilă
Lipsită de rușine? ...

ANA: Iertare! „. Fie-ți milă! „.

MOȚOC: Cum de-ai uitat de mine?

ANA (desperată, *cade-n genunchi*): Ah! tată, îl iubesc!

DESPOT: Nu ne-osândi, Moțoc, cu glasu-ți părintesc.

Iubirea e un înger ce-n casă când pășește
și pragul, și căminul cu pasul lui sfințește.

Iubesc pe a ta fiică și de soție-o vreau. Primește-mă în brațe
ca pe copilul tău.

MOȚOC (*vesel, în parte*): Al meu e Despot!„. Planu-mi ie
zbor acum mai tare.

DESPOT (rugător): Moțoc,„.

ANA: Tată,„.

MOȚOC (după o pauză): Fie!„. și binecuvântare,
Copiii mei!

ANA (*aruncându-se în brațele tătâni-său*): Ah! tată! MOȚOC
(sărutând-o): Trai bun și cu noroc!

DESPOT (*î11 parte*): Escară de-nălțare un socru ca Moțoc.

MOȚOC (*Anii*): Acum mergi de te roagă, copila mea, în pace,
La Cel-de-Sus, ce toate le face și desface.

(*Ana pleacă în stânga. Despot o col11duce la ușă.*)

DESPOT: Când tc-i ruga, iubito, la sfântul Dumnezeu ...

ANA (*cu drago.1/e*): Gândi-voi tot la tine.

MOȚOC (*în parte*): A! Despot e al meu!

SCENA 7

Moțoc, Despot

MOȚOC: Acum suntem noi singuri!. .. Să ne privim în față.

Norocul, știi, atârnă de la un fir de ață, Slab omului
nemernic, bun celui iscusit, și tare ca odgonul
pentru cel hotărât.

Despot! a sosit timpul ca să cercăm norocul Noi
doi! ... cu sumeție în vânt s-aprindem focul.

Te uită drept în ochii-mi și-mi spune: ești bărbat? În
stare să-nfrunți moartea cu gând nestrămutat? Ești
om în stare-a merge de-a drept cătră mărire, Pe
margini de prăpastii călcând fără-otărâre?

DESPOT: Sunt! ... Tron, sau moarte!. .. iată deviza ce-am
înscris În falnicul meu suflet, în peptul meu decis.

Venit-am în Moldova cu gândul și cu planul Din
scaunul domniei s-alung pe Lăpușneanul, și de pe ai săi
umeri hlamida să smuncesc. Sunt gata!

MOȚOC: Gata?

DESPOT: Gata să mor sau să domnesc!

MOȚOC: Bine ... Acum, Despot, mă lasă ... timpul trece.

De-a țării boierime, cei mai frunțași, vro zece, Aici au
să s-adune, spre a ne concerta

(*Îl conduce până la ușa din dreapta și-i dă mâ11a.*)

Dea Domnul să-ți pot zice curând: Măria-ta!

(*Si11gur.*)

Moțoace, vâlva lunei e râu cu nalte maluri ... Faci
bine, nu faci bine să te azvârli în valuri? și oare
căzând tronul pe mâna lui Despot, Nu ar cădea și țara
cu-ai săi boieri, cu tot?

(Stă pe gălăduri.)

Oricare înălțime sub cer se prăbușește, Tot surpă și doboară ce-n cale-i întâlnește ...

Gândește-te, Moțoare ... (Hotărât) A! fie cum a fi! Nu are parte cine nu știe-a se jertfi.

(Ușile *din fund se deschid.*)

Dar vin boierii ... iată-i ... La lucru-acum, Moțoare!

SCENA 8

Moțoc, Tomșa, *Harnov, Spancioc, Stroici, To ro ip a 11 și a 12 ci b o i e r i* întră *prin fund, dau mâna cu Moțoc și merg de se așază împrejurul mesei*; Tomșa, *în capătul din stânga*; Moțoc, *în capătul din dreapta.*

MOȚOC: Poftim, boieri, prietini, poftim, veniți încoace și v-așezați pe jilțuri ca sfetnici înțelepți, Precât viteji la lupte, pre-atât la cuget drepti. Poftim!

STROIICI: Dar unde-i Despot? să-l lăudăm în față, De fapta lui de astăzi, frumoasă și semeată. Noi l-am văzut călare pe zmeul arăpesc, Zburând cum zboară vâzul din ochiul omenesc, și sub fereastra doamnei, venită ca să-l vadă, Silind să steie iapa și pe genunchi să cadă, Apoi sărind cu dânsa trei buți de Odobești, Sub ochii cei de pardos, sub ochii lăpușnești.

SPANCIOC: Se zice că în vreme ce gloata striga ura, De ciudă, Lăpușneanu) cumplit își mușca gura. El s-aștepta ca Despot, slăbind ca un mișel, Cu iapa s-o pățească cum a pățit-o el.

STROIICI: Doar un fecior ca dânsul de zmei grijă nu are. Voinic e din picioare, voinic și de călare.

TOROIPAN: Așa-i, și precât Despot pe cale îndrăzneț, E și armaș de frunte.

HARNOV (*cu entuziasm comic*): Sumet ... măreț... isteț! UN BOIER: și e mintos.

ALTUL: și darnic.

AL TUL: și de înaltă viță.

AL TUL: Stejarul bun și trainic dă trainică mlădiță. MOȚOC:

Boieri, îmi pare bine că vă aud, pe rând, Pe Despot, al meu oaspe, cu toții lăudând, Fiind de lumea-ntreagă iubit, apretuit, Căci am o bună veste cu voi de-mpărtășit. .. Cu fiica mea, cu Ana, vrea Despot să se-nsoare.

HARNOV (lingușind):

Păreche minunată! „. Ea, lună; și el, soare!
și când e cununia?

MOȚOC: Când? Voi sunteți chemați

A hotărî și ziua, și. ..

TOȚI: Noi?

MOȚOC: Voi! „. ascultați:

Ne-am plâns în multe rânduri de Vodă „. măcelarul,
și-n orice întâlnire ne-am revărsat amarul Prin vorbe
și blăstemuri, întocmai ca muieri. Ba Lăpușneanu-i aprig
și rău pentru boieri, Ba Lăpușneanu-i tiran, ba-i feară făr'
de nume, Ba-i hot, călău, urgelnic, ba-i ciumă pentru
lume. Așa-i?

BOIERII: Așa! MOȚOC: Ei bine, ce suntem noi aici?

Stăpâni pe soarta noastră, sau robi plecați sub bici, Ca,
fără de pă sare și fără sânge-n vine, Noi să răbdăm pe
tronul acestei țări „. pe cine? Pe-un tiran, un fățarnic, o
ciumă, un viclean. Un dușman al Moldaviei, un hoț, un
Lăpușnean? Răspundeti: Se cuvine ca noi să fim o turmă,
și el, cu ghioaga-n mână. de noi să rădă-n urmă?

BOIERII: Nu, nu!

MOȚOC: Ce dar să facem?

STROICI: Din tron să-l răsturnăm! MOȚOC: Jurați pe cea icoană
că vreți? „.

BOIERII (*se scoală și întind mânele spre icoană*): Jurăm! jurăm!

MOȚOC: Jurați, boieri, că-n ceasul când eu v-oi da de știre,

Voi îți sări la goană cu toți într-o unire?

BOIERII: Jurăm!

MOȚOC (cătră *cer*): Atotputernic! Tu, Doamne, sfânt, sfânt,

sfânt

!

Primeșt

e la
altaru-
ți al
nostr
u
jurămâ
nt, Și
pentr
u-al
țării
bine
din
cer
ne
lumine
ază, Și
inime
le
noast
re
acum
le-
mbărb
ătează!

BOIERII: Amin!

(Se pun iar jilțurile lor.)

SPANCIOC: Amin! Dar'! ... însă, întreb iar pe Moțoc: Dând jos pe Lăpușneanu I, urcăm pe cine-n loc? MOȚOC: Pe-un om viteaz și darnic, de viță strălucită, Arnaș, călăreț ager, cu minte iscusită, Precum ați spus-o înșiși ... Pe-un om ce-au învățat De la-mpărații lumii a fi chiar împărat; Pe-un om ce are dreptul la tron ca să aspire și prin iubirea noastră, și prin a lui rudire.

SPANCIOC: Dar unde-i?

(Moțoc se duce la ușa din dreapta, o deschide și aduce pe Despot.)

SCENA9

Cei dinainte; Despot

MOȚOC: Iată-I!

BOIERII (*sculându-se*): Despot?

MOȚOC: Despot!

(Tomșa *se* ridică *indignat*, răstunrândjițul său.) TOMȘA: Un

bizantin!

Un grec! ... Ce? oare-n țară nu crește decât spin?
Ce? tot pământul nostru e în așa stârpire, și neamul
nostru agere în așa-njosire, Cât pe moșia noastră să nu
găsim un pom, și pentru tronul țării să nu găsim un
om?! Unde-am ajuns, o! Doamne! Ce ți-am greșit, noi
ție Ca un boier de-al țării, un moldovan, să vie C-un
zvânturat de mână, să ni-l arunce-aici, Ca domn,
cum se aruncă pomana la calici?! Rușine, fărdelege,
batjocură, trădare!

MOȚOC: Minți, Tomșo!

TOMȘA: O, Moțoace, mă jur: păcatul mare
că n-ai intrat, bătrâne, de viu chiar în mormânt C-un
ceas mai înainte de-a zice-acest cuvânt! Vrei greci
tu la domnie? ... Deci sufletu-ți răspundă De răul care-n
țară prin greci a să pătrundă!

MOȚOC (stăpânindu-se): Tu aiurești, sărmane ... Eu nu-s hain,
nebun Când vi-l aduc pe Despot și domn eu vi-l propun.
Mi-e inima amară precum îți e și ție De a vedea Moldova un
cuib de anarhie, În care tot smintitul se crede-un om
prădat Când vede tronul țării de altul ocupat.

Mi-e inima atinsă de-a morței grea lovire De a vedea
Moldova un câmp de jăfuire, Pe care toți aleargă turbați,
neodihniți, Ca să ajungă tronul din care-s îmbrânciți. Au
ochi ca să nu vadă, urechi să nu audă, Căci ini.ma lor
stearpă CU cârțița e rudă, și toți vecinii, dușmani acestei
mândre țări, Gătesc a ei cădere prin chiar ai săi boieri,
Hrănind în al lor suflet o poftă de domnie Ce-aduce
lor peire, și țării calicie.

Destul! ... vreau pace-n țară domnind sub cer senin,
și iată de ce, Tomșo, propun un domn străin.

TOMȘA: Cuvântul tău, Moțoace, mai rău te osândește.

El laudă străinul, și neamul tău hulește.

(Despot îl laitează cu multă demnitate.)

DESPOT (grav): Viteze Tomşa!. .. Despot, de tine-aici
respins, Respectă tulburarea din sufletu-ţi aprins şi-n
tine el admiră virtutea strămoşască Ce vrea corona ţării
pe-o frunte românească. Dar dacă prin mânie, acum n-
ai fi orbit, De-ai fi, cum se cuvine, cu gândul liniştit,
Ai înţelege, Tomşa, că naştere şi nume Sunt jocuri de-ale
soartei, care domneşte-n lume. Nu, Tomşa, nu e locul
ce face pe-un bărbat Străin sau fiu al ţării, om rău sau
lăudat, Căci omul mare-n suflet, moşnean, străin el fie, În
suflet poartă lumea întreagă drept moşie!
Nu, Tomšo, nu-i cu dreptul de-a zice că-i străin
Acel care doreşte la toţi noroc deplin
şi care pentru ţara ce l-a primit cu bine
E gata să jertfească tot sângele din sine.
Străin este acela crunt, orb, nelegiut, Ce-nfinge-n
rana ţării cuţitul otrăvit!
Străin este acela ce, orice nume poartă, Nu-i pasă de-a
lui ţară chiar de-ar vedea-o moartă!
Nu dar' eu, văr cu doamna, străin aice sânt,
Ci Lăpuşneanul, duşman acestui drag pământ! HARNOV:

Jos Lăpuşneanul!

STROICI: Moarte hainului! TOROIPAN: Sfârşescă
şi viaţa-i, şi domnia!

HARPO V: şi Despot să trăiască! BOIERII (afară de Tomşa):
Dar', dar'!

TOMŞA (cătră cer): Sunt orbi, o! Doamne din cer, nu-i
asculta! DESPOT: Boieri, recunoştinţa ...

TOMŞA: Recunoştinţa ta?

Pe cine vrei să-ntuneci? ... Cum, noi s-avem credinţă
În vorbele-ţi viclene ş-a ta recunoştinţă,
Când tu, chiar văr cu doamna, făţarnic ca un hoţ, Vrei
să răstorni din culme pe ea şi pe-al ei soţ? A, şarpe, vrei
să luneci sub mantia domnească? În lături!

DESPOT: Lăpuşneanul a vrut să m-otrăvească!

În cupa lui perfidă, eu moartea am beut,
şi făr-a mea ispită, de mult aş fi pierdut.
El vrea a mea peire? ... Deci gheară pentru gheară!

El zice: «Peară Despot!» ... Eu: «Lăpușneanul peară!»
MOȚOC: Se va-mplini cuvântu-ți, poporul cu noi.
TOMȘA: Cu voi, poporul?! ... Fie! ... Eu nu mai sunt cu voi!
Mă duc, vă las orbirei, las țara-n seama voastră.
Să dați seamă de dânsa!

(Trece măreț pe dinaintea boierilor și se îndreaptă spre ușa dilrfund.)

DESPOT: Ești dar în contra noastră?

Boieri, Tomșa ne lasă ... El are-ntru nimic

Lui Vodă să ne vândă.

TOMȘA *(cu dispreț)*: Pribeag, cu suflet mic! ...

Românul viețuiește și moare, când se jură,

Cu anna albă-n mână, nu cu trădarea-n gură.

Învață de la dânșii a fi român, de poți.

Boieri, gândiți la muma ce v-a născut pe toți!

(Iese. Boierii rămân pe gânduri. Despot și Moțoc grăiesc încet deoparte.)

SCENA 10

Toți, afară de Tomșa

SPANCIOC: E aspru cu noi Tomșa. HARNOV: Lăsați-l ca să fie.

Avea gărgăuni, poate, de domn, cine mai știe?!

SPANCIOC: Eu știu! ... Te-nșeli! ... Nu, Tomșa, român dintre străbuni,

E om în toată firea, ferit de gărgăuni,

El nu vrea domn pe Despot pentru că-i grec, dar,
oare

să n-aibă el dreptate de țară când îl doare? Străbunii, duși
de timpuri prin feluri de nevoi,

Aveau o zicătoare, venită pân' la noi:

«Să te ferești, române, de cui străin în casă».

Pe mine astă vorbă în pace nu mă lasă,

Boieri, și eu ca Tomșa încep a sta pe gând.

HARNOV: Știi că ... mai că ... îmi vine ... firește, judecând ...

Mă-ntreb și eu acuma .. . MOȚOC: Ce?

HARNOV: Dacă e prielnic,

Deși-am jurat... s-alegem un grec? ...

MOȚOC: Om șovăielnic!

Când omul are cuget, cuvântu-i e cuvânt,
și fapta-i și cuvântul deopotrivă sânt.

HARNOV: Așa-i, dar voi ce ziceți, boieri? UN BOIER: Știm noi?

MOȚOC: Rușine!

(Despot vine în fața boierilor.)

DESPOT: Boierii stau pe gânduri, nedumeriți? ... Prea bine. Deci facă-se lumină în ochii tuturor!

să spuie toți de-a rândul cu glas deschis, ce vor?
Eu, fără amețeală de visuri de-nălțare, Vreau gloria Moldaviei și-a ei neatârnaire! Mai mult. .. Vreau să rump jugul cumplit și rușinos Ce-apasă omenirea în fiii lui Hristos! Mai mult. .. Vreau românimea, naintemergătoare În sfânta cruciadă, lui Hrist liberătoare. Ca nime-n cursul lumii, nici crai, nici împărat, De soartă-i să dispuie cu dreptul uzurpat. Această sentinelă la Răsărit, cu fală, Are-o menire mare și providențială, E zidul ce oprește potopul fanatic ... Căzut acum e zidul, eu vreau ca să-l ridic!

(O pauză ... Boierii încep a se aprinde.)

STR O ICI (*entuziast*): Dar', dar'! DESPOT: O cruciadă I-Apus se pregătește

În contra semilunii lui Mohamed, ce crește Ca meteor de moarte pe cerul creștinesc. Doi împărați și papa, vicar dumnezeiesc, Filip²⁵, Ferdinand²⁶, Pavel²⁷, cu fulgerii în mână, Stau gata să detune în hidra cea păgână, și tristește victime din tristul Răsărit Așteaptă-acea minune a lanțului zdrobit. Sublimă încercare! măreață făptuire, Ce-nalță omenirea pân' la

Dumnezeire! ... Cui se cuvine fala de-a fi începător
De nu acestui ager, mărinimos popor, Ce,-mpărtășind
cu Ștefan și inima, și gândul,

Au îngrozit osmanul ani patruzeci de-a rândul? ...

Iată ce vreau eu, Despot, străinul ... Însă voi Ce vreți?

STROICI: Vrem domn ca tine, în pace și război! În ochii
mei deschis-ai o zare nouă, largă ... Tot sufletul
spre dânsa cu tine vrea să meargă!

SPANCIOC: Despot! ... de ți-a fi faptul ca rostul. .. să
trăiești! Fii domn ... în țara noastră pe Ștefan s-amintești!

HARNOV: Trăiască Despot Vodă!

MOȚOC: Tăcere, cumpătare,

Urechea lăpușneană aude-n depărtare. Boieri, noaptea
se-ntinde și timpu-i priincios. Hai s-ațâțăm răscoala în
breslele de jos, și mâni, în zori de ziuă, să vadă mândrul
soare În brânci pe Lăpușneanu!, pe Despot în
splendoare! BOIERII: Hai!

SPANCIOC (*se apropie de Despot și-i dă mâna*): să fii
român verde!

DESPOT: Român m-oi arăta!

STROICI (*dând mâna cu Despot*): Despot, noroc! MOȚOC
(*asemine*): Unire!

HARNOV (*închinându-se plecat*): Mulți ani, măria-ta!

(Ceilalți *boieri* se-nchină și *ies cu toții prin fwrđ.*)

DESPOT (*singur*): E vis? ... Sunt domn, eu, Despot? Din
mic, iată-mă-s
mare!

Boierii, capi ai țării, cu-o nobilă mișcare Mi-au dat
frățește mâna, voiși m-au aclamat. .. Un singur
numai, Tomșa, din toți cel mai bărbat. .. El mi-a jurat o
ură cumplită, nempăcată, El chiar ... mă va ucide, când va
putea, vreodată ... Un glas de presimțire mi-o spune-n
taină ... dar Prudent e să lași viața vrăjmașului barbar?
Răbdare! ... a mea spadă o voi plânta-o-ntr-însul, și

dacă moldovenii vor fi nătângi ca dânsul, Voi ști eu
din lei aprigi a-i face mielușori.

SCENA II

*Despot, Toma Calabaicanul, Ana, Moțoc,
Maica Fevronia, seimeni*

TOMA (*la ușa din fund*): Pe dânsul, copii!

(Seimenii se aruncă pe Despot de-I prind.)

DESPOT (*surprins*): Ce e?

TOMA (*amenințând pe Despot cu pumnarul*): să nu te miști, că
mori! DESPOT (*zbătându-se*): Săriți, prietini, oameni!

TOMA: Taci, taci, vulpe vicleană! ANA (*întră spăriată din
stânga*): Despot!

MOȚOC (*întră prin fund și, văzând lupta lui Despot, se răpede
asupra lui Toma*): Ce-i? ... Hoți!

TOMA (*respingând pe Moțoc*): În laturi,, ! Dreptatea
lăpușneană L-a osândit pe Despot la moarte!

MOȚOC: O, calău !

ANA: Ce-aud? ... Ah, Despot!

DESPOT (*lângă ușa dinfund*): Ană! ... ANA (*cade leșinată pe
jilt*): E mort norocul meu!

*(Moțoc și Maica Fevronia se apropie de Ana. Seimenii ies
prin fund cu Despot.)*

Cortina cade

TABLOUL I

Un beci de închisoare. - fereastră cu gratii în stânga. - Ușă în
fund. - O masă cu două scaune în mijloc. - Un fânar aprins.

SCENA 1

Despot (pe scaun, lângă masă)

DESPOT: O, soartă schimbătoare ce râzi de omenire! Nebun
cine se-ncrede în tine cu orbire! Nebun cine se urcă
pe-al muntelui suiș, Prăpastia-l așteaptă cu-adâncu-i
prăvăliș! Așadar eu, sărmanul, a soartei jucărie, Ajuns iubit

de-un înger, aproape de domnie, lată-mă-acum aice
din raiul meu căzut și din lumina lunei în umbră iar
perdut! ... Sunt eu? „. Sunt treaz? „. În viață? „. Și
adevăr e oare? Eu, Despot, vultur falnic, eu zac la
închisoare!

(Se scoală și cată împrejur.)

Acești păreți sunt umezi, triști, negri! ... Ah, ei sânt Nu
ziduri de palate, dar ziduri de mormânt!

În ele cine întră din ele nu mai iese Decât pe-o raclă
neagră, cu zilele-i culese!

(Înfiorându-se.)

O, reci fiori de groază prin sufletul meu trec, Răsuflu-aburi
de moarte,,. Un biet străin, un grec, La cine pot să aflu
o rază de-ndurare?

La doamna numai, însă nici o putere n-are, Căci Vodă
Lăpușneanu! de milă-i depărtat Cât de pământul negru e cerul
înstelat.

Cum?,,. mort în floarea vielii?,,. cum?,,. mort ca un
mișel Ucis de Lăpușneanu I, lipsit de tron? ... și el? ...

O! nu, nu, nu se poate!,,. Cu unghiile tocite Voi
sparge-această hrubă ce-n sânul ei mă-nghite.

(Se azvârle turbat peste păreți și lovește cu pumnii.)

Deschide-te, morminte! ... dă-mi drumul, să-mi răzbun!
Cădeți, infame ziduri! (Căzând *pe scaun.*) Ah! Doamne
sunt nebun ...

(După O scurtă pauză.)

Mizerie! ... Cu gândul pătrund bolta cerească, și brațul
meu nu poate o piatră să urnească!

(Înduioșându-se.)

*Ah, nu-i nici o sperare,,. Cei ce m-au cunoscut *Vor
zice:-a fost un Despot, a fost. .. Ce s-a făcut?

*Și tofi m-or da uitărei. .. chiar Ana ... lume, lume!

*Uita-va și amorul, și jalnicul meu nume.

Adio, planuri nalte! Adio, mari sperări,
A lumei ideale, sublime aspirații!
Adio, tot: junie, lumină, fericire ...
Nălucă este omul, și viața - o clipire.

(Privește *fereastra*.)

O, Despot, te salută a vecinicii zori.
Fii om! ... Când vine moartea, te-nchină ei și mori!

(Stă abătut, *cu capul plecat pe brațul lui*.)

SCENA2

Despot, Ciubăr Vodă (îlitră; ușa *se închide* după *el*) CIUBĂR: Ei!. ..
Despot, frate Despot, așa-i că ai pățit-o? DESPOT
(tresărind): Ce-aud? Ce văd? ... Smintitul? CIUBĂR: Cu Vodă-
ai împlinit-o?

(Pril' este *beciul*.)

Frumos palat! ... Privește: ce stofe pe păreți!
Pe jos ce de covoare țesute cu ... bureți!
Ce mobile-aurite! Ce mândre policandre! ...
Mărire ție, Vodă, măi Vodă Alexandre,

Ce bine știi în curte pe oaspeți să primești
și pe-ale tale rude cu drag s-adăpostești !

DESPOT (*în parte*): Sărmane Despot! ... iată la ce-ai ajuns
pe
lume:

Să râdă și nebunii de tine cu-a lor glume!

CIUBĂR: Despot!

DESPOT: Ce vrei, năuce? CIUBĂR: Năuc ești tu, și prost!
Tu vezi ce sunt astăzi, iar nu ceea ce-am fost.
Am fost odinioară un domn în strălucire,
Cât soarele cu mine era-n nepotrivire;
Puternic ca trei Caesar, frumos ca Machedon,
Călare pe un sceptru, iar nu pe-acest baston.

și mă loveam cu capul de nourii și de stele
și măsuram pământul cu pasurile mele! ... Dar Vodă
Lăpușneanu!, un hoț, un destrămat, M-a prins, și de-a mea
vâlfă în drum m-a dezbrăcat.
Și eu, și tu ajuns-am ca două frunzi uscate, De-o
pânză de paingân în aer aninate.
Tot vântul, mic sau mare, ne clatină suflând ...
Ei, ș-apoi? ... Vântul bate, și câinii fug lătrând.

(Se apropie de fereastră.)

DESPOT *(în parte; sculându-se)*: O! Doamne, să fiu oare
și eu în a lui stare, În câmpul nebuniei, pe-un gărgăun
călare?

Cum? visurile mele de falnic viitor să fi făcut din
mine un om aiuritor, Ca dânsul? ...

CIUBĂR: Frate Despot, știi tu ce-i mătrăguna?

O fată ce aleargă pe câmpi când iese luna și merge de
se scaldă în roua de pe flori, Cu gând să se mărite c-un
împărat în zori. Am prins-o într-o noapte, frumoasă,
goală, albă, Dar hoțul, Lăpușneanu I, mi-a șters-o, ca pe-o
salbă! ... Ce-mi pasă! Scaraoțchi îi este lui nănaș, Iar eu al
mătrăgunii sunt mire drăgălaș.

(Ie o poză maiestoașă.)

DESPOT: Dar bine, Ciubăr, spune-mi: Cum ai intrat aice?
și tu ești, ca și mine, închis?

CIUBĂR: Eu? ... Cine zice

C-a îndrăznit vrodată o mână de capcân Măcar să se atingă
de-al !urnelor stăpân?

Nu! Am venit eu însumi la tine-n pușcărie, Trimis de
Lăpușneanu!, să-ți țin tovărășie, Ca să-ți grăiesc de moarte ca
un prietin bun Pân' ce-a veni calăul, al temniței tăun.

DESPOT: Cum? Lăpușneanu I însuși ți-a dat astă solie?

CIUBĂR: El... și-ți trimite ... iată ... un dar de berbănție.

(Aruncă pe masă ecrinul oferit de Despot doamnei Ru.wndrii.)

Șiraguri și paftale, să ai cu ce-amăgi
Nevasta lui Satana, spre a vă îndrăgi.

(Se pune pe un scaun înfață cu Despot.)

Ei!. .. ce mai zici tu, Despot? ... Așa-i că viața-i scurtă!
Așa-i că nu plătește nici cât un dram de turtă? În faptul
viu al vieții ne pare drumul lung, Trei pași de-abie,
și-n capăt picioarele ajung. Omul, ca iarba! ... Viața, ca
... iapa cea bălțată! Cât trece dealul mare, nu se mai
vede ... iată! Eu, unul, cred că omul nerezemat de
tron E mic ca și o muscă pe muntele Sion.

Dar tu, ce ești acumă sosit pe prag de moarte, Ce
zici?

DESPOT *(în parte)*: O, ce idee!. .. *(Tare:)* Eu zic că relei
soarte E drept să ne supunem, când altfel nu
putem.

CIUBĂR: Cum asta?

DESPOT: Tu, de pildă, lipsit de diadem,
să duci o viață tristă și plină de nevoie,
Iar eu în astă țară să fiu domn fără de voie.

CIUBĂR: Ce? Tu? Domn?

DESPOT: Eu, Ciubere! *(Tainic:)* Crezi tu că-s destinat
A trece-n ceea lume tăiat sau spânzurat?
Te-nșeli! ... Ai mei prietini sunt gata ca să vie În zori
și să mă ducă de-a dreptul la domnie.

CIUBĂR: Ce spui? Ce spui?

DESPOT: și martur mi-e sfântul Dumnezeu
că eu fug de putere ca de păcat.

CIUBĂR: Nu eu!

DESPOT: Așa-i fatalitatea, și n-am, vai, ce mă face,
Am să fiu domn, Ciubere, de-mi place, de nu-mi
place. Ah!

(Face un gest de desperare.)

CIUBĂR: Și te plângi de asta? ... Ești un nebun, nătâng!

DESPOT: Decât păstor de oameni, mai bine, zău ...

CIUBĂR: Te plâng ...

DESPOT: Eu sunt un biet om simplu, eu n-am visuri

deșarte, De grijile mărireii doresc a fi departe.

Mi-e teamă să fiu capul unui popor.

CIUBĂR: Ba, zău,

Decât a fi în coadă, mai bine-n frunte vreau.

DESPOT (*observând pe Ciubăr, care se exaltează la cuvintele*

lui): Nu-mi place pompa lumii, nici la a mea ivire

Poporul să m-aclame, poporul să m-admire, și oștile
să-nchine stindarde-o fața mea, și-n frunte-mi să lucească
surguciul, ca o stea, și surlele să cânte, și tunul să
detune, și clopotele toate în cale-mi să tot sune.

Ș-apoi, Ciubere dragă, eu am cugetul
drept, și mult și greu se bate a mea
inimă-n pept Când știu că tronul țării e
dreapta moștenire A lui Ciubăr.

CIUBĂR (*îmbrățișând pe Despot*): Ah, frate, ești bun, bun
peste
fire.

Nu eu când vine fala așa zice ba! ... nu eu! Hei, căci
nu vrea norocul să fiu în locul tău!

DESPOT: Ai vrea?

CIUBĂR: Cum nu!

DESPOT: E lesne.

CIUBĂR: Cum, cum, cum?

DESPOT: Foarte lesne.

CIUBĂR: Dar cum?

DESPOT: Te schimbă-n Despot, din cap și pân-în glezne,
și mâni, în zori de ziuă, poporul, adunat, În locul
meu te-a duce pe tine la palat.

CIUBĂR: Mâni?

DESPOT: Mâni. (*În parte:*) S-a prins nebunul! CIUBĂR
(*încântat*): Despot, m-ai scos din minte.

Domn! ... eu, Ciubăr! ... dă-mi iute a ta îmbrăcămintă, Dă-
mi pălăria!

DESPOT: Na-ți-o!

(Ciubăr schimbă *hlamida pe mantaua lui Despot.*)

CIUBĂR: Și-n schimb na stema mea,

Dar fii cu îngrijire, să nu te culci pe ea.

(Schimbă *stema pe* pălăria *lui Despot.*)

DESPOT: Ce-fi pasă, mâni te-aşteaptă O stemă-mpărătească.

CIUBĂR (*vesel*): A, ştiu că Lăpuşneanu) de ciudă-a să
plesnească.

DESPOT: Acum, ici, lângă masă, te-aşează liniştit
şi stai ca un om mare, pe gânduri adâncit.

(Ciubăr *se pune pe scaun.*)

Aşa, şi pălăria pe frunte fi-o apasă,

Nicicum să te cunoască cine-ar intra în casă.

CIUBĂR: Bine-i aşa?

DESPOT: Prea bine.

CIUBĂR: Dar tu ce-ai să devii?

DESPOT: Eu, dintre morţi, Ciubere, mă-ntorc printre cei vii.

Noroc de-acuma nouă! ... Cu pene-mprumutate,

Tu zbori către mărire, eu - către libertate!

(Îmbrăcat *cu hlamida* şi *încoronat cu stema lui Ciubăr*, vine
în faţa *scenii.*)

Nebun aici întrat-am? Nu ştiu, dar nebun ies.

Privifi! ... din pompa lumii cu ce, vai, m-am ales?

Cu-o stemă de hârtie, cu-o cârpă de hlamidă, Cu tot ce
poate face pe oameni ca să râdă.

Dar bună-i răzbunarea! ... pre sfântul Dumnezeu,

Voi râde mult mai tare şi eu la rândul meu!

(*lese.*)

UN GLAS (afară): Stăi! Cine-i? ...

DESPOT (*imitând glasul lui Ciubăr*): Ciubăr Vodă.

GLASUL: Treci.

(*Hohote de râs afară.*)

CIUBĂR (*singur*): Prost! ... să-mi lasă mie

Tot ce-i mai scump: mărire, putere, avuţie,

şi el să nu vroiască a fi chiar domnitor!

Nebun! (Cască.) Dar eu, cu minte ... mă-nalţ ... şi zbor, şi
zbor

Sus, sus, pe vârful lumii ce-n visuri se arată

Când omul mândru doarme cu gura lui căscată ...
Poznașă întâmplare! ... (Cască.) Eu, domn, eu, domn, eu,
domn!

Pe tron ... mă urc ... cu fală și .. însă ... cad de somn!

(Adoanne cu capul pe masă.)

Cortina cade

ACTUL III

Salon în castelul lui Laski, în Ardeal. - În fund, ușă mare și largă, de capelă. - În dreapta, ușă tainică. - În stânga, ușă mare. - Alături cu capela o fereastră. - Panoplii și portrete de palatini. pe pereți. - O canapea, în dreapta, planul I. - O masă mică lângă ea. - Pe masă, un ecrin cu juvaere.

SCENA 1

Carmina, Despot(peca11apea)

CARMINA: Tu ești, iubite Despot?! ... te-ascult, te simt, te văd! Tu ești, inima-mi spune, și tot nu mă încred.

DESPOT: Eu sunt, eu, lângă tine, iubita mea Carmină.

CARMIN A: Grăiește-mi, prelungește părerea mea divină;
Îmi pare că sunt prada celui mai dulce vis
El sufletu-mi îngână și raiul mi-a deschis.

DESPOT (*cuprinzând-o cu brațele*): Nu vezi? ... a zburat visul, lăsându-mi mie prada.

CARMINA: Ah! Despot, scumpe Despot, mă cred că-s în
Granada

! Vorbește-mi tu de dânsa, cu glasul tău iubit, Să mă report ferice, în gândul meu răpit, La patria-mi cu soare, cu-amor, cu poezie ...

O, magică Grenadă! O, dulce Andaluzie!

(Plâ11ge)

DESPOT: Carmina,,.

CARMINA: Ah! mă lasă să plâng,,. mi-e dor,,. DESPOT: Nu vreau.

Vreau să-mi zâmbești.

CARMIN A (*zâmbind printre lacrimi*): Vrei? fie ...
(*Plânge.*) Ah, nu pot, scumpul meu ...

DESPOT: De ce atâte lacrimi când după despărțire Ne
regăsim ferice în leagăn de iubire? Când Laski-i dus
departe, și oaspeții cu el? Gândește, suntem singuri, noi
singuri în castel!

CARMIN A: Mă iartă ... sunt muncită de-o crudă presimțire ...
Fantasma morții zboară pe-a mea închipuire ... De
ce te-ai dus de-aice, de ce m-ai părăsit?

DESPOT: Pentru că-mi ești tu dragă, pentru că te-am slăvit,
Pentru că-n exaltare, împins de-a mea simțire, Am
vrut sub cer să-ți caut un cuib de fericire; Am vrut,
lărgind în ochii-ți al lumii orizon, să-ți pun pe frunte-o
stemă, și la picioare,-un tron, Dar soarta pân-acuma s-
au arătat contrară ...

CARMIN A: Ah! lipsa ta, iubite, a fost mult mai amară!
Ai pățimit tu, Despot, știu, multe-ai pățimit, Dar eu, eu,
făr' de tine, aici cum am trăit? În lacrimi, în durere,
în grijă, în muștrare, Lipsită de-orice sprijin, străină de
sperare, Închisă-n aste plaiuri sălbatice, pustii,
Câtând ziua și noaptea, pe drumuri, dacă vii, și-n loc de
tine, Despot, găsindu-mă cu cine? Cu soțul meu, cu
Laski, bătrân, gelos de mine, Cu Zay, al său prietin,
un ungur îngâmfat, Ce vecinic mă insultă cu-amoru-i
desfrânat! și alții, de-ai lui Laski tovarăși de beție, Care-
î mănâncă-avutul, râvnind a lui soție.

DESPOT: și eu, în gheara morții de două ori
căzut, Am fost numai prin tine în luptă
susținut. Căci numai pentru tine și pentru
altul nime Am vrut s-ating în zboru-mi a
lumii înălțime! Am vrut și tot vreu încă
norocul a cerea, Alături cu mine pe tron a
te urca. Tu, prin a ta frumseță, regină ești
născută; Eu vreu să fii prin mine în raze
învăscută. Destule zile negre mâhnirei ai
jertfit, E timp ca să reîntri în nimbul
strălucit,
Lipită, alintată în dulce legănare,

Pe-o inimă ferbinte și plină de-adorare.

CARMINA: O, vis din soare!

DESPOT: Visul va fi realizat,

Carmină, căci amorul e zeu înaripat,
și el ne va conduce, păreche-noronată,

Pe tronul cu splendoare din țara-nvecinată.

CARMINA: Pe tron?! (*În parte:*) Dorul meu falnic!

DESPOT: Dar'! ... Orice tu dorești

Se va-mplini !. .. Zi numai, iubito, că vroiești.

CARMINA: A! cine-i la-ntuneric și fuge de lumină?

Dar ce pot face? ... Spune-mi!

DESPOT: Mult poate o regină!

Pe Laski ș-ai tăi oaspeți de vrei a-ndupleca

În calea-mi îndrăzneță cu mine-a s-arunca,

Noi doi avem mărirea, ei - fală ș-avuție.

CARMIN A (decisă): Cu toții, Despot, astăzi se vor închina ție!

DESPOT: O, scumpa mea domniță, tu mă rensutlețești !

Ce jertfe vrei?

CARMIN A: Vreau numai ... pe tron, să mă iubești.

DESPOT: Ah, viața mea întreagă a ta-i!

(*O strângere la pept.*)

(*Zgomot de cai în curte.*)

CARMINA (*mergând la fereastră*): Ce-aud afară?

A!.. .. Laski și prefectul Zay vin ... Iată-i, la scară.

Au și sosit... O, Doamne. ce supărare!

DESPOT: Zay

Dispune de-o oștire cu zece mii de cai.

El poate să m-ajute.

CARMINA: Cum?

DESPOT: Luând învoire

De la-mpăratul.

CARMINA: Bine; azi am să-i fac primire

Ca niciodată, însă gelos să nu apari

(*Râz.ând*)

Zay crede că-i Apolon perdut printre maghiari.

Carmii 1a, Despot, Laski

LASKI (afară): Cannina!

(Carmina se depărtează de Despot și merge spre ușa din stânga.)

CARMINA *(lui Despot)*: Vine.

LASKI *(întrând prin stânga, sărută pe Cannina)*: A!

Despot!.., scumpe frate! DESPOT: Scumpul meu Laski!

LASKI: Cum? ... pe neașteptate?

Ce vânt, ce întâmplare la noi iar te-a adus? Când ai venit?

CARMINA: Chiar astăzi.

DESPOT: Și multe am de spus.

LASKI: Zi, sunt cu nerăbdare ... CARMINA: Laski, o întâlnire

își perde, când sunt martori, sincera ei pornire. A veți, cred, multe taine,,. aice dar vă las.

LASKI: Mergi, dragă, în grădină; acolo au rămas și Zay, ș-ai noștri oaspeți...

CARMINA: Mă duc.

(Ea preschimbă cu Despot o ochire furtilă și iese prin stânga, condusă de Laski până la ușă.)

SCENA 3

Despot, Laski

LASKI *(întorcându-se rapide)*: Acum răspunde! Prin mari furtuni trecut-ai ... o știi; însă de unde Revii?

DESPOT: De la Moldova, din iad, unde am fost Zdrobit, și vin la tine să caut adăpost.

LASKI: Cum? Tu renunți?!..,

DESPOT: Nu, Laski! ... un om viteaz din luptă Nu se retrace grabnic când arma lui e ruptă. Destinul crunt I-oi frânge din nou sub pașii mei.

LASKI: A! bravo~ ... Așa, Despot, te vreau! DESPOT: Așa mă vrei?

Iubite Laski, crede că-n viața-mi tulburată Nu am
perdut credința în tine niciodată. Deci vin aice iară ca barca
la liman Și-ți zic: Întinde-mi mâna ... sunt domn până-
ntr-un an! LASKI: și mâna, și averea, și toată-a mea putere
Sunt ale tale, Despot... Dispune,-ordonă, cere; Ce
vrei?

DESPOT: Vreau bani și oameni. LASKI: Bani? Voi
amaneta

Moșiile, castelul, și sper a căpăta

Vreo zece mii de galbini... de nu, chiar le voi
vinde, Ca să putem în grabă războiul a-ntreprinde.

DESPOT: Atâta somă numai? LASKI: Mai mult nu cred
că pot.

Căci ... ți-o declar în taină, sunt ruinat de tot.
DESPOT: Tu, ruinat?

LASKI: A, frate, nu-ntârzie ruina

Când Laski-i palatinul, și Carmen - palatina! *Eu,
știi, cu mâna spartă, născut răsipitor, *De tot ce-i scump,
tablouri, cai, arme, iubitor, *Ținând casa deschisă, în
care tot drumețul, *Zi, noapte, își găsește culcușul și
ospățul, *La vrâstă-naintată pierdut de-namorat, *Cu-o
nobilă spaniolă voios m-am însurat; *Carmina din
Grenada, silfidă-ncântătoare, *Cu foc de soare-n suflet
și-n ochi cu foc de soare! ... *Sosită-aici, sărmana ... în
tristul meu castel. *Urâtul o cuprinsă; și, ca s-o scap
de el, *Am aruncat cu pumnul întregul meu
tezaur, *Vroind să-ntind pe cale-i un lung covor de
aur. .. *Am adunat în juru-i poezi și baladi ni, *Ș-o
curte-mpărătească de neași palatini. *Dar oricare
fântână de la o vreme seacă ... *Ce vrei? ... ș-a mea
avere cătră seacă pleacă! Deci, azi, ca jucătorul ce-
aruncă, nu-n zadar,

Pe cartea unui altui chiar ultimul dinar,
Vroiesc cu tine, Despot, să fac tovărășie De câștigat în
parte: eu - bani, și tu - domnie, ș-arunc pe a ta carte

întregul meu avut.

DESPOT: Eu, domn, îți dau Hotinul, cu-ntregul său ținut.

LASKI: Primesc! Noroc!

(Dau mâ11a amâ11doi.)

DESPOT: Dar oameni?

LASKI: Oameni? ... A! hoit să fie,

De corbi nu este lipsă ... Câți trebuie? o mie,
Trei, patru, șapte, zece? ... În vânt cât oi striga,
Mulțime de strânsură aici va alerga -

*Hoți buni de ștreang, la ștreanguri meniți, cum li se cade,

*Ce știi numai să ardă, să taie și să prade.

*Chiar în castel acuma avem câțiva străini, *Năprasnici
șefi de bande, eroici spadasi, *Ce vântură-Europa cu
spada vecinic goală, *Câtând moarte-o războaie ș-având
groază de boală - *Villel, care comandă cincizeci de
burghinioni;

*Rozei, ce are-n mâna-i o sută de valoni;

*Și Sedleț, și Legmanul, cu multă călărime,

*Ș-Anton iubit fanatic de crunta secuime,

*Și alții mulți, afară de toți voinicii mei,

*Ce-s lupi când n-au prilejul ca să devie lei.

DESPOT: Prea bine, dar cu-o mână de bravi, cât de bravi
fie,

A merge la Moldova ar fi o nebunie:

Știi însuți: moldovanul e iute la război, Tot omule în
stare a se lupta cu doi.

Ne trebuie-o putere, pot zice-mpărătească,

Nu se învinge lesne o țară românească ...

Ce zici de Zay prefectul? ... El este ascultat

De Ferdinand? ... Cum oare l-am face aliat?

LASKI: O, de-ar vrea Zay, complotul, cu sprijinul său
tare,

Ar merge strună, însă ...

DESPOT: Ce strică o cercare?

LASKI: Hai să cercăm, dar află că Zay, prefect regal,
Ți-a cere-n schimb de sprijin ca să devii vasal
Lui Ferdinand.

DESPOT: Eu?

LASKI: Spune! primești cu el a face
Tratat de închinare, fie-n război sau pace?

DESPOT (după o pauză): Primesc!

LASKI: Deci adă mâna. .. Noroc! ... ș-acuma hai
În turn ... Acolo tainic să te-n voiești cu Zay ...
Dar, iscăbind tratatul, ai fi tu cu credință?

DESPOT: Credința cea mai sfântă! (*În parte:*) Cât mi-a fi
de priință
...

LASKI: Moldova închinată lui Ferdinand ... Ce dar!
și pentru-a lui coroană ce scump mărgăritar!

DESPOT: Prea bine; dă de știre lui Zay cât mai degrabă.

LASKI: Merg; tu ascute-ți limba și să te văd la treabă!

(*lese prin dreapta.*)

DESPOT: N-ai grijă,-n trei cuvinte pe Zay l-am încurcat
(*În parte, vesel:*)

Prin farmecul Carminei, frumosul avocat.

(*lese după Laski.*)

SCENA4

Ca r m i 11 a, Ro z e I, So m m e r. A 11 to 11 Se c u i tu I

și a/ți *aventurieri* (i11trăpeușadi11stâ11ga)

ROZEL: *Contesă, Francis primul²⁸, al Franței galant rege,
*Erou, poet și vesel, iubea mult a culege *Pe
câmpuri de sânge - lauri, în lume - desfătări, *Și pe
frumoase buze - fierbinte sărutări. *Eu am, francez
ca dânsul, aceeași aplecare *și pentru vitejie, și
pentru sărutare.

CARMINA (*râzând*): *Te cred, însă un rege cu titlul de
galant, Când n-ar purta coroană, cum s-ar numi?

ANTON (*posomorât*): *Berbant.

ROZEL: *A fi berbant e probă de-o inimă-arzătoare

*Și de-o natură vie, artistă, simțitoare,

*Ce lesne se înalță spre tot ce-i luminos,

(*râzând*)

*Lăsând pe-Anton Secuitul să mormăie pe jos.

ANTON (*în parte*): *Frânc tuieși!

SOMMER: *Francisc, primul rege-n galanterie, *A și compus, îmi pare, o mică poezie, *Un cântic, o deviză cu vesel înțeles?

ROZEL: *Dar', Sommer; aste versuri, ce le cânta ades!

*«Femeia este schimbătoare, *Nebun cine se-ncrede-n ea!»

CARMINA: *A! pentr-un galant rege ideea nu-i galantă.

ROZEL: *Eu am mai completat-o prin astă variantă:

*«Femeia dese schimbătoare, *Ferice cui se-ncrede-n ea! *Ah! deie-mi dulcea sa favoare *Și schimbă-se-apoi cât a vrea!»

(*Toți râd.*)

CARMINA: *Bravo, Rozei!

ANTON: *Palavre! ... mai bine-n războire

*Aș vrea ca să se schimbe această amorțire *Ce se numește pace, căci timpul de răgaz *Preface-o om netrebnic pe omul cel viteaz.

CARMINA: *Cum?! preferați războiul decât o viață lină?!

ANTON: *Dar'! paloșului nostru i-e teamă de rugină. ROZEL:

Contesă-orice ființă se naște pre pământ

Cu-o tainică menire, c-un dor și c-un avânt: Noi să ne batem, floarea să scoată dulci parfume, și dumneata, contesă, să fii iubită-n lume.

CARMINA: Ei bine, fiți dar veseli; eu cred că nu târziu Se va preface-o faptă un dor atât de viu.

ROZEL: Ne-nșeli?

CARMINA: Nu; am o veste, o veste cum vă place ... De când a voastră armă dormind în teacă zace, Urâtul vă

mănâncă de vii; sunteți mânăniți,

Cu ochii stinși, la față galbini și vestejiți,

Cât cine-acum vă vede și cine vă cunoaște Se-ntreabă
cu mirare: ce sunt? ostași, ori moaște? ANTON: Așa-i!. ..
decât urâtul, mai bine ștreangu-o gât... CARMINA: Eu v-
am găsit de lucru și leacul de urât.

Sus paloșul, la soare! ... sus fruntea! ... vântul
bate și-ndeamnă a navală în țări învecinate.

Vroiți voi după dânsu cu toți să vă luați? TOȚI: Vrem! ...
unde?

CARMINA: Nu departe ... colea, peste Carpați. ANTON:
Cum? la Moldova? ... *Eljen!*

CARMINA: Acolo stăpânește

Un domn pe care țara întreagă îl urăște;

Cât îți sufla deasupra-i, din tron el va cădea

Și toată-a lui avere a voastră-a rămânea. ROZEL: Dar
tronul său?

CARMIN A: Acelui cu inima regească

Ce-a ști cu mâna largă pe toți să răsplătească,

Lui Despot. · TOȚI: Despot? ROZEL: Fie! ... de-I
vrei, și eu îl vreu. ANTON: și eu! CEILALȚI: și eu!

CARMINA (*în parte*): O! Despot, ești domn, iubitul
meu!

Curând dorința noastră va fi realizată!

SCENA 5

Cei di 11ai11 te; Despot (1-i11e rapide din dreapta. tulburat)

DESPOT: Amici! ... din turn zărit-am o numeroasă ceată
Venind despre Moldova cu steag moldovenesc.
Ei par că vin aice ... E poate-un sol domnesc,
Trimis de Lăpușneanu! În goană după mine.

CARMINA: Ce? ... În castelul nostru? DESPOT (*la*
fereastră): Priviți! aice vine!

Dar'!. .. ceata lângă poartă afară s-a oprit. ROZEL:
De-a fi un sol de pace, să fie bun sosit,

De nu, amar de dânsul!. .. cu astă pală vie îi dau pe

ceea lume o grabnică solie.

CARMINA: Ba nu, Rozei; stăi pacinic ... De-a fi sol moldovan, Ca să scăpăm pe Despot, urmează al meu plan ...

ROZEL: Cum? CARMINA: Mergi de pregătește capela funerară

Ca pentru-o-mormântare.

SCENA6

Cei di 11ai11 te; Las k i (îl1tră di11 dreapta), Pi so Z. k i (îl1tră din stâ11ga)

LASKI: Ce vuiete afară? Ce oameni sunt la poartă?

CARMINA (*la fereastră*): PISOZKI,-n foișor,

De sus cu ei grăiește ... Vom ști curând ce vor. Iată-l că vine!

PISOZKI (*întrând*): Pane! ... sosit-a cu putere Un sol de la Moldova.

LASKI: Ce caută? Ce cere? PISOZKI: Nu știu, însă de Despot, sosind, a întrebat.

DESPOT: De mine? ... Lăpușneanul în urme-mi a călcat...

LASKI (*lui PISOZKI*): Mergi!. .. porțile deschide!. .. ostașii să se-adune

În șiruri pân' la scară; fanfarele să sune

și steagul să se-nchine, deplin desfășurat,

În calea lui, căci solul e ca și-un împărat. Mergi!

(PISOZKI iese.)

CARMINA: Laski, asta pompă? ... LASKI: E dreaptă; se cuvine.

CARMINA: Dar se cuvine, spune, din casă de la tine,

Răpind pe al tău oaspe, un braț îndrăznitor Să lase-o pată neagră pe vechiul tău onor?

LASKI: Contesă, te alină. Bătrânul Laski știe A-și împăca onorul cu sacra-i datorie.

Lui Sigismund al nostru credință am jurat. Respect

pe el în solul trimis de-un aliat.

CARMINA: Respectă tu calăul, eu respectez victima. Țin oaspetele în casă și dau afară crima, Căci e o crimă oarbă de-a vinde-oaspele său.

DESPOT: Mai bine moarte mie! CARMINA: Tăcere! ... Te scap eu,

Cu mine vină-n grabă; prin moarte simulată să te ferim, amice, de moarte-adevărată.

LASKI: A! planu-i bun; vă duceți!

(*Fanfare în curte*)

SCENA 7

Las k i, A 11 to 11 Secuiu l, So mm e r și ceilalți oaspeți (î11 dreapta); Pi so z k i, Tom a Ca I a bai ca 11 u l, unnat de seime11i, Car m i 11 a

PISOZKI (întră anunțând): Solul!

LASKI (făcând *doi* pași *înaintea solului*): Fii bun venit!

TOMA (întră *pe* ușa *din stânga*, întovărășit *de doi* căpitani *de seimeni*): Eu, Toma, sol de pace, în numele slăvit

Lui Vodă Lăpușneanul, domn țării moldovene, și-n numele lui Sigmund, domn țării ardelene, Vin ca să cer pe Despot, aici adăpostit!

Lui Vodă el e dușman viclean și nemblânzit; Deci viu și-ntreg am ordin să-l ieu, să-l duc în țară.

(*Carmi11a* reîmbră și *se* oprește /*â11gă* ușa *di11 stâ11ga*.)

LASKI: Ești sol de pace? ... Deci, Toma, îți zic iară, Bine-ai intrat în casă-mi ... și iată-al meu răspuns: În zidurile mele oricine a pătruns Devine-un oaspe sacru, căci legea ospetiei Îi pune-un scut puternic sub pavăza frăției. Aici eu sunt stăpânul! ... Aici stăpân sunt eu, Mai mult decât un rege stăpân pe tronul său, și nime n-are voie, și nime drept nu are, Cerându-mi pe-al meu oaspe, să-mi ceară o trădare! Un oaspe face parte din zidul strămoșesc,

Precum onorul sacru din suflet omenesc.

O peatră scoasă ... zidul, slăbit, se prăbușește ... O faptă rea

... onorul ca frunza vestejește ... Eu sunt dintr-acei oameni ce viețuiesc și mor În casa lor întreagă cunțreg onorul lor!

CARMINA (*înaintând*): Bine, Laski.

TOMA: Destulă atâta limbuție!

Nu mă uimești pe mine cu seaca ta mândrie.

Ți-am spus că vreau pe Despot viu ... În zadar pe el Tu cerci de a-l ascunde în vechiul tău castel...

CARMINA: Castelul n-are teamă de oaspeți a răspunde. Pe vii el nu-i trădează, pe morți el nu-i ascunde. Despot e mort!

TOMA: Mort, Despot?

CARMINA: Îl ceri tu în zadar,

A fost rănit de moarte trecând peste hotar S-au expirat aice, în crâncenă durere.

TOMA: Nu cred; e iscodire vicleană de muiere. Seimeni! naval' cu toții! ... Castelul cercetați În numele lui Sigismund și Lăpușneanu!!

(Câțiva *seimeni* intră *pe* scenă.)

CARMINA (*se răpede înaintea* ostașilor): Stați!

Vroiți pe Despot? ... Iată-l...

(*Deschide ușele din fund.*)

(No tă: Se vede lăuntru cape Iii, luminată cu policandre. - Pe o masă, acoperită de catefea neagră, stă Despot lungit, palid ca un mort și cu crucea pe pept. - Câțiva călugări îl încunjură, purtând torții aprinse. - Rozei, deghizat în capucin. stă în genunchi lângă catafalc. - Un cor de glasuri, împreunat de acordurile unui organ. psalmodiază: «*Beati qui moriuntur in Domino.*»)

TOMA (*oprindu-se lângă ușa cape/ii*): Mort?

CARMINA: Mort!. .. Te du de spune

Lui Vodă, a sa frunte cu lauri s-o-ncunune.

El a ucis pe Despot!

TOMA: E mort ... Chiar mort îl vreau!

(*Face un pas. Rozei se scoală și se pune în fața lui Toma, pe pragul cape/ii.*)

ROZEL: În lături toti... Cadavrul este-a lui Dumnezeu.

TOMA (amenințăto~): În lături tu!... ROZEL: Profane, turbarea-ți e semeață.

Respectă măcar moartea în omul fără de viață.

LASKI (înaintează *maiestos*): Stăi, Toma!. .. Lăpușneanu! a
vrut pe Despot viu,
Solia-ți încetează aproape de secriu ...

(Toma stă *pufin nedumerit, în 1•reme ce ușa cape/ii se închide,*
după *ce mai întâi Rozei* și alți ostași *deghizafi în* călugări *au*
ieșit și *s-au pus de pază dinaintea cape/ii.*)

TOMA (către *seimeni*): E mort! pentru domnie deci teamă
nu mai
este.

Haideți, lui Lăpușneanu! să ducem astă veste.

(*lese cu seimenii lui.*)

CARMINA (*la fereastră*): S-a dus, curtea-i deșartă și poarta s-
a
închis
.

(*Merge la ușele din fund.*)

Despot!

(*Ușele se redeschid. Despot apare pe prag.*)

SCENA 8

Cei dinainte; Despot, Rozei

DESPOT: Iată-mă-s iară mai viu și mai decis!

(*Înaintează în mijlocul scenei, scoțând spada.*)

Din toate-a noastre spade să facem toți o spadă, Pe
Vodă Lăpușneanu! la vulturi să-l dăm pradă!

ROZEL: Pas, Despot! ... unde-i merge, voioși mergem și
noi. DESPOT: Norocul și izbânda cu mine și cu voi!

Să dăm ănelor noastre atingerea frățească.

(*Toți în rond, ating vârfurile spadelor.*)

Scânteia-nflăcărării din ele să z bucnească, Ș-acea scânteie
zboare ca fulger răzbitor

Lui Lăpușneanu-n frunte, să scrie: « Trădător! ». Acum el
mort mă crede ... Eu mort, și el în viață, E timp viul
cu mortul să se-ntâlnească-n față. La arme, frați!

TOȚI: La arme!

DESPOT: Ca domn sau ca ostaș,
În luptele de moarte mă jur a fi fruntaș! La lupte,
frați!

TOȚI: La lupte!

LASKI: Deci, haideți, fiecare
Să ne-adunăm ostași în codri, la hotare.

TOȚI: Hai!

DESPOT: Gloria vă cheamă! ... Zburați la glasul ei! ... LASKI:
Hai! ... moarte sau izbândă!

DESPOT: Izbândă, frații mei!

(Toți pleacă *prin stânga*. *Laski se întoarce de la ușă și zice lui
Despot.*)

LASKI: Tu stăi ascuns aice pân' ce ți-i lua zborul.
Te las.

(*lese*)

DESPOT (*întinzând brațele*): Carmina! ... CARMINA
(*aruncându-se în brațele lui Despot*): Despot! DESPOT: Al
nostru-i viitorul! ...

Cortina cade.

ACTUL IV

Sala tronului în palatul de la Suceava. - În dreapta, pe planul I. o fereastră pe planul II, tronul cu cortine de catifea stacoșie și cu torsade de aur. - În fund, arcade ce se deschid pe o altă sală mare. - În stânga, ușa apartamentului domnesc. Pe pilastrele arcadelor, panoplii, dintre care una compusă de armele lui Ștefan cel Mare.

SCENA I

Limbă - Du Ice, Jumătate (în sentinele, lângă arcade)

LIMBĂ-DULCE: Ai fi crezut, fârtate, acum trei ani ș-o lună, că Despot, ca un fulger plecat dintr-o furtună, Pe Lăpușneanu-n frunte de-a dreptul va lovi, și oastea lui domnească în clipă-o va strivi?

JUMĂTATE: Hai! dacă vânzătorul Moțoc nu-ntorcea cuiul În broasca țării, Despot, și Zay, și Anton Secuiul Nu-ntrau așa de lesne în fafă ... Dar Moțoc ... Trădarea cică-i feară cu zece limbi de foc.

LIMBĂ-DULCE: Ce vrei?.. Așa e lumea! Și iată, ca prin vrajă, El, domn, și noi, plăieșii, la ușa lui, de strajă.

JUMĂTATE: Hei, bine zicea tata: «La noi să nu te miri Nici când îi videa plopii dând flori de trandafir». Câte-am văzut cu ochii de când suntem pe lume! Războaie, năvălire, locuste, focuri, ciume, și dintre toate, răul cel mai îngrozitor, Luptă-ntre frați, peirea sărmanului popor!

LIMBĂ-DULCE: Adânc ți-e rostul!.. parcă te-aud cetind pe

carte. Dar Vodă Lăpușneanu) știi unde-i?

JUMĂTATE: Hăt... departe,

În Țarigrad, cu doamna și copilașii săi. LIMBĂ-DULCE: Ce-a fi făcând el oare? JUMĂTATE: El? ... paște bobocei.

LIMBĂ-DULCE: Ba, mai degrabă-aș crede că Vodă, alungatul, Pe Despot, mări,-1 paște întocmai ca păcatul.

JUMĂTATE: Se poate, căci în țară, sub domnul ist grecesc, Străinii calu-și joacă și zilnic se-nmulțesc. Încât noi, pământenii, purtându-i în spinare, ~u mai avem în țară nici loc de îngropare.

LIMBĂ-DULCE: Pământul gras priește spinoaselor urzici. Moldova-i năvălită de greci și eretici, și biruri peste biruri, vânaturi pentru masă, și-un galbin pe tot anul de fiecare casă, Încât biata sudoare a muncii s-a schimbat Într-un părâu de aur ce curge la palat. Pe noi ne duce foamea la margine de groapă, și din avutul nostru locustele se-ndoapă. Răul e când râde culmea de moșunoi, de jos, Dar vai de cap când talpa-i mâncată pân'la os! ... Aceste gânduri negre în mine turba-mplântă și, zău, simt câteodată că dracul mă descântă, Mânia ferbe-n mine, și, de n-aș fi plăiaș. De n-aș fi român, frate, m-aș face ucigaș!

JUMĂTATE: Hei! asta, Limbă-Dulce, n-ar fi încă nimică, Românul rabdă multe, căci el e tare-n chică. El are mâna largă, deși este sărac, Lipsit de lumânare, lipsit și de colac; Dar Despot cu pacatul a dat mâna frățească El râde cu păgânii de legea creștinească, Icoane și potire el le topește-n bani și vrea pe toți românii să-i facă luterani. Crezi tu una ca asta?

LIMBĂ-DULCE: A fi vroind, păgânul,

Îl cred, a fi vroind-o ... nu vrea însă românul!

În lege, ca în pele-i născut; el bucuros dă pelea, dar rămâne în lege-i credincios!

(Tropote de cai și strigăte de «ura» afară.)

JUMĂTATE: Dar ce s-aude? LIMBĂ-DULCE: Vine măria-sa călare.

JUMĂTATE: De unde oare vine acum? LIMBĂ-DULCE: De la plimbare.

Ca totdeauna ... Iaca, a și sosit... La loc!

(*Se pu11 î11 se11ti11e/e, î11 fund.*) (Nouă strigăte, afară:

«*Ura, să trăiască Vodă!*») Bețivii strigă ura cu glas din
poloboc.

(După *întrarea lui Despot, ei se retrag dincolo de arcade.*)

SCENA 2

Despot, Laski, Sommer

DESPOT: A, dulce este viafa și bună e puterea Când
domnul răspândește în țară mângâierea, și mii de mii
de glasuri, într-un acord frățesc, Cu-a clopotelor
zvonuri în cale-i se unesc!

SOMMER: Cât vulturul ești falnic și cât albina harnic,
Cât toamna cea mănoasă îmbelșugat și darnic! Cum
dar să nu te-aclame poporul fericit?

DESPOT: Sunt vesel, mă simt mare, puternic și iubit, și
<le-ntâlnesc măhnirea, eu râd, iar ea dispăre, Ca
negurile dese când soarele răsare. Îmi pare, scumpi
prietenii, că cerul mai senin Creat-au pentru mine
cel mai frumos destin și cel mai demn de-un suflet
cu-avânt de înălțare Mărirea-ncoronată de-a lumii
adorare! Căci m-am nălțat prin mine, și brațu-mi, hotărât,
Lovind orice obstacol, minuni a săvârșit.

SOMMER: Pe-o bună hotărâre când brațul se măsoară, El, mic,
printr-însa crește, și munții mari doboară.

LASKI: Așa-i! ... Pe Lăpușneanul, învins, rătăcitor, Silitu-I-ai cu
spaimă să fugă la Bosfor, Ș-acolo să tânjească, În lăncedă
sclavie, de-a tronului Moldaviei duioasă nostalgie.

SOMMER: Hmm! ... Lăpușneanul însă nu-î om, măria-ta, Din
moartea-i aparentă a nu se deștepta.

DESPOT: O știu: cunosc prea bine a sale intrigi, însă
Politica turcească în punga mea e strânsă. Ea suferă
de-o boală ... de aur; eu, bun vrăci, Vro zece mii de
galbini i-am dat peste haraci; Ș-așa de bine,

Sommer, i-am lecuit durerea, Cât Soliman sultanul mi-a confirmat puterea, Lăsând pe Lăpușneanul străin de diadem, și mie trimițându-mi o pală ș-un alem. Azi trebuie să vie Ahmed bairactarul, Cu pompă-orientală, ca să-mi aducă darul... Boierii însă nu știu de birul ce-am mărit.

SOMMER: Oricare act în taină e mult mai nimerit.

LASKI (*râzând*): Dar ce-or zice boierii? ... dar ce-a zice poporul? DESPOT (*supărat*): Boierii toți vor zice cum zice domnitorul!

Poporul e din fire-i blajân și înțelept.

El dă tot pentru Vodă când Vodă este drept.

LASKI: și Vodă-i drept! ... o știe în lume orișicine ...

(*Apropiindu-se de Despot.*)

Ostașii mei cer plata ce lor li se cuvine.

DESPOT: Iar plată, iar?

LASKI (*încet și amenințător*): Gândește că ei, cu peptul lor, Fac zid între Moldova și între domnitor!

DESPOT (*încet lui Sommer*): Când oi scăpa de dânșii?

SOMMER (*încet*): Când s-a îndura cerul.

DESPOT (*lui Laski*): Mergi de te înțelege cu Hamov, vistierul.

(*Laski se închină și iese prin fund în dreapta.*)

SCENA3

Despot, Sommer

DESPOT: Omidă nesățioasă! ... Sommer, l-ai auzit Cum căina poporul de dânșii calicit? Dar cine poate zice că-i jertfa nepăsărei?

că nu doresc a-l pune pe calea-naintărei, Când am fondat cu tine și Peucer Gaspar² A noastră-Academie din târg de la Cotnar³? Când eu la despărțenii pun stavili numeroase, Când, afirmând a țării vechi datini glorioase, Am și bătut monedă cu

efigia mea?

(Arată o monedă *de aur.*)

Privește și cetește exerga de pe ea.

SOMMER (*cetind*): HERACLIDIS* DESPOTAE* PATRIS* PATRIAE* VINDEX* ET* DEFENSOR*

LIBERTATIS* PATRIAE³¹ Exerga e pompoasă, dar nu este deplină, Căci a uitat Ardealul și țara cea vecină,

Valahia lui Mircea.¹² . DESPOT: Dar eu nu le-am uitat!

Eu vreau cu trei coroane să fiu încoronat, Cu-a mea, cu a lui Mircea și-a lui Sigmund polonul. O, gândul meu în zboru-i străbate orizonul. Peste Carpați, pe Sigmund îl săp, și în curând Moldova cu Ardealul vor fi tot într-un gând. Rozei s-a dus din parte-mi în Țara Bulgărească și-n Grecia, răscola creștină S-O urzească. Ah, Sommer, vreau a pune, trecând peste Balcani, Piciorul meu în cuibul cumpliților sultani!

SOMMER: Sublim avânt!

DESPOT: Norocul îmi va-ntări avântul

Când spada mea vitează își va rosti cuvântul.

SOMMER: Pe-a gloriei nălțime pas, zbori, măria-ta, și eu, poetul Sommer, triumful ți-oi cânta.

(*Sunete de clopote în oraș. Trece o procesie pe sub ferești.*)

Dar clopotele sună ... Să fie-o sărbătoare? DESPOT: Ba nu: o simplă rugă de ploaie cerșetoare.

E secetă în țară, și după-un vechi eres, Toți preoții cu prapuri și cu icoane ies

La câmp, ca să înalfe la cer o sfântă rugă,

(*râzând*)

Pe când poporul primblă prin sate-o papalugă.

Privește al prostimei cortegi nenumărat, Conduc de-o psalmodie cu tonul trăgănat, Cum merge cu spăsim și cum îngenunchează, Crezând că mândrul soare se și

înnouarează. Ha, ha, popor nemernic și superstițios! ...

(*Privind cu luare-aminte pe fereastră.*)

Dar ce văd? ... un călugăr fanatic și bărbos!

Să juri, că-i Ciubăr Vodă. (Strigă afară:) Părinte, mucenice, Ce veste-n ceea lume? ... Vin' de mi-o spune-aice.

(*Întorcându-se către Sommer*)

A, Sommer, te răpede din cale-i să-l oprești și să-l trimiți la mine; apoi să te gătești Ca rector a întoarce l-a noastră-Academie De la Cotnar; acolo poemul meu vei scrie. Cu-a mea prerogativă, ce Carol Quint mi-a dat, Azi te numesc al Curței poet laureat.

SOMMER: Pentru-a cânta pe Despot ar trebui un Omer!

DESPOT: Nu-s încă Agamemnon³, mă mulțănesc cu Sommer.

(*Sommer iese prin fund în dreapta.*)

DESPOT (*singur*): Ciubăr Vodă călugăr! ... Cum?! din senin, din vânt, Spânzurătoarea face dintr-un nebun un sfânt?!. ..

Ce-ar râde-acum Carmina, ea, care este-n stare A-
nnebuni chiar sfinții cu-o simplă sărutare!

(*Pe gânduri.*)

Carmina! ... cătră dânsa mă simt eu strâns legat
Promisu-i-am chiar tronul... iubirea i-am jurat. și
ea, în părăsire văzându-se uitată, Aice de trei zile sosit-au
desperată.

Ea stă-n palat ascunsă ... Ce-o să devin cu ea.

Căci a se reîntoarce l-ai ei castel nu vrea,
și Laski-i în Suceava!. .. pericolul sporește ...
Dar știe de pericol femeia când iubește?
Amoru-i pune-n suflet puteri dumnezeiești.

SCENA4

Despot, Ciubăr Vodă (în haine de călugăr, intră prin fund) CIUBĂR:

Măria-ta ...

DESPOT (*râzând*): Nu-i glumă? ... Cum? ... tu, Ciubere, ești? ...

Tu, care-odinioară purtai un falnic nume,
Azi te revăd călugăr, rentors din ceea lume?
Prin ce minune stema căzut-au de pe cap?

și-n locul ei pe frunte-fi crescut-au un potcap?

CIUBĂR (*grav*): Așa vroit-au cerul! DESPOT: Dar, cerului ce-î pasă

Că porți pe ai tăi umeri hlamidă sau o rasă?

CIUBĂR: Ce vrea cu noi el face! ... Tu-n umbră aruncat,
Din ura lăpușneană prin mine ai scăpat.

Am fost eu dus la moarte în locul tău, și-n urmă
Trimis din mila doamnei în creștineasca turmă. Acum eu sunt
călugăr smerit, dar luminat, De vechea-mi nebunie prin
rugă vindecat. DESPOT: Ce? nu mai visezi tronul?

CIUBĂR: Las altor minți ușoare,

Râvnind deșertăciunea, a rătăci sub soare.

Eu m-am retras în umbră, aproape de mormânt,
Slăvind în lume numai pe Dumnezeuul sfânt.

(*Cu estaz.*)

Lumin-adevărată! DESPOT: Duioasă convertire!

Deci nu mai ești, Ciubere, al mădrăgunii mire,
Călare pe un sceptru, frumos ca Machedon,

Cu tron pe cap?

CIUBĂR: Altarul m-a vindecat de tron. DESPOT: Ha, ha!
pricep, hlamida fi-a fost haită fatală?

Tu ai înlocuit-o prin haina monacală, Ca să înșeli mai
lesne poporul credincios.

CIUBĂR (*indignat*): Nu-i înșelat acela ce crede în Hristos!

DESPOT: **hi** place peste țară să-ntinzi întunecimea, și
prin eresuri proaste să speculezi mulțimea, Făcând-o,
când nu plouă, s-alerge câmpii ...

CIUBĂR: Eu?

DESPOT: Tu ... vrei să-nșeli și oameni, și chiar pe
Dumnezeu!

(*Râde.*)

CIUBĂR: Tu râzi de o credință preasfântă și străbună, O,
Despot, dar ie seama, ie seama la furtună!

DESPOT: Furtuna e în tidvă-ți, Ciubere ... drept să spun,
Erai mult mai cu minte pe când erai nebun. Mergi
iar la monastire, să-nchizi a tale zile Sub sfintele
molitve a sfântului Vasile.

CIUBĂR: Nebuni, odinioară, am fost, Despot, noi doi, Dar
tu rămas-ai singur nebun dintre-amândoi. Căci fugi de
fapta bună, de cer și de crezare Ca liliecii nopții ce
fug de ziua mare. Tu crezi, beat de putere, că
Dumnezeu de sus Se-nchină ție, verme, și e al tău
supus ... Rămâi în întuneric! (*Cătră cer:*) O, Doamne,
cu-ndurare Dă orbilor lumină și răilor iertare!

(*lese.*)

DESPOT: Mergi, sfinte, mergi, preasfinte, de-a dreptul
mergi

în

rai, Conduc de toți nebunii din lume cu alai!

(*Râde cu hohot.*)

SCENA 5

Despot, M of o c (îl1tră pri11fu11d. din .mî11ga)

DESPOT: A! ... vomice Moțoare, ce zici de-acest lunatic?

MOȚOC: Primejdios e, doamne, căci este-un om fanatic.

DESPOT: Ce-mi pasă.! ... Dar răspunde: ne vii cu bune vești?

MOȚOC: Prea bune!. .. 'n fericire mulți ani să viețuiești, Măria-ta!

DESPOT: Ce veste din Țara Muntenească? MOȚOC: Împinși de
noi în taină ca să se răzvrătească,

Boierii sapă tronul lui Mircea, precât știu. DESPOT:

A! bine ... Însă Tomșa e mort, sau încă viu?

Ce face? ce urzește vrajmașul? ... În ce parte De țară el
se află? aproape, sau departe? Undit-ai cu-a ta
mintă în cugetu-i ascuns? Aflat-ai a lui planuri?
pătrunsu-l-ai?

MOȚOC: Pătruns!

Măria-ta să fie în pace, nepăsare.

Sărmanul Tomșa-i searbăd și suflet nu mai are De când ai prins la mână zălog pe fiul lui. DESPOT: O! dar' ... am pus piciorul pe puiul șarpelui,

Dar șărpele-i aproape, în umbra mea îl sânt, și cercul său de ură se face tot mai strâmt.

De când sunt în Suceava, de când sunt în domnie, El n-a dat ochi cu mine.

MOȚOC: Se teme de urgie ... DESPOT: Se teme? ... Nu, Moțoace ... Desigur au aflat

că eu pe toți oștenii români am dezarmat,

- Veniturile țării fiind acum secate, - și că pe lângă mine, aice, în cetate, Nu am decât un număr restrâns de buni plăieși, Cu ungurii lui Laski, voinici de cei aleși. Eu cred c-a lui dârzie devine și mai tare Văzând acum scăderea puterei de-apărare. MOȚOC: Ce-ți pasă dacă Tomșa ar fi înverșunat,

Când toți locuitorii, supuși, s-au bucurat Văzând pe tronul țării odrasla Eraclidă, Ce-a scuturat cu mâna-i copacul de omidă ș-a scos din al Moldovii pământ suferitor Pe Zay, Anton Secuiul și toți ostașii lor?

DESPOT: Așa-i! ... am scos din sânu-i locustele străine, Ce mâncau tot, și-n urmă m-ar fi mâncat pe mine.

MOȚOC: O știm, și noi, boierii, plecați îți mulțămim.

Ne costă mult străinii aduși în țară ... Știm Ce darnic a fost Despot plătind a lor simbrie. Ei au luat cu dâșii întreaga visterie ... Dar astfel se cuvine să fie dătător Un Domn mareț în toate și... recunoscător.

DESPOT: Îmi place să am mâna deschisă,-mbeșugată, Ca bunelor serviciuri să verse bună plată. *Pe Zay, Anton Secuiul, Rozei ș-alți căpitani *l-am încărcat de daruri, de scule și de bani; *Le-am dat și arme scumpe, și blane de samur, *și haine-n flori de aur cusute pe-mprejur; *Lui Laski celui lacom, lui Laski palatinul, *Cu zece mii de galbini i-am dat întreg Hotinul. *Apoi pe toți boierii cu care-am complotat *La ranguri de mărire pe rând i-am

ridicat, *Ș-apropieți de mine, sub a coronei rază, *A lor înaltă frunte acuma scânteiază.

*Ei sunt chiar ai mei sfinți, deși-,mprotivitor, *Nu totdeauna pacinic admit părerea lor.

MOȚOC: Așa-i... te-ai plătit grabnic de orice datorie, Da-fi mai rămâne una de achitat.

DESPOT: Cui?

MOȚOC: Mie!

DESPOT: Ce vrei să zici, Moțoace? MOȚOC: Cum? ... nu mă înțelegi?

DESPOT: Nu!.. .. Ți-e legată limba? Fă bine s-o dezlegi.

MOȚOC: Nu? ... Cât a fost Moldova în luptă mult amară, Eu am păstrat tăcere ... Acum e pace-n țară și vin și-ți zic la rându-mi cu glasul de părinte: De Ana, de-a mea fiică, îți mai aduci aminte?

DESPOT: Ah .. Ana? ... Cum? ... trăiește? ... Cum? ... nu-i adevărat Că a murit?

MOȚOC: Trăiește, cu-amoru-i neuitat.

Respecti tu jurământul de-a o lua sofie?

DESPOT: Trăiește încă Ana? MOȚOC: Dar'! ... La călugărie

Se hotărâse-a merge din ceasul ce-a văzut

În cursa lăpușneană iubitul ei căzut,

Dar jertfii sale crude am pus împotrivire.

Ea-i soră numai ... Ana așteaptă pe-al ei mire.

DESPOT: Ah, martur îmi e Domnul cât încă o iubesc!

Ea-i cerul meu ... și însă de cer mă despărțesc.

MOȚOC: De Ana? ... tu? ...

DESPOT (îngăimată): Pricepe cu agera ta minte

Domnia cu amorul ni.! are legămintele.

Nu! ... Fiecare treaptă a-ntinsei omeniri

Își are-a sale drepturi și-a sale-ndatoriri.

Ce vrea ca om, vai, domnul nu poate să-mplinească,

Silit fiind adese natura să jertfească,

Pe inimă-i să calce, și-oricât de desperat,

Supus să se închine rațiunilor de stat.

Aceste adevăruri ... te vor convinge ele,

În interesul țării și-a dinastiei mele,

M-obligă ... cât de mare ar fi durerea mea ...

Deși iubesc pe Ana ... ca să renunț la ea. ..
și chiar o alianță să cat ele m-obligă,
Pentru-ale mele planuri... cu spița unui rigă ...
Această declarație voi face azi la Sfat...
Nu te mâhni, Moțoc ... ce vrei? ... sunt obligat...

(Se îndreaptă spre apartamentul său.)

Azi ușele-s deschise ... Țin Curte de dreptate ...
Moțoc ... te-am vrut socru? ... te vreau și mai mult...
frate!

(lese prin stânga.)

SCENA 6

M of o c (posomorât, pri1-ește cu ură după Despot)

MOȚOC: Dar'! ... frate, precum Abel și Cain! ... A! tu crezi
că mi-i fugi din mână ca apa? ... și nu vezi
Că palidă mi-e fruntea și scurtă răsuflarea
Sub viforul ce naște în mine răzbunarea?
A lui Moțoc copilă nu-i demnă ... tu mi-ai spus, Alături cu
tine să steie pe tron, sus?
Îți trebuie-alianță de regi... mi-ai spus tu mie, Tu,
ce-ai avut drept sceptru un băț de calicie? Aș râde
dacă râsul ar mai găsi vreun loc Pe lângă-a lui mânia
în peptul lui Moțoc ... O! grec, atât de mare-ia lui
deșertăciune, Cât își admiră umbra când soarele apune
și crede, când o vede lungită pe pământ. Că umbra cu
statura-i deopotrivă sânt...
Dar ți-oi scurta eu, Despot, și umbra și lumina, și-n
loc de-a ta mândrie, ți-i măsoara tu vina, Ș-atunci vei
pricepe cât ești tu de pitic. Nimic ai fost! ... și iarăși
prin mine-i fi nimic!

SCENA 7

Moțoc; *Spa11cioc, Stroici* (searată11fu11d)

SPANCIOC: Moțoc șede pe gânduri cu fața nourată?
Semn rău! ... Semn de furtună în zare adunată.

(Se apropie de Moțoc.)

Hmm! ... Vomice Moțoace, ești trist, posomorât. De viață, de putere, de lume ți-ai urât?

Viața trece, puterea trece, și lumea trece; Zi dar mâhnirei tale ca dânsule să plece, Mâhnirea-i oaspe dușman, ce trebuie-alungat. Ea-i parte femeiască, tu ești încă bărbat.

MOȚOC (răpide): Spancioc, unde mi-e Tomșa? SPANCIOC (zâmbind): Nu știu.

MOȚOC: Tu, Stroici, răspunde,

Unde-i Tomșa? STROICI: N-am știre.

MOȚOC: Ba știți ... El este unde

Ar trebui cu toții să fim de mai avem

În vine-un dram de sânge curat de-orice blestem.

Nu știți unde e Tomșa? Nu? Dar cine vă crede?! Voi știți, o știți, ca mine, că Tomșa se răpede

Acuma spre Suceava cu partizanii săi

și cu-a lui oaste mică, dar oaste tot de zmei. Știți că

viteazul Tomșa, român cu preștiință, A spus demult că

Despot nu-i țării de priință și vine să-l răstoarne! ... Sunteți

chiar pregătiți, și însă voi, ca mine, vă faceți că nu știți.

SPANCIOC: Moțoace, cunoști multe! ... iar dacă Tomșa vine, Gândești că bine face?

MOȚOC: Dar', dar'! el face bine!

căci Despot pe toți răii din culme-au întrecut! Chiar cerul, ca pământul, răbdarea și-au pierdut.

SPANCIOC: Cum!. .. tu ne grăiești astfel? ... tu, care-odinioară Vroiai să legi de Despot pe dulcea ta fecioară.

Pe Ana, și-mpreună să-i urci pe tron?

MOȚOC: Spancioc.

În rana ce mă arde, ah! nu arunca foc. Am fost

orbit de ură în contra tiraniei și-aprins ca totdeauna

de dragostea moșiei ... și-n inimele noastre dibaci s-a

încuibat, că-i om cu două fețe: În suflet poartă ură, și

dulcea dizmierdare în ochii-i și pe gură.

SPANCIOC: Așa-i! ... el avea miere pe buza lui, și noi Ne-am adunat în juru-i ca muștele de roi.

Proști! ... am crezut că-i matcă de stup, și deodată

Trezitu-ne-am c-un trântor și cu mierea mâncată.
STROIICI: E trântorul în faguri? ... afară el din stup!

E lupu-n stâna țării? ... pe lup, zăvozi, pe lup!

MOȚOC: Dămol, Stroici! ... să fim gata, când lupul se arată, să-mpingem spre capcană jigania turbată, și Despot de la sine în ea va fi condus.

Așa e scris acelui ce cată tot pe sus.

Netotul!. .. În mărire se-ndeașă făr' de cale?

Mărirea să-l înece în valurile sale!

STROIICI: A! bine zicea Tomșa, dar nu l-am ascultat.

MOȚOC: Dar'!. .. Despot e urgia cumplitului păcat!

El vrea ca să supuie, lipsit de-orice căință, Vroința omenirei la simpla lui vi:oință.

și-i mândru cu boierii! și, vai, nepăsător

De țară, de oștime, de lege, de popor! Căci au umplut moșia de lifte blestемate și de naravuri rele, hidoase, desfrânate. El, lacom, seacă țara ... el, grec nerușinat, Petrece cu-o spanioală ascunsă în palat. și în disprețul legii, credința lui profană Din paraclis făcut-a capelă luterană. Semeață fărdelege! ... O! cum nu vă treziți, Răzbunătoare umbre a domnilor măriți, Ca sub privirea voastră, sub fulgerul privirei, Tiranul să dispară în hăul nimicirei?

SPANCIOC: Moțoace, lasă morții și cheamă pe cei vii. Cine-i strechiatul Despot îl știm precum îl știi: Un grec trecând prin ițe ca sprintena suveică, Un cuget ce răsună de glas de cucuveică. Dar ce facem cu dânsul?

MOȚOC: Ce facem? SPANCIOC: Dar'.

MOȚOC (*în taină*): Ce faci

Când cântă cucuveica pe casă? SPANCIOC: O alung.

MOȚOC: Taci!

Boierii și breslașii la Curte se adună ...

(*Boierii, breslași și țărani îlltră și formează grupuri în fund. Ostași români și străini se așază în rânduri dincolo de arcade.*)

SCENA8

Moțoc; *Spancioc, Troici; Toroipan,*
Har11ov, breslași, țăra11i, oște11i. Ciubăr
Vodă (*ascu11s î11tre popor*)

SPANCIOC: și chiar prostimea vine cu dânșii împreună,
Ca să privească fala deșertului pe tron,
Azi Despot vrea să-ntreacă pe însuși Solomon.

HARNOY (*apropiindu-se*): Ei, vomice Motoace, ai vreo
supărare?

Ești trist!

MOȚOC (*întorcând spatele*): Îți pare.

SPANCIOC (*apropiindu-se*): Spune-mi: tot suferi de
muștrare?

HARNOV (*oftând*): Tot!.. Ah! eu n-am odihnă și-n veci
sunt tulburat De când pe Lăpușneanul din tron l-am răsturnat.

SPANCIOC: Și însă-acea muștrare ți-aduce mari foloase; jălești
pe Lăpușneanul, dar rozi mereu la oase scăpate pentru
tine din mâna lui Despot.

HARNOV: Muștrarea nu m-oprește de a trăi cum pot.

SPANCIOC: Știu! ți-ai făcut dintr-însa o bună moșioară și ții prea
bună casă CU conștiința chioară.

HARNOV: Nu te pricep.

(*Se îndreaptă spre ușa din stânga.*)

SPANCIOC: Cu-atâta mai bine ... Acum mergi
Domneasca urmă, câne, cu limba să o ștergi.

(*Hanrol' iese.*)

Ciocoi cu falca largă, cu ceafa-n veci plecată! El s-a
făcut lui Despot unealtă blestemată.

SCENA 9

Cei dinainte; Despot, Harnov

(Ușele din stânga se deschid. - Doi copii din casă intră *purtând pe penre de catifea, unul arcul și celălalt topuzul domnesc; ei merg de ieu loc lângă tron.* - După dânșii, *patru* căpitani *unguri* și leși *în uniforme bogate.* - Pe urmă, *Hanrov.* și, *în fine, Despot, purtând* coronă și hlamidă.)

HARNOV (anunțând): Măria-sa slăvită! Capetele plecați!

POPORUL: Ura!

(În sunetul muzicei, care ezeceuta:ă un marș triumfal, Despot
 întră *maiestos*, se închină ușor *la boieri* și *la popor* și merge
 de se suie pe tron.)

DESPOT: Azi împrejuru-mi văzându-vă adunați, Boieri și tu,
prostime, simt mulțămire mare. Azi e ziua dreptăței, și
domnul, cu răbdare,

Dator e să asculte pe-orice jăluitor,
De neam mărit el fie, sau fie din popor,
Chiar dacă-n contra noastră ar fi vreo tânguire.
Cine-are a se plânge?

(Tăcere.)

Nime? ... Deci fac de știre
că vreau prin cununie să leg al meu destin
Cu fiica lui Sborovski, regesul palatin.
Așa cere-nteresul politic, așa cere
Chiar viitorul țării ... și buna mea plăcere!.. ..
Cu pompă maiestuoasă curând voi celebra Această nuntă,
care pe toți va bucura. E dar cu drept ca țara l-a
tronului serbare Voioasă bani să deie și orice bunuri
are. Tu, Harnov, cu asprime, de grijă vei purta La
sporul visteriei.

HARNŌV (*închinându-se*): Ascult, măria-ta.

UN ȚĂRAN: N-avem de unde ... milă! ... nu mai avem nimic ...

Suntem lipiți de țărână³~ și lumea e calică ...

Străinii fără cuget și multe nevoi

Au stors, mărite doamne, și măduva din noi!

O ȚĂRANCĂ: Nu-ngreuia, stăpâne, a țării grea povară.

Ne plâng beți copilașii de foame.

HARNOV: Ce? ... Afară!

Afară, mojici!

(Alungă țăranii și *iese cu* dânșii.)

DESPOT: Harnov, să stai pe capul lor.

МОТОС (*lui Spancioc*): Prea bine! ... Despot însuși cu foc

zvârle-n
popor.

HARNOV (*întorcându-se*): Măria-ta! ... trimisul lui
Soliman-¹⁵ sultanul La ușa ta domnească așteaptă cu firmanul.
DESPOT: să între!

(Fanfare în curte. Întră prin fund, din dreapta, Ahmed bairac ^ tarul urmat de mai mulți paji, dintre care doi poartă un steag verde și o sabie bogată-¹⁶)

SCENA IO

Cei dinainte; Ahmed bairactarul, Harnov

BAIRACTARUL (după o temenea): Alah, ție, mărite beilerbei, să verse-a sale daruri din cer, precum le vrei, și fie-ți calea plină de flori de iasomie! ... Sultanul, ce întinde a sa împărăție În patru părți a lumii, cât ochiul, ostenit, Nu-i vede începutul și fundul nesfârșit, Vărsând azi peste tine lumina-i suverană, Confirmă-a ta domnie pe Țara Moldovană, Și-n semn de mulțămire că însuși ai crescut Cu zece mii de galbini haraciul din trecut, Prin mine îți trimite o pală-mpărătească Ș-un steag cu semiluna lui Mohamed³⁷ !

DESPOT (*sculându-se*): Trăiască

Sultanul preaputernic! BAIRACTARUL: și Despot, robul său!

(Ia cu1-ântul de rob, boierii sunt cuprinși de indignare.)

MOȚOC (*înaintând*): Rob?!„. Domnul țării noastre?!„. Pre sfântul Dumnezeu, Ce-aud? ... În aste ziduri de capiște străbună Cuvântul de robie cu fală azi răsună?!„.

și boltele-nvechite nu cad, sub peatra lor, Să-ngroape-aci cuvântul de rob umilitor?!„. Ce-aud? ... Tu însuși, Despot, din buna ta voință Ai mai crescut haraciul cu-a țării umilintă, Făr-a-ntreba de mine, de bresle, de boieri și de popor, ce zace în lipsuri și dureri? Ai mai crescut haraciul cu-o mână de risipă, Făr-a vedea că țara sărmană-o dai de răpă? Ce lege-ți învoiește ca să despui de ea? Ce sfetnic îndrăznit-au?„.

DESPOT: Ce lege? Vrerea mea!

Ce sfetnic? Astă spadă, simbol al demnității, Unealtă-a vitejiei și cumpăna dreptății!

Eu port toată puterea, pe cap, pe braț, pe pept.

Puterea covârșește universalul drept!

SPANCIOC (*înaintând*): Vorbești de a ta spadă, tu, Despot? ...

Unde? .. 'n

față Cu armele lui Ștefan? ... Privește-le și-ngheață!

(*Adresându-se către armele lui Ștefan cel Mare:*)

Odoare ciocârtite sub mii de lovituri, Care-ați tăiat aripa vrăjmașilor vulturi,

Săriți din zid și spuneți lui Despot răătăcitul, Cu-a voastră zânghenire ce-o știe Răsăritul, Că cine-și cată reazem afară din popor Se reazemă pe-o umbră de nour trecător

...

Ne-ai zis odinioară tu, Despot, cu glas tare! «Vreu gloria Moldovii ș-a ei neatârnare. Ea-i zidul ce oprește potopul fanatic;

Căzut acum e zidul, eu vreu ca să-l ridic! ... »

Așa vorbeai atunci, ș-acum? ...

DESPOT: Îți îngrădește

Gura, Spancioc!

SPANCIOC: Nu, Despot! Acel care-ți grăiește

Boier e, stâlp de-al țării, cu drept moștenitor

De a vorbi cu domnii fățiș, îndrăznitor,

Cu capul sus, cu glasul tare!

DESPOT: Gura-ți închide,

Spancioc!. .. moartea te paște! SPANCIOC: ș-apoi! de m-ai ucide?

Ucisl care moare zâmbind, disprețetor, Ucide mult mai crâncen pe-al său ucigător ... Despot! am fost cu tine cât ai fost om al țării. Te-ai lepădat de țară? ... de-acum te las perzării!

(*lese prin fund.*)

MOȚOC: Rămâi în părăsire, Despot, cu-ai tăi străini...

Tu porți pe sub coroană cununa cea de spini!

(*lese prin fund, împreună cu alți boieri.*)

SCENA II

To fi (afară *de M o f o c* și *de S p a 11 c i o c*)

DESPOT (*furios*): Periți, periți din ochii-mi, ființi cutezătoare, Cu limbă îndrăzneată sub buze cobitoare!

Vârtelniți cârmuite de al trădarei vânt! Ca să-mi graiți voi astfel uitat-ați cine sânt? Înșelători de gloate, umblați cu țara-n gură, Cercând a mă atinge cu-a voastră mușcătură. Ha, ha! v-a lovit mila de țară când am vrut Dintr-un haraci mai mare să-i fac un mare scut? Ei bine, și poporul, și voi, cu-averea voastră, Plăti-veți și haraciul, și cununia noastră! V-oi scoate eu din gură toți dinții cei de lup; V-oi vinde și cenușa, și pelea de pe trup.

(Ceilalți *boieri* părăsesc *sala*.)

Și dacă n-a ajunge, voi pune la topire Icoane, policandre, cruci, tot!.. ..

(Deodată Ciubăr Vodă *iese di11tre popor. aprins, i11dig11at, fanatic.*)

CIUBĂR: Nelegiuire!

Blestem!.. .. Apostazie!

DESPOT: Ce văd? Iar un smintit?

Ciubăr Vodă?

CIUBĂR: Eu însumi! Să-ți spun, cu glas uimit, Că inima-ți șerpoaică de milă fiind stoarsă, Apuci pe calea morții ce nu-are cale-ntoarsă. Tu vrei să-ntinzi pe scule o mână de tâlhar, Dar trăsnetul, ie seama, te-așteaptă pe altar.

DESPOT: Ai zis? (*În parte:*) Răbdare, Despot. (*Tare:*) Zi tot ce ai a-mi spune Dar cumpănește-ți bine cuvintele, nebune!

CIUBĂR: Păgâne, râzi de lege c-un răs neomenos? Prefacă-ți-se răsul în bocet dureros, și toată veselie din sânul tău să peară! Străin s-ajungi de lege, străin s-ajungi de

țară,

Să fugă toți de tine, toți, chiar ș-ai tăi copii, și alungat pe lume de spectrul tău să fii!

DESPOT: Ciubere! meriți moarte!. .. Dârzia ta e mare,
Dar mi-ai scăpat tu viața ... Eu ție-ți dau iertare ...

SCENA 12

Cei dinainte; Harnov (vinespăriatdinfund)

HARNOV: Măria-ta, boierii orașu-au părăsit, și larma se întinde
că Tomșa a sosit.

DESPOT: Cum?. .. Tomșa? ...

SCENA 13

Cei dinainte; laski (vinedinfund.alergând)

LASKI: Despot, Despot! în zarea depărtată S-aude zgomot
mare ș-o oaste se arată. E Tomșa!

DESPOT (*în picioare*): Tomșa? Tomșa? (Cătră ostași:) La
ziduri, bravi ostași! Să nu rămâie-n țară nici urmă de vrăjmași!

(*Face un gest poruncitor. Ostașii ies în grabă după /Askî.*)

Cortina cade.

ACTUL V

Același decor ca la actul precedent. - La ridicarea cortinei
se aud tunuri în depărtare.

SCENA I

Carmina, Iliș

*(Carmina, în mijlocul scenii, stă, ascultând cu spaimă. Iliș,
suit pe u11 scaun lângă fereastră, cată afară.)*

ILIAȘ: Auzi cum bate tunul? CARMINA *(în parte)*: Dar'; azi
e luptă cruntă!

Chiar Despot la bataie s-a dus și moartea-nfruntă.

Toți l-au urmat... palatul acum e părăsit.

Eu singură rămas-am cu-acest copil rob.

Cu Iliș ... O, Doamne, cât tremur de uimire!

Mă simt amenințată de o nenorocire,,.

De-ar ști soțul meu, Laski !., de-ar ști c-aici eu sunt!.,

ILIAȘ: A! cum aleargă caii cu nărilor în vânt!

Iată-i, s-ajung!., hataia pe câmp e înțeleștată.,

CARMINA *(în parte)*: și poate chiar acum, în lupta
desperată, Rănit de moarte, Despot... O! nu, el este-al meu.

Îl apără și gându-mi, și-ntreg amorul său.

~u cade-n fața morței acel ce prin iubire

și face rai în viață și scut de nemurire.

ILIAȘ: Privește-i!., Cum se bate ostaș lângă ostaș!

Mă duc și eu la luptă.

(Se coboară de pe scaun.)

CARMINA *(oprindu-l)*: Stăi, dragă Iliș!

Când a plecat azi Vodă, te-a conșiat el mie,

să te păzesc, copile, de crunta vijelie.
Stăi lângă mine-aice. (*În parte:*) Vai, pot eu
prevedea Ce soartă mult cumplită pe noi azi va cădea?

(*Strânge pe copil la sân și îl săruri.*)

ILIAȘ: Adevărat să fie aceea ce se spune

De-o sfântă apărută la noi ca o minune?

Se zice,,.

CARMINA: Ce se zice? ILIAȘ: Că-i fiica lui Moțoc,
Că-i însăși Ana.

CARMINA: Ana?

ILIAȘ: Dar' ,,.. Cică-n acest loc,

Pe uliți unde zace grămadă-n putrezime De trupuri
nengropate și de răniți mulțime, O gingașă copilă, cu
chipul îngeresc, Revarsă mângâiere la cei ce pătimesc.
Poporu-i zice sfântă și urmele-i sărută,,. Așa numeau
creștinii pe biata mama!,,. Hai, Hai să videm pe Ana.

(*Cannina îl oprește.*)

SCENA 2

Car m i na. 11 ia și; Ha r no v (vine alergând din fund)

HARNOV: Amar de noi și vai!

Ne-a învins Tomșa!

ILIAȘ: Tata?

CARMINA (încremenită): Învinși? ILIAȘ: Ce bucurie!
Ele învingătorul!,,. el trebuia să fie!

(*Aleargă iar la fereastră.*)

HARNOV: Taci, taci, nenorocite!,,. Fugi, peri, te fă
ascuns, să nu te vadă Despot de furie pătruns.

Ah! Ah! S-au sfârșit toate! Domnia-i la perzare!

(*În parte:*)

Revino, Lăpușnene, să stingi a mea mustrare!

CARMINA: Învinși! ... Dar spune, Hamov, cum Tomșa ne-
a

învins
?

HARNOV: Ah! Ah! Zadarnic, Despot, cu paloșul încins,
leșit-au din cetate ș-a dat pe loc năvală În oamenii lui
Tomșa, toți oameni buni de pală. Eroica-i cercare
deodată s-a lovit
și frânt, ca de o stâncă, de peptul oțelit
Al dușmanului Tomșa! ... Mulți au perit în luptă! Și Despot
se întoarce din câmp cu arma ruptă.

(O bombă lovește în zidurile palatului.)

A! tunurile-acuma chiar în palat lovesc ...
Ai noștri fug! ... Tomșanii turbat îi urmăresc.

ILIAȘ: Iaca tătuca! ... *(Deschide fereastra și strigă:)* Tătucă!

(Un tun. Fereastra se sparge.)

ILIAȘ (căzând amețit): A!

CARMINA (spăriată, aleargă la Iliăș): Rănit?

Mort poate!

HARNOV *(plecându-se spre Iliăș)*: Ba nu ...

CARMINA *(frângându-și mânele)*: Doamne!

HARNOV: E numai amețit.

S-a spăriat copilul.

(Îl ridică pe brațe.)

CARMINA: E rece ca de gheață ...

Hai să cercăm de-a-l face a reveni la viață ...

(Iese grabnic în stânga.)

SCENA 3

Despot, Laski (vi11pri11fu11d)

DESPOT: Învins!.. .. Învins de Tomșa!.. .. O! tristă umilință!

LASKI: Despot, curaj! ...

DESPOT: O, Laski, lipsit de biruință, Speranța-mi de pe urmă în
tine-i.

LASKI: Nu te las,

Dar. dintr-ai mei tovarăși puțini au mai rămas!.. ..

DESPOT: O știi! Și Rozei însuși, în Țara Elinească, Perit-au fără-ncepe răscoala creștinească!

Și sfânta cruciadă în care am sperat

Rămas-au amânată pe-un timp îndelungat!

(Se plimbă tulburat.)

O! dac-ar fi cu mine Moțoc, Moțoc dușmanul! De-ar vinde el pe Tomșa, precum pe Lăpușneanul... Atunci ... Dar cum să-nduplec pe crâncenul Moțoc Când am respins pe Ana și-am stins al ei noroc? Atât de mare-i ura ce mi-ajurat el mie, că numai dacă Ana ar fi a mea soție, S-ar stinge acea ură de moarte ... Însă, vai! E prea târziu!

LARKI: N-ai grijă pe mine cât mă ai!

DESPOT: N-am grijă, căci ne leagă pe amândoi destinul,

De-oi perde eu Suceava, tu, Laski, perzi Hotinul...

LASKI: A! merg să mor sub ziduri sau să înving!

(Iese rapide.)

DESPOT: Mergi, mergi

Dar mult mă tem, sănnane, la moarte că alergi!

SCENA4

Despot

DESPOT: Învins! ... de cer și oameni lasat în părăsire! ...

Și Lăpușneanu) vine asupra-rni CU oștire.

Și toți vecinii, Sigmund, Mircea, asupra-rni vin, Și țara-i în răscoală, și-s singur!.. .. Crunt destin! Ce groaznic întuneric urmat-au după soare!

Ce vifor aprig după o zi încântătoare!

O! deșteptare aspră din cel mai splendid vis! ... Când mi-am deschis eu ochii, vai, cerul s-a închis! Și-acum nu văd în juru-mi decât deșertăciune, Sub mantia regală văd numai goliciune! ...

*Sunt trist ca clătinarea de arbori desfrunziți *Când suflă cântul iernii pe codrii înnegriți *Și-mi par că-s o ruină pe care buhna țipă, *Și timpul odihnește bătrâna lui aripă ...

Destin, destin naprasnic, în pumnul tău deschis Mi-

ai arătat coroana dincolo de-un abis.

Eu, orb, dorind lumina, eu, mic, râvnind mărimea Făr-
a vedea abisul, văzui numai nălțimea.

Ca vulturul vroit-am zenitul să pătrund,

Dar m-au atras adâncul și-acum iată-mă-n fund ...

(După *O* pauză:)

*Ce stranie cădere! ... Și însă lumea vie *Nici cum nu
se urnește din vechea-i temelie.

*Nu! ... oarba nepăsare rămâne mută când

*Pe Despot de pe tronu-i îl vede azi căzând ...
Dezbracă-te, o! Despot, de pompele lumești, Căci cerul
ține frâul voinței omenеști, și nu-i nimic al nostru decât
mormântul rece, și el ca noi devine un putregai ce
trece!

Ce-am fost când, dintre oameni ieșind, am rupt eu
rândul

? Culegător de umbră cu mâna și cu gândul!

Ce sunt? ... o părăsire, un vreasc fără de rasad!

Ce-oi fi? ... un pumn de țărână pe-o scândură de brad!

Deci pentru ce răbdare când cupa-i deșertată?

Ce-mi face-un rest de viață când viața-i condamnată?

Mișelul rabdă ... omul viteaz nu-i răbdător.

Cu brațul lui de sineși ele liberator ..

(Pril'еște *spada lui cu gând de sinucidere.*)

Dar ce zic? ... Nălță spada, Despot! ... Un om ca tine
A nu peri în luptă este-a peri-n rușine!

Decât în cartea țării să las o neagră pată, Mai bine cu-
al meu sânge s-o văd azi inundată.

Despot am fost în culme! ... Căzut, tot Despot sunt!

Viteazul nu s-ascunde de moarte în mormânt! ...

(Stă *adâncit pe gânduri.*)

SCENA5

*Despot; A na (se arată, în fund, în negru și
acoperită pe obraz cu un văl)*

ANA (uimită): Măria-ta! DESPOT (tresărind): Ce este? ANA: Poporu-o agonie,

Rugându-mă cu lacrimi, mi-a dat trista solie Pentru Suceava-o doliu a cere mila ta.

DESPOT (*în parte*): Ce glas aud?

ANA: Orașul întreg, măria-ta,

Espiră în durerea mo11ei ... Trei luni de luptă, De foamete grozavă, de spaimă nentreruptă Adus-au poporimea la ultimul ei ceas; Redusă-o jumătate, ea zace fără glas. Pe uliți, pe sub ziduri, o palidă grămadă Cu țarna sângerată s-a prefăcut plamadă. Bisericile-s pline de mo11i și de copii, Femeile-s vadane, și casele pustii. O! Doamne, fie-ți milă! ... Suceava în ruină Cade-n genunchi, ca mine, se roagă și se-nchină.

(Îngenunchează.)

DESPOT (*în parte*): Acest glas mă pătrunde ... O, dar' ...
e glasul
ei! ... E Ana! (*Ridicându-i vâlul.*) Tu ești, Ană? ... te văd cu ochii mei! ANA (confuză): Măria-ta ...

DESPOT (*în parte, fericit*): Speranța în cale-mi iar răsare!

(*Anii:*)

Ești tu, copilă scumpă, ființă de-adorare?

ANA (*în parte*): Tu? ... Ah! cerul tote îndurător, Căci îmi trimite-un înger iubit și iubitor Ca să lumine umbra în care eu dispar Când soarta mă azvârle deșertului amar. ..

(*Ana se depărtează, uimită, de Despot.*)

DESPOT: O, nu fugi de mine, copilă, dulce Ană! Eclipsul se întinde pe fruntea-mi suverană, Dar tu-mi rămâi ...
acuma desfid destinul rău ... Lovească-mă! ... nu-mi pasă de am sufletul tău!

ANA: O, Despot, nu e timpul de zis aste cuvinte.

Suceava, te gândește, e plină de morminte. Solia mea e sacră, și eu acuma sânt, În astă-oră solemnă, străină de pământ.

DESPOT: Străină fii de lume, de cer și de lumină,

Dar tu în veci de mine nu poți a fi străină.

(Ana ridică ochii la. cer.)

O! nu invoca cerul... Nu, Ană ... te iubesc!

Cum te-a răpit el mie, și eu lui te răpesc.

(O strânge la pept cu e--altare.)

Ai fost a mea mireasă, vei fi a mea soție! ... ANA:

Ah! te conj ur pe lege, pe tot ce-i sacru mie,

Taci, taci, cerul ne-aude! taci! ... simt la glasul tău
Că uit ș-a mea ființă și chiar de Dumnezeu!

DESPOT: Dar'! ... uită tot pe lume în ora deșteptărei; Când
sunt eu la peire, fii îngerul salvărei, Tu, singura
speranță a mea pe-acest pământ, Tu, raza ce dizmiardă
o peatră de mormânt.

(Ana se luptă cu simțurile sale.)

ANA: O! Despot, sunt răpită de fannecul simțirei...

Ai milă ... nu ne duce în volvura peirei, Căci nu mai
văd lumina în cerul meu lucind, și mintea mea în
umbră se perde rătăcind ... În munți, la monastire,
ascunsă-ntr-o chilie, Vroind să scap, sărmană, de-a
dorului urgie, Mi-am înălțat gândirea la cer, la
Dumnezeu ... și Dumnezeu și îngeri aveau toți
chipul tău!

DESPOT (dizmierdător): O! scumpa mea! ANA: Și moartă în
floarea tinereții,

Afară din cuprinsul ș-al inimei, ș-al vieții Am vrut să
fug de mine, ș-aice am fugit, Sperând să aflu
moartea acelor ce-au murit, Dar n-a vrut cerul
aspru îndurător să-mi fie, N-a vrut moartea de mine!

DESPOT: Nu! te-a lăsat ea mie,

Ca să-mi renvii prestigiul cu-al tău ceresc amor,

Făcând pe-al tău părinte să-mi vie-ntr-ajutor. ANA: El?

DESPOT: El! căci ține firul cumplitei mele soarte.

Tu, fica lui, poți astăzi a-mi da viață sau moarte!

ANA (veselă): Eu?

DESPOT: Tu!

ANA: Ah! tot voi face cu dor neobosit, Chiar de ți-ar fi
norocul cu viața mea plătit. În tabăra lui Tomșa mă
duc, alerg îndată, Cu lacrimile mele să-nduplec pe-
al meu tată.

(Cannina se arată pe pragul ușii din stânga.)

DESPOT *(strângând-o la sân)*: O! scumpa mea soție! ANA
(fericită): O! Despot, scumpul meu!

DESPOT: A! cine de-acum poate să ne despartă?

SCENA 6

Despot, Ana, Carmina

CARMINA *(întinzându-se și despărțindu-i)*: Eu! DESPOT:
Carmina!

CARMINA: Eu! Carmina!

DESPOT: Tu!

CARMINA: Mă cunoști! ... privește,

Eu sunt, și de ai suflet, privindu-mă, roșește!

Dar ce zic? ... ești în stare tu ca să mai roșești?

Cinismul și minciuna în tine le-nsoțești.

ANA *(lui Despot)*: Astă femeie ... cine-i? CARMINA: Cine-
s ... Sunt, ca și tine,

O victimă-nșelată de el fără de rușine.

ANA: Adevărate, Despot? ... taci? ... este-adevărat?

CARMINA: Tăcerea lui grăiește.

ANA *(după o mică luptă cu sine)*: Rămâi dar neiertat!

(Se îndreaptă spre fund. Cu durere, în parte:)

Ah ... cum mă pedepsește cerul, nenorocită! Ș-am meritat
pedeapsa la care-s osândită!

DESPOT: Nu ... Ană ... Stăi !

(Face doi pași spre Ana.)

ANA *(înfund, oprindu-l c-un gest)*: Departe ...

(lese.)

DESPOT (abătut): Și tu mă părăsești!

SCENA 7

Carmina, Despot

CARMINA: Infame!. .. tu, infame!. .. om infernal ce ești!
Nimic nu-i sacru ție! ... A tale jurăminte Ascund
ipocrizia sub magice cuvinte ... O! crudă mișelie! ...
Trei ani eu te aștept Cu dorul, cu speranța, cu
nerăbdarea-n pept... Și însă eu de tine eram dată uitărei! ...
Ce-am fost dar pentru tine ... o pradă-a desfrânării?
DESPOT: Ascultă-mă, Carrnină .. . CARMINA: O! taci, nu mai
cerea

Prin falsă protestare din nou a te spurca. Om fără de
conștiință, om fără de mustrare, În mintea-mi
dezrobită ai stins orice crezare. Tu m-ai trădat pe
mine? ... pe mine m-ai trădat? ... O! Dumnezeu, știi
bine cât eu l-am adorat, Cum sub a lui picioare am
pus cu fericire Onorul meu ca treaptă la scara-i de
mărire.
și el!. .. O! ... cine-ar crede?! .. (*Plângând:*) Cum
poate-n lume-a fi Pedepsă pentru inimi ce vreu a se
jertfi?!

DESPOT (*luându-i mâna*): Carrnina mea. ..

CARMINA: Depart, om fără de simțire! Contactul tău insuflă
dezgust și oțărâre. Ești om? ... O, nu, în peplu-ți nimic
nu-i omenesc! Ești domn? ... Nu, în purtare-ți nimic nu
e domnesc! Porți streanta infamiei ca purpură regală,
Servească-ți ea la moarte de fașă mormântală. Și de mai
este-n ceruri dreptate, Dumnezeu, Ajungă-te și ura și
tot blestemul meu!

SCENA 8

Carmi11a, Despot, Laski; (ve11i11drăpidedinfu11d)

LASKI: Despot, întreg poporul vrea porțile să strice, Vrea
să capituleze ... Ce văd? ... Carmina-aice?

CARMINA (decisă): Aice!

LASKI: Cum?. .. de unde? ...

CARMINA: Castelu-am părăsit

    și lângă-al meu complice de crime am venit.

LASKI: Complice tu de crime!. .. Ce spui? ... Care ți-e vina? CARMINA: Știi tu cine e Despot? ... Știi tu cine-i

Carmina? Doi trădători!

DESPOT: Carmina. ..

CARMINA: Acest om l-ai crezut Prietin? ... Pentru

    dânsul mari jertfe ai făcut, I-ai dat și al tău sânge, și
    bunuri, și domnie. El, drept recunoștință, a vrut ș-a ta
    soție.

LASKI: El? ... Iadul mă cuprinde!. .. (*Lui Despot:*) Tu, tu?

CARMINA: Ascultă tot:

    Sunt adulteră, Laski! ... victima lui Despot! Jertfind
onor și lege, în oarba-mi fericire, Te-am înferat pe frunte
cu-a mea prostituire. LASKI: O, trădători, vreți moarte?

CARMINA: Dar'! ... pentru-acest pacat,

    Eu cu al meu complice o moarte-am meritat. Ucide-
ne-mpreună, ca pentru vecinicie să fim doi spectri
gemeni, uniți prin infamie. Și-n iadul ce ne-așteaptă
deschis, să-l însoțesc, Căci, câte de culpabil... ah! tot,
tot îl iubesc! ...

LASKI (*turbat, scoase hangerul și amenință pe Carmina,
care, înfiorându-se, se apropie de Despot*): A!...
mori. infamă!..

DESPOT (scoțând *spada*): Laski!..

LASKI (*înjunghiind pe Carmina*): Cu tine crima-ți peară!

CARMINA (căzând moartă): Ah!.. Despot!..

DESPOT: Om de sânge!.. turbată, cruntă feară!

    A scris a ta osândă pumnarul tău vrajmaș..

(*Ridică spada asupra lui Lnski.*)

LASKI: Ucide!..

DESPOT (stăpânindu-se): Te-aș ucide de-aș fi un ucigaș!

    Ca tine.. De-al meu paloș te apără cu spada.

LASKI: Eu să combat cu tine? Nu!.. te las a fi prada

    Lui Tomșa, care vine a fi răzbunător

    și mie, și Carminei, infame trădător! Rămâi cu a ta

crimă!.., Eu părăsesc cetatea. Curând te vor ajunge
pacatul și dreptatea!

(*lese*)

DESPOT: Ucigător sălbatic de gingașe femei,
În veci să porți stigmatul ce-nfeară pe mișei!

SCENA9

Despot (pril'ind cu durere pe Carmbra moartă în mijlocul scenii)

DESPOT: Ea moartă!.., ușa morții eu, Despot, am deschis-o! A
înjunghiat-o Laski, dar, vai! eu am ucis-o!
Eu!.., căci în a mea poftă de zbor ambițios Primind, fără
iubire, amoru-i generos, Am profanat, o barbar,
robit de o idee, Altarul cel mai sacru - un suflet de
femeie.

(Îl1ge11u11chează lângă *Carmina* și-i ridică *capul pe*
ge11u11chiul lui.)

O, nobilă victimă, amorul tău ceresc,
Acea scânteie vie din ochi dumnezeiesc,

Râvnit-au pentru mine măririi, pompe deșarte ... Ei
bine, măcar moartă de tron să ai tu parte.

(*O ie în brațe și O așează pe tron.*)

Aici îți era locul!. .. Pe tron să viețuiești,
Pe tron să mori ... *Carmina*! ... cât de măreață ești,
Sub palida, duioasa și sacra maiestate A morții, pe-
acest scaun de naltă vanitate! Purtând pe a ta
frunte cel mai suprem odor - Coroana de martiră a
cruntului amor!

(*Se pune în genunchi la picioarele tronului.*)

O, dacă eu în ceruri mai pot găsi iertare, Gândește tu
la mine de sus cu îndurare și lasă ca să cadă la glasul
meu uimit O jalnică privire pe-un biet nenorocit!

(*Zgomote de popor afară.*)

Ce larmă se aude? ... Poporul strigă-afară ...

(*Merge de ascultă în fund.*)

SCENA 10

Despot; limbă-Dulce, Jumătate, poporul
(*palid, strențaros, desperat*)

LIMBĂ-DULCE (afară): Hai sus, la Vodă ... DESPOT: Gloata
se suie-acum pe scară ...
Să fie vreo răskoală?

(*Vine de acopere pe Cannina cu coninele tronului.*)

JUMĂTATE (afară): Hai sus! ... ne-am săturat
De-atâte lupte oarbe, de-atât sânge vărsat!
POPORUL (năvălind în sală): Hai, hai!
DESPOT: Ce vreți? Ce este? LIMBĂ-DULCE: Măria-ta!
poporul

De nouăzeci de zile îl seceră omorul,
Încât a noastră grijă nu e cum să trăim,

Nu, Dumnezeu o știe, dare cum să murim! Răbdăm
nenorocirea de nouăzeci de zile, Văzând cum per de
foame nevești, copii, copile, și ne-au ajuns cuțitul... Nu
vrem a mai răbda!.. Poporul vrea lui Tomșa cetatea a
preda.

DESPOT: Lui Tomșa, al meu dușman, să închinați cetatea?
Români! unde vă este credința și dreptatea?

LIMBĂ-DULCE: Credința ne-am plătit-o cu trei luni de
dureri! Dreptatea noi o cerem! ... tu n-ai dreptul s-
o ceri Când țara-i chiar prin tine adusă la peire.

DESPOT: Sumețe! ...

LIMBĂ-DULCE: Sumeția-mi e rod de suferire.

Destul amar! ... destulă batjocură pe noi!.. Hai să
deschidem poarta, români!

POPORUL: Hai!

DESPOT: Stați! ... O, voi,

Copiii-aceilor oameni giganți de altădată, Ce înfruntau
sub Ștefan răstriștea-nviforată, Ei toți în locul vostru sub
zid s-ar îngropa și poarta cu-a lor trupuri luptând

ar astupa ... și voi? ... gândiți ce-ar zice eroii din
vechime Găsindu-se azi față cu-a voastră micșorime?! ...
Dar ce-mi perd eu cuvântul? ... Strămoșii erau zmei.
Români de viță bună, și voi, niște mișei! ... Vă plângeți voi
de lupte?

LIMBĂ-DULCE: Ba nu ... de sărăcie.

DESPOT (*aruncând o pungă de galbini poporului*):

Na ... puneți polială la-a voastră mișelie. LIMBĂ-DULCE:

Români!. .. nu vă atingeți de banii cu păcat, Ce poartă a lui
Despot chip mândru-ncoronat!

E aur de icoane, e aur de potire,

Topit chiar de Satana cu a lui Despot știre! E foc ce
arde mâna! ... Despot, suntem țărani, Nu vindem
țara noastră, nici cugetul, pe bani! Ca să-ți culeagă
darul ș-a ta pomană seacă, *Ar fi ca să se plece*
românul... nu se pleacă!

(*Respinge punga cu piciorul.*)

Opinca îți azvârle pomana înapoi.

Nici noi suntem de tine, nici tu nu ești de noi!

(*Cătră popor:*)

Hai!

DESPOT (*amărât, în parte*): câtă umilire mi-a rezervat azi
soarta
!

S-a sfârșit tot! ... (*Tare:*) Vă duceți, sărmani!. .. deschideți
poarta
!

(*Poporul se răpede să iasă. Despot rămâne în stânga, abătut.*)

SCENA 11

*Cei dinainte; Moțoc, Spancioc, Stroici,
boieri și ost a și (vin prin fund)*

MOȚOC: Poarta-i deschisă, Despot! ... Cetatea s-a predat,
și Tomșa te ajunge; el intră în palat.

Cutremurându-te ... moartea s-apropie de tine!

DESPOT: Nu eu, boieri, dar Tomșa cutremură-se-o sine,

Căci țin în a mea gheară copilu-i drăgălaș.

Un pas ... și el rămâne lipsit de copilaș!

(*lese în stânga, pe când Tomșa intră prin fund.*)

SCENA 12

Cei dinainte; Tomșa, căpitani, seimeni,

Ciubăr Vodă

TOMȘA (arătând *pe Despot*): Pe dânsul! ... înainte! ... dușmanu-
i la strâmtoare.

SPANCIOC: Stăi, Tomșo! ... un pas numai, și copilașu-ți
moare!

TOMȘA: Copilul meu?

SPANCIOC: Dar'! ... Despot, învins, desperător,

E-n stare să-l ucidă cu braț răzbunător.

TOMȘA (după o scurtă luptă *cu sine*): O! rumpe-mi-se peplul
în spasmele durerii, Mai bine rău părinte decât rău fiu al
țării!

(Cătră oșteni:)

Nainte!

(Ușile *din stânga se deschid. Despot apare.*)

SCENA 13

*Tori: Despot și, mai pe urmă, A na și 11 ia ș (Despot se
arată maiestos, cu hlamida pe umeri și cu corona pe cap)*

CUBĂR VODĂ (arătând *pe Despot*): Iată-l! .. iată
cumplitul fariseu!

Tu, antihrist! tu, Despot, cuprins de duhul rău, În
țărna ce te-așteaptă cobori din înălțime! ...

TOMȘA: Ce mi-ai făcut copilul, calău plin de cruzime?

(*Despot se înlățește spre ușă și face un semn. I/iaș intră și
i-reă să alerge la tată-său.*)

DESPOT (*apucând pe Iliăș de mână*): Viteze Tomșa, iată
copilul tău
iubit!

Am respectat zălogul, odor neprețuit,

și l-am păstrat în viață cu dragoste, cu bine,
Cum merită odrasla unui viteaz ca tine.

(*Lui Iliăș:*)

Mergi, Iliăș.

ILIAȘ (*aruncându-se în brațele lui Tomșa*): Tătucă! DESPOT
(*lui Tomșa*): Sărută-l fericit

și fie-fi gândul aspru de dânsul îmblânzit!

(*Înaintând:* 1

Eu, Despot, domn Moldovii prin însăși voia țării Ș-ajuns
prin mine însumi la culmele puterii Azi sunt căzut
din tronul lui Ștefan celui Sfânt și vin și-n fața lumii
declar acum că sânt De-a mea fatalitate învins
contra dreptăței... Deci spada mea ciuntită o-nchin
fatalității!

(*Aruncă spada lui jos.*)

TOMȘA: Despot! pășind spre tronul de tine uzurpat,
Pe un păcat de moarte picioru-ți a călcat,

și purpura domnească, picând pe-a ta privire, l-a fost,
nenorocite, o pânză de orbire.

CIUBĂR: Blăstem~

POPORUL: Blăstem lui Despot!

TOMȘA: Auzi? ... om nenfelept!

Această țară bună te-a priimit la pept.

Tu, Despot, ai vândut-o lui Ferdinand germanul,
Lui Sigismund polonul, lui Soliman sultanul, La
tofi dușmanii care ți-au fost de ajutor să te privești în față
c-un vis amăgitor.

MOȚOC: Ai râs de toate: țară, oștime ...

CIUBĂR: Lege ...

TOMȘA: Ei bine,

Fiți voi judecătorii! ... Spuneți: ce se cuvine Lui Despot
ereticul, de țară vânzător?

MOȚOC: Pedeapsa ce așteaptă pe-oricare trădător:
Moartea!

CIUBĂR: Dar', moartea!

POPORUL: Moartea!

DESPOT (*privitul în fața tuturor cu mărire*): Boieri, și tu, oștime! Mormântul, ca și tronul, e sacră înălțime, și când vorbește omul pe peatră de mormânt, E drept să se asculte solemnul său cuvânt... Râvnit-am tronul țării, dar râvna mea regală A fost însuflețită de-o țintă colosală. Visând neatârnairea, vroit-am prin români să dau loviri de moarte osmanilor păgâni. Am vrut c-al nostru paloș, frângând soarta-ncruntată, Să scol creștinătatea pe-al ei mormânt culcată ... De-mi ajuta norocul s-ating visu-mi din zbor, Aș fi numit de lume erou, liberator; Dar nu m-a dus destinul și timpul la izbândă, și iată-mă, eu, Despot, căzut azi la osândă! Așa lumea-i deprinsă pe om a-l transporta: Învingător, pe-Olimp; învins, pe Golgota! ...

(Mică pauză. Toți îl ascultă *cu* bunăvoință.)

Vreți moartea mea? ... Sunt gata! ... Ucideți! căci n-am teamă

De-a mele fapte-n viață să dau în ceruri seamă, Dar tronul mai sus este de brațul omenesc. și singurul său jude e judele ceresc!

Dar mirul e o rouă cerească, sântitoare Pe fruntea ce-au atins-o, în veci neperitoare !

Nici soarele nu poate să o prefacă-n nor,

Nici omul să o șteargă cu brațu-i muritor!

Vreți moartea mea? ... Ucideți! ... dar eu, tristă victimă, Istoria Moldovii vreu s-o scutesc de-o crimă, Să nu poarte stigmatul în ziua renvierii Că a plătit cu moarte pe Despot, domn al țării.

(Scoțându-și *coro11a de pe cap și aru11câ11d-o.*)

Mi-arunc din cap corona! Din mână sceptru-mi scot.

Nu mai sunt domn! ... acum ucideți pe Despot!

(Toți rămân *î11creme11ifi.*)

ILIAȘ (*cu lacrimi*): Iertare, tată!

BOIERII: Tomșa, iertare!

POPORUL: Îndurare!

TOMȘA: O cereți? Fie! ... Despot, de moarte ai iertare,
Dar tu la monastire pe viață-i fi închis.

(Ciubăr, *dând sem11e de o ezaltarefa11atică, î11aintează și strigă.*)

CIUBĂR: Iertare? ... Cui? ... Lui Despot? ... Iertare? ...
Cine-a zis? În veci nu iartă ceriul pe-acel care-l desfide.

(*Se răpedefurios și î11ju11ghie pe Despot.*)

Ai vrut să ucizi legea? ... Mori! Legea te ucide!

DESPOT (căzând): Ah! ... mor! ...

TOȚI (*cu reprobare*): O!

TOMȘA (*lui Ciubăr*): Crunt fanatic! Turbat ucigător!

Peri! ... Nu e sfânta cruce unealtă de omor!

(Ciubăr *se retrage aiurit, cu ochii țintiți la trupul lui Despot.*
Seime11ii îl arestează. În fu11d răsună deodată un țipăt dureros.)

ANA: Despot!

(*Vine, alergând desperată, și îngenunchează lângă Despot.*) Mort!..

Despot, moartea mă va uni cu tine.

O, Doamne ... fie-ți milă ... de dânsul... și de mine!

(*Cade leșinată pe peplul lui Despot.*) MOȚOC

(*uimit*): Copila mea!

TOMȘA (*oprindu-l*): Mofoace, așa vrea Dumnezeu, Acel ce-și vinde țara își perde neamul său!

Cortina cade.

NOTE

1. Într-o scrisoare a lui V. Alecsandri către prietenul său A. Cantacuzino autorul afirmă că Ciubăr Vodă se numără printre „figurile create (...) pentru țesătura intrigii și nu pentru personajele reale din istoria Moldovei”. După părerea croniștilor moldoveni, printre care și Grigore Ureche, Ciubăr a domnit în Moldova, dar cu mult timp înainte de Despot Vodă.

2. Laski se referă la un obicei din perioada timpurie a feudalismului românesc, potrivit căruia ostașii care săvârșeau fapte de arme deosebite erau ridicați de către domnitori la ranguri boierești; ultimul dintre acești domnitori a fost Ștefan cel Mare.

3. V. Alecsandri este de părere că Despot ar fi studiat la Roma, în „Colegiul iezuiților” - fondat în 1552 de ordinul catolic al călugărilor aparținând Societății lui Isus.

4. Zips - comitat și castel în Ungaria feudală, aflate la poalele munților Tatra. Zsepe - în ungurește și Șepuz, după Alecsandri.

5. Cid Campeador (1040-1099), nume sub care este cunoscut cavalerul spaniol Rodrigo Diaz de Bivar, renumit prin vitejia sa în luptele împotriva arabilor din timpul Reconquistei (recucerirea teritoriilor iberice ocupate de arabi). Erou al epopeii populare spaniole Cântec despre Cidul meu, al poemului Rodrigo, al multor balade populare, al Cidului lui Corneille și al celui al lui J. Massenet.

6. Luna, steaua și soarele - elemente heraldice

prezente pe stema Moldovei, situate în jurul capului de bour.

7. Petre Stolnicul - așa se numea Alexandru Lăpușneanu I înaintea urcării sale pe tronul Moldovei.

8. Ducipal - așa se numea Bucifal în tradiția populară, calul regelui Macedoniei, Alexandru cel Mare (356--323 î.Ch)

9. Paros - insulă aparținând arhipelagului Cicladelor din Marea Egee, cucerită în 1533 de otomani.

10. Carol Quintul sau Carol al V-lea, care a trăit între 1500-1558 și a fost rege al Spaniei și împărat al Germaniei.

11. Mănăstirea Slatina - ctitorie a lui Alexandru Lăpușneanu, domn al Moldovei între anii 1552-1561 și 1564-1568, a cărei sfințire a avut loc la 27 septembrie 1559.

12. Samos - insulă din Marea Egee. leagăn al culturii ionice, cucerită de otomani în 1550.

13. Bercul Olimpiul - Heracle Olimpianul sau Heracles Amphitryoninul - fiu al lui Zeus și al Alcmenei; erou din mitologia elenă, simbol al forței care slujește spre binele omenirii; în mitologia romană apare sub numele de Hercules.

14. Ioan Sigismund de Zâpolyay - a domnit în Transilvania între 1556--1571 și a fost nepot al regelui Poloniei Ioan Sigismund August.

15. Cic (Csik) - ținutul Ciuc din Transilvania, unde s-a dat o luptă a moldovenilor conduși de Lăpușneanu în anul 1553, în ziua sfântului apostol Matei.

16. Referire la cuvintele preotului troian Laocoon - „mă tem de greci chiar când aduc daruri", cuvinte adresate troienilor care introduseseră în cetate calul de lemn cât un munte, în al cărui pânțec au fost ascunși ostași greci care au cucerit astfel cetatea (Virgiliu - Eneida).

17. Cavalerii negri - corp renumit al cavaleriei grele din oștirea imperială a lui Carol Quintul.

18. Renty, Valenciennes, Hesdin, Therouanne - localități din partea de nord a Franței în care au avut loc mari bătălii la mijlocul secolului al XVI-iea între oștirile lui Carol Quintul și ale lui Francisc I și Henrich al II-lea, regi ai Franței.

19. Se referă probabil la Giinter al XII-iea de Schwarzburg, conte, comandant din armata împăratului Carol Quintul și protector al lui Despot Vodă.

20. Cavaler, probabil, al Ordinului „Lâna de aur”, cea mai înaltă decorație spaniolă în evul mediu.

21. Grenada - oraș în partea de sud a Spaniei, în regiunea Andaluzia.

22. Boabdil sau Abu Abdalah, cel din urmă rege maur al Emiratului Grenada, învins și alungat de oștile regelui Aragonului și Castiliei, Ferdinand al V-lea (1468-1516).

23. Alhambra - reședința regilor mauri ai Emiratului Grenada, palat renumit pentru arhitectura și grădinile lui.

24. Vega - câmpie străbătută de râuri și fluvii în Spania Meridională.

25. Filip al II-iea (1527-1598) - rege al Spaniei și al Țărilor de Jos, fiu al lui Carol Quintul.

26. Ferdinand I (1503-1564) - rege al Ungariei și Boemiei și împărat al Sfântului Imperiu Roman de Apus.

27. Paul al IV-iea - papă între anii 1555-1559.

28. Francisc I (1494-1547) - rege al Franței, întemeietorul vestitului College de France (1529), mecena al artelor și al tiparului.

29. Gaspar Peucer (1525-1602) - savant și profesor umanist german.

30. Creată de Despot Heraclidul a fost condusă de

Johann Sommer.

31. Heraclid Despot, părintele patriei, răzbnătorul și apărătorul libertății, text gravat pe moneda mare de argint și cea mică de aur, amândouă bătute în timpul domniei lui Despot Vodă.

32. Mircea al II-iea (Ciobanul) - domn al Țării Românești între anii 1546--1554 și 1558-1559.

33. Agamemnon - rege al Micenei și Argosului, conducătorul războinicilor ahei care au luptat în războiul Troiei.

34. În evul mediu țărani - șerbi, iobagi - trăiau în sate aparținând stăpânirii (Domnitorului, boierilor sau mănăstirilor) și nu aveau voie să părăsească satele în care locuiau; de aici expresia sărac lipit pământului.

35. Soliman al III-iea, magnificul, sultan al Imperiului Otoman între anii 1520--1566.

36. Sabia turcească, topuzul, steagul verde al profetului Mahomed - alemul sau tuiul și calul împărătesc erau insignele domnești conferite de sultanul otomanilor vasalilor lui, din țările subjugate.

37. Mahomed - fondatorul doctrinei islamismului, autorul Coranului, reformator religios arab care a trăit între anii 570--632.

VASILE ALECSANDRI - *DESPOT VODĂ*

REFERINȚE CRITICE

selecție

«Când Alecsandri ajungea, în 1840, la conducerea Teatrului National Iași, dramaturgia autohtonă se ana, în pofida unor meritorii încercări, într-un stadiu de început. Constatând penuria de piese originale, sufocate, câte erau, de concurenta multor tălmăciri, el se însărcinează să creeze anume un repertoriu de piese românești. Demersul său e, mai întâi, de ordin cultural. Dramaturgul practică, mărturisit și cu tot dinadinsul, o artă cu tendință morală, dar și de imediată eficiență politică, contribuind și el la înfierbântarea spiritelor, în preajma revoluției de la 1848. Epoca e colorată de contraste iar scriitorul, care e un satiric indulgent și șugubăț, o fixează într-o amplă panoramă comică, unde se amestecă și se înfruntă moravuri și năravuri pitorești, tipuri și personaje originale, un amalgam de patimi, vechi și noi; și de figuri curioase, dintre acelea ce răsar și se înmultesc într-o perioadă de adânci frământări și prefaceri sociale. Șarja nu e distrugătoare, mai curând benignă, în general instructivă[...]

În cea de a doua perioadă de creație (începând de prin 1878-1879) cu Alecsandri se petrece o metamorfoză. Scriitorul sprintar și nonșalant, cu vervă ușoară și șăgalnică, intră într-o epocă nouă, aceea a literaturii grave, cum o numește el însuși. Acum creația lui e mai profundă, ea se maturizează evident atât sub raportul ideatic, cât și al compoziției și mijloacelor de expresie. Un aer meditativ, cu adieri nostalgice, ia locul minei senine și voioase. Ambițiile au crescut și scriitorul, fidel preocupărilor pașoptiste pentru istoria națională, își pune în gând să construiască o trilogie istorică având ca protagoniști pe Jolde, Lăpușanu și Despot. Singura dusă la bun sfârșit Despot Vodă (jucată în 1879), tutelată de V. Hugo (Ruy Blas), dar asimilând și o experiență autohtonă (Răzvan și Vidra de B.P. Hasdeu). Apreciată mull de Eminescu,

drama, care nu se tine foarte strict de adevărul istoric, e o compunere fastuoasă, spectaculoasă, întrebun~ând cu larghețe rețete de melodramă, ca și verificate procedee romantice, de efect (travestiri, situații-limită, lovituri de teatru, tirade - despre soartă, cu ale ei căderi și înălțări, despre glorie și deșertăciunea ei). E o mixtură, nu întotdeauna izbutită, de comic și de tragic (figura stranie a nebunului Ciubăr Vodă, suprasolicitat de visuri de mărire, pentru a deveni către sfârșit un călugăr fanatic și răzbunător). Despot este un aventurier mânat <le ambiția încoronării. care pierde nu datorită unui destin potrivnic, ci fiindcă, în patima lui pentru putere. încalcă legile și tradițiile pământene și, prin abuzuri, își îndepărtează încrederea celor din jur, dar mai cu seamă a poporului.»

(Dictionarul literaturii române de la origini până la 1900, Editura Academici R.S.R., București 1979, pp.19-20)

«Ca în dramele romantice ale lui Hugo în Despot vodă se întâlnesc peripeții stranii, travestiri, salvări miraculoase; un antidot puternic pune pe aventurier în afară de pericol. Monologuri solemne și tirade lirice se țin lanț. Scenele tari și momentele patetice, tragicul și comicul, vanitatea și sublimul se înscriu într-o construcție de aspect melodramatic. Mișcarea exterioară, de un decorativ frapant, nu mai lasă timp pentru aprofundarea dezbaterilor suOetești. Nici vorbă, personalitatea lui Despot concentrează interesul pe toată întinderea operei; personaje ca Ana, Carmina și Ciubăr Vodă, inventate pc de-a-ntregul, sunt destinate a-i confrunta reacțiile, relevând pe rând: ipocrizia, ambiția, perspicacitatea. S-a demonstrat că imaginea lui Moțoc nu corespunde realității. În tiradele patriotice ale lui Tomșa au fost recunoscute atitudini și sentimente caracteristice militanților moldoveni dinainte de Unire. Cu toată culoarea istorică discutabilă și caracterul forțat al lui Despot, piesa lui Alecsandri cucerește. Cursivitatea elegantă a versurilor atestă progresul dramaturgului, în momentul în care Caragiale se pregătea pentru debut.»

(C. Ciopraga - prcfa(;l la volumul V. Alecsandri - Teatru. Ediție îngrijită de G. Pie11escu, Editura Tineretului, col. Lyccum, București,

«Despot e victima unui conflict de civilizații; el cade fiindcă, în necunoașterea coordonatelor istorice, s-a încumetat să înfrunte datinile țării sale adoptive, încercând să le substituie alte instituții, conforme idealurilor sale. Evoluția sa între două femei, Ana, fiica vomicului Moțoc, și Carmina, soția lui Laski, nu e determinantă în prăbușirea lui; indeciziile sale sentimentale pot pune în mișcare „fisele” dramatice, dar nu legile destinului istoric. Despot Vodă e zdrobit de rânduielile străvechi ale țării, atât de categoric, încât Alecsandri nu s-a sfiit să facă dintr-un nebun - ce e drept, vindecăt, Ciubăr Vodă, purtătorul de cuvânt al fatalității, de ordine tradițională.»

(Șerban Cioculescu - Istoria literaturii române moderne (în colaborare). Ediția didactică și pedagogică, București, 1971, p.96)

« ... în rezumat, legenda istorică a lui Despot Vodă merită fără îndoială toate laudele ce se pot acorda unei opere de înaltă poezie, căreia însuși drept-prețuitorul ei autor i-a dat denumirea cea mai potrivită pentru o compozițiune în care studiul caracterelor istorice, cercetarea intimă a inimei omenești, și apoi încă avântul liric al vorbirii sunt întrunite cu cea mai măiestră armonie.

Ca aqiuone întetită a dramei, negreșit că în alte literaturi vom găsi opere atrăgătoare, dar, în limba noastră, trebuie să recunoaștem că nici sub acest raport Despot Vodă nu-și are încă seamănul.»

(A.I. Odobescu - Scrieri literare și istorice, voi. II, Editura Socec, București, 1887, pp.536-537)

«Scrierea pieselor artistice începe de la 1879 cu Despot Voică, reprezentat la 30 martie pe scena teatrului din București. Îmbrăcată în versuri de o rară frumusețe la Alecsandri chiar, într-o limbă curgătoare și dăuioasă ca o doină, ducând fărâme de aur în undele-i limpezi, legenda curiosului domn al Moldovei a fost primită cu entuziasm fără de seamă, care și-a aflat răsunetul mai în toate criticile, critici de pe acea vreme, mai roditoare în adjective decât în idei. Putinii care au fost de altă părere au strigat în pustie ... »

«Citind în cronica lui Ureche interpolarea amănunțită făcută de Simion Dascălul, după relatarea lui Alessandro Gua~nini, Alecsandri compune drama romantică Despot Vodă (1879). Indemnul venea, indirect, și din partea mai tânărului Hasdeu, care dăduse, în Răzvan și Vidra, cealaltă capodoperă românească a genului. Modelele - Victor Hugo în primul rând - sunt vizibile și de astă dată, însă, ca de obicei, dramaturgul plantează energic opera în terenul autohton. Despot este *un aventurier ambițios, însetat de putere. Inteligent și diplomat, bun orator, curajos în fapte și frumos la chip, levantinul care cutreierase Apusul se slujește de toate mijloacele care îi stau la îndemână pentru atingerea țelului său. Castelanului Laski îi promite, în schimbul oștilor de ajutor pentru ocuparea tronului Moldovei, bogății din pradă; pe soția acestuia, Carmina, o seduce cu ideea de-a o face doamnă a țării; pe boierul lacom de averi, Moțoc, cu postul de prim sfetnic; pe fiica acestuia, Ana, cu o probă de curaj ieșită din comun (sărind de pe zidul cetății pe un cal slobod și neînvățat, pe care nu putea încăleca nimeni), pe doamna Ruxandra cu închipuite înrudiri nobile; pe nebunul Ciubăr. în fine, cu himera coroanei. Chiar de vicleanul Lăpușneanu știe să scape luând antidot împotriva otrăvirii ce bănuiește că i s-a dat să bea, ori - urmărit fiind de trimișii acestuia - înscenând propria-i moarte, pe catafalc. Despotul gândește, sau numai promite, reforme. Vrea să înființeze o academie la Cotnari, visează apoi o Moldovă puternică și independentă, capabilă a se împotrivi imperiului turcesc spre a scutura jugul. Inerția locală este însă de neînfrânt. „Țara”, în frunte cu boierul Tomșa, vede în pribeag un spoliator și un papistaș ce trebuie suprimat prin moarte, după obiceiul pământului. Documentele arătau că Despot a murit lovit de buzduganul Tomșii. Abil, dramaturgul cruță pe capul boierimii de omucidere și pune pe nebunul și fanaticul Ciubăr - personaj scos din legendă - să înjunghie pe uzurpatorul venetic. Eroul cade astfel ca sub puterea unui implacabil destin. Apa trece, pietrele rămân, glăsuiește proverbul, și drama pare a-1 ilustra. Aventurierii vin și se duc, așa cum comentează.împasibili, resoneurii piesei, cu nume simbolice, Limbă-Dulce și Jumătate, numai poporul este veșnic statornic.»*

«Drama istorică romantică s-a desăvârșit tot prin contri~uția lui Vasile Alecsandri. La un deceniu după reprezentarea piesei RAZVAN și VIDRA, el a dăruit scenei românești „legenda istorică” în cinci acte Despot V odă (1879), iar în anii imediat următori, alte două piese în versuri: Fântâna Blanduziei (1884) și Ovidiu (1885). Eroul celei dintâi este personajul real, consemnat de cronicile secolului al XVII-iea, aventurier grec, ridicat de jos, ce se pretinde urmaș al despoților bizantini și care ajunge domnitor al Moldovei. Dimensiunea lui umană este într-adevăr tulburătoare, prin ideile și planurile pe care le proiecteze amețitor și generos, unele neputând părea altfel decât utopice. Rezistența și ascensiunea eroului lui amintesc întrucâtva pe aceea a lui Ruy Blas. Într-adevăr, excelenta dramă a lui Alecsandri e în ansamblu hugoliană. Conflictul rămâne însă caracteristic național și constă în ciocnirea dintre un venetic, altminteri personaj cu însușiri sufletești remarcabile, și tradițiile, credințele autohtone. Despot, a cărui personalitate e într-adevăr tulburătoare, obține coroana voievodală datorită intrigilor abile pe care le pune la cale farmecul său personal. Dar planurile care-l însuflețesc, oricât de amețitoare și generoase, nu pot depăși condiția timpului și locului, eroarea fundamentală constând în disprețul față de nevoile țării, ale cărei resurse eroul le secătuiește pentru realizarea visurilor lui, ceea ce nu poate apărea decât ca utopie și extravagantă. Autorul opune lui Despot echilibrul moral și bunul simț popular. Drama nu ocolește artificiiile teatrului romantic - tra^ vestitul, simularea morții etc. -_dar totul cu mult meșteșug dramatic.»

(George Ivașcu - Istoria literaturii române, voi. I, Editura științifică, București, 1969,p.480)

« ... Despot Vodă se nutrește din teatrul lui Victor Hugo, cu toate acestea drama lui Alecsandri e originală și dacă e vorba despre o înrâurire ea e din partea, mai degrabă, a piesei lui Hasdeu Răzvan și Vidra pe care Alecsandri o numea în deriziune «dramul» deși aceea deschide seria dramelor istorice române [...] Se conturează de la început conflictul fundamental și tradițional din teatrul istoric românesc, care este nu între indivizi, ci între ambiția voievodului pe de o parte și rezistența tradiției și a corpurilor constituite pe de alta. Vechiului cor din tragedia elină îi ia locul aci țărănimea, factor de împotrivire și

totdeauna spectator impasibil al agitației eroului în spiritul unei absolute religii a deșertăciunii. De aceea eroii inteligenți și ai inițiativei fac în acest teatru o figură mizerabilă și antipatică în chiar intenția autorului, criteriul faptelor fiind bunul simț, obiceiul pământului, în genare deci idei moderatoare [...] Exponenții tradiției sunt în Despot Vodă Jumătate și Limbă-Dulce, comentatori cu bun humor ai evenimentelor, care însă nu judecă faptele eroice ci numai din punct de vedere politic [...]

Instinctul artistic al dramaturgului a știut să lase eroului libertatea de a se proiecta. Despot e un aventurier ambițios, pornit de jos, dar inteligent, cult, mare seducător de oameni și nu prin satanism romantic ci prin valoarea și generozitatea planurilor sale [...] Aventurierul câștigă numaidecât pe toți. Cuvintele lui înalță spiritele, seducțiile

încântă pe femei, iar Doamna Ruxandra și fata lui Motoc, Ana, sunt amețite. Despot le captează pe rînd cu mijloace felurite. Doamnei îi face daruri și omagii cu care soția acelui ursuz Lăpușneanu nu este obișnuită, Anei îi dă ~n spectacol de viteză, sărind pe un cal sălbatic peste zidul curții [„.] Indrăzneala lui Despot e răsplătită de noroc și de altfel aventurierul are o înșușire mai mare decît toate celelalte și anume încrederea în destin: „Despot:„. Ş-apoi •• ceva îmi spune cu-o tainică șoptire/ Că moartea respectează pe omul cu menire.” Despot Vodă devine tragedia nu prea adîncă însă bine studiată a omului de acțiune din afară în luptă cu un factor puternic și impenetrabil, cu obiceiul țării.»

(G. Călinescu - L'istoria literaturii române de la origini până în
piw.ent., Fundația regală pentru
literatură și artă. 1941.pp.281-282)

«Prețuila de oameni înzestrați și rafinați ca Al. Odobescu, G. Călinescu, Șerban Cioculescu etc. drama Despot Vodă este, <lupă Răzvan și Vidra a lui Hasdeu, din 1867, cronologic și nu axiologic, cea mai importantă dramă romantică a repertoriului nostru, urmate, la începutul veacului de Vlaicu Vodă a lui Al. Davila (1902) și de trilogia lui Delavrancea (1909-1910), care întregesc familia drama ^ turgiei naționale de inspirație istorică. Prin această piesă, creația dramatică a lui Alecsandri intră în faza cea mai înaltă, cel puțin în intenția autorului. El renunță la genul comic, năzuind să dea piese „de anvergură națională”, bazal, desigur, pe

experiența câștigată și pe accentuarea sentimentului de responsabilitate față de literatura română. Este perioada în care scrie, după Despot Vodă, Fântâna Blanduziei și Ovidiu, cele din urmă după ce, în 1880, tipărise Sânziana și Pepelea, „fee e națională”, rezistentă și azi, din care au pornit piesele de inspirație folclorică ale veacului nostru, scrise de D. Anghel - șt.o. Iosif (Legenda funigieilor), Zaharia Bârsan, N. Iorga și, mai ales, Victor Eftimiu.»

(Prefața lui Pompilu Mareea l:!
featru de V. Alecsandri. Editura
Ion Creangă, col. Biblioteca școlarului,
București, 1984. p. 19)

«La noi, Hasdeu dăduse în 1867 Răzvan și Vidra, Bolintineanu - cu facilitatea lui mai multe drame naționale, printre care un Alexandru Lăpușneanu (1868) și chiar un Despot Vodă (1868).

Încă din 1843, în acel avântat „Discurs pentru deschiderea cursului de istorie națională”, schițând ca un program pentru literatura viitoare, Kogălniceanu semnalase: „Moartea vrednică de un principe a lui Despot Eraclidul” ...

Acum se decide Alecsandri a aborda genul ispititor al dramei în versuri.

Prin noiembrie 1878 se gândea la o trilogie: Jolde, Lăpușneanu și Despot, „epoca lui Lăpușneanu fiind atât de dramatică și de caracteristică.” [...]

Uimitoarea aventură a lui Despot, complicata ridicare a lui la tronul Moldovei, urmată curând de o cădere așa de tragică, era povestită cu toate multiplele, ciudatele ei amănunte în cronica lui Nicolae Costin. Poetul simplificând prea bogatul material ce-i oferea cronica și încercând a reconstitui sufletul eroului, creează o dramă plină de contraste. Construită astfel după formula dramei istorice a lui V. Hugo, piesa lui Alecsandri aspiră încă, tocmai ca și modelele sale, să dea nu numai desfășurarea unei voințe în jurul unui conflict cu oamenii, cu destinul, dar și un larg și colorat tablou al epocii. Versurile ce-i serveau de vestmânt dădeau o înaltă ținută literară dramei.

Poetul lucrează intens la piesă în iama 1878-1879; la 11 aprilie 1879, sfârșită de mult, drama era gata de a fi

reprezentată și e citită lui Ion Ghica, într-una din vizitele acestuia la Mircești. Ion Ghica (din 1877 director al teatrului) decide a o pune în studiu.

Întâia reprezentație la Teatrul Național din București a lui Despot Vodă, în seara de 30 septembrie 1879, a fost o adevărată sărbătoare pentru literatura noastră dramatică.»

(Elena Rădulescu-Pogoneanu - Vaeata lui
Aleksandri, Editura Scrisul
românesc, Craiova. 1940, pp.
296-297)

ALT E REFERINȚE CRITICE (selecție)

În volume:

- A.I. Odobescu - *Vasile Alecsandri: legende* nouă - Ostașii noștri - *Despot* Vodă - în *Scrieri Literare și istorice ale lui ...*, voi. II, Edilura Librăria Socec SC Comp. 1886, p. 513-544;
- N. Iorga - *Istoria Literaturii românești în veacul al XIX-ilea, de la 1821 înainte, în legătură cu dezvoltarea culturală a nemului*, voi. III. Edilura Lipografiei „Neamul românesc”, Vălenii de Munle, 1909;
- Teodor I. Burada - *Istoria teatrului în Moldova*, Iași, 1915;
- Charles Drouhel - *Vasile Alecsandri și scriitorii francezi*, Edilura Cullura națională, col. Biblioleca universitară, București, 1924;
- E. Lovinescu - *Critice* (Critică impresionistă - V. Alecsandri, Al. Odobescu, B.P. Hasdeu, Al. Davila, Caragiale, Barbu Delavrancea ele.), Editura Ancora, voi. III, 1927;
- G. Ibrăileanu - *Spiritul critic în cultura românească (un junimist patruzecioptist - Vasile Alecsandri)* Ediția a III-a, Edilura Viata românească, Iași;
- Al. Piru - „*Teatrul lui V. Alecsandri*”, prefază la volumul V. Alecsandri - Chirita în Iași sau Două fete ș-o neneacă, Editura pentru Literatură, col. Biblioleca pentru Loți nr. I 04;
- G. Călinescu - *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Fundatia Regală pentru literatură și artă, București, 1941;
- Elena Rădulescu-Pogoneanu - *Vieța lui Alecsandri*, Edilura Scrisul românesc, Craiova, 1940;
- G. Călinescu - *Vasile Alecsandri*, Editura Lineretului, 1965;

G.C. Nicolescu - *Viața lui Alecsandri*, Editura pentru Literatură, București, 1962; ed. a li-a, revăzută, 1965.

În publicații periodice:

G. Varnav-Liteance - *Sarcinile teatrale ale lui Alecsandri*, cercetare critică, în „Convorbiri literare”, nr. 18, 1876, pp. 382-395;

G. Adamescu - *Sarcinile lui V. Alecsandri*, în „Convorbiri literare”, 1930, pp. 928-950;

George Gr. Bengescu - *Vasile Alecsandri. Studii istorice, literare și bibliografice asupra vieții și operelor sale*, în „Convorbiri literare”, 1886 (pp. 150-169); 1887 (pp. 841-869; 951-977; 1033-1044), 1888 (pp. 27-29);

Scarlat Lahovary - *Autoportretul lui V. Alecsandri*, în „Convorbiri literare”, 1919, pp. 444-447;

G. Bogdan-Duică - *Vasile Alecsandri, admiratori și detractori*, în „Analele Academiei Române”, 1926;

Al. Iordan - *Cannen Sylva, V. Alecsandri și Felibrii*, în „Mi~carea”, nr. 898, 1934;

Al. Lupeanu-Melin - *Note istorice din viața lui Alecsandri*, în „Unirea”, nr. 28, 1933;

Aristarc (G. Călinescu) - *V. Alecsandri și limba engleză*, în „Na~iunea”, nr. 484; 1947;

Aristarc - *V. Alecsandri la Stambul*, în „Na~iunea”, nr. 506, 1947.

ALEXANDRU DA VILA

(1821-1890)

TABEL CRONOLOGIC BIOBIBLIOGRAFIC

1862 - La 12 februarie s-a născut Alexandru, fiu al generalului doctor Carol Davila, creatorul învățământului medical în România, mama sa, Anca, fiind nepoată a lui Dinicu Go[^]lescu, rudă, de asemenea, cu familiile Grant și C.A. Rosetti.

- Crescut într-o atmosferă deosebită, Alexandru îi cunoaște, pe când era elev, pe Dimitrie Bolintineanu și Vasile Alecsandri, pe pictorul Nicolae Grigorescu.

1871-1874- După ce termină cursurile școlii comunale din Golești și pe acelea ale școlii luterane din București, Alexandru este înscris la institutul condus de istoricul V .A. Urechia. Este perioada în care ia contact cu istoria neamului nostru, vi[^]zionează spectacolele de la Teatrul Național din București, manifestând interes și dragoste pentru dramaturgia româ[^]nească.

- La sfârșitul anului 1874 își continuă studiile la Liceul St. Louis din Paris.

1874-1879 - la contact cu creația dramatică a lui Shakespeare, îl cunoaște și îl prețuiește pe poetul francez Paul Verlaine, o cunoaște pe marea actriță Sarah Bernard, participă la întrunirile tinerilor români care studiază la Paris; preocupat de cunoașterea istoriei poporului nostru citește letopisețele publicate de Mihail Kogălniceanu.

1879-1884 - Se întoarce în țară și lucrează în cadrul Ministerului de Externe; îndeplinește misiuni diplomatice la Roma și

Bruxelles.

1884 - Moare tatăl său, Carol Davila. Alexandru se retrage din diplomatie, ocupând funcții publice în domeniul culturii, dedicându-se activității legate de viața teatrală românească, criticii teatrale și muzicale, dezbătând cu competență probleme specifice ale acestora.

1885-1900 - Debutază ca poet în „Revista literară”, condusă de poetul Alexandru Macedonski, în această perioadă apărându-i în „Convorbiri literare” și „Scena” poezii care câștigă treptat în valoare fără să depășească mediocritatea.

- La 5 decembrie 1885, Alexandru se căsătorește cu Ortansa Keminger de Lippa.

Cronicile dramatice și muzicale, publicate de-a lungul sfârșitului de secol în „Epoca”, „Literatură și artă română”, în „L'indépendance roumaine” îl recomandă pe autor ca pe un mentor al mișcării teatrale și muzicale românești, ele constituind contribuții de valoare la dezvoltarea mișcării noastre teatrale.

În 1888 este numit subprefect de Tulcea, în același an divorțează de Ortansa Keminger.

1900 - Scribe farsa *le cotilion*.

1901 - Citește în casa lui Ulpiu Hodoș drama Vlăicu-vodă, aceasta fiind recomandată de Al. Sihleanu pentru a intra în repertoriul Teatrului Național din București.

1902 - Apare, în volum, drama istorică în versuri Vlăicu-vodă, care în același an, la 12 februarie, este reprezentată pe scena Teatrului Național. La realizarea acestei creații a trudit încă din 1888. Din distribuție au făcut parte, printre alții, C.I. Nottara, A.N. Demetriad, Zaharia Bârsan, Agata Bârsescu, V. Maximilian.

- În același an este publicată, în „Sămănătorul” nr. 38 *Balada* strămoșilor.

1905-1908 - Alexandru Davila este numit director al Teatrului Național din București, funcție pe care o deține până în 1908. Sub directoratul său cea mai importantă instituție de spectacol din țara noastră parcurge o perioadă de înflorire, atât în ceea ce privește îmbunătățirea vieții actorilor, cât și orientarea spre promovarea marilor

valori ale dramaturgiei românești și universale; printre scriitorii ale căror piese au fost reprezentate îi amintim pe V. Alecsandri, B.P. Hasdeu, I.L. Caragiale, Plaut, Moliere, Shakespeare.

1909 - Al. Davila înființează „Compania dramatică Davila”, prima încercare de teatru susținută materialicește de stat și apreciată de marile personalități ale vremii, având printre societaliile săi pe marii actori de mai târziu: Toni Bulandra și Lucia Sturdza-Bulandra, Marioara Voiculescu, Niculescu^{Buzău}, Ion Manolescu, Roland Bulfiniski, Gh. Storin.

- Prima stagiune se inaugurează la 12 septembrie cu instantaneul *Începem* de I.L. Caragiale și cu *Stane de piatră* de H. Sudermann.
- La 2 septembrie participă ca membru fondator la constituirea Societății Scriitorilor Români.

1910 - Al. Davila face parte din colectivul de redacție al revistei „Țara nouă” condusă de istoricul Al. Xenopol și de fratele acestuia, Nicolae Xenopol.

1911 - Apare, la București, revista „Rampa” condusă de N .D. Cocea, la care, alături de Al. Davila, colaborează Liviu Rebreanu, Al. Macedonski, Emil Isac, Gala Galaction, Tudor Arghezi, Ion Minulescu și alții.

Continuă seria spectacolelor susținute de Compania Davila reprezentând creații ale dramaturgiei universale.

1912 - Compania Davila își încetează activitatea, mulți dintre actorii acesteia trecând la Teatrul Național din București.

- Arc loc la Teatrul Național premiera piesei *Cocoșul negru* de Victor Eftimiș.
- Alexandru Davila este rechemat la conducerea Direcției generale a teatrelor, la 18 octombrie, continuând cu sârguință, ajutat de marii actori ai teatrului, activitatea de dezvoltare și îndrumare a micării teatrale românești.

1914 - Înființează „Cercul bibliofil” care-și propune tipărirea capodoperelor literaturii în ediții de lux.

- La 28 iunie asasinarea arhiducelui Franz Ferdinand la Sarajevo declanșează criza care a culminat cu izbucnirea

primului război mondial.

- 1915 - Alexandru Davila, la începutul lunii aprilie, cade victimă a unei încercări de asasinat, în urma căreia va rămâne paralizat până la sfârșitul vieții sale.
- 1917 - Apare sceneta *Duda și Mura*; Al Davila colaborează la revista „Scena” unde publică *Scrisori* către *actorul X*.
- 1918 - Apar povestirile în versuri intitulate *Vorbe de* clacă, având ca tematică viața teatrală, fiind reproduse mai târziu într-unul din volumele cărții *Din torsul zilelor*.
- 1921 - Apare ediția a III-a a dramei Vlaicu-vodă la Editura Socec, căreia până în 1929 i se mai adaugă încă două ediii apărute la aceeași editură.
- 1923 - Traduce în românește piesa *Ulcica* spartă de Heinrich von Kleist; publică articole în revista „Cultura națională”.
- 1925 - Scribe articolul *Alfabetul românesc*, pe care-l trimite lui Ovid Densusianu, acesta apreciindu-l ca o contribuție meritorie „la fixarea unor norme de scriere” în limba română.
- 1928 - Apare primul volum al culegerii de articole, amintiri de familie, de valoare documentară și literară, intitulată *Din torsul zilelor*; la 26 noiembrie apare, la Institutul de arte grafice Oltenia, al doilea volum al acestei culegeri.
- 1929 - La 19 iunie Al. Davila este distins cu premiul național pentru literatură, în același an apărând a V -a ediție a dramei Vlaicu-vodă, la Editura Cartea românească.
- La 19 octombrie 1929, Alexandru Davila se stinge din viață, ducând cu el așa cum sublinia Ion Marin Sadoveanu, în discursul său funerar, „un capitol din istoria teatrului românesc în devenire”.
  - Este înmormântat în cavoul familiei din Cimitirul militar din București.

EDIȚII **POSTUME**

Vlaicu-vodă - dramă în cinci acte în versuri, ediția a VI-a, București, 1938;

Opere complete. Din torsul zilelor, voi. 1-111 - Editura Oltenia (f.a.);

Vlaicu-vodă - dramă în cinci acte în versuri. Ediție îngrijită de D.D. Panaitescu, cu o prefață de Simion Alterescu. Editura de stat pentru literatură și artă, col. Biblioteca pentru toți, București, 1956;

Vlaicu-vodă - dramă în cinci acte în versuri. Ediție îngrijită și prefață de Tiberiu Avramescu. Volumul cuprinde și cronici, articole, amintiri. Editura de stat pentru literatură și artă, col. Biblioteca pentru toți nr. 19, București, 1960;

Vlaicu-vodă - dramă istorică. Ediție îngrijită, prefață și note de Nicolae Sorin. Editura tineretului, Biblioteca școlarului, București, 1965;

Vlaicu-vodă - dramă istorică în cinci acte în versuri. Text îngrijit de Georgeta Rădulescu-Dulgheru, postfață de Marian Popa. Editura Minerva, seria Arcade, București, 1971. Reeditare în 1973;

Vlaicu-vodă - Antologie de dramaturgie românească. Ediție, prefață și note de Constantin Măciucă. Editura Ion Creangă, col. Biblioteca școlarului, 2 voi., București, 1973;

Correspondență inedită - Ediție îngrijită de Marin Bădescu. Editura Dacia, col. Testimonia, Cluj, 1973;

Vlaicu-vodă - dramă istorică. Antologie, tabel cronologic și bibliografie de O.O. Panaitescu. Editura Albatros, col. Lyceum, București, 1974;

Vlaicu-vodă și **alte scrieri despre teatru** - Prefață de Marian Popa. Antologie, tabel cronologic și bibliografie de O.O. Panaitescu. Editura Albatros, col. Lyceum, București, 1975.

AL.DAVILA

VLAICU-VODA

Dramă în 5 acte, în versuri

MAMĂ

Care, mai presus de toate
Datina străbună proslăvind-o,
Ne-ai sădit în suflete credința
Întru reînvierea neamului.

Acest rod al învățământului tău îl
închin

POMENIRII TALE

PERSONAGIILE

Vlaicu-vodă
Rumân Grue,
credinciosul lui
Mircea Basarab, nepotul
domnului
Costea Mușat
Banul Miked
Spătarul *Dragomir*
Groza Moldoveanu
Preacuviosul Nicodim
Pala /italianul
Baronul Kality
Vlad Dobceanu/
Manea
Aldea Algiu
Român Herescu
Murgu

Pârcălabul *cur{ii*
Solul sârbesc
Moș *Neagu*
Un căușe/
Întâiul boier
Al doilea boier
Al treilea boier
Întâiul moșnean
Al doilea moșnean
Un boier bătrân
Clara-doamna, mama vitregă a
lui vodă și mama bună a domniței
Anca
Domnița *Anca*, fiica doamnei
Clara și soră, despre tată, cu vodă
Sanda
Un copil de casă

Boieri - ostași - moșneni etc.

Aciunea se petrece pe la 1370, la Curtea de Argeș.

ACTUL I

(*Teatrul* reprezintă o poiană muntoasă și sălbatică de unde se vede valea Argeșului. La mijloc, spre fund, tulpina scorburoasă a unui vechi stejar trăsnit. La dreapta o stâncă mare, concavă. Bușteni, buturugi etc. E o seară luminoasă.
lumina lunii bate în mijlocul poienii.)

SCENA I

Pala, moș Neagu

(Scena rămâne câțm goală; apoi apare, din stânga, moș Neagu cătând cu luare-aminte. El face semn în culisă de se arată și Pala. Ei înaintează în scenă și se asigură că sunt singuri.)

MOȘ NEAGU: Am ajuns, jupâne Pala.

PALA: Drace! locu-i fioros.

Ca de vrăji.

MOȘ NEAGU: Sau vrajbe. Iată și stejarul scorburos.

PALA: De minune.

MOȘ NEAGU: Dar, jupâne, ierte-mi-se o-ntrebare:

Ce pândești aci?

PALA: Habar n-am.

MOȘ NEAGU: Ba nu, zău?

PALA: He! mi se pare

că te joci de-a hămișliul!

MOȘ NEAGU: Hămișliu, eu? N-am nici gând.

Ce să aflu de la tine ce nu știu de mult?

PALA: De când?

MOȘ NEAGU: De când casc la curte ochii. Decât să mă
râzi,
mai
bine

Te-ai încrede și m-ai crede.

PALA: Ce să cred?

MOȘ NEAGU: Ce se cuvine,

Vino ... Ia privește-o vale, despre târg.

PALA: Ei? ce e?

MOȘ NEAGU: Vezi

Două umbre, așa strânse una de-alta, dă să crezi C-ar
fi numai una?

PALA: Și-apoi?

MOȘ NEAGU: Dar sunt două: e domnița

Anca și cu Mircea-domnul.

PALA: Ce spui?

MOȘ NEAGU: Amândoi din vița Basarabilor.

PALA: Prea bine. Dar ce cată? MOȘ NEAGU: Se iubesc.
PALA: Ce? Nepotul cu mătușa? MOȘ NEAGU: Ce e drept că se-nrudesce.

PALA: și apoi?

MOȘ NEAGU: Păi ... ei sunt ținta.

PALA: Care țintă?

MOȘ NEAGU: Vezi, jupâne,
că ei vin încoa, chiar unde stai la pândă?

PALA (*pricepând*): Mă rumâne,
Or ești hămișliu ca vulpea, sau grozav ești de nătâng!
He! ce-i pasă doamnei Clara că doi bieți copii se
strâng, Noaptea, -n brațe!

MOȘ NEAGU (*după gândire*): Oh! atuncea, știu pe cine ...

PALA: Zău? Pe cine?

MOȘ NEAGU (*îngrijorat*): Pe boieri...

PALA (*nepăsător*): O fi.

MOȘ NEAGU: Stăpâne, oh! atunci amar de tine!
Pentru dânșii ești vrăjmașul, veneticul, un lătin; Că, deși
de mult în țară, ai rămas ce ești: străin. Ești străin, jupâne
Pala. Mii de patimi asmuțite Stau la pândă, te-nconjoară;
și boierii au cuțite Ce ucid, deși sub haină tu porți zale
de oțel, - Za subțire de Milano, împletită mărunțel. - Pază
bună-n așa vremuri pentru omul doamnei Clara,
Care, -n ciuda ohridimei, catolicizează țara.

PALA: Moșule, tu ții cu dânșii!

MOȘ NEAGU: Eu! Că doară nu-s român!

Sunt maghiar, ca Clara-doamna. Și-apoi, tu-mi
ești bun stăpân.

Dar îți zic: fă ochii-n patru; de boieri să-ți fie teamă: E-
n primejdie iscoada când e taina mai de seamă. Am
aflat și eu destule despre cei ce-aștepți aci.

PALA: Ce?

MOȘ NEAGU: He! multe! Tu ești mândru că te vei
învrednici să spui, mâine, Clarei-doamnii ce-au făcut aci
boierii; Mândră e și Clara-doamna, azi - când frânele
puterii Par pe mâini a-i fi lăsate de nevrednicul voivod-;
Mândră și papistășimea că se-nfuge prin norod; și e mândrul
Kaliany - ce-și închipuie, nerodul, că el toate le-nstrunează,
sfatul, doamna și voivodul - Toți-îs mândri, toți-îs falnici. Vodă

singure smerit. Dar smerenia-ie umbră, ce de pizmă l-a ferit. El mereu în ea se-afundă și, cucernic, pururi tace; Dar din umbră și tăcere vodă face și desface, Îi ajunge - ca să țină toate-n mâna sa de fier - Să-l priceapă Rumân Grue - Grue, ce nu-i nici boier - Ce cutreieră domnia și, pe-ascuns, orânduiește Ce, pe-ascuns, gândește vodă, și, pe-ascuns, îi poruncește.

și, de-s frâne și zăbale între voi - voi toți și el l-a lui frâna; iar a voastră, doar zăbaua de oțel. - Astfel se rostesc bătrânii din adâncul cugetării; Însă voi nu le dați seamă și tociți răbdarea țării și-a lui vodă.

PALA: Taci, moșnege. Vlad, cucernicul voivod, Este domn fără domnie și voivod fără norod. N-are oaste, n-are curte, abia streji - o mângâiere Ca să-și dea măcar cu gândul c-are-o umbră de putere. - Despărțit, prin Clara-doamna, de nebunii ce l-au pus să se lupte cu crăimea și biserica de-Apus, - și, deși cu vitejie cucerise Făgărașul, și, deși arsese Alba, drept răsplată că vrăjmașul Îi prinsese robi suroră și cumnat, pe Strașimir, Totuși - de când oropsit e vei-spătarul Dragomir - Vlaicu, ca-ntr-un vis, pierdut-a judecata lui săracă; și, de-i domn, e că se-ndură doamna, buna lui dădacă. El nu e nimic. Iar Grue - crede-mă, că bine știu - Îl jălește ca pe-o babă văduvă de timpuriu; și, de umblă prin domnie, asta numai ca să-i spună De-i belșug sau sărăcie, or de-i vremea rea sau bună.

MOȘ NEAGU: Fie! Dar boierii mișcă; s-ar putea să nu mai vrea Să-i frământa sub călcâie, pururi, o muiere rea. De-I târăști prin bătătură, vorba ceea, rupi zăblăul, Închisorile sunt pline și-ntr-o zi ...

PALA: Avem călăul!

Du-te-acum. Fii fără grijă: mi-am pus zaua de oțel. Și-apoi, scorbura e mare și m-oi face mititel.

(Moș Neagu îl ajută să *intre în* scorbură.)

MOȘ NEAGU: Dumnezeu să te păzească.

PALA: Aud șoapte ... Haide, du-te.

(Moș Neagu iese repede prin dreapta. Pala ascultă

puțin, *apoi*!)

Ce-o fi? Ura sau iubirea?

(*Mai* ascultă, cătând *spre stânga*.)

E iubirea ... trece iute.

(*Se ascunde în* scorbura.)

SCENA II

Pa I a. ascuns. Mircea, A¹¹ ca, îmbrățișați, venind din stânga, urmați de Sa¹¹ da .

ANCA: Prea ne depărtăm de curte, azi ... Ce crâng
întunecat. Parcă nici-un om pe-aicea de cu veacuri
n-a călcat. Un covor de mușchi se-ntinde sub picioare.
Simți?

Ai
crede Că tărâmul ăsta rece raza soarelui nu-l vede ...
Mi-e răcoare.

MIRCEA: Stă-mi aproape, mai aproape, draga mea, Inima-
mi să te-nfășoare cu iubirea ce e-n ea.
Cât de dulce mi-ești când tremuri și te strângi de
mine, când Ți se mlădie de pieptu-mi trupușorul tău
plăpând. Anco, mâna ta mă arde, deși-i rece ... De ce
oare?

N-o lua, nu: ci pe buze, și, deschisă ca o floare, Pune-
mi-o; tu, să mă farmeci cu parfumul ei, și, eu, C-un
sărut pe veci într-însa, să-mi aștern tot dorul meu.
Apoi, tu să-l pui la sânu-ți inima să ți-o pătrună. Adă
mâna, ad-o.

ANCA: Du-mă mai la lună. - Ce de frunză!
Însă nici o vietate. Uite, singură să fiu, Mi se pare
că, de frică, aş muri-naşa pustiu.
Dar cu tine mi-e pustiul plin de farmec, nu mi-e
teamă De nimica și de nimeni ...

MIRCEA: Adă mâna. ANCA: Că te cheamă.

Mircea Basarab, că-n tine e mai cald și mai vioi,
Decât în toți Basarabii, sângele ce curge-n noi.

MIRCEA: Fie. Dar la ce mi-s bune sânge, neam, străbuni și

nume
?

Nu. Iubirea ta mi-e totul, Anca mea, pe-această lume, Uite, astăzi chiar, boierii, cu moș Costea-n capul lor, Vreau să țină, nu știu unde, o-ntrunire, un sobor, Ca să facă, nu știu care, vitejie boierească. Meargă ei. La ce mi-e slava? Anca mea să mă iubească! și de mi s-ar da domnia - dac-aceasta s-ar putea! - Eu m-aș lepăda de dânsa ca să fiu cu Anca mea.

ANCA: Dacă s-ar putea? Ce vorbă? ... Dacă s-ar putea?

Cum oare?

Strămoșeasca noastră casă nu e casă domnitoare?

MIRCEA (nestăpânindu-și *ciuda*, lămurește):

Eu, nepot mezin, domnia n-o s-o am. .. Dar am ce dai, Ce nu poate da coroana cu tot mândrul său alai, Am iubirea ta, iubirea! Adă mâna.

ANCA: Stai ... îndată ...

Dar, în lipsă de domnie, poți ajunge ban ... MIRCEA:

Vreodată ...

Adă mâna ta.

ANCA: și banule cât un voivod.

MIRCEA: Nu știu.

Vino să ședem alături, ca la sânu-mi să te țiiu.

ANCA (*mergând spre un buștean, La dreapta*):

Ba, nu este tot atâta, căci pe ban îl stăpânește Vodă, pe când peste vodă numai Dumnezeu domnește.

MIRCEA (așezându-se *pe buștean, cu Anca*):

Eu sunt dar cât e și vodă de stăpân în tronul său, Căci domnit îs doar de tine și te am de Dumnezeu. ANCA: Oh! prea mult!

MIRCEA: Nu, nu! Sunt robul lănțuit de-a ta voință, Bunul plac al tău în via~ă fi-va singura-mi credință. Precum chipul tău icoana către care-oi închina Orce rudă pân' ce ceasul adormirii va suna.

ANCA: Mirele meu!

MIRCEA: Vai! nu încă! Nu, nu-ți sunt pe față mire! Ce va zice doamna Clara de gingașa-ne iubire? Când de mine pomenește, spune că nu-s încă bun Nici de cușma bărbătească, nici de numele străbun. și de ce? că fug de

curte, că-n ogoi mă joc de-a hoina și că-n loc de liturghie pui să mi se cânte doina. Ei! și-apoi? Dar în războaie, la Vidin, la Făgăraș, Când era mai cruntă lupta, fost-am coadă sau frunțaș?

ANCA: Ba erai în fruntea oastei. Flamura basarabească Tu, se zice, c-ai înfipt-o-n Alba Iulia crăiască.

MIRCEA: Da! și unchiul meu, pe-atuncea, mă iubea, pe când acum E pornit asupra-mi. Anco, mă-ndoiesc de vodă.

ANCA: Cum?

MIRCEA: Cine știe ce nădejde pune el pe alba-ți frunte? Pentru ce-nfrățire nouă mâna ta i-ar fi o punte? ~e menire îți vor ție, inimă care iubești, Imbinările sucite ale râvnelor domnești? Dac-ar vrea să te mărite cu-altul! ...

ANCA: Năluciri nebune:

și, de-altminteri, tu știi bine că nicicând nu m-aș supune. MIRCEA: Te-ai împotrivi?

ANCA: Oh! Mirceo, te-ndoiești!

MIRCEA: Iertare-ți cer!

M-aș putea-ndoi, vreodată, de luceafărul din cer!
De-adierile pădurii, de blândețea lunii line,
și de soare, și de ziuă, și de noapte ... nu de tine!
Adămâna ta.

(Anca i-o dă, el o sărută lung. O tăcere.)

ANCA: Ascultă. Frate-meu, orcum, e bun.

El nu vrea nefericirea soră-si. Ce zici? să-i spun. Tot. Da?

MIRCEA *(cu obrazul în mâna ei)*: Da.

ANCA: O să priceapă că nu-i vorba de-o iubire Trecătoare, ci adâncă. Că nu-ncape-mpotrivire. Da?

MIRCEA *(ca mai sus)*: Da.

ANCA: La-nceput va zice nu; dar îl voi dezmierda.

Dulce, dulce, de va zice mai la urmă și el da. Da?

MIRCEA *(aidom~1)*: Da.

ANCA: și la urma urmei vei vedea că și coroana Poate da iubirea, dânsa care-fi va fi dat pe Ana. Da?

MIRCEA *(tot așa)*: Da.

ANCA: Mirceo, dar mai spune câte-o vorbă.

MIRCEA: Cum să spun?

Mi-ai pus mâna peste gură ca să tac ... și mă supun.
ANCA: Dragul meu!

(Se aruncă la sânul lui. Amândoi rămân îmhrășiși, ca în
exta:....)

SCENA III

A cei a și, Sa 11 da, care de la începutul scenei ține laturile
și acum l'i11e repede din stânga.

SANDA: Se-aude zgomot... Vine lume dinspre vale.

ANCA (tresărind): Doamne, ce să fie?

MIRCEA (oprind-o): Nimeni. Oameni care-și văd de cale,
Stai la sânul meu.

ANCA: Dar dacă vin aci?

MIRCEA: Eh! Ca și noi.

Se iubesc și trag la codru, cum făcurăm amândoi.
Vino.

SANDA: Ba nu, doamne Mirceo. Cei de vin au alte
gânduri; Toți bărbați cu arme lucii. M-am uitat cum
rânduri- rânduri

Au ieșit din târg prin toate părțile, ca pe furiș;

Apoi o luară-ncoace ca să între-n tufăriș.

Sunt aproape-acum.

(În timpul acesta Mircea s-a sculat de pe buștean, finând pe
Anca, s-a încredințat că spada îi e alături, și a ascultat.)

ANCA: Mi-e frică! ...

MIRCEA (zâmbind): Cum? Ți-e frică lângă mine? ANCA
(asemenea): Iartă-mă.

SANDA (arătând la fund spre dreapta): Pe-aici desișule cât
de stufos. MIRCEA: Prea bine,

Să ne-adăpostim într-însul.

(Către Anca:)

Ca-ntr-un cuib ne-om pituli și-astă mantă largă tainic
pe-amândoi ne va-nveli, și nimic nu vom mai
spune. Nu?

ANCA: Nu. MIRCEA: și puțin mai tare

De te-oi strânge, nu vei zice nu? ANCA: Nu.

MIRCEA: Dar o sărutare ...

(Anca face semn. cu un :âmbet, că ba da. Dispar prillfre stânci, pe unde a ieșit Sanda.)

PALA (scoate binișor trupul din scorbură și se încredințează că e singur): Uf! mi-ajunge! (Se aud pași)

Vin boierii,,. voi avea ce asculta.

(El reillfră în scorbură. Încep a sosi, câte trei-patru, din dreapta și din stânga, boieri, homogi, căușei, moșneni, ostași de tot soiul. cari se recunosc, își dau mâna și formează grupuri în planul al doilea. În î11tâiul plan se înaintează apoi, din dreapta. Nicodim cu Groza, iar din stânga, Costea Mușat cu Vlad etc.)

SCENA IV

Pa I a, ascuns, G ro za M o I d o v e a 11 u I, Cos te a
M u ș a t, I g u m e 11 u I N i c o d i m, V I a d D o b c e a 11 u I,
Ma 11 ea, Ba I d ovin, Rum â 11 He re s cu, A I d e a
A I g i u, Murgu, Căușe I u I, boieri, hot11ogi, moșneni,
ostași etc.

COSTEA MUȘAT: Bun venit, boieri și oameni.

(Către Nicodim:)

Mă închin, sfinția-ta.

Dar cu noi nu văd pe domnul Mircea.

GROZA: N-avusesem vreme

să-i spun locul întâlnirii, și când trimisei să-l cheme, Adineaurea, plecase. Dar ne-ajunge, la un sfat, să vii tu, jupâne Costeo, capul neamului Mușat.

(Aprobare din partea tuturor.)

COSTEA (către Groza): Muștumes, jupâne Grozo,

(Către cei/a/fi:)

Voi căta dar a vă spune

Pentru ce norodul vostru potrivit-am să se-adune Azi, aci, și-n taină. - Gândul, cerul nu-l va cerceta, căci cu noi e, Nicodime, sfânt igumen, rasa ta. Mai întâi, blagoslovește.

(Toți se-nchină sub blagoslovirea lui Nicodim, apoi Costea unnează, către Grow:)

De-acum, spune, Grozo frate.

GROZA (după o tăcere): Suferințele Moldovei ce să vi le mai arate Glasul nostru! Lațcu-vodă, un mișel, un renegat, Către Ludovic și către papa Urban s-a legat să se-nchine lor, crăimei cu domnia și norodul, Iar papimei cu credința. Dar boierii și sinodul, Credincioși în legea sfântă și-n Ohrida ^{III} - împărtășiți,

Răzvrătindu-se, vai! fură biruiți, măcelăriți.

- Doamne, Dumnezeuul nostru, câte suflete curate Către tine-atunci zburat-au de pe ruguri!

COSTEA (*strângându-i mâna*): Grozo frate! GROZA: Eu scăpai. Pribeag prin lume, fără pâine, fără rost,

La căminurile voastre am aflat un adăpost. Pentru țara mea, Moldova, pentru legea creștinească, Mi-ați întins, cu-nea frăția, mâna voastră românească. Dar și-aci, la obârșia neamului, ca și la noi, și-a lătit papistășimea necuratul ei puhoi. Vlaicu-vodă, care-n vremuri, harnic, priceput, cucernic, Către datina străbună, către Domnu-atotputernic, A oblăduit moșia pentru slava ei și-a lui, Azi, e robul doamnei Clara, prin urmare-al craiului. Ea domnește; și printr-însa-n țara voastră românească, Au ajuns, de-o parte, craiul, de-alta, papa, să domnească.

COSTEA: Da, așa e, da: la toamnă, patru ani s-or împlini

De când Vlad, voivodul nostru, a-ncetat a mai domni... Ah! nu pot uita ce iute s-a-nvârtit a soartei roată: Vodă Vlad ducea războiu-n Transilvania sculată; Pretutindeni erea țara curățată de vrăjmaș;

Hațegu-1 ținea spătarul, Vlad era la Făgăraș, Iar voivodul Nicolae, frate-său, cu-o mică oaste, Urmărea pe Mikloshertzeg în Ardeal cu spada-n coaste ...

Ce s-a petrecut atuncea nu se știe. VLAD: Ba știu eu:

O trădare. TOȚI: Da, așa e. COSTEA (către *Vlad*): E-ndrăzneț cuvântul tău!

Căci trădarea n-a fost, chipu, prin nimica dovedită ...

VLAD: Oh! nedovedită încă poate-o fi, dare vădită:

Doamna Clara, prin poruncă grabnică, chemă-napoi Toate

III Oraș din sudul Serbiei, pe marginea lacului Ohrida. În veacul al XIV-iea era reședința patriarhului ortodox și, prin unnare, centrul religiei ortodoxe (*n.a.*).

cetele - aproape - ce-n Ardeal erau cu noi;
Și, cum starea oștii noastre o știa, f"ară-ndoială, Mikloș,
chiar în acea noapte, peste noi dădu năvală. Tabăra ne
fu cuprinsă și voivodul omorât!

Doamna, cum află, crăimii se-nchină numaidecât! și, ca
vodă să nu poată pacea să nu i-o-ntărească, Se grăbi s-așeze-n Argeș
sol și oaste ungurească. TOȚI: Da, așa e.

VLAD: Toate-acestea, mi se pare, se numesc
O trădare.

NICODIM: Da, trădare. Însă eu învinuiesc
De trădare și pe vodă, nu numai pe doamna Clara, Căci
cu voia lui trădarea de trei ani închină țara. Maștera e
vinovată că crăimei ne-a-nchinat; Îngăduitorul vodă,
însă, e mai vinovat: Prin tăcerea-i, ne-njosește.

ALDEA: și, când plânge biata țară,
El se zice că, cu Grue, *strânge-n cula-i*, o comoară.

BALDOVIN: Iar noi suntem prada doamnei.

VLAD: Casele ne sunt pustii
și boierii drepti la cuget umplu beciuri și chilii...

MURGU (*întrerupând*): Pe când solul Kaliany, îmbrăcat cu-
a sa solie, Până-n sfatul țării poartă ungureasca-i fudulie.

VLAD: Ah! ne-ajunge! TOȚI: Da, ne-ajunge!

NICODIM: Trebuie cu toții-aci
să jurăm în roiul țării trântorii a-i nimici. Mai întâi, pe
vodă Vlaicu să-l dăm jos.

COSTEA: Oh! nu, părinte!

A ne răscula cu arme, chiar și pentru cele sfinte, Ar fi
să lovim domnia, ar fi mâna să ne-o dăm Cu vrăjmașul
din afară; și, cu dânsul, să surpăm Tot un lucru sfânt,
coroana, scaunul, altarul țării, Cula-n care stă de
veghe sufletul neatârării. Pas lui vodă! Nu pot crede
că un om așa vânjos să se schimbe-așa de iute și să cadă-
așa de jos! Nu se poate: se preface. Tace, rabdă, dar
pândește și așteaptă - cu credință - ceasul tainic ce sosește.
Ca să-și numere părtașii, Vlad, adânc și nepătruns, Vrea
să vadă cine-i prinde gândul, pentru toți ascuns! Iacă
ce zărește-o vodă judecata mea.

NICODIM: Oh! mie

Mi se pare că te-nșală vechea ta prietenie Pentru
dânsul. Dar, să zicem. - Ce rămâne de făcut?

GROZA: Lucrul e ușor: pe față, noi să-i facem cunoscut C-ați
îmbrățișat cu toții cererea Moldovei mele; Pentru datină
și lege că trăim; și, pentru ele, că vom ști, la trebuință,
ridica, și voi și noi, Steag de răzvrătire-n țară și,-n afară, de
război. Pricepându-vă pornirea, vodă Vlad o să-nțeleagă, Că-
ntre voi și doamna Clara, ceasul a sosit s-aleagă: Sau
avem aceleași râvne, și vom fi părtașii lui, Ori, de nu, el
e vrăjmașul datinii și-al neamului.

NICODIM: Dacă Vlade cum l-arată cele spuse-aci de tine
Grozo, cererea Moldovei o va-ntâmpina cu bine.

GROZA: Da, sunt sigur. Și fiindcă cugetul ne e curat, că e
ceasul ca să rupem taina ce ne-a-nfășurat, Că voim ca
steagul nostru sfânt să fâlfâie la soare, Că,-n sfârșit, e
timp ca râvna paloșul să ne-o măsoare Să jurăm aci
credință, boieri, căpitani, norod, Celui ce-au ales
Moldovei și oștirilor voivod.

COSTEA: Un flăcău iubit de vodă și,-n moșie, cu renume:
Domnul Mircea.

VOCI: Domnul Mircea?

VLAD: Mircea? NICODIM: Mircea?

COSTEA: El anume. ALDEA: E viteaz. MANEA: E blând.

CĂUȘELUL: E darnic.

MURGU: E frumos. VLAD: E drept.

ÎNTÂIUL MOȘNEAN: E bun

Cu rumânii.

RUMÂN HERESCU: Nu se face apă sângele străbun.

BALDOVIN: E deștept.

VLAD: E suflet mare, care zilnic se mărește.

AL 2-LEA MOȘNEAN: Salcia de ani se surpă, iar stejarul se-
ntărește.

GROZA: Să jurăm lui Mircea-vodă ascultare!

TOȚI: O jurăm!

Ura! Ura!

COSTEA (după *ce i-a potolit cu gestul*): Dragi prieteni,
noi, de-acum, să ne-nturnăm În oraș. Umblați cu grijă; nu
purcedeți în grămadă; Căutați, pe cât se poate, nimenea să

nu vă vadă! ...

VLAD (*întrerupând*): Fii pe pace.

COSTEA (către *Nicodim*): Sfinte preot, dă-ne alduirea ta.

(Toți *se* descoperă și *se închilli*.)

NICODIM (după *ce* îi binecuvântează): Domnule cu voi!

COSTEA (către *cei din* scenă): Să mergem.

(*Ei încep a ieși prin diferite părți, grupuri-grupuri. Gro~a.*

mai la unnă, iese, după Costea și Nicodim. prin stânga.

Manea și Vlad ies, prin dreapta, unnafi și precedați de alții.)

MANEA (către *Vlad*, ieșind *la dreapta*): Vere, cine se-aștepta
Ieri, când Mircea bătea haina și gonea cu noi
ogoiul, C-astă-seară va fi vodă?

VLAD (ieșind): Așa, vere.

MURGU (către *Groza*, ieșind, *la stânga*): De-acum roiul
Are matcă.

GROZA (ieșind): Și din matcă am ieșit.

(*Scena se golește cu încetul. O tăcere, Deodată, un căușel/
trecând pe lângă stejarul trăsnet, zărește pe Pala. ascuns în
scorbură.*)

CĂUȘELUL (zărind *pe Pala*): Ho!. .. Cine-i? ... Stai.

VOCI: Ce e? Cum?

CĂUȘELUL (*apucând pe Pala*): leși din tulpină, diavole, c-
aci te
tai!

(*Se luptă cu Pala. care 1 •rea să fugă. Alții îi 1 •i11 în ajutor.*)

GROZA (*întumându-se repede*): Ce-i acolo?

CĂUȘELUL (*dinfwui*): Un om care se-ascundea într-o
tulpină Scorburoasă.

GROZA: O iscoadă!

CĂUȘELUL: Chiar!

(*Sce11a s-a umplut repede di11 11ou. Î11 fu11d, mai mulți oame11i
au scos pe Pala din scorbură și-/ înconjoară.*)

COSTEA: Scoateți-l la lumină.

(*Cei din fund se umesc, târând în sce11ă pe Pala care se
zbuciumă.*)

ÎNTÂIUL MOȘNEAN (*din acel grup*): Ține-l bine!
CĂUȘELUL (*ținând pe Pala de coate*): Stai cuminte, drace,
că te ...

AL 2-LEA MOȘNEAN: Să nu dea
Dosul!

CUȘELUL (*îngenunchind pe Pala sub lună*): Aș!

(Toți *se apropie* să-l privească.)

GROZA: E Pala!

COSTEA: Pala? Doamna Clara ne pânde! NICODIM:
Da.

VLAD: Suntem trădați!

GROZA: Se poate. Să vedem. Pala, răspunde:
Ai venit aci trimis de doamna Clara?

PALA (*îngenuncheat*): Da.

GROZA: De unde
știa locul de-ntrunire?

PALA: Nu mi-a spus.

GROZA: Ah! spune drept.

E primejdie de moarte dacă minți!

PALA: Nu mint.

GROZA: Aștept.

PALA: Mi-a zis să m-ascund aicea, într-acel stejar
anume;

și s-ascult.

GROZA: Și-apoi? Urmează.

PALA: C-o să vină multă lume.

GROZA: Cine?

PALA: N-a spus.

GROZA: Minți!

PALA: N-a spus-o! Măjur! ...

GROZA: Fie. Dar știa.

PALA: Nu știa! Mă jur pe mama! GROZA (*îmbucurat de
răspuns, dar insistând*): Nu? ... Nu! ... PALA: Nici nu-
nchipuia.

GROZA: Bine!

(*la semnul lui Groza, boierii se trag la stânga și formează
un grup. Ei se chibzuiesc. Toți îl aprobă, afară de Costea
Mușat, care se înfioară. În timpul acesta, ceilalți formează*

alt grup mai la dreapta, cu Pala în mijlocul lui. O tăcere.)

PALA (către căușe/ul *care-l ține*): Lasă-mă ... de ce mă strângi așa? ... mă doare mâna.

ÎNTÂIUL MOȘNEAN: E iscoada unguroaicei, măre! AL 2-LEA MOȘNEAN: Ne pândeă bătrâna.

CĂUȘELUL: Bine că ne căzu-n gheare. ÎNTÂIUL

MOȘNEAN: De noi bine, de el rău, că ne știe taina.

AL 2-LEA MOȘNEAN: Cine știe multe ...

ÎNTÂIUL MOȘNEAN: Așa zău!

GROZA (*înaintând în mijloc*): Ascultați-mă CU toții, căci primejdia e mare și ne-atinge deopotrivă. Deopotrivă, prin unnare, Se cuvine să ne lege sfatul ce vom Jine-aci, Am jurat vrăjmașii legii nemilos a-i nimici; Am jurat pe vodă Mircea la Suceava că-l vom duce; Am jurat c-aceste brațe ridica-vor sfânta cruce, - Sfântul prapure-al Ohridei dușmănit de papistași - Și că blânda-i umbră fi-va umbra morții pe vrăjmași. Ah! cumplite sunt acestea! Sângeros e jurământul Ce dă toate biruinței; biruitului, monnântul! Zis fu însă ... Vorba noastră vântul n-apucă s-o ia, și dușmanul cel mai crâncen, doamna, calea ne-o tăia! Dar iscoada-i, de-astă dată, însuși cerul ne-a predat-o, Taina noastră, pân-acum, doamna Clara n-a aflat-o, - Chiar aci v-o spuse însuși acest om nesocotit - Măine însă, chiar de mâine ...

PALA (*aparte*): Singur eu m-am osândit!

GROZA: Spuneți voi, de-acum, ce soartă va avea dușmanul vostru.

VOCI: Moartea! Moartea! PALA: Doamne sfinte!

COSTEA: Nu! pe Dumnezeuul nostru, Buni prieteni, nu-l ucideți. E o vină, vă zic eu, și o vină în cântarul veșniciei trage greu. Nu se cade ca-n menirea ce croit-o-ne-am senină să ne fie spada roasă de-a păcatului rugină. Piază rea e ca războiul drept și sfânt, ce l-am jurat, să-

I începem cu vărsarea sângelui nevinovat. Ascultați-mă
pe mine, bătrânețea mea pătrunde Viitorul. ..

GROZA: Dar el, mâine .. .

COSTEA: să-l închidem .. .

VLAD: Ce fel? Unde?

COSTEA: În vreo temniță, departe. GROZA: Mai departe
e-n pământ.

NICODIM: Pentru taine, cea mai bună temniță e un
mormânt. COSTEA: Nu-l ucideți! ...

VLAD: Pe noi, mâine, ne cruța-vor papistașii?

COSTEA: Un copil! ...

GROZA: Ele vrăjmașul; nu se caută vrăjmașii
După vârstă.

COSTEA: Vai! de milă! ...

VOCI: Moarte! Moarte!

COSTEA: Inimi crunte,

Pata sângelui acesta să nu cadă pe-a mea frunte!

GROZA și VOCI: Moarte! Moarte!

*(Mai mulți se năpustesc. Împreună cu Groza, spre grupul lui Pala
și scot pumnalele. Costea, încolțit jurat de Nicodim și de
câștigul boieri. stau la stânga.)*

PALA (sfâșietor): Stați! O vorbă! Numai una!

*(Năvălitorii se opresc în îndoială. Pala, târându-se pe
genunchi.)*

Voi, bărbați,

Nu se poate să ucideți un copil! Nu vă-ndurați,

Nu-i așa? Voi doar la luptă scoateți paloșul! ..

(Căușe/ul ridică brațul. Pala îi îmbrățișează genunchii.)

Stai!

GROZA (pășind): Haide!

PALA (îmbrățișând genunchii lui Groza): Nu lovi! să fac o
cruce mai întâi ... O, Doamne! Vai de Mine! Ce să zic ...

*(Groza face un gest. Pala, zvârcolindu-se, se întoarce în jurul
lui Groza.)*

Nu încă! Nu, nu! E păcat să mor ... Sunt un biet copil!
Oh! milă! milă!

(și *Groza* și *tofi privitorii* par înduioșați și-și *întorc* fețele.)

GROZA (hotărându-se, *se întoarce* .\pre *Pala*): Haide!

(*Dar Pala, care îl obsen•ă, sare* deodată *în picioare, îl*
îmbrânțește și aleargă spre dreapta, scoțând spada și
sperghia.)

PALA (sărind *în picioare*): Ajutor! Ajutor!

GROZA (*îmbrâncit*): Oh! ... Ah! năpârcă! VLAD: Taie-i
drumul!

CĂUȘELUL: Sai la spate! ALDEA: Nu lăsa!

(Toți *se reped, cu paloșele în mână. Pala, neavând pe unde să*
iasă, se sprijinește de o stâncă mare și dă față cu agresorii,
cari îl atacă viu. Luptă.)

COSTEA (*din stânga*): Oh! Ce rușine!... GROZA (*din*
dreapta): Dă-i!

VLAD (*tot în dreapta*): Lovește! BALDOVIN (*tot în*
dreapta): Cum se bate! CĂUȘELUL (*tot în dreapta*): Zău, e
dracul!

COSTEA (*în stânga*): „ .Zece oameni pe-un copil!

GROZA (*atacând*): Dare vrăjit,

Ori că poartă zale!

CĂUȘELUL (căutâ1ul să lovească): Fierul, când am dat, a
scârțâit.

(*E un scurt răgaz: agresorii pândesc.*)

PALA (strigă): Doamne Mirceo! Doamne Mirceo!. .. ajutor!

GROZA (*în dreapta*): Ce-a zis, pe cine
Cheamă? Mircea? ...

(Toți *se opresc.* mirați.)

PALA (*din ră.\puteri*): Doamne Mirceo! ...

VOCEA LUI MIRCEA (*de la dreapta, apropiindu-se*): Nu
te lăsa! Țin'te
bine!

(Uimiți, *agresorii lui Pala stau locului. Mircea apare în dosul*
stâncii, cu spada în mână. Agresorii fug înspre grupul din

stânga.)

SCENA V

Aceiași, *Mircea*

MIRCEA: Ah! tâlharilor! COSTEA: E Mircea!

CĂUȘELUL: Domnul Mircea!

(Toți *se dau înapoi*, adăpostindu-se *în* umbră.)

MIRCEA (pășind *sub* lună): Da, sunt eu,
Mircea Basarab! ... V-ajunge?

PALA (căzând *în genunchi lui Mircea* și sărutându-i *mâna*):
Doamne!

COSTEA (*aparte*): Bune Dumnezeu!

MIRCEA (către *Pala*): Ești rănit? PALA: Nu, nu ... dar
moartea, ce-a trecut așa d-aproape,

Mi-a lăsat un frig în suflet și o ceață pe pleoape.

MIRCEA: Biet copil! ... Dar nu te teme, sunt cu tine.

(Către ceilalți, *care se ascund de el*.)

Ah! tâlhari!

Ucigași prea mici la suflet pentru drumurile mari!

Hai! Scoateți-vă cuțitul, sprijiniți-vă din umăr, Năpustiți-vă! ... Ce
dracu, suntem numai doi la număr. COSTEA (pășind *la*
lumină): Fii slăvit, voivode Mirceo, care te-ai înduplecat
Să ferești ai tăi prieteni d-o rușine și-un păcat.

MIRCEA: Nu mă-nșel? Această voce? ... Nu se poate, amăgire!
El, Mușat, cu ucigașii de copii ... e peste fire ...

(Înaintează și-l prilește *de aproape*.)

Tu, cu acești tâlhari?

(Îi prilește *cu de-amănumul*, și-i recunoaște.)

O, Doamne! Dar ce văd nu pot să cred!

Cum? Drăgan, Algiu, vărul Vlad - nepotul lui Miked -

Tu, părinte Nicodime, sfânt igumen al Vodiței,

Baldovin, Român Herescu, Manea, Murgu, floarea
viței Boierești? ... Dar ce-nsemnează!

(Vede pe Groz.a. și pricepe ce lume e aci.)

Groza ... tu!. ..

GROZA: Măria-ta

Știi că-n întrunirea aceasta noi aveam a cerceta Cum să nimicim vrăjmașii ce robesc, într-o urzeală, Țara mea și ȧara voastră. Deci, aci, fără sfială Dezvelitu-ne-am tot gândul; când, deodată, la sfârșit, Am găsit într-o tulpină p-acest Pala pi tulit. De iscoada doamnei Clara taina ne era știută; Măine, o afla și dânsa ... Ce să fac? Văzui pierdută Cauza Moldovei mele, și, de-a pururi nimicit Scopul falnic pentru care fără tihnă am muncit. Atunci eu - eu singur însă fără altă chibzuire, Neținând de nimeni seamă, luând orce-nvinuire P-al meu suflet - judecat-am de prielnic un omor Ce erea spre mântuirea unei țări ș-unui popor.

MIRCEA: Ah! jupâne, e prea multă ură-n dorul tău de țară Dacă și nevinovatul e să poarte-a ei povară. Fii mai milostiv! - Prieteni, de mă credeți, vom uita Dopotrivă orce vină și necaz.

COSTEA (*închinându-se*): Măria-ta ...

MIRCEA (*întrerupându-l*): Ce? Mai auzii această-ntitulare.
Către cine

O roștiți?

COSTEA: Către măria-ta.

MIRCEA: Cum asta, către mine? COSTEA: Te-am ales aci cu toții ca-n războinicul izod

Spre Moldova, ei și nouă, doamne, să ne fii voievod.

MIRCEA: Eu!

COSTEA: și toți aci cu mine, vodă Mirceo, ți se-nchină.

MIRCEA: Eu, voievod! Voievodul vostru! ...

COSTEA: Da. GROZA: Pe fruntea ta senină

Mândră stemă a Moldovei sus și falnic va luci. MIRCEA (*aparte*): O coroană! ... Mie! ...

GROZA: Suntem toți ai tăi, și toți, aci,

Am jurat că te vom duce p-aste brațe la domnie.

MIRCEA (*aparte*): Domn!

GROZA: ... ca neamul să ni-l aperi de-a papimei dușmănie.

MIRCEA (*aparte*): Ah! la ce-ncercări grozave, Doamne, pui tu robii tăi! ...

Sau să pierd iubirea Anchii - ca dușman al mamei ei -
Sau coroana ... Vai, coroana! ... Nu mă ispiti,
Stăpâne! ... Anca! Anca! ... Oh! domnia ... slava țărilor
române!

Fiica ei! ... COSTEA: Stai la-ndoială, doamne?

MIRCEA: Oh! ce cereți voi ... NICODIM: Cerem să slujești
credința, stăpânindu-ne pe noi. MIRCEA (*aparte*): Domn!

GROZA: Isprava e ușoară, căci Moldova se frământă.

De la Argeș la Suceava răsună-va vorba sfântă
Ca un trăsnet! Într-o clipă, de poporul răsculat,
Săvârși-se-va războiul, fără luptă ... la palat.

MIRCEA (*aparte*): Anca mea! GROZA: Dar acea vorbă-
naripată și grozavă

Ce-ar redeștepta iubirea de moșie și de slavă, Dormitând
pe fund de inimi, cari zac sub jugul greu Ce alt glas o
poate spune, ce alt glas decât al tău? MIRCEA (*aparte*):
Domn! Eu, domn!

COSTEA: Primește! GROZA: Doamne! ..

MIRCEA: Ah! isprava e prea mare Pentru-un suflet așa
tânăr, ce pe lume-abia răsare și d-acum, abia, paharul vieții
a-nceput să-l bea ... Nu ... Moldova-i prea departe ... Nu
mă las de fara mea. GROZA: Oh! ...

NICODIM: Dar cauza Moldovei e chiar cauza credinței!

Când, acolo, păgânimea toarnă-n sufletul ființei Duhul rău ce
ofilește și răzbește un popor Mai cumplit ca ciuma neagră și
războiul arzător, Tot creștinul va s-alerge, s-o lovească, s-o
stârpească. Știi tu cum întinde papa peste vița omenească

Legea lui? Azi, într-o țară, vin călugări minoriți, Cari trec,
cerșind o pâine, blânzi, cucernici și smeriți; Dar, ca mâine,
sosesc alții, cari cumpără o șură: Trece-o lună, trece două, și ce-
auzi? c-o prefăcută Într-un schit de lemn, cu clopot, strane,
tâmplă și altar, Iar, de trece-un an, răsare, cu șant mare la
hotar, De sub șura de nuiete, o statornică clădire; Un castel de

zid de piatră sub obraz de mănăstire, Spadă lată sub o rasă, coif de fier sub un potcap, Cume Roma, cume papa, cuntreita-i mitră-n cap. Moștenirea lui sân Petru el întreagă-a moștenit-o: Cheia Raiului cu-o mână, cu-alta spada i-a primit-o, și, d-atunci, domnia lumii o cuprinde an cu an; El e patriarh și rege, e duhovnic și oștean: Ca duhovnic, preacucemic, el doar suflete culege; Dar, când a cules destule, papa se preschimbă-n rege; Blând și milostiv s-arată - d-așa rău nu te păzești - Și-ntr-o bună dimineată, ca-n Moldova, te trezești C-un pristav citind prostimii ce-l ascultă cu de-a sila: «Io Ladislas sin Bogdan, voivod și domn cu mila Lui Dumnezeu, de duhul de sus povățuit, Voind ca tot norodul să fie mântuit, Îi poruncesc să facă ca mine pocăință și-ntreg să-mbrățizeze catolica credință».

GROZA: Vai! așa e!

MIRCEA (*aparte*): Câtă slavă!

GROZA: Și vrăjmașul ce pe noi

Ne răzbește astăzi, mâine, mâine va lovi și-n voi.

(O tăcere. Toți așteaptă răspunsul lui Mircea, cufundat pe gânduri.)

COSTEA (*aparte*): Ce fel! I se dă domnia și rămâne la-ndoială?

NICODIM: Doamne Mirceo!

MIRCEA (*tresare*. - *Dureros*): Ah! prieteni!

COSTEA: Ce? Un viitor de fală

Ți se pune dinainte, ți s-așterne drum măreț Către scaun și coroană,,.

MIRCEA (*izburnind*): Pe ce preț! Oh! pe ce preț!

COSTEA: Cum?

(*Tofi se privesc uimiți, o tăcere.*)

COSTEA (pășind *spre el*): Nevrednic ești de slavă: slava nu se prețuiește.

MIRCEA (*aparte*): Oh!

TOȚI: Nu! Așa e!

COSTEA: Vino, Grozo!

GROZA (*aparte*): Vai! ursita nu voiește!

(*Boierii, plini de mânie, ies cu încetul după Costea, aruncând prii'iri disprețuitoare lui Mircea, care rămâne singur, ca un*

stâlp, în mijlocul scenei, cu Pala la picioarele lui.)

MIRCEA (*se uită în jurul său, se vede singur*): Ce! „. S-au dus? Oh!

GROZA (*care a rămas mai La urmă, se întoarce deodată*):

Doamne Mirceo, spune-mi mie, cel puțin, Pentru ce?
... De sunt cuvinte bune care te rețin, Spune-le.

MIRCEA (*în prada Luptei*): Nu pot!. „

GROZA: O vorbă.

MIRCEA: Nu!. „ Nu pot!

GROZA: Nu poți? „. Ei bine,
Zice-voi și eu ca Costea „.

MIRCEA (*aparte*): Vai!

GROZA: Ne-am pus nădejdea-o tine, Dar ne-am înșelat:
oricine nu-i făcut pentru-a domni.

MIRCEA: Grozo!

GROZA: Ceasul care trece nicicând nu va mai veni.

MIRCEA: Doamne, o-asculta!

GROZA (*iese repede după ceilalți. Mircea, singur, izbucnește*):

Oh! oh! oh! Viziune de mărire,

Ce mai poate fi pe lume dacă tu dispari!

PALA (*arătând pe Anca, care se ivește în dreapta*): Iubire!

(*Anca se aruncă în brațele lui Mircea, care o dezmiardă mașinal, cu sufletul aiurea. Cortina cade.*)

ACTUL II

(O poiată în cu ne. În fund. la stânga, ușă mare, dând în afară, pe o prispă largă cu parapet de piatră sculptată străi-eziu. La dreapta. tot în fund. un larg pridvor boltit și susținut de coloane sculptate, prin cari se i•ăd clopotnițele bisericii domnești și târgul. La stânga și la dreapta, uși dând î11 apanamentele domnului și ale doamnei. În scenă. două jețuri mari bogate. așezate la dreapta și la stânga.

Pe pereri. panoplii de arme; pe lespe:i col'Oare.)

SCENA I

Vodă, Banul Miked, Grue

(Vodă șade pe jețu/ din stânga. Banul Miked, în picioare în mijlocul scenei. Lângă ușa din stânga, Grue.)

VODĂ:

Da, da! te-nțeleg, Mikede. Vis mărețe să domnească Basarabii peste-ntregul neam de limbă românească! Vis măreț!„. Ah! vis!„. Dar Lațcu? Eh? ... Dar craiul Ludovic?

Ei se țin de mână, bane; și nu-i lucru de nimic să ne războim cu Lațcu când acesta poartă,-n teacă, Greul paloș al crăimei.

MIKED: Ba, măria-ta, nu. Iacă

Tocmai ce pe vodă Lațcu-1 dobori-va-n țara lui, căci voivodul e al țării, însă alt al nimănu;

Deci pe dânsa, pe virtutea-i, domnul neaoș se cuvine Scaunul să-l sprijinească, nu pe paloșe străine. Vodă Lațcu nu e numai un păgân ș-un renegat - Trădător al țării sale ș-al credinței apostat - E nevrednic; căci el mută a domniei obârșie, Strămoșeasca legătură dintre scaun și moșie.

Orice frunte-o coronală cată dar a-l vrăsmăși și minciuna
ce-l mai ține cu-al lui sânge-a năbuși. E un drept și-o
datorie.

VODĂ (prefăcut, după *ce a schimbat o privire cu Grue*):
Ah! că bine zici, Mikede !

Vezi, de-aceea-o al tău cuget orice bun român se-
ncrede; Eu, ca domn ce ții puterea de la țară, sunt
dator să lovesc în cine schimbă al puterii sfânt izvor.
Da, da, bane! Doamna Clara și baronul Kaliany Ne
vor da dreptate.

MIKED: Dânșii? Oh!

VODĂ: Cum? ... Ah! pricep! Sănnanii!

Ei nu văd, orbiți de țelul și de patimele lor, Nodul
înnodat de datini între scaun și popor; Și-și
închipuiesc c-ajunge greutatea unui paloș - De străin -
ca să despartă un popor de domnu-i neaoș! Nu-i așa?
Nu prins-am bine gândul tău?

MIKED (*dând greutate cuvintelor*): Măria-ta
Ne citești în suflet.

VODĂ (*serios și privind adânc pe Miked*):

Cartea sufletelor? ... De-i căta, Pentru-o foaie
luminoasă - cum ești tu, iubite bane, Câte altele
mânjite de-ale răului prihane;
Câte, sub viclene straturi de spoială, și-au ascuns Cine
știe ce păcate din trecutul nepătruns;
Câte, ca acele frunze ce se strâng de sunt atinse,
Ghemuiesc, în mii de cute, vechi dureri în veci
aprinse; Câte, vai! se șterg în viață de-al restriștei aprig
vânt - Cum se șterg de pașii gloatei slovele de pe-un
mormânt - Câte altele, sub scoarța ferecată bine-
ochise, Poartă - cât o lume-ntreagă, patimi, râvne,
doruri, vise.

(O tăcere; vodă cată *pe sub gene la Miked.*)

Ah! mi-e dor de surioară, de sănnanul meu cumnat:
Robi de-atâta timp, la Gomneh!

MIKED: Cred că vor sosi-o banat.

În curând.

VODĂ (*aruncând o privire de înțelegere către Grue*):

Ah!. .. Când?

MIKED: Vreo două zile, trei.

VODĂ: Vreo două zile,

Trei! ... Ce bună veste, bane!. .. Câte ceasuri negre mi le șterge, din durerea vieții, glasul tău!. .. Sosirea lor Va fi zi de sărbătoare pentru bunul meu popor. Vreau să-i fac lui Kaliany cinste mare, d-astă dată, Ca să mulțumesc crăimii că mi-e sora-napoiată ...

MIKED (*mirându-se și dumirindu-l*):

Solul n-are nici-o știre că ostaticii roboți
- Chezășia lui la Gomneh - sunt din Gomneh sloboziți. Și nu cred că veselia i-ar fi mare, azi, să știe C-a rămas chiar el ostatic fără nici o chezășie.

VODĂ (*ca mai sus și prefăcându-se că nu Îllfelege*): N-are știre? MIKED (*amintind un fapt știut*):

Trecând Oltul, s-a-necat un vătășel,
Dinadins pornit din Gomneh cu o carte către el.

VODĂ (*ca mai sus*):

Da, da, da! mi-aduc aminte ... Ce ciudată întâmplare!

MIKED (*zârnind ironic*): Întâmplare, da.

VODĂ: Desigur! Bietul om, fiind călare,

S-a crezut în ...

(*Schimbând cu Grue o prh'ire.*)

... nu știu cine, că se poate trece-n not,
Și s-a prăbușit, sărmanul, vai de el, cu cal cu tot.

(După 0 pauză:)

Bun român e Oltul, care pe străini îi dușmănește;
Oltul scade pentru-ai noștri, pentru dânșii, Oltul crește
și mai greu pot trece Oltul, spumegând în calea lor,
Decât Dunărea, ce valul și-l așterne tuturilor.

(Ușor, *ca și în* treacă:)

De la Dunăre ce veste?

MIKED: Că sosește o solie

De la kralul Simon Stareț, care cere de soție
Pe domnița Anca.

VODĂ (după *ce* iarăși *a schimbat o privire cu Grue*):

Bane, ce zici?

MIKED (*cu convingere*): Zic, măria-ta,

Că n-aș fi de mine vrednic de n-aș binecuvânta Duhul
plin de prevedere ce moșia ne-o păzește; Pe ostaticii
din Gomneh, pe sub mână-i dobândește; Și astfel, dezbrătat
de Ungur, împotriva-ia luat - Pe sub mână - sprijin
sigur de la noul aliat, Ca măria-ta să poată, mai voinic
decât vrăjmașul, Să păstreze cucerita țară nouă, Făgărașul.

VODĂ (câtând către *Grue* și *ironic*): Întâmplare! MIKED:

Fie mâna întâmplării, dacă vrei,

Însă țara pe-a ta mână săruta-va mâna ei.

(*Îi dă în genunchi și îi sărută mâna.*)

VODĂ (după *ce a zâmbit, bucuros, către Grue*): Nu: te-șeii,
Mikede. Nouă truda, însă slava Cerului blajin ce,
pururi, ne-a purtat și ne purta-va Pe noi, orbi și sluți,
pe drumul de prăpăstii mărginit, Spre sfârșitul cel de taină
pentru care ne-a venit. Aibi încredere-n ursita țării
tale. Iar, pe mine, Sfătuiește-mă, Mikede! ... Ce m-aș
face fără tine!

MIKED: Sfaturi? ... N-ai nevoie. Alta vrei să afli-n robul
tău: O credință mută, oarbă - ca de sfânt în Dumnezeu -
Întru noaptea de tăcere unde gânduri chibzuite
Urzesc țării viitorul după datini proslăvite.

Afl-o dar în al meu suflet, scrisă ca simbolul sfânt și
neștersă ... ca de gloată slovele de p-un mormânt. VODĂ
(stăpânindu-și *bucuria*): Da, da, tu te-ncrezi în mine.

Dar mă judeci prea destoinic

... Uite: Dragomir spătarul zice că sunt mai războinic
Decât el. Ciudată treabă: fiecare mă vedeți Dăruit cu-o
însușire ce voi singuri o aveți ... Vă-nșelați, și tu, și dânsul.
.. și dovada cea mai bună E că Dragomir, cum vine,
goarna de război răsună. Iar că tu, când stai la curte,
tace goma de război ... Nu-i așa? De pildă, astăzi, de-ar
fi Dragomir cu noi,

El cu Groza și cu Costea s-ar uni fără-ndoială ... Pe

când tu, pe cât se vede, nu le dai nici-o-nvoială ... MIKED
(*nedumerit*): Eu?

VODĂ: Cu drept cuvânt. .. Ți-e teamă, ba de paloșul căriesc,
Ba de Lațcu, ba de doamna, ba de solul unguresc Ce
ne-nfruntă chiar aicea c-un hotnog de sași călare, Ba - și
mai ales - de oastea ce stă gata la hotare Sub
voivodul Mikloș-hertzeg din Ardeal spre-a ne robi, De
cumva cu Kaliany sau cu-ai lui ne-am învrăjbi.

MIKED (*nepricepând*):

Ce ne pasă? N-avem sprijin, dac-o fi pe războire,
De la Stareț ce-n Nicopol strânge chiar de-acum
oștire? Și trimite deocamdată, ca nuntași, cu solul lui,
Peste-o mie călărime, toți boieri ...

VODĂ (*care a aruncat ochii la Grue*): Ce spui? Ce spui?
Ah! sârmanul Kaliany ! L-au rămas cu fudulia. Ce
solie! O solie mai măreață ca solia Ungurească, ca solia
ce-a trimis-o Ludovic! ... Ce zici, bane? Kaliany va
rămâne de nimic!

MIKED (*pricepând, în sfârșit*):

Zic, măria-ta, c-așa e! C-ar fi o dreptate dreaptă Să-l
vedem pe Kaliany coborându-se c-o treaptă De pe
scara-nrâuririi, ce-a suit-o mult prea sus, Ș-apunând,
vremelnic soare, întru veșnicul apus; Că e vreme ... și
de sfatul boieresc să ținem seamă; Și că, dacă azi se
cade de ceva să-mi fie teamă, Nu-i de doamna, nu-i
de Lațcu, nu-i de paloșul crăiesc, Ci de fierberea ce crește,
crește-n trupul boieresc! și-n vederea slavei tale, și-n
folosul legii sfinte, Spun că-i bine boierimea spre
Moldova să s-avânte. Nu-i așa?

VODĂ: O fi, Mikede ... Dar, de-s temeri de război,
Nu-i mai bine boierimea să rămână-aici cu noi?

MIKED (*nemaipricepând nimic*): Nu sunt temeri. VODĂ:
Nu, desigur. .. Pân-acuma goarna tace ...

Dar vreau liniște, Mikede - cum o vrei și tu - vreau
pace. Nu vreau zăngănit de arme care poate-ar
deștepta,

Dincolo de munți, dușmanul ce pândește iara ta ... Pace!

pace!

MIKED (*ahtiat*): Dar gândește că sunt cugetele-aprinse, că, privind la noi, boierii stau cu paloșele încinse, și, de vrajbă de se teme domnul, mai puțin e rău să se certe cu streinii decât cu norodul său.

VODĂ: Ai dreptate ... cu străinii ... În Ardeal, sub munții țării, Palatinul stă la pândă ... și, de m-or lăsa boierii, Cari pleacă la Moldova, n-am pe nimeni. ..

MIKED (*întrerupând*): Ba mai sunt
Cei ce zac în beciuri, doamne, p-un prepus, fără cuvânt.

VODĂ: Sunt vrăjmașii doamnei Clara.

MIKED (*insistând*): Dar robii măriei-tale,
Cari ... la un semn, își schimbă lanțurile lor în zale și, din turmă prihănită de robi jalnici și smeriți, Se prefac în ceață mândră de ostași nebiruiți.

VODĂ (*care a cătat către Grue*): Crezi?

MIKED (*insistând și mai mult*): Ei te-nțeleg! și-n tine pun întreaga lor credință!

VODĂ: Da ... se poate ... De-o fi astfel, ar fi, bane, cu puțință să-nvoiesc și eu avântul... Spune-le c-aș învoi. ..

UN COPIL DE CASĂ (*intrând din dreapta*): Clara-doamna.

VODĂ (*sculându-se repede, bucuros că nu e silit să se pronunțe*): Ah!

(*Carii la Miked care pricepe și se închibri1.*)

Da. Du-te.

(*Vi1zâ11d cd Miked așteaptă sfârșitul vorbei, el stă1 puțin la îndoia/i1, și-apoi, ca și cum n-ar da nici o greutate celor ce zice:)*

Spune-le ce vei voi.

(*Miked se închi11i1 din nou, mulțumit, și iese prin fund, pe când vodi1 îi zâmbește prietenos. Î11dati1 ce a ieșit Miked, vodă își pierde înfițișarea smeririi și izbucnește, vorbi11d ciutre Grue.)*

Oh! trei zile! Încă pe-astea, doamne, dăruiește-mi-le
Cu răbdarea ce-am avut-o pân-acum! ... încă trei

zile Zacă-n neguri de orbire duhul lor ademenit! În
trei zile mântui țara, Grue, și sunt mântuit!

(*Se deschide ușa di11 dreapta. Vodă își reia î11fățışarea smerită și
aleargă î11ai11tea doam11ei Clara, care illtră ca u11 vârtej.*)

SCENA II

Vodă, doam11a Clara, Grue

VODĂ: Doamna noastră, ce nevoie? ...

CLARA (*întrerupându-l*): Da; nevoie! zis-ai bine! Am
ajuns să am nevoie d-apărare, ca oricine! Eu, ce-am
împărțit cu vodă Alexandru, tatăl tău, Cârmuirea,
pentru care făurite duhul meu; Eu, ce port și pentru
tine mândra stemă basarabă - Grea povară, pentru care
biata-ți frunte e prea slabă - Eu, ce sunt spre
mântuirea ta ș-a-ntregului norod, Eu, de viță palatină,
eu, soție de voivod, Eu, eu, pavăza domniei, sufletul
ce duce țara, Eu, puterea, eu, stăpâna, în sfârșit, eu,
doamna Clara, Am ajuns de râsul lumii, ș-al
boierilor, ș-al tău, Înfruntată, dosădită, o batjocură,
eu! eu!

VODĂ: Nu-nfeleg ...

CLARA: E o rușine! Nu-nțelegi? E o rușine S-ajung eu să cer
un sprijin, fie chiar și de la tine! Tu ești domnul,
voivodul, fie; datina o vrea; Dar, puterea,
cârmuirea, eu le fin în mâna mea.

VODĂ: Cine fi-o tăgăduiește?

CLARA: Cine? Cine? Zău, mă mir!

Sfatul tău: Miked acuma, altă dată Dragomir.

Oropsitu-I-ai pe-acela că voia război cu craiu, Dar
adusu-I-ai pe-acesta înapoi, cu tot alaiul, și~acum
el îmi e-mpotrivă: orce fac, ce chibzuiesc, El desface
și preschimbă parcă nu mai cârmuiesc. Ce-am ajuns!
Să stau la vorbă cu Miked! ... Miked!

VODĂ (*care a cătat pe sub gene la Grue*):

E banul Severinului ...

CLARA: Ce-mi pasă! Clara-doamna-seu!

VODĂ: Sărmanul!

Ce-a făcut?

CLARA: Ce? Nu mai ține seamă de porunca mea.

Cum! să-i poruncesc un lucru, însămi eu, și să nu vrea să m-asculte, el?

VODĂ: Ce lucru?

CLARA: Orce lucru! Ce-are-a face?

VODĂ: Dar anume?

CLARA (așezându-se *pe* jețul *din dreapta*): Azi, de pildă, poruncit-am - c-așa-mi place - să s-arunce-n lanțuri Groza, Manea, Vlad, acei boieri Ce s-au încercat pe Pala să-l ucidă-n codru, ieri. și ce află? că, departe de poruncile primite, Banul sprijină el însuși uneltirile urzite Împotriva mea, și-a papii, și-a lui Lațcu, ba și-a ta, De chiar ucigașii-aceia, cărora, cred eu, le-ar sta Mult mai bine, de e vorba codrul verde să le placă, Să-și anine-n el nădejdea, legănați de câte-o cracă.

VODĂ: Oh! prea mare-ar fi pedeapsa pentru lucru-așa de mic. Au avut de gând, așa e; dar n-au făcut nimic.

CLARA: Când nesocotirea sapă scaunul, oblăduirea, Vinovate-s, deopotrivă, gândul și înfăptuirea. Nu-nțelegi așa domnia, dar așa o-nțeleg eu, E de-ajuns. și văd, de-altminteri, că Miked, din sfatul tău Mi-a disprețuit porunca - nu tăgădui - văd bine. Dar mai am alt sprijin, Vlade, dacă nu te am pe tine: Kaliany-mi ține parte și, cu călăreții lui, Vrerea mea mi-o voi impune împotriva orșicui! ... și te plâng, sărmane vodă, dacă,-n loc de-o aliată, Vrei să vezi în Clara-doamna o stăpână nendurată!

VODĂ (*care e cât pe-aci să izbucnească, vede gestul potolitor al lui Grue și stăpânindu-se*):

Că te vreau pe veci stăpână,-naltă doamnă, tot nu știi? Sunt mai vârstnic decât tine, totuși mumă vreau să-mi fii. Ce m-aș face eu, sărmanul, de nu te-aș avea pe tine. să mă luminezi în cale-mi - cu vederile-ți senine; Să duci grija cârmuirii și să porți pe fruntea ta Sarcina coroanei mele, ce nu pot, nu pot purta!

Dacă sunt voivodul țării după datina străbună, Dacă dânsa, cu de-a sila, cu-a ei fală mă-ncunună, Dacă am vreun

drept anume ce de dansa mi-este dat, Nu le țin
asupra-mi, mamă, fală, drept și voivodat, Decât numai
ca o slugă a puterii domnitoare, Decât pentru-a ți-le-
așterne tie, ție, la picioare.

(*Se î11ge11u11che lângă jețul Clarei.*)

CLARA: Te voi crede cu-o dovadă: vreau să fie pedepsiți
Toți acei netrebnici; mâine, vreau să fie oropsiti.
VODĂ (*înjghebând un plan ca să nu execute voințele
Clarei*): Toti?

CLARA: Da, toți. VODĂ: Dar numai Groza Moldoveanul e
de vină.

CLARA: Toți cu Groza și-au dat mâna, toți lui Groza
î se-nchină; Toți
sunt vinovați.

VODĂ (*sculându-se*): Așa e, toți sunt vinovați ... Câți sunt?

CLARA: Douăzeci, treizeci.

VODĂ (*ca vorbindu-și singur*): Ah! drace! ... prea mulți.

CLARA: Nu e un cuvânt:

Kaliany ne dă sașii lui, ce fac cât două sute ...

VODĂ: Da ... Dar și treizeci de neamuri credincioase,
prefăcute În dușmani de moarte ...

CLARA (*cu nepăsare*): Ș-apoi!

VODĂ (*ca după chibzuire*): Mamă, uite ce zic eu:
să lovim azi numai capul; ceata, fără capul său,
Se va-mprăștia, și-n urmă, i-om lovi pe toți, de-a rândul,
Astăzi unul, mâine altul, fără să le vie gândul să s-
adune, să răscoale ...

CLARA (*sculându-se și mergând spre ușă*):

Da, acest cuvânt e bun:

Fie dar, și de-astă dată.

VODĂ: Unde mergi? CLARA: Mă duc să-i spun

Solului cum să porceadă. VODĂ (*grabnic*): Nu, nul

Lasă-mă pe mine.

Mi-ai cerut dovadă, mamă, vreau s-o dau cum se
cuvine.

Vreau să știe toată curtea - astfel cred eu nemerit -
că de sunt voivod, sunt totuși robul tău - și rob smerit,
că oricine-n tine zvârlă cu dosadă și ocară Mă lovește și pe
mine, și cu mine-ntreaga țară;

și de-un sprijin de-ai nevoie tu, că nu-l vei cere-
orcu! căci e dreptul meu acesta și că nu-l dau nimănui.
Aibi încredere. La urma urmei, Kaliany poate ...

CLARA (*cu glas blajin și ademenitor*):

Fie ... și-apoi nu se cade să-i tot cerem câte toate; De
când e la curtea noastră, tot mereu l-am supărat:
Cereri ! Cereri!

VODĂ: Cari cereri?

CLARA: Multe ... Nu l-am fost rugat

să ne capete - de pildă - de la craiul său izbava Celor
zălogiți?

VODĂ (*câtând la Grue*): Așa e!

CLARA: Cred că solul căpăta-va

Să nu-i dezrobească craiul. Dacă vrei, voi căuta
să se facă cât de iute.

VODĂ: Dacă vreau?

CLARA: Stă-n mâna ta.

VODĂ: Cum așa?

CLARA: Cum? Foarte lesne: dă și tu, cum ceri întruna.

VODĂ: Ce să dau?

CLARA: Din câte cere Ludovic, măcar dă-i una.

VODĂ (*prefăcut*): Una? Da-le-i-aș pe toate dacă s-ar
milostivi, Pe Cristina și pe soțul ei, în sfârșit, a-i izbăvi!
Fă tu toate cum e bine, mamă, că ne-apucă toamna.
Vrei?

UN COPIL DE CASĂ (*din fund*):

Baronul Kaliany spune că-l așteaptă doamna.

VODĂ (*voind să se retragă*): Mamă, eu ...

CLARA: Ba nu. Baronul vine foarte bine, zău.

(Către *copil, care iese* după *ce se-îlchi-lă*.)

Să poftească.

(Către vodă:)

Îți va spune el ce vrea stăpânul său.

SCENA III

Acei a și, K a li a 11 y în annură

KALIANY (*dinfwul*): Doamnă, ceata mea e gata. CLARA
(*ieșitul-i înainte și aducându-l în scenă*):

Nu mai e de trebuință.

Vodă vrea să pedepsească însuși.

KALIANY (*privitul cu dispreț la vodă*): Nu e cu puțință. VODĂ (*stăpânindu-se și apropiindu-se de el, măgulitor*): Oh! ce strălucite zale! ce coif mândru! ce pieptar Minunat Bătut cu aur! Dar ce brâu! Ah! .. brâu-i rar! O mătase ...

KALIANY.(măgulit): E netoarsă; numai trasă-n jurubițe
Și țesută cu beteală de argint în patru ițe.

VODĂ: De minune!

CLARA (*schimbând vorba; către Kality*):
Vodă tocmai îmi spunea, când ai intrat,
că s-ar învoi la toate dacă craiul împărat
Ne-ar înapoia copiii; ceară prețul cât de mare.

(Către vodă:)

Nu-i așa?

VODĂ (*strâns cu ușa*): Da, da ...

CLARA: Ce cere craiul drept răscumpărare?
Să-i dai voie să clădească un castel la Severin;
Și-mpotriva-i să nu sprijini pe ... voivodul din Vidin.

VODĂ: Vrei pe Strașimir, pe soțul sorii mele, ficei tale,
să nu-l sprijin?

CLARA: Nu, firește.

KALIANY: Fiecare cu-ale sale.

Strașimir e robul nostru, pentru că s-a răsculat
Împotriva noastră. Iacă. Nu fiindcă e cumnat Cu
măria-ta. Dar, astăzi, libertatea și Vidinul Vrei săi le
dai; prea bine, noi îți cerem Severinul. E un
schimb.

CLARA: Un schimb, firește.

VODĂ: Da, un schimb, atâta tot.

KALIANY: Dă hrisovul și. .. sunt liberi.

VODĂ (*zărind o ușă de scăpare*): Bine zici! ... Dar, vezi, nu
pot

să-l dau singur. .. e și sfatul... trebuie întăritură.

KALIANY: Călăreții mei sunt gata! și le șade bine-armura.

VODĂ: Ai dreptate! ... Adun sfatul.

KALIANY: Și vom is-ăli? ...

VODĂ: Când vrei!

KAIANY: Astăzi?

VODĂ: Nu. Nici azi, nici mâine ...

(Privind la Grue:)

Peste două zile, trei.

(Către doamna, amintind chibzuiala dintre ei:)

Am de lucru azi ...

KAIANY *(care știe de ce e vorba)*: Așa e! VODĂ *(sărutând mâna doamnei, apoi către Kality)*: Mamă ...

Da, da, peste două zile, trei ...

(Vodă iese prin stânga, sprijinindu-se pe Grue și zâmbind îndoielnic.)

SCENA IV

Clara-doamna, Kality

CLARA: De-acum, Vlaicu ni s-a dat, pe viață, nouă.

KAIANY: Despre mine, Severinul, în sfârșit, l-am dobândit.

Dar smerenia lui vodă m-a mirat.

CLARA: E osândit,

Neavând în sine duhul ce prevede și ce mână,

De-alții pururea să fie, ca orbeții, dus de mână.

KAIANY: Împotrivă-ne aceia pân-acuma l-au condus.

CLARA: Însă nu-l vor mai conduce.

KAIANY: Cred și eu. Dar ei l-au pus,

Doamnă, până una-alta, să dea mâna de-ncuscrire

- Deci, de-o alianță strâmtă-ntemeiată pe-nrudire - Cu
voivodul Simon Stareț.

CLARA: Simon Stareț! Ce fel! Cum?

Cine-a născocit aceasta?

KAIANY: Îți spun, doamnă, că-i pe drum

O solie de kralul Simon Stareț ca să ceară

De soție pe domnița Anca.

CLARA: Fiica mea?

KAIANY: Aseară,

Am primit înștiințare că din Niș a și pornit Dinadinsul
sol de kraul Simon îputernicit.

CLARA: Oh!. .. și crezi să aibă vodă cunoștință? ... KALIANY:
Nu știu bine!

Dar de-acestea să se facă fără știrea lui, nu-mi vine, Zău,
a crede.

CLARA: Ai dreptate! ... Oh! dar dacă m-a-nșelat V laicu,
Vlaicu, într-atâta, ca singur el să fi luat, și-n ascuns,
așa măsură, de-așa mare greutate, Care leagă neamul
nostru, care leagă două state ... De se pune-n curmezișul
drumului ce eu urmez, Îl, îl. .. Nu știu! ... sunt în
stare să-l. .. Oh! Oh! Dar aiurez! El? ... N-ar îndrăzni!
Ah! Bietul om ... n-ar îndrăzni!

KALIANY: Solia, totuși, a pornit.

CLARA: Dar fără știrea lui. Fățarnicia

Prea i-ar fi grozav de-adâncă și de el m-aș îngrozi,
Dacă-n stare-ar fi de-acestea, neclipind, a ne urzi.
Nu e cu puțință, nu e!

KALIANY: Poate n-are știre ... dară ...

Stareț cere pe domnița.

CLARA: De-asta nu mă tem. S-o ceară

Cât o vrea. Am eu mijlocul care va zădărnici
Toată uneltirea.

(*Chemând către dreapta:*)

Pala! (Către *Kaliany*): Vei vedea.

(Către *Pala*, care a intrat din dreapta:)

să chemi aci

Pe domnița Anca.

(*Pala iese. Către Kalia11y:*)

Fiica mea e fiica mea. Va face

Ce voi zice. Tu ... dă drumul cetii tale. Fii pe pace;

Dacă Vlaicu-nnoadă firul, mă pricep eu să-l deznod. Vino
mai târziu, când curtea se primește de voivod.

(*Kalia11y se înclătină și iese pri11 fu11d.*)

SCENA V

Clara-doam11a, dom11ifa A11ca

CLARA (singură):

Ah! de-i vorba pe trădare, Vlaicule, ia bine seamă: Ești bărbat și sunt femeie!. ..

ANCA (*intrând din dreapta*, îngrijorată):

Pus-ai să mă cheme, mamă?

CLARA (așezându-se *pe* jețul *din stânga*):

Da, mezina mea iubită. Vino-ncoa să te sărut. Șezi-aci ...

(*A11ca, li11iști11du-se, se așează pe o pemă la ge11u11chii ei.*)

O! niciodată Anca mea nu mi-a părut

Mai învoaltă, mai frumoasă, mai gingașă, mai zglobie

Decât azi ... De ochii-ți galeși - ca de zarea conabie

Zorile de zile bune dezbărându-se de-abis - Tainic, și s-

anină gândul legănând în el un vis ... Nu-ți abate ochii;

taine ce-mi ascunzi e prea ușoară: Visul fraged ce se

scaldă-ntr-o privire de fecioară E a vieții îmboldire, e

avântul către zbor Al orcării suflet tânăr tresărind de-

ntâiul dor. Nu-i așa, copilă?

ANCA (iarăși îngrijorată): Mamă,,.

CLARA: Te roșești? Nu, nu! ... Zâmbește

Mamei tale care știe că iubești.

ANCA (speriată): Oh! nu!

CLARA (*ademenitoare*): Iubește,

Dacă inima ți-o cere, Anca mea. Iubirea ta

Este dreptul tinereții; și nu eu aș căuta

Nici să-mpiedic primăvara să dea florii înflorirea, Nici să-

mpiedic tinerețea să dea inimii iubirea.

ANCA (fericită): Dragă mamă!

CLARA: Da, iubește, dă-ți iubirii sânul tău,

Ți-ai ales un mire vrednic de-al tău suflet și de-al

meu.

ANCA: Mamă! mamă! știi?

CLARA: Da, toate. Vezi, mi-ar fi părut mai bine
Așa veste să n-o aflu decât numai de la tine. Și-o
încredere mai mare să te văd că mi-o păstrezi; Dar, așa
mă-nveselește - și mai mult chiar decât crezi, Anco - că
iubești pe Mircea, încât uit, de bucurie, că nu te-ai
gândit iubirea-ți, mai întâi, să mi-o spui mie.

ANCA: Iartă-mă, măicuță dragă, iartă-mă! Noi, ne temeam să nu
vrei,,.

CLARA (*ademenitoare*):

De ce?.,, Ancuțo, doar pe tine te mai am
să-mi alini mâhnirea vieții prăvălind spre bătrânețe.,, Voi,
să stați aci cu mine; caldă voastră tinerețe Sufletul să mi-
l dogoare. Vrei?

ANCA (*dezmierdând-o*): Oh! cât de bună ești!

Cât te vom iubi, cu Mircea, mamă!

CLARA: Bine: tu-I iubești,

Dar el, te iubește?

ANCA: Mircea? Oh! decât orce pe lume!

Decât scaun și coroană, decât slavă și renume, Tot mai
mult...

CLARA (mulțumită și rămânând *pe gânduri*): Prea bine.

ANCA (după o tăcere): Mamă!.,, e la ușă.,,

CLARA (*nepricepând* îndată): Cine? Da?

ANCA: E-ngrijat... nu știe.,,

CLARA (*zâmbind*): Cheamă-l.

ANCA (sărindu-i *de gât*): Oh! cât te vom dezmierdă!

(*Ea a/ear~tl la ușa din dreapta. o deschide și cheamă:*)

Vino: mai;1a ne unește.

SCENA VI

Aceiași, *Mircea*

MIRCEA (intră *repede* și îmbrățișează *pe Anca*): Anco!

(*apoi aleargă la doamna Clara și i se închină:*)

Doamnă! ... oh! nu: mamă!

CLARA (sărutându-l *pe frunte*):

Mamă, da, copile dragă. Când iubirea ta mă cheamă,
Mamă vreau să-ți fiu. Aseară, fost-ai vrednic Basarab
Ținând piept celor puternici, ținând parte celui slab.
Mi-ai plăcut întotdeauna, deși, însă, câteodată, Mi-ai părut
ușor la suflet și de-o fire cam ciudată, Prea nepăsător de
toate, prea pornit pe desfătări, și nesocotind menirea
ce dau eu acestei țări. Dar, ești tânăr, nalt la suflet și ți-
e inima cinstită. Cu-nsușiri de-acestea, viața poti s-o afli
fericită și măreață chiar, cu vremea, călăuză de mă iei.
Deci, iubiți-vă, voi; restul mă privește, dragii mei.

*(Îi sărută pe amândoi și iese prin dreapta, întovărășită de ei
până la ușă.)*

SCENA VU

Mircea, Anca

MIRCEA: Anca mea!

ANCA: De-acum, iubite, sunt a ta. MIRCEA: E cu puțință?

E nevrednică de tine păătoasa mea credință. ANCA:

Pentru ce?

MIRCEA: Oh! simt nevoia să ti-o fi mărturisit, Ție, vina ce-astă
noapte duhul mi l-a ispitit: Te iubesc, o știi, Ancuțo;
fără margini mi-e iubirea. Acest simțimânt îmi
umple, îmi pătrunde toată firea și n-aș fi crezut, vreodată,
să mai aibă pieptul meu Loc de vreo simțire nouă fiind
plin de dorul tău!

Dar, aseară, când sub ochii-mi se făcu să licărească Vrăjile
coroanei - culmea pentru-o frunte omenească - Mi-a
pierit vederea, judecata mi s-a-ntunecat: O ispită,
vai! Ancuțo, sufletul mi l-a mușcat: Mi-am uitat iubirea,
te-am uitat pe tine, da, pe tine, și-am făcut alt vis!..
O clipă! doar o clipă!.. Mi-e rușine De-acea clipă!..

ANCA: Oh! nu, Mirceo! Visul tău a fost măreț Când ai prețuit
iubirea pe-un așa de mare preț. De n-ai dat-o-n astă-
noapte pentru scaun și coroană, Mie vii să-mi ceri
iertare? ... Ție, eu să-ți fac dojană? Nu! nu! De e vină-

acilea și de va să fii iertat, E de slava ta, de care
pentru-amor te-ai lepădat... Și, de-ai fi tu, Basarabe,
azi să simți aci rușine E că mai presus de slavă, Mirceo,
tu m-ai pus pe mine.

MIRCEA: Anco! Anco!

ANCA: Da, iubite; mult mai mult azi te iubesc, De tot
prețul jertfei tale cată să te răsplătesc.

MIRCEA: Oh! oh! farmec al iubirii, vrajă plină de lumină, Ce
fac dintr-un rău un bine, și o slavă dintr-o vină!

*(Ei stau un moment strâns îmbrățișați în tăcere. Dar ușa din
fund se deschide.)*

UN COPIL DE CASĂ (anunțând): Curtea.

(Mircea și Anca se despart ca din "vis și se duc spre pridvor.)

SCENA VIII

*(Intră cu r te a. Boierii sunt 11 straie bogate și neannați. Ei
fonnează grupuri, se închină unii la alții, își dau mâna și par bucuroși a-
și împărtăși o știre. Mai la ună intră Groza cu Vlad și ceilalți. Mai
apoi, Coste a și fiii săi. U11 boier, zăbind pe Groza, se înaintează
repede spre el, unnat de alții.)*

ÎNTÂIUL BOIER: Ah! jupâne Grozo, din adânc te
fericesc De-nvoiala dobândită de la vodă; și, doresc Să
mă numeri și pe mine în oștirea boierească Ce, sub
Costea, la Moldova, duce legea strămoșească. Am
arcași treizeci și ghioage și mai multe.

AL 2-LEA BOIER. Ceata mea

E călare, poartă suliți, și, de lente de curea Însolzite-n
fier și-aramă, buzdugane năstrugite Cu mâner de
corn.

AL 3-LEA BOIER: Jupâne, eu îți dau securi călite

Doar în apă nencepută, apă vie de izvor;

Nu e pavază să nu se sfarme sub ciocnirea lor

Când flăcăii mei le-aruncă, hăulind!

UN BOIER BĂTRÂN: Eu, zece care

Cu opt junci - hrăniți în pajiști, buni de jug și de
mâncare-

Și-ncărcate toate zece cu mălai ^{IV} și grâu bătrân. De n-ar fi înghețat-o vârsta, ți-aș da inima din sân.

(Groza dă mâna cu ei, rînd pe rînd, mulțumindu-le. //Itrâ11d Costea, toți îl înconjoară, îl fericesc etc. Ei fonnează un grup către fund. În acest timp intră, din dreapta, Clara-doamna, Kaliany, Pala, jupânele etc.)

UN COPIL DE CASĂ (anunțând): Doamna Clara.

(Cunea se închină, dar boierii din grupul lui Costea aruncă prîl'iri de ură asupra noilor veniți.)

KALIANY (intrînd cu doamna): Vodă pune temei mare pe ncuscrirea sa cu Stareț.

CLARA (arătându-i pe Mircea, care face cu Anca un grup pe pridvor):

Uite colo. Ca să dăram clădirea

Ce-o zidește un fătarnic pe-un atât de-adînc temei, E de-ajuns să se înțeleagă două inimi de femei, Anca și cu mine: dînsa cu iubirea, eu cu ura, Și clădirea și temeiul se rostogolesc de-a dura. Ce-ai de zis?

KALIANY: E de minune.

CLARA (așezându-se pe jețul din dreapta): Ah! de-ncearcă vodă Vlad împotriva-mi să ridice ziduri, zidurile cad;

și, sub pietrele și colbul din clădirile surpate, S-or afla, cîndva, voivodul și coroana, sfărîmate.

(O scurtă tăcere ca de așteptare. Se deschide ușa din stînga.)

UN COPIL DE CASĂ (de la ușa din stînga): Vodă.

(Intră vodă urmat de Miked și de toți marii dregători.)

VODĂ: Bun venit cu toții!

(Curtea se închină. Vodă merge la jețul unde șade Clara ^ doamna și îi sărută mâna.)

CLARA: Fiul meu ...

VODĂ (după ce s-a așezat pe jețul din stînga, către curte, vînd să dea impresia că nu se ocupă de politica externă): Aflu, dragi boieri, că iestimp a dat bunul Dumnezeu An

---

IV Pe atunci, meiu se numea mălai (n.a.)

mănos în țara noastră; că păturele sunt pline De bucate; că-n podgorii, viile se-arată-n bine;

Că,-n sfârșit, livezi și lanuri - din senin cum și din plug
- Slavă Domnului, sunt toate bucurie și belșug.
Așa spune Grue.

CLARA (*atacând*): Dacă țara e pe veselie,
Dă prilej și curții tale astăzi veselă să fie.

VODĂ: Bucuros.

CLARA: Domnița Anca, fiica mea și sora ta Preaiubită, este-
acum în vârstă de-a se mărita, și, de vrei să fie astăzi zi
de mare mulțumire, Îi vom da domniței Anca pe alesul
ei de mire ...

(*Schimbând tonul:*)

Te uimești?

VODĂ (*surprins*): He! ... da. .. desigur. .. Doamne! cum n-
aș fi
uimit?

Așa știre ... dată astfel... în vileag ...

CLARA (căutând să forțeze *mâna lui* vodă): Fii liniștit. De n-ar fi
ales copila mire vrednic de-o domniță, Lăstar mândru
ce răsare din chiar mândra voastră viță, și de nu ne-ar fi
el nouă cum îi e și dâșii drag,

N-aș fi dat eu, Clara-doamna, așa știre ... în vileag.

(*Încet către Kality, care stă la stânga jețului ei:*)

Oh! aveai dreptate: vezi-I câte de uimit.

(Către vodă, *CU* insistență:)

Ei bine,

Nu mă-ntrebi pe cine-ales-a fiica mea?

VODĂ (*în silă*): Ba da. Pe cine?

CLARA (arătând *pe Mircea, care s-a înaintat*): Iată-l. VODĂ:
Mircea?!

CLARA: Da, el însuși! El, viteazul tău nepot, Căruia cu drag i-
aș zice fiul meu.

VODĂ (*aparte*): Vai! Vai! De-un ciot
Să se poticnească, Doamne, viitorul țării!

ANCA (*care a venit în dreapta jețului mamei sale*): Mamă, de ce tace vodă?

CLARA (*tare și cu intenție*): Vodă tace că, de bună seamă, N-are nici o-mpotrivire la căsătoria ta.

(Către l'Odă, *insistând*.)

Nu-i așa?

VODĂ (*încolțit*): Ba ... chiar așa e ... Totuși, muma va ierta Dacă fratele, ce-n suflete cuprins de bucurie, Vrea să ceară de la vodă, pentru-așa căsătorie, O părere chibzuită.

CLARA (*izbucnind*): Dar ce ai de chibzuit!? Mircea pe-Anca o iubește și de ea el e iubit; Ele Basarb ca tine: ce mai vrei?

VODĂ: E cinste mare

Ce râvnește el. N-ajunge să gonească de-a călare Cerbul, lupul sau mistrețul, sau să săgeteze-o zbor Vulturul, sau să-ncolțească urșii-n vizuina lor;

(*Mircea face un pas, vodă cuvântează către el:*)

Nici n-ajunge, când vrăjmașul pune ochii pe moșie, Să-ncingi paloșul pe zale și să lupți cu bărbăție;

Nu, n-ajung acestea toate ca să fii, vreodată,-n drept să ridici până la dânsa dorul tânăr ce-ai în pept;

Anca nu e numai sora mea și fiica doamnei Clara; Ea țării, și pe dânsa n-o mărită decât țara; Numai țara va alege Anchii ginerele ei;

și-l vrea domn! Fii domn tu, însuți, soțul ei să fii de

vrei. ANCA (*îndurerată*): Mamă! Mamă!

CLARA (*încet*): Kaliany, vezi-I cum se dezvelește!

MIRCEA (*care, cătând în juru-i, a aflat îmbărbătare în ochii tovarășilor săi; către vodă*):.

Dacă țara, muma Anchii ce prin gura ta vorbește, Vrea pe fruntea mea de mire o coroană ca a ta, O voi dobândi, ca Anca să-mi ajute-a o purta. Mă-mboldeai adese-n vremuri să vreau slavă și mărire; Eu nu le voiam, că-n mine nu-ncăpea decât iubire. Dar iubirea - ce visasem într-al fericirii somn - E prea sus de mine? Fie: pentru ea m-oi face domn. Costea,

Groza, Vlad, Algiu, mândră ceată boierească, Mă mai vreți în capul vostru?

BOIERII (*cari l-au înconjurat pe Mircea*): Să trăiască! Să trăiască! Mircea-vodă!

VODĂ (*uimit*): Mircea-vodă?

GROZA (către vodă): Da! Pristana ce ne-ai dat

Dă Moldovei domn pe Mircea și lui Mircea voivodat.

CLARA (uimită, și *ea*, către *Kaliany*): Cum? Ce zici? BOIERII:

Să trăiască Mircea-vodă! KALIANY (semeț): Ce trădare! CLARA:

Le dăduse și pristană, Kaliany! KALIANY (pășind *înainte*): Prin urmare,

Vlaicu Basarab-voivodul - ce-alianță ajurat Cu voivodul din Moldova și slăvitul împărat Ludovic, stăpânul nostru - azi, pe față îi trădează, și, la curtea sa din Argeș, pe rebeli îi înarmează?

VODĂ (*aparte*): Oh! trei zile! KALIANY: Să se știe!

(*Boierii, cari au ascultat întâi, cu surprindere, cuvintele lui Kaliany, încep a murmura și privesc solul cu amenințare. Dar. la glasul lui vodă, surprinderea și amenințarea se schimbă în uimire. apoi într-o deznădăjduire adâncă.*)

VODĂ (prefăcut, *ca ieșind dintr-un vis*): Ce-auzii? ... Ce vor? ... Ce spun? Mi s-a turburat auzul? Sau visez? Or sunt nebun? Mă-nșelai sau zisu-mi-s-a c-aș fi pristănit izodul Cu menire să răstoarne la Moldova pe voivodul Lațcu, bunul meu-prieten? Cum că-însumi eu - am dat O asemenea învoială? Cum că, deci, eu am trădat? și aceasta mi se spune chiar în față! Ce-ndrăzneală! Cine-a zis c-am dat eu, vodă, o asemenea-nvoială? Cine? Vreau să știu.

GROZA: Măria-ta ...

VODĂ (prefăcut și executându-și *planul*):

Tu, Grozo? Cine! Tu?

Dar de unde născocirea-aceasta? Cum îți abātu

Să te-ntreci - cu mine față - să strecuri așa minciună?

GROZA: Doamne ...

VODĂ (*idem*): Ca rostită astfel lumea să ți-o ia de bună și să crează că-n izodul - ce sub mână-l unelteai - Înсуși

pe voivodul țării de tovarăș îl aveai. Astfel că, primit la curte de miloasa-mi îndurare, Mă făceai încet cu-ncetul o unealtă de trădare! Oh! ce viclenie!

GROZA: Doamne ...

VODĂ (*idem*): Taci, îți spun că ai mințit

Când ai zis că vreo pristană ție eu ți-am slobozit.

GROZA: Dar n-am zis că chiar din gura însăși a măriei-tale ...

VODĂ (*idem*): Ah! dai îndărăt acuma? Încolțit, găsești cu cale S-arunci vina ta pe altul? ...

GROZA: Doamne ...

VODĂ (*idem*): Dar nu vreau să știu.

Nu-i scăpare-o mișelie; ești de vină și te ții. Pârcălab, strejuiește-1! Vreau de obște să se vadă Cum Vlad Basarab-voivodul pedepsește o dosadă. Du-l în temnița din culă ce, prin ușa de stejar, Dă-n odaia mea. Acolo îi voi fi chiar eu strejar.

(*Groza, însofit de pârcălab și înconjurat de streji, iese prin stânga. Vodă urmează către Mircea și ceilalți, idem:*)

Iară tu și voi, tovarăși ai dosadei făptuite, Și tovarăși mai cu seamă în zavistii ticluite, Împotriva unui vodă mie aliat cinstit, Ar fi drept de Moldoveanul să nu vă fi despărțit, Ca, precum porneați cu dânsul uneltirile rebele, Să purtați tot împreună, astăzi, lanțurile mele.

Dar din ruga doamnei noastre - sufletul îi e prea bun - Uit și iert! Ca fiu cucernic, dar, se cade să v-o spun, Nu ca domn.

(*El privește toată curtea, de jur împrejurul său, apoi pășește cu smerenie către Clara-doamna:*)

De-acuma, doamnă, spune, fi-este potolită Supărarea? și de fiul tău smerit ești mulțumită?

CLARA (*cu o ironie pe care n-o poate stăpâni*):

Te-ai ținut de vorbă, Vlade; ești bun fiu.

(*Vodă îi sărută mâna și pomește spre stânga.*)

VODĂ: Boierii mei, pace vouă!

(*Către Miked:*)

Vino, bane.

(Miked s-apropie de el, mirat; dar vodă îi zâmbeste prietenos. Apoi, pe când cunea se închină, el iese sprijinit pe Miked și urmat de marii dregători, și zice, ca apane, dar și pelli ru Miked:)

Oh! trei zile! Încă trei!

(Cum a ieșit vodă, o mișcare ca de ușurare se face printre cuneni. Anca, pe care o-năbușă plânsul, se aruncă la sânul mamei sale.)

ANCA: Mamă!..

CLARA *(dezmierdând-o)*: Anca mea, n-ai grijă de nimica.

(După ce Anca a ieșit prin dreapta:)

Kaliany,

Vino să croim de lucru șarpelui de Vlad.

(Iese cu Kaliany tot prin dreapta. Curtenii încep a pomi spre fund, lăsând locului grupul lui Mircea, abătut și încremenit.) ÎNTÂIUL BOIER *(privind acel grup)*: Sărmanii! Într-o clipă se dărmă, ca din trăsnet, visul lor!

AL 2-LEA BOIER: Ce vis mândru!

UN BOIER BĂTRÂN: Niciodată n-a fost astfel vodă.

ÎNTÂIUL BOIER: Mor

De necaz că sfatul doamnei iarăși l-a răpus.

UN BOIER BĂTRÂN: He! vere,

Vai de omul ce zăbunul și-l împarte cu-o muiere!

(Cunenii ies cu toții. Grupul lui Mircea a rămas neclintit.)

SCENA IX

(Rămași singuri, conjurații se întreabă din ochi. După o tăcere:)

NICODIM *(încet)*: Vodă Vlad trădează legea.

MANEA *(idem)*: Neamul!

VLAD *(idem)*: Țara!

ALGIU *(idem)*: Și-a pierdut dreptul la credința noastră. VLAD

(idem): El pe Groza l-a vândut papistașilor. NICODIM

(idem): Și, mâine, asculta-vom, cu de-a sila:

«Io, Vlad sin Alexandru, voivod și domn cu mila ...

»

MIRCEA (*întrerupându-l, tot încet*):

Jurământul ce-mpotriva Lațcului, ieri, l-ați jurat, Îl veți ține și-mpotriva Vlaicului?

TOȚI (afară *de Costea* și *cu glas* înăbușit): Neînduplecat!

MIRCEA (*idem*): Haidem dar.

COSTEA (*oprindu-i și idem*):

Oh! nu, prieteni. Ieri juram o războire

Sfântă; iar ce faceți, astăzi, e cumplită răzvrătire ...

MIRCEA (*întrerupându-l, idem*): Am jurat.

(Către *ceilalți*.)

Veniți la mine, astă-seară.

BOIERII (*idem*, afară *de Costea*): Vom veni!

MIRCEA (*idem*): Pe diseară.

COSTEA (*idem*): Mirceo!

(*Mircea îi răspunde prin un gest hotărât și iese prin fund, unnat de toți boierii.*)

COSTEA (încearcă *zadarnic* să-l *înduplece*, apoi, rămas *singur*, rostește *în aparte*):

Doamne, de-am știut îmbătrâni

În cucernicia credinței și cu sufletul pe fată, Mă

fereste de-o ispită, mă-narmeză cu-o povață Să nu fiu nici lor, nici țării, nici lui vodă trădător, Și să-i scap de-o crimă, Doamne, și, pe domn de ura lor.

(*Cade cortina.*)

ACTUL III

(Scena reprezintă odaia lui Mircea, în casa lui. În fund, la stânga, o fereastră adâncă în ogilă bizantină, cu pervaz în coloane de marmoră, și despărțitii în două printr-o coloană. În planul al doilea pe peretele din stânga, o icoană mare cu iconostas și epitrafil mascând o ușă secretă. la dreapta, în fund, ușa odăii. În față, către stânga, un jeț, către dreapta o masă, scaune etc.)

SCENA I

Mircea, Pala

(E în apusul soarelui. Mircea șade pe un jeț, lângă masă, cu capul în mâni. Pala șade pe răzămătoareafereștrei. El are de gât o lăută.)

PALA (după ce a privit lung la Mircea): Doamne Mirceo!

MIRCEA (fără a mișca): Ce?

PALA: Stăpâne, a-nserat. Cu blânda noapte,

Se strecoară-n orce suflet ale mângâierii șoapte;

Singur, sufletu-ți respinge restihnit de-amar și chin,

Roua răcoroasă-a nopții, alinarea din senin. Vin-aci,

lângă fereastră. Uite: dincolo de zare, Unde se lovește

cerul cu pământul în hotare, Din ce-a fost o zi întreagă,

mai măreț, mai lucitor. Dintr-un soare, ce rămâne?

Mohorâtul unui nor. După-o clipă de-ntristare firea-și

uită mândrul astru; Stele mii răsar cu-ncetul, ochi ai

cerului albastru. și spun lumii că sunt toate cum

sunt aștrii, trecători: Ce se stinge-n murgul serii renviază

către zori. Fă și tu cum face firea, întristarea și-o

curmează; Sufletul în noi e soare: de se stinge,

renviază.

MIRCEA: E rănit, al meu, de moarte. Cu-o scânteie l-au aprins Licăriri amăgitoare, cu-o suflare mi l-au stins.

M-au urcat pe culmea slavei, într-un rai de strălucire, și m-au prăbușit în sorburi de-ntunerice și-amăgire. Deșteptându-mă deodată din al fericirii somn, Au trezit în mine-o râvnă neîmpăcată: a fi domn! A domni, a fi puternic de-o putere uimitoare; A privi o lume-ntreagăjos, departe, sub picioare; A fi omul fără seamăn într-o țară și-un popor; A fi sufletul, și gândul, și voința tuturilor; A meni orice mărire, a porni orice ispravă; A fi dătător de lege, și de datini, și de slavă; A nu fi robit de nimeni și pe toți a-i stăpâni; · A voi, a putea toate, a fi totul... a domni! ...

Domn! Domn! Înțelege? ... Ce groaznic mușcă
râvnă

de mărire! ...

Eram vrednic de-așa râvnă, vrednic de așa menire. Oh! Cu Anca mea iubită cât am fost de fericit! Dar mi-au luat-o, mi-au răpit-o, și deodată-au vestejit Floarea sufletului tânăr ce-nfloarea la-al slavei soare și se răcorea cu roua dragostei, sărmăna floare! Dibuind pășesc acuma de-al orbirii sorb cuprins: Steaua dragostei și-al slavei soare de pe cer s-au stins, Călăuze! Călăuze! ...

(El cade cu capul pe mâini, înecat de plâns)

PALA: Aibi nădejde. După ploaie

Mult mai limpede-i seninul, stelele mult mai vioaie; și luceafărul, ce-acuma ți s-ascunde sub un nor, Poate răsări, pe cerul limpezit, mai lucitor. Fii bărbat. Domnița Anca te iubește. Cine știe, Dacă frământări de-acestea nu-s izvor de bucurie? MIRCEA: Oh! de-ar fi!

PALA: ~u vremea, poate, vodăA se va-ndupleca ...

MIRCEA (tresărind): Vodă!. .. li urăsc pe vodă ce nu știe ridica
Pururea tăcuta-i voce, pururea smerita-i frunte

Decât către cei cucernici ce nu cată să-l înfrunte. Îl urăsc pe vodă!. .. Și, deoarece mi-a-nveninat - Cu fățarnica-i sfidare de-a fi domn încoronat - Cuget, inimă și râvnă, vreau putere, vreau mărire! Da, orcum, prin orice mijloc, prin trădări, prin răzvrătire Vreau domnia, da, orunde; vreau coroana, pe-a orcui. Vodă sprijinind pe Lațcu, vreau de-acum coroana lui.

PALA (după o tăcere): Fie. Sunt al tău, stăpâne. Fă ce vei voi cu mine: Ți-s dator cu viața, numai ea mă va plăti de tine.

(Dă-11 *ge11u11chi* și sărută *mâna lui Mircea*, care îi zâmbește *dureros*. Dar ușa secretă *din stâ11ga se deschide-11cet*. *Anca se arată*, prîl'este *un moment în* cameră, *apoi se coboară în* scenă.)

SCENA II

Aceiași, *A11ca*

ANCA: Mircea!

MIRCEA (tresărind): Anco!

(*El aleargă la dânsa și o ia în brațe. Pala se duce de se așează iarăși la fereastră.*)

ANCA (îmbrățișată): Da, iubite, strânge-mă la piept, că sunt Rătăcită de durere și că groaznicul pământ Mi-e pustiu, și că mi-e frică, fulg ușor furat de duhuri, Vai! să n-am de ce mă prinde, bântuită prin văzduhuri. Dar te aflu, simt în tine reazămul obișnuit, și, ca iedera, mă mlădii pe stejarul meu trăsnit.

MIRCEA: Anca mea!

(*O așează pe jețul din stînga și se î11genunche la picioarele ei.*)

ANCA (*dezmierdându-l*): Oh! dragă Mirceo, ne fu dat de sus cu bine Inimile noastre pururi una pe-alta să se-aline. Sunt a ta pe-ntotdeauna!

MIRCEA: Anca mea!

ANCA: să ne iubim Toată viața!

MIRCEA (*în extaz*): Da!

(O lungă tăcere. *Dar un gând strîmbate milltea lui Mircea.*)

Dar vodă!

ANCA: Ce ne pasă!

(*Mircea s-a despirțit de Anca, pomit pe gânduri. Ea se scoală, îl urmează, se alipește de el.*)

să fugim! ...

Vino ... Vom fugi departe, toată noaptea, orșiuinde,
Până când în codrii tainici dragostea ne-o vom
ascunde! ... Vino! ...

MIRCEA (*aparte, luptând*): Doamne sfinte!

ANCA: Vino, vino să fugim de-acî ... Vino!

MIRCEA (*dezbărîndu-se de ea*): Anco! taci! ...

că mintea-ncepe-a mi se rătăci!

...

Simt că se ridică-n mine nu știu ce străveche zgură;
Peste lacu-mi de iubire a plouat potop de ură:
și vârtejul - ce chiar astăzi pe-amândoi ne-a-
mpresurat - Lacul limpede și-albastru până-n fund l-a
turburat;

Simt în mine o nevoie, simt un dor de răzbunare
Împotriva-acelui suflet, fără nici-o milă, care Mi l-a
chinuit, Ancuța, mi l-a palmuit pe-al meu.

(*El cade pe jefui de lângă masă, cu capul în mâini.*)

ANCA (*dezmierdându-l*): Mirceo, uită! ...

MIRCEA (*depărtînd-o*): Ah! ce-ar zice curtea, lumea, dacă
eu, Basarab, primind în față așa groaznică dosadă, D-o cumplită
zăcășeală lumii-ntregi n-aș da dovadă! ... Oh! d-ar zice că nu-s
vrednic de-al meu nume, de-al meu neam! ..

Vreau o răzbunare, Anco! - cum o fi - dar o s-o am.

ANCA (*gingașă din voință*): Cum o fi? ... Iubite, uite,

răzbunarea eu ți-oi da-o:

Vădă Vlad nu-ți învoiește de soție pe-Anca? Ia-o.

Ți-e alături, te iubește, chiar în ciuda lui te vrea;

la-o, și-ți ieși totodată răzbunarea ta cu ea.

Nu-i așa?

MIRCEA: Oh! Anco! Anco! ANCA: Lasă-ți inima, iubite,

Să vorbească tare-n sfatul gândurilor înăsprite;

Să rostească dânsa vorba cea din urmă.

MIRCEA: Nu! Nu vreau

Sub ascuns să-mi iau soția ce-s în drept, fățiș, s-o iau.

ANCA: Vai!

MIRCEA: M-aș învoi-ndeobște, însumi eu, cu-așa rușine! Insumi eu mi-aș face-o singur, de-aș primi să fug cu tine. ANCA:

Mirceo, vai! ...

MIRCEA: Nu! nu! copilă: De-așa scârbă m-oi ferf, Nu te dă, de voie bună vodă? ... Te voi cuceri! Dar să fur ce-mi este dreptul, să te fur că nu-mi ești dată! Nu! Nu vreau.

Această faptă pe-amândoi ar fi o pată.

ANCA (*îngenunchind* lângă jeț): Mirceo! fie-ți milă ... MIRCEA (*zdruncinat*): Anco, taci! ...

ANCA: Oh! nu mă mai iubești?

MIRCEA (*luându-i mâinile* și atrăgând-o): Cum ai zis? Eu ...

ANCA: Mi-a spus Costea; altele de-acum râvnești! ...

MIRCEA: Taci! oh! taci! .. Nu căta vină într-o răzvrătire dreaptă. ANCA: Nu mă mai iubești! ...

MIRCEA (*lăsând-o de mâini*): Oh! Doamne!

(*El își ascunde capul în mâini. Anca zace plecată pe brațul jețului și plânge. O tăcere. Deodată, Pala, care i-a privit cu înduioșare, începe a cânta, ținându-și hangul pe lăută.*)

PALA (*cântând*):

Iarba rea, cum năpădește

Câmpul de mohor,

Câmpul tot îl otrăvește,

Florile de mor,

Râvnă-n *gheare cum* apucă

Sufletul ușor,

Sufletul îl și usucă

Recele-i fior.

(*Mircea și Alîca, auzind cămea, au ridicat capetele, dar Mircea se-întărecă și mai mult.*)

ANCA (*observându-l, aparte*): Sună, dulce viers, deșteaptă Biata-i inimă-amorțită de prea multele dureri.

PALA (*unnând*):

Lasă paloș, lasă *zale*,

*Celor ce le vor;
Ia, cu mândra-ți, altă cale:
Calea codrilor.*

*De e soarele-n mărire,
- Soarele-arzător -
Sub sprinceană ei subțire
E o stea: amor.*

*(Mircea rămâne înecălit, cu capul pe brațe. Alina îl privește,
palpând de lădeje; apoi dezrădăduită.)*

ANCA: Mircea! Mircea! n-auzi glasul dorului! ...

MIRCEA (*zbuciumându-se*): Vai! vai!

*(El se luptă cu silinși; în sfârșit se hotărăște, se scoală și trece
pe diavolul său închinat, în genunchi /ăiă jeț.)*

Ce ceri de la mine nu se poate, nu!

(Către Păla:)

Cântarea ți-e isteță

Dar mi-e dor de răzbunare și vreau sprijin, nu povață.

ANCA (*care s-a sculat și-și stăpânește durerea*): Oh! rănit-mă
ai în suflet, Mircea.

MIRCEA (*aparte, tresărind*): Doamne!

ANCA: Dar prea mult

Te iubesc, ca-n mine glasul zăcăselii să-l ascult. Nu.

Mă duc ... Rămâi cu bine ...

ANCA (*mergând spre ușa secretă*): Fie pe-a ta voie;

Anca ta-ti va da și sprijin de-i avea de el nevoie.

MIRCEA (*făcând un pas după ea, oprindu-se*): Anca mea!

ANCA (*lângă ușă*): Mă duc.

MIRCEA (*aruncându-se la picioarele ei*): Ancuto! ... iartă-mă!

ANCA (*fericită*): Oh!

*(Ea se-ntoamă către el, îl sărută pe frunte, așteptând urmarea
primului imbold; dar el nu face nimic ca să o rețină.)*

Te-am iertat... Te-am iertat. .. mă duc ... Oh!

Mircea!

(Înăbușind-o *lacrimile, iese repede.*)

SCENA III

Mircea, Pala

(*Mircea, adânc* mișcat, stă *o* clipă la-ndoială, *apoi se* scoală din [.!llunchi, *face un pas* către ușă, *ca* și *cum ar urma pe Anca*, însă iarăși se-ndoiește, *se* oprește și caută să-și *adune gândurile.*)

PALA (*care-l* observă): Cel din urmă sărutat.

MIRCEA (*trezindu-se*): Cum! ... Te-nșeli, te-nșeli. Nu. Anca mă iubește, mă-nțelege, știe că ne e mândria sfântă, dar cumplită lege; și-Anca - crede-mă, copile - mirele nu și-ar uita. Crede-mă.

PALA: Te cred. Cred încă că acela ce iubește într-adevărat, iubirii sale orșice jertfește.

MIRCEA: Vrei să zici...

PALA: S-a stins amorul! Spun că nu o mai iubești
Pe domnița Anca.

MIRCEA: Pala, aiurezi! PALA: Oh! nu!

MIRCEA: Ba ești

Un copil. Iubesc pe Anca cu-o mai strașnică dorință! Nu mi-e dată? Voi avea-o; dar prin drept de biruință, Vei vedea!

(*Se aud* pași în afară.)

Ascultă ... Pașii, ce se-apropie ușor,
Îmi aduc îndeplinirea necuratului meu dor; Sunt
iubiții mei tovarăși ce-mi vor da, dintr-o lovire, O
coroană și pe Anca, slava mea și-a ei iubire.

SCENA IV

*Aceiași, Nicodim, Vlad, Manea, Baldol'in,
Român Herescu, Murgu, Aldea, Algiu*

MIRCEA (*alergând înaintea lor*): Bun sosit, iubiți prieteni.

NICODIM: Doamne Mirceo, bun găsit.

(*El* intră, își *dau mâna cu Mircea* și *se* coboară-11 scenă.) VLAD:

Îți aducem știri urâte.

MIRCEA: Cari știri? VLAD: Am auzit

Că,-nchinat pân' la rușine, azi, de maștera maghiară,

Vodă-n loc să se răscoale, i s-a dat mai mult pe gheară;

C-a-nvoit lui Kaliany, fără știre, fără sfat,

Să clădească cetățuie pentru unguri în Banat;

Și-n sfârșit, că, din îndemnul Clarei, s-a rostit că-i

vreme să golească prin secure temnițele unde geme

Floarea boierimii. Groza, vai de el! cu viața-i chiar,

Poate să plătească doru-i pentru țară și altar.

MANEA: Suntem toți loviți într-însul. NICODIM: Toți. .. și-ntreaga ohridime,

Legea noastră.

VLAD: Împrejurul nostru mișuie-o mulțime

De iscoade, de streji mute ce-o simțim, în orce loc, Sfredelindu-ne din spate sufletul cu ochi de foc. ·

ROMÂN HERESCU: Vezi cât de puțini venim.

BALDOVIN: Mulți se țin închiși în casă. ROMÂN HERESCU:

Straja curții e-ndoită. MURGU: În ogradă ei se-ndeasă

Două sutășii călare, înarmate de război. NICODIM: Doamna stă păzind pe vodă. VLAD: Iară solul pe-amândoi.

BALDOVIN: Răul e c-au prins de veste. MANEA: că ni se cunoaște gândul. MURGU: și că n-avem sorți de-acuma decât să ne-ajungă rândul

Să-l urmăim pe bietul Groza în uitarea vreunui beci ...

VLAD: Ce călăul va deschide, călăuza pentru veci.

NICODIM: Stăm în mâna lor. ROMÂN HERESCU: Doar

fuga ne rămâne. MANEA: Nu-i scăpare altfel. VLAD: Ne-or suna și ceasuri bune. MANEA (*unnând*): Căci pe răzbunare

Dacă-o fi pornită doamna, oh! de noi, amar și rău. VLAD:

Da, suntem pierduți!

MIRCEA (*uimit de ce aude, izbucnind*): Oh! Doamne! ...
și cu ochii pe
călău,

Ca cireada de tăiere, ca lăstarul de pădure,

Noi, bărbați, privim cum rândul ne sosește la secure!

Ce fel? Voi, viteji de viță, voi, boieri între boieri, Voi, ce sufletele voastre le-mbățați cu slavă ieri, Voi, ce prapurele

legii vreăți să-l înălțați la soare: Ce ziceați că râvna voastră paloșul să v-o măsoare ... Ah! v-o spun aci, menirea cu mândria v-a nctat Vouă, ce măreața-i țintă de pe Groza l-ați uitat, Vouă, ce priviți o fiară cum de soarta voastră-și râde Vouă, ieri cumetrii morții, zăluziți acum de-un gâde, Căruia-n tocmeala-n care capul vi-l răscumpărați, Drept zălog, ca să mai rabde, pe-al lui Groza l-aruncați. NICODIM: Doamne! VLAD: Doamne! ...

MIRCEA: Ah! vă pare că mi-e vorba prea sireav-ă:
Nu, zău! mai puțin, desigur, decât fapta vă-i mârșavă.
NICODIM: Doamne! ...

MIRCEA: Oh! lăsați încalte să vă spun ce-ați făptuit,
Doar să vă roșiți de vorbă dacă fapta v-a priit.
Da, pe Groza voi, voi singuri, morții-l aruncați în pradă,
Voi loviți menirea noastră cu rușine și dosadă, Voi, nu vodă,
de credință și de neam v-ați lepădat, Voi, nu vodă, voi, nu
vodă, sângele vi l-ați trădat! Dar nu eu!. .. Un glas în
mine îmi șoptește datoria și-acel glas - ce nu s-aude
de-orce suflet - e mândria! și mândria poruncește,
celor ce-o aud cu dor, Să privească-n față moartea
când în joc e țara lor. (*Doamna Clara se frește pe pragul ușii*
și ascultă *ce* urmea::ă. neobservată *de nimeni, decât de Pala*, căruia îi
face semn să tacă.)

Ascultând acea poruncă, eu mă pun în răzvrătire Cu
voivodul cel nemernic ce ne mână la peire, Ce -
smerit, viclean, fățarnic, închinându-se arcui - E-o
primejdie de-a pururi pentru noi și țara lui. Voi,
plecați-vă dar capul și fugiți! Eu vreau prietini Neclintiți,
cum stau sub soare și sub trăsnet mândrii cetini! Sus
mi-e fruntea-n zile line, sus și-n zile de nevoi. Ști-voi,
față de restriște, să fiu singur.

DOAMNA CLARA: Vom fi doi.

SCENA V

Aceiași, *doamna Clara*

NICODIM: Doamna Clara! VLAD: Doamna Clara!

CLARA (*înaintând*): Ce-i această turburare?

Oare-s de prisos acolo unde voi vă strângeți? Oare

Când pe noi toți ne apasă a lui vodă mână grea, Doar primejdie v-anunță printre voi venirea mea?

VLAD: Doamnă ...

CLARA: Haide, haide! Domnul Mircea vă-ndemna prea bine și potrivnicii lui vodă sunt tovarăși, azi, cu mine.

NICODIM: Cu măria-ta?

CLARA: Cu mine, da, cu mine! C-am jurat

să nu las să surpe nimeni lucru mare ce-am durat:
O puternică domnie, pe mărire-ntemeiată, Care-n viitoru-i
mândru-i călăuză luminată, Să-ndrumeze liniștitul mers al
dragei noastre țări Pururi pe-ale propășirii lungi și
netede cărări, ;'.stăzi rodul muncii mele, fătul ce-am
crescut din fașă, Intr-o clipă să-l răpuie Vlaicu, inima
pizmașă? !'1-oi răbda! ... Nici voi, boieri ai țării, nu puteți
răbda Indrumarea păcătoasă ce se-ncearcă țării-a da Duhu-
mpovărat de ciudă, sorbul de ticăloșie, Vlaicu-vodă, domnul
nostru din a cerului urgie.

(Vă~ând *boierii* uimiți, *dar nicidecum* înflăcărați *de zisele*
sale, doamna rămâne-ncremenită.)

Ce fel? Nu răspundeți?„.

VLAD (*dumerit în sfârșit*): Doamnă ...

NICODIM (*idem*): Doamnă, ți-o mărturisim,

Nu credeam, lovind în vodă, azi alătura să fim Cu
măria-ta, ce-n locu-i cârmuiești de-o vreme țara. CLARA: Cum!

NICODIM: La spatele lui vodă noi vedeam pe doamna

Clara. CLARA (*aparte*): Ah! nemernicii, mișei!„.

VLAD: Doamnă, vodă n-ar fi rău,

Dac-ar asculta de păsul țării, el și sfatul său.

CLARA (uimită, *dar reculegându-se*): Sfatul său? Ah!

e destoinic și ne face treabă
bună

Când îl sprijină pe Vlaicul în pornirea lui nebună De-a
se război-mpotriva celui mare cu cel mic, De-a fi aliat
cu sârbii și certat cu Ludovic.

NICODIM (*surprins* și zărind, *în sfârșit*, adevărul): Vodă Vlaicu
face-aceasta?

CLARA: Da: Pe Groza de-I jertfește

Bănuielilor ce-n Gomneș și-n Suceava-ncep a crește;

Totuși, el se dă cu Stareș și, în duhu-i fără șir, Uită că zac

robi la Gomneh fiica mea și Strașimir; Uită că, din munți, voivodul Mikloș-hertzeg cată-n zare Un prilej, bun, rău - ce-i pasă - din hotar să se coboare, Ca, la rândul ei, oștire-a-i, năvălind și ea la noi, Să ne joa~e-aceeași horă ce-n Ardeal jucat-ați voi;

Vodă uită tot. Dar țara, îndrumată la peire,
Cată să-i curmeze calea fie chiar prin răzvrătire, Da, da!
steagul răzvrătirii îl desfășur azi și eu; Vodă e vrăjmașul vostru, ele și vrăjmașul meu; Toți cunoaștem păsul țării și de-aceea vă zic iarăși Că potrivnicii lui vodă sunt cu mine azi tovarăși, Precum eu cu ei.

NICODIM (după o tăcere): Pe vodă, doamnă, nu-l învinuim
Decât doar că nu ne-ajută țara să ne-o mântuim De străini și de catolici.

CLARA (*aparte*): Câine! Oh! te-oi ține minte
și pe tine. Dar,,. răbdare!

(*Tare:*)

Te-nțeleg, preasfânt părinte:

Sunt catolică, așa e, și pe față, nu pe-ascuns; Dar străină
nu sunt țării, dovedit-o-am de-ajuns;

și i-o dovedesc și-acuma, când lui Mircea-mi dau
copila.

(Apăsând *pe cuvinte:*)

Ce ... după-un străin vrea Vlaicu s-o mărite cu d-a sila.

MIRCEA: Ce? ce-ai zis?

CLARA: Am zis că Vlaicu vrea să dea după-un străin

Pe domnița Anca. MIRCEA (*aparte*): Doamne! Teasule
de-acuma plin. VLAD: Doamnă, știrea-aceasta poate să nu fie ...

CLARA: Dovedită?

Ba e lucru sigur. Anca e de mult făgăduită Craiului
sârbesc. VLAD (bui măcit): Lui Staref?

CLARA: Da! și, credeți ce vă spui,

Vlad le-a chibzuit pe toate fără știrea nimănui. Zilele-
astea, mâine poate, e-așteptată o solie Care pe-Anca
o va cere pentru Stareț de soție.

MIRCEA: Zici că mâine? ...

CLARA: Chiar și mâine. Trebuie să fi trecut

Dunărea de ieri solia.

(*Boierii se înțeleg din ochi, înțeleg în sfârșit, dar par nedumeriți.*)

MIRCEA: Oh! ... Dar ce e de făcut!.. ..

CLARA: Ce e de făcut? O, Doamne! Mai nimic. Ce-ntrebare! Mai nimica, zău! Ca dâșii, să te-arăți că ai răbdare; Și, căzând adânc pe gânduri, să respingi și tu, ca ei. Sprijinul ce ți-l trimite Anca prin chiar muma ei. Ce să faci? Ca dâșii, rabdă să vă piarză, Vlad moșia! Ce să faci? Ca dâșii, uită-ți numele și vitejia; Ce să faci? Sărută mâna omului pizmaș și rău Care sfâșie deodată două suflete-ntr-al tău! Ce să faci? Când Vlaicu țara și iubirea ți-o sugrumă, Să te pleci ca să se vadă o femeie - dar o mumă -

Dintr-atâți boieri de frunte singură cum va lupta
Ca să-ți apere, voivode, țara și iubirea ta. MIRCEA:

Taci! oh! taci!

(Către *boieri*:)

Boieri, prieteni, n-auziți, nu vă tresare

Sufletul de-așa restriște? Doamne! Cum! și Groza-n fiare,

și zdrobita noastră râvnă, și surpatul nostru vis, și durerea mea, vai! toate, toate de nimica vi-s? Aldeo, Murgule, Române, vere Vlade, Baldovine, Nici o mână, vai! nici una nu se-ntinde către mine? VLAD (hotărându-se și *întinzându-i mâna*): Mirceo, iartă-ne. MIRCEA (*luându-i-o*): Oh! Vlade.

VLAD (lămurind simțimântul *tuturor*): Duhul nostru, zbuciumat

De-alte gânduri ce de-aseară ni-l frământă, necurmat,

Nu luă seamă că-ntre oameni cum suntem, de boierie, Nu domnește mai măreață și mai sfântă datorie Decât sprijinul, de-a pururi de credință, către-acel Ce ni-l cere, când restriștea dă năvală peste el, Sunt cu doamna și cu tine, pentru Groza și domnița. ALDEA (*idem*): Sunt și eu! MANEA (*idem*): și eu! ROMÂN HERESCU (*idem*): Cu toții, toți boierii ...

BALDOVIN (*idem*): Toată viața!

NICODIM: Oh! boieri, dar nu se cade, pe-un prilej așa ușor,

Să dăm pradă răzvrătirii o domnie și-un popor. Răzvrătirea, grea furtună, cată-n norii ei să poarte Râvne mari și-nalte ținte - slavă veșnică sau moarte! și nu te-ar ierta moșia,

(Către *Mircea*:)

Ba te-ar ține chiar de rău

De i-ai sângera ogorul numai pentru păsul tău.

MIRCEA: Nicodime!

CLARA (*pentru a slăbi efectul produs de aceste vorbe asupra boierilor. către Nicodim*): Sufletul ți-l liniștește, bun

părinte. Răzvrătirea voastră vede ținte-nalte, scopuri sfinte; Ea e lupta mântuirii pentru noi și țara ta, și-unei frunți fără-njosire ea coroana i-o va da. NICODIM: Ție poate. CLARA: Ba lui

Mircea. MIRCEA: Mie! CLARA: Da. NICODIM: Lui Mircea! CLARA (*către Mircea*): Ție,

Suflet netemut de nimeni, deși plin de bărbăție, și pe care zăcășeala-l face cel mai nendurat Din vrăjmașii ce lui Vlaicu astăzi ură i-au jurat. VLAD: Ai dreptate. Să trăiască vodă Mircea! BOIERII (*afară de Nicodim*): Să trăiască

vodă Mircea! Ura! MIRCEA (*aparte*): Doamne! Fie voia ta cerească

Pururea slăvită!

VLAD (*închinându-se doamnei Clara*): Doamnă, sunt de-acum urmașul tău.

NICODIM (*aparte*): Ah! năpârca! Cum strecoară sub coroană capul său!

MIRCEA (*închinându-se și el doamnei Clara*): Mamă, care-mi dai cu-o vorbă fericire și coroană,

Îți închin pe totdeauna sufletu-mi ca la icoană.

BOIERII (*către Clara*): Cinste ție! Cinste ție! CLARA (*ademenitoare*): Cinste vouă, vă zic eu,

De vă-i tare hotărârea pe cât ceasul e de greu.

Oh! da, cinste cui se-ndrumă hotărât într-o voință,

Pironind în țintă ochii, credincios în biruință, Cinste lui! și cinste vouă dacă - hotărât - voiți Și voința voastră-n țintă C-un pumnal o pironiți. NICODIM (*aparte*): Unde tinde! ALDEA (către *Clara*): Poruncește! Vom voi.

CLARA (*se reculege în* tăcerea îngrijorată *a tuturor, apoi*):

Boieri, nu-i vreme

De pierdut. Nu-ncape vorbă de răscoală: Vlad se teme De ceva, se pregătește. L-am răzbi desigur, știu ... Dar e Groza ... Dare Anca ... Am ajunge prea târziu! Nu, nu. să nu pierdem vreme: noaptea care ne-mpresoară Fie cea din urmă pentru Vlaicu.

VLAD (bui măcit): Ce fel? ... Vrei ... CLARA (dezvelindu-și *gândul*): Să moară.

(*Boierii se indignază, dar ascund* il1ldig1lareafață *de Clara-doamna.*)

MIRCEA (*îngrozit*): Un omor! CLARA: Împrejurarea poruncește.

MIRCEA (și *mai îngrozit*): Un omor! CLARA (*pledând*): Un omor, de fericire, de domnie dătător;

Un omor ce va deschide țării calea ei măreață; Un omor ce pentru-atâția fi-va dătător de viață. Ascultați. Vă duc, eu însămi, până-n chiar odaia lui, Printr-o trecere deschisă, fără știrea nimănui, De-Alexandru, răposatul vodă, pentru el și pentru mine. Am tăcut această taină Vlaicului și-mi prinde bine. Pe când doarme, voi cunctul să v-apropiați de domn; Nu-l mai deșteptați: cu milă, dați-l veșnicului somn; Iară zorile de ziuă, mâine, mulțumită vouă, Arăta-vor într-o slavă țării o domnie nouă.

(*Boierii se-nfioară de-așa faptă. O tăcere.*)

VLAD (*exprimând sentimentul tuturor*): Slavă roșie de sânge. NICODIM: Mohorâte zori de zi

Sub a căror raze, mâine, țara ni se va trezi. VLAD: Nu e treabă boierească să ucizi un om ce doarme. MURGU: Purtăm paloșe, și-acestea, doamna noastră, nu sunt arme De-ucigași.

VLAD: Dar poruncește! și, cu toții, ne-nvoim Pe vrăjmaș, *în* luptă dreaptă, față-n față, să-l lovim, Boierește!

CLARA (*batjocoritoare*): Oh! minune! Duhuri mândre și senine,

Suflete neprihănite! De omor vă e rușine.

Când omorul se îndreaptă către-o viață de bărbat, Însă ucideați, în codru, fără grijă de păcat, Un copil!

(Arată *pe Pala*.)

NICODIM: Copil? Nu, doamnă; o năpârcă doar, menită, Când călcâiul vrea să-l muște, de călcâi a fi strivită.

CLARA (agățându-se *de o* ultimă nădejde): Mirceo, tu nu spui nimica?

MIRCEA (*muncindu-se sub întrebarea mută a tuturor*): Doamnă, gata sunt să mor,

Dar nu vreau nici fericirea, nici domnia pe-un omor. NICODIM: Bine, doamne Mirceo, bine!

CLARA (deceționată, *izbucnind*): Tu, m-ascultă, Basarabe! Pentru frânele puterii mâinele ți-s încă slabe.

(Către ceilalți:)

Iar voi, suflete plăpânde, voi viteji? Niște mișei!

(Către *Pala*, *îl* *11* *cet*, *ca* să *11* *ufie* auzită *de* ceilalți:)

Vino, Pala. *Tu* vei face ce nu știu să facă ei.

(*lese* urmată *de Pala*.)

SCENA VI

A ce ia și. afară de do am 11 a Cl a r a și de Pa I a

NICODIM (*rupând* tăcerea uimită *a tuturor*):

Dragi boieri, în ce greșeală, vai! cădeam și noi, și fara!

Toți ați înțeles ce țintă urmărește doamna Clara;

Că, sătul ca noi, e vodă de robie, și că vrea În sfârșit, să sfarme jugul ce de mult îl doboră. Dânsa l-a simțit. Și-aicea, dezvelindu-și fiara gândul, Ne-nvrăjbea ca, doară noi pe vodă ucigându-l, Ea s-apuce iar domnia, ea cu Kaliany ei, Pe când noi să fim, cu toții, robi la dânsa, robi la ei!

VLAD: Ai dreptate. MURGU: Ai dreptate.

(*Mircea, care mai nădăjduia un ajutor din panaa tovarășilor săi, merge deznădăjduit la jețul din stânga și cade pe el, doborât de durere.*)

NICODIM (zărindu-l, *se apropie de el*):

Doamne Mirceo, vai! sărmane
Suflet, vas luptând în valuri pe o mare de prihane,
Oh! nu te-ndoi de viață, nici de bunul Dumnezeu Ce
chemarea-ți dureroasă ți-o aude, fătul meu. Să ne ducem
toți la vodă să ne spovedim la dânsul Toată vina, tot
păcatul. El se va-ndura de plânsul Nostru drept, și
plin de jale, și din inimă rostit: și te va ierta, pe tine,
căci ai fost nedreptățit, și pe noi, căci remușcarea e destul
de grea povară, și că toată vina noastră e și-a lui: e dor de
țară.

ALDEA: Ai dreptate.

MURGU: Da.

VLAD: să mergem toți, ca-n vremuri de nevoi!

MANEA: să ne-asculte.

ROMÂN HERESCU: Să ne ierte.

(*Boierii încep a pomi spre ușă.*)

VLAD (observă că *Mircea a rămas pe jeț, napoindu-se la el*):
Mirceo, tu nu vii cu noi?

(*Mircea îi face semn că nu, că să-l lase.*)

Ești îndurerat! N-ai grijă de nimic ... Rămâi cu bine ...

(*lese după ceilalți.*)

SCENA Vîl

Mircea, singur, apoi, A₁₁ ca, p â r că I a b u I, Pa I a, streji

MIRCEA (după o lungă tăcere): Oh! durere! De-acum toate
sunt sfârșite pentru mine ...

(*El cade cu capul pe masă plângând încet. Dar ușa secretă se
deschide cu grijă, Anca apare, se asigură că Mircea e singur,
se apropie de el, și, cu degetul pe buze, îl cheamă:*)

ANCA: Mirceo!

MIRCEA (îmbrățișând-o): Anca! Tu!

ANCA (arătând spre ușa secretă): Tăcere! ... Oh! de-acolo-am
auzit Tot! tot! tot! ... Să vezi. căzusem ... lângă ușă ... M-a

trezit Glasul mamei! Mamei mele!. .. Oh! Ce-a zis! ... Ce
groza-v 1'e

.. .. Dar tu n-ai voit, iubite, sufletu-ți curat să fie
Prihănit! Oh! Mircea, Mircea!

MIRCEA (*strângând-o în brațe*): Anco! Anco!

ANCA: să fugim.

MIRCEA (luându-și *manta* și cușma): Da.

ANCA (*îmbrobodindu-se cu un vâl ce-l avea pe umeri*): să
nu fiu al lui Stareț.

MIRCEA (terminându-și *pregătirile*): Nu!

ANCA (*aruncându-se din nou la pieptul lui*): Cât o sine
iubim. MIRCEA: Da! departe de-astă curte.

ANCA: și departe de-orce jale.

MIRCEA: Vino.

(*Ei pomesec spre ușă. Aceasta se deschide și intră pârcălabul
curții. unnat de numeroase streji cari ocupă fundul scenei.*)

PÂRCĂLABUL: Mirceo Basarab, în numele măriei-sale
domnului, predă-te.

ANCA (înspăimântată): Mircea! Mircea!

(*Cade leșinată î11 brațele lui Mircea. care o depune binișor pe
jețul din stânga.*)

MIRCEA (*îngenunchind lângă jeț*): Oh! aș vrea să mor.

PALA (*care s-a furișat printre streji, vine pe din dosul jețului
și, susținând capul Anchii, își arată sperghia și zice
încetinel lui Mircea*): Mergi în tihnă, până-n ziuă, vei fi
domn stăpânitor.

(*Mircea îi face semn că a-nfeles, o lasă pe Anca î11 grija lui și
iese, unnat de pârcălab, pe când cortina cade.*)

ACTUL IV

(*Odaia lui vodă. În fund, fereastra mare îndoită, ca cea din actual al
treilea, dar mai largă și mai bogată. La stânga, în planul al treilea, patul
domnesc, ridicat cu o treaptă, cu urasnisc purtat de coloane de lemn
toarse, și perdele mari coborând până pe lespezi. El e cu latura la
păretele din fund, dar nelipit. lângă căpătâi și înăuntru uraniscului, icoană, cu
iconostas, epitrafil, candelă mare și bogată. La piciorul uraniscului,
flamura basarabească albastră; în mijlocul ei, pe fund roșu, trei capete de
arabi privind către stânga. La dreapta, în fața patului, o ușă mare. În*

planul întâi, la stânga, o ușă mică de stejar ferecată. Către dreapta, în planul întâi, un je(mare cu o strană. Alte jețuri mici în odaie, din care unul înăuntrul uraniscului. Păreții sunt pardosiți, la înălțime de om, cu pardoseală de stejar vechi, lustruit. Deasupra, covoare. Tavanul, cu grinzile vedețe, e bogat zugrăvit, în dreapta și în stânga ferestrei, trofee de arme. Prin fereastră se vede biserica domnească, luminată de lună, și mai departe târgul. E noapte; torțe ard în sfeșnice de fier bătute în pereți deasupra pardoselei. În colțurile din fund, lampadare cu torțe aprinse.)

SCENA I

Vodă, balul Mike d, Nicodim, Vlad, Manea, Baldo vin, Români Herescu, Murgu, Aldea Algiu

(La ridicarea cortinei, vodă șade pe jețul de sub uranisc, cufundat pe gânduri. Mike d, în picioare lângă el. Ceilalți în genunchi, afară de Nicodim, privesc îngrijorați la fața încruntată a lui vodă.)

NICODIM (*rupând tăcerea*): Doamne, nu te-nduri?

MIKED (*după o nouă tăcere*): Stăpâne, la genunchii tăi privește Vinovatul, ce cu lacrimi de păcat se spovedește: Iartă, doamne, precum iartă cerul, care-a poruncit Tatălui să-i fie milă de capiului răătăcit.

MURGU: Iartă-ne, stăpâne!

VLAD: Iartă-ne de groaznica orbire
Unde dorul slavei tale și a neamului iubire
Ne-au împins.

MANEA: Oh! fie-ți milă!

ROMÂN HERESCU: Oh! îndură-te de noi!

(Vodă ridică capul. Toți întind spre el brațele rugătoare.)

VODĂ: Voi v-ați îndoit de mine: să nu mă-ndoiesc de voi?

VLAD: Nu! pe sfântul ochi-al lumii care sufletul ni-l

vede! NICODIM: NU! pe însuși acest suflet ce de-acum în tine crede Ca-n Isus mântuitorul!

BALDOVIN: Fă din noi de-acum ce vrei ...

ALDEA ALGIU: Îți îmbrățișăm genunchii!

NICODIM: Suntem robii, robii tăi.

VODĂ (*pe gânduri, și, ca și cum ar vorbi pentru sine*): Ea

s-a-țate răzvrătirea! Ea să vrea să mă doboare Din domnie!

VLAD: Da, stăpâne.

VODĂ (*idem*): ... Ea să vrea să mă omoare!

NICODIM: Ne-am cutremurat.

VODĂ (*Idem*): ... Pe mine, care-i sunt aproape fiu.

MIKED: E-nfiorătoare fapta ce povățuia.

VODĂ (*idem*): Să fiu

Omorât de chiar aceea care-mi ține loc de mumă!

NICODIM: Mumă ea? Oh! nu: o fiară ce chiar puii și-i
sugrumă De turbare.

VODĂ: Ce e domnul? O păpușă fără preț.

Spargeți-o: ne-om face alta!

VLAD: Oh! stăpâne!

VODĂ: Ce dispreț!

(*Îngâimfind, ca pentru sine, părerea emisă de Clara la act.li*)

Când nesocotirea sapă scaunul, oblăduirea, Vinovate-s
deopotrivă gândul și înfăptuirea.

NICODIM: Da, măria-ta, așa e.

VODĂ (*privindu-i adânc*): Da, așa e, v-o spun eu.

NICODIM: Noi ne pocăim ...

VODĂ: Dar dânsa e-mpietrită-n gândul rău.

(*Sculându-se.*)

Deci vă iert pe voi.

VLAD: Oh! doamne ... VODĂ: Dar pe dânsa o așteaptă
Crâncenă pedeapsă!

NICODIM (*milostiv*): Doamne!

VODĂ (*coborând de sub uranisc*): Ce fel? Oare n-ar fi
dreaptă? NICODIM: Dreaptă-ar fi chiar capul nostru,
doamne, dacă l-ar lovi.

VODĂ: Da. Dar pocăința voastră vreau, măreț, a o slăvi:

Voi veți pedepsi.

VLAD: Noi, doamne?

VODĂ: Voi!. .. Ah! mașteră haină,

Însăși tu ales-ai pentru mine grâul de neghină.

(*Scoate de la brâu o cheie, merge la ușa ferecată și o arată
boierilor.*)

În această culă neagră bob cu bob am adunat
Rodul bun, într-o iubire de moșie semănat și cernut la
ciurul aprig al credinței prigonite. De-acum, iese la
iveală: vremile sunt împlinite.

(*Deschide ușa.*)

Hei! vitejii mei prieteni, v-am adus tovarăși noi!

(*Cei din culă ies, liberi și înarmați, iar cei din scenă îi
recunosc și aleargă către ei.*)

MURGU: Golea!

ALDEA ALGIU: Crețu! VLAD: Moș Ivașcu!

NICODIM: Groza!

GROZA (ieșind din culă): Și Miked cu noi?

(*Ei se îmbrățișează cu lacrimi.*)

VODĂ (*zâmbind*): Ce zici, bane, se ghicise taina mea,
când, buni oară, Se zvonea c-aici, în culă, *adunasem o*
comoară?

MIKED: Doamne, ești adânc și mare.

VODĂ: Împotriva celor răi

Ei mă apără pe mine, zi și noapte, eu pe ei.

NICODIM: Fii blagoslovit în veacuri, păzitor al celor
sfinte:

Crucea, neamul și moșia.

VODĂ (scotându-și cușma): Și cu Dumnezeu-nainte!

(*El se închină către icoane. Toți unnează pilda. Dar ușa se
deschide. Intră Grue. E plin de pulbere, cu părul lipit de
sudoare pe frunte. Vodă, cum îl vede, aleargă la el și îl
aduce-n scenă.*)

Grue!. .. Cetele sunt gata?

(*Grueface semn că da.*)

Dragomir?

(*Grue arată cu capul ușa.*)

A și sosit?

(*Grueface semn că da.*)

Adu-mi-1 încoa.

(*Grue iese.*)

Ce oameni! Ah! de-acum sunt liniștit.

Dragi boieri, ne lipsea unul dintre-atâți viteji de seamă,
Cel mai strașnic. El aleargă când nevoia țării-l cheamă.

(Arată ușa, *pe care* intră *un* călugăr *catolic*.)

NICODIM: Un catolic! VLAD: Un călugăr minorit!

(Vodă *merge la* călugăr să-i *descopere capul*.)

MIKED: E Dragomir!

VODĂ: Iar v-ați îndoit de mine! DRAGOMIR: Iată-i. Vezi, și eu mă mir.

De porunca ce mi-ai dat-o mie, cuvioasa slugă A Ohridei, să-mi vâr capul sub acest otrep de glugă. VODĂ (*luându-l de mână*): Nici o slavă, nici un nume nu deschide-atâtea porți, Azi, la curtea mea, ca zdreanța ce cu-atâta scârbă porți.

Leapăd-o de-acum. E semnul să se lepede și țara De smerenia sub care se-ascundea de doamna Clara. Și, fățiș, de mâine iarăși, vei-spătare, vom purta Gluga noastră cea de zale.

DRAGOMIR (sărutându-i *mâna*): Să trăiești, măria-ta!

(Intră *Grue care spune ceva încet lui* vodă.)

VODĂ (*încet*): Anca? ... Vine să se roage pentru ... O aștept.

să vie.

(*Iese Grue. Către boieri, arătându-le cula*.)

Voi intrați aci, prieteni. Dar vegheați!

(*Ei fac un gest de întrebare*.)

Eh! cine știe

Ce prăpăstii blânda noapte-acoperă cu vâlul său ...

(*Boierii intră-n culă. Vodă împinge doar ușa după ei. Apoi merge de se așează pe jet, și cade pe gânduri. După un timp, Grue deschide ușa, se asigură că vodă e singur, introduce pe Anca și iese*.)

SCENA II

Vodă, Anca

(*Anca în costumul și cu vâlul de la actul al treilea stă puțin,*

își dezvelește *capul, apoi dureros.*)

ANCA: Vlade!

VODĂ (tresărind): Anco!

(*Merge repede la dansa și o îmbrățișează.*)

Surioară!

ANCA (*plângând*): Vlade!

VODĂ (așezând-o lângă el): Pentru Dumnezeu!

Ce ai? De ce plângi, Ancuța mea? Vorbește. Nu mai
· plânge, Copilița mea iubită. Uite,
pieptul mi se frânge, Când te văd plângând. Hai!
spune, spune. Sunt neliniștit. Ce fi s-a întâmplat?

ANCA: Vai! ... Mircea ...

VODĂ (*sculându-se violent*): Mircea! ... E un răzvrătit.

ANCA: Eu sunt singură de vină, Vlade.

VODĂ: Ce fel, tu? Ce glumă!

ANCA: Da! Sunt pricina, pricepe, sunt pornirea ce-l
îndrumă Pe căi rele.

VODĂ: Tu, Ancufo?

ANCA: Mircea nu s-ar fi-nvrăjbit

Până la răsccoală, Vlade, dacă nu m-ar fi iubit.

VODĂ: Va să zică, cu cât Mircea te-ar iubi mai mult pe
tine S-ar cădea să mă urască mai nenduplecat! „. Prea
bine!

ANCA: Oh! Îndură-te de mine, cel puțin: sunt sora ta.

VODĂ: Să mă-ndur? Dar ce pot face pentru tine?

ANCA: Poți ierta.

VODĂ: Tu nu mi-ai greșit.

ANCA (*articulând cu greu*): Și, totuși, fiind singură de vină, La
porunca ta domnească vin să mă supun, senină, Dacă-acest
păcat al nostru singură l-aș ispăși; Dacă, singură, pe drumul
chinurilor aș păși.

VODĂ: Cum să-l ispășești?

ANCA: Prin jertfă! Mi se spune, astă-seară,

Că sosește o solie de la Stareț să mă ceară ...

VODĂ: Anco!

ANCA: Fie! fi-voi prețul... Mă-nvoiesc, da! „. Mă-nvoiesc. Numai,
numai ca pe dansul, ca pe Mircea să-l feresc De

urgia ta, ce-l mână - cine știe? - la peire!

- Nu că-i vinovat, sănnanul, dar că l-am ales de mire! -

VODĂ (*îmbucurat de întorsătura ce iau lucrurile*): Fie dar.

N-aibi grijă, Anco, nu-l ajunge nici un rău,,.

ANCA (fericită, *îlfrerupând*): Vlade. Oh!,,.

VODĂ (termi11ându-și fraza): Pe câtă vreme nu mai e alesul tău.

ANCA (deznădăjduită, *dar mai încercând o rugă*): Da, da, nu mei e! așa e. Oh! ce-aș da să fie iarăși Ce mi-a fost întodeauna, bunul, dragul meu tovarăș!

VODĂ (*nefi1Zâ1ui seamă de ruga Anchii, insultâ1ui*): Nu mai e! și, vreau s-o afle de la tine. Să nu-i spui Nici că ie1 pe Stareț, nici că nu mai ești mireasa lui.

ANCA: Nu!,,. Dar ce?

VODĂ: Nu! Spune-i numai că ... iertarea dobândită ți se datorește ție, surioara mea iubită.

ANCA: Mie, da.

VODĂ: Căci așa crime nici un domn nu le-ar ierta! și, nici eu, decât ca frate-nduplecă de ruga ta. Nu-i așa?

ANCA: Așae.

VODĂ: Grue! - Șterge-ți ochii, Anco.

(Către *Grue care* i11tră:)

Cheamă-ne pe domnul Mircea.

(*Grue iese. Către Anca:*)

Șterge-ți ochii. Eh! de bună seamă,

Nu s-ar crede că lui Mircea o să-i dai o veste rea?

ANCA: Nu e rea. Dar ce-mă-neacă, Vlade, e durerea mea.

VODĂ (*înduioșat*): Stăpânește-ți-o. Pe marea vieții, când te duce vântul, Fie-ți cânnă cugetarea de ți-e pânză simțimântul. și, cu cât mai aprig vântul umflă valul furtunos, Mai cu grije strânge pânza, cânnă ține-o mai vânjos.

SCENA III

A c e ia și , M i r c e a introdus de G r u e .

(Mircea intră mândru, dar stă locului văzând pe Anca.)

MIRCEA (*aparte*): Anca!

VODĂ (după ce face semn lui Grue să nu iasă): Haide,
Anco, spune-î ce făcut-ai pentru
dânsul.

ANCA (*cu intenție*): Mirceo, m-am rugat de vodă să te ierte.
Vezi-mi

plânsul și-nțelege cât ne costă pe-amândoi greșala ta.

VODĂ (*încet, cu imputare*): Anco!

ANCA: Nu știi ce-ndurare ...

VODĂ (*asemenea*): Anco!

ANCA: Mirceo, nu uita!

VODĂ (*trecând*): Tu n-ai șir în cuvântare. Iar ascultă. Eu
i-oi spune Lucrul neted și băiatul va pricepe de minune.

ANCA (*aparte, înspăimântată*): Oh! ce zice ...

MIRCEA: Doamne ... Anca. ..

VODĂ: Anca, Mircea, a veni"
să se roage pentru tine, pe-o cărare rea pornit.
Te-am iertat.

(*Cu intenție:*)

Dar mai sunt alții pentru cari ruga-i blândă În zadar
mi-ar fi închinată ca să-i scape de osândă. ANCA (*aparte,
pricepând*): Dumnezeuule puternic! Mama! VODĂ: Mirceo,
te-am iertat

După ruga ei, și pentru că ți-e sufletul curat. El te-a
deslușit că fapta bună, chiar nerăsplătită, E o mândră bogăție
ce de cer e socotită; El ți-a dat acea povață să respingi
un ajutor Care-ndrumă zăcășeala spre trădare și omor.

ANCA (*ca mai sus*): Mama!

VODĂ: Totuși, muHumește-i Anchii. MIRCEA
(*îngenunchind pe loc*): Oh! ce bucurie

Sufletul îmi înviază, Anco, mulțumită ție Pentru *slava*. ce
dă *cerul.fericirea*, ce tu dai, și ce se sfârșeau cu viața-
mi, dacă tu nu mi-o scăpai.

ANCA: Viața, slava, fericirea! Oh! cât le plătesc! VODĂ (*încet
cu illfenție*): Ia seama!

Ai de dobândit iertarea și-altui osândit.

ANCA (*asemenea*): Oh! mama,

Mama! Dar ce mai pot face?

VODĂ (*asemenea*): Alt nimic decât să faci

Ce-ai făgăduit. Atâta tot! ...

ANCA (*asemenea*): Oh! mama!

VODĂ (*asemenea*, tenninându-șifraza): ... și să taci!

MIRCEA (*aparte*): Ce șoptesc?

VODĂ (*încet* către Anca): E vinovată! ANCA: Vlade!

VODĂ (*tare, ducând-o spre ușă*): Draga mea copilă, e târziu.

ANCA (*dureros*): Oh! Mircea! Mircea!

VODĂ (*încet*): Ah! ia seama!

ANCA (*încet*): Fie-ți milă!

VODĂ (*încet*): Pe-amândoi de-acum ne leagă un același
jurământ!

Cum te porți, mă port.

ANCA (aruncă *ochii la Mircea, apoi*, ieșind): Vai!.. .. Fie!

VODĂ (*aparte*): Se va ține de cuvânt.

SCENA IV

Vodă, Mircea, Grue, la ușă

VODĂ: Mirceo, mergi cu bine.

MIRCEA: Doamne, nu m-am încrezut în tine.

Bunătatea-ți îndoită-mi face vina.

VODĂ: Mergi cu bine.

Vina ta ți-o ispăși-va pocăința, fătul meu:

Ce să iartă, să se uite - vorbă de la Dumnezeu.

MIRCEA: Oh! m-am înșelat amarnic! Dar îmi voi plăti greșala

Fără preget. Doamna Clara, unchiule, i-a dat lui

Pala Sarcina să făptuiască ce-ntâi mie mi-a propus:

Este-o ușă, doar de dânsa cunoscută, cum a spus, și pe
unde poate-n taină să răzbească pân' la tine.

(Vodă, z. *âmbind, face semn* că știe.)

Deci la noapte ...

VODĂ (tresărind *uimit*): Cum? La noapte? Astă-noapte?

MIRCEA: Zis-am bine!

Pala, însuși adineauri, lucrul mi l-a povestit.

VODĂ (nerăbdător să *afle*): Da, și ... ce fel?

MIRCEA: că la noapte, când va fi tot liniștit, Doamna, chiar aci, la patul tău, pe Pala îl va duce să te-njunghe.

VODĂ: Ah! fiară! Dar mă jur pe sfânta cruce., Bine.

(Vodă :,âmbește *încruntat*, stă puțin *la* îndoială, *apoi merge la* ușa *culei* și *o deschide*. *Se văd boierii din ea*.)

Uite, Mirceo, unde stau apărătorii mei.

Intră-aci. De-acum ești vrednic să te numeri printre ei.

Mergi.

(*Mircea, care s-a sfiit mai întâi*, recunoaște *pe cei din* culă și aleargă *la ei*. *Ele primit cu un vuiet bucuros*. *Vodă se mai gândește puțin, apoi:*)

Mikede, Dragomire, voi veniți încoa. De sfatul Vostru-avem nevoie.

(*Cei doi sfemici* ăllfră în scenă. Ușa *culei se închide*.)

SCENA V

Vodă, *Miked*, *Dragomir*, *Grue*

(Vodă *Se așează pe* jeț și *cade pe gânduri*.)

DRAGOMIR: Doamne? ...

VODĂ: În primejdie e statul.

MIKED: În primejdie?

VODĂ (*înjghebând un plan*): Miked, cam ce ceas o fi?

MIKED (cătând *pe* fereastră): Mai sunt

Două ceasuri pân' la noapte.

VODĂ: Două?

MIKED: Da.

VODĂ (*pe gânduri*): Mă-ncrunt,

Când gândesc cu ce-ndrăzneală ...

(După *o* tăcere, către *Miked*:)

Ce crezi? Oare-o fi culcată

Doamna Clara?

MIKED: Nu cred, doamne, i-e fereastra luminată.

VODĂ (după *o* tăcere, către *Grue*): Grue, roag-o să

poftas
că pân-
aci.

(*lese Grue. Vodă urmează, apane, hotărându-și planul.*)

Da, s-o-ndârjesc Dezvelindu-mi, către dânsa, gândul
tot, s-o hotăresc Să o-amâne nici o clipă moartea
mea ... și se va prinde Singură, aci, la noapte, chiar în
cursa ce-mi întinde ... De n-ar bănuî! .. De unde?

(*Tare, mai mult către Dragomir:*)

Doamnei, dragi boierii mei,
Înainte de-a purcede la înlăturarea ei
De la cârmuirea țării, mi se pare că e bine. Lămurit, dar
fără ură, să-i vorbim cum se cuvine. Să păstrăm cu grijă
legea Domnului Isus Cristos Care vrea ca
vinovatul, cu cât e mai păcătos, Cu atât mai mult să
afle mângâiere și iubire, Ca de sine să-și îndrume
sufletul spre pocăire.

Îi veți spune păsul țării, păsul vostru, păsul meu ...
și, de n-o ști să-nțeleagă, fie ce-o vrea Dumnezeu!

DRAGOMIR: Dar-ar Domnul s-o pătrunză milostiva-ți bunătate!
Dar mi-e teamă că-i e duhul prea cuprins de răutate.
Totuși, ne-om rosti cucernic, doamne, mai ales că-nea
Văduva lui Alexandru-vodă pururi vom vedea.

VODĂ: Da, pe tatăl meu, slăvitul, mult iubitul-I-ai, spătare,
și cules-ați împreună dafini mulți ...

SCENA VI

Aceiași, *Clara-doamna*

CLARA (*intrând îngrijată*): Ce-mprejurare
Grabnică te face, Vlade, să mă chemi; așa târziu, La un
ceas când ...

(*Vodă i-a ieșit înaintele. Ea vede pe Dragomir.*)

Ah! Spătarul? Tu în Argeș? Pe cât știu, Oropsitu-te-am
în valea Dâmboviței. Cu ce voie Vii la curte?

(*Dragomir* dă să răspundă, *dar* l'Odă îl oprește *din gest*.)

VODĂ (*aparte*): N-are nici o bănuială.

(*Tare*, către *Clara*:)

Am nevoie,
Doamnă, într-o-mprejurare unde scaunul e-n joc,
Unde poate să se-arunce țara-n sabie și foc, să ne
sfătuim tuspătru, fără ciudă, fără ură, Ca să iau cea mai
cuminte și mai rodnică măsură.

CLARA: Ce cuvinte sunt acestea? Scaunul în joc? VODĂ:
Mai mult.

E-n primejdie chiar țara.

CLARA (*aparte*, așezându-se *pe* jeț): Ce-or mai fi urzit!

(*Tare*, către vodă:)

Te-ascult.

VODĂ: Doamnă, sunt aproape patru ani de când războiul
Cu crăimea ungurească săvârșitu-s-a în toiul Biruințelor
române repurtate pe deplin Din Vidin la Alba
Mare, din Ardeal la Severin, și de când, într-o
unire, cei de-o limbă și de-un sânge S-au silit,
luptând alături, jugul craiului a-l frânge. Biruiserăm.
Vrăjmașul, pretutindenii fugărit, Ne lăsa stăpâni la dânsul
pe ținutul cucerit, și, cu iarna, când de obște, orce luptă-
i amânată, Mă făleam să-mi văd, statornic, stăpânirea-
ntemeiată, Pe când tu la Curtea de-Argeș cânnui ai în
locul meu, Totul m-ajuta; deodată, iacă vine ceasul rău:
Mulți din căpitanii oștii din Ardeal, sub Nicolae, Frate-
meu, îl părăsiră, chiar în ziua de bătaie, Luând cetele.
Aceasta, din porunca ta în scris. Doamnă, oastea-i fu
zdrobită-o acea zi, și el ucis.

CLARA (îngrijată *de dezgroparea acestei vechi afaceri*):

Dar, ți-am spus că vream la Alba să
trimit...

VODĂ: Mi-ai spus, așa e.

Dar și-acuma plânge neamul pe voivodul Nicolae și-i
sărută piatra în mănăstirea de la Câmpulung! ... Din
această biruință, oștile crăiești ajung

La hotarul țării noastre! Făr-a mă-ntreba pe mine,
Domnul, ai trimis solie ca crăimei să se-nchine

și să milogască pacea ce ea însăși milogea! În același
timp, oștirea, ce prin țară se strângea, Tu o
slobozeai, în locu-i, chiar la curtea mea domnească,
Stabileai pe Kaliany cu oștire ungurească!

și mi'!. părăseai pe mine, oropsit, la Făgăraș, și, biruitor,
dat pradă biruitului vrăjmaș! ... Dar puterile maghiare,
din noroc, erau sleite De războaiele din urmă până-n

Bosnia pornite; Astfel că, scăpai din gheara morții.
Pacea se făcu! Iar crăimea, Făgărașul, totuși, mi-l
recunosc! ... „Din atare războire, din atare vitejie,
Din avântul cel mai strașnic repezit de-o vijelie, Ce
foloase mândre tras-ai?" strigă morții din mormânt. -
Ce? Mi-am închinat moșia pe-o prăjină de pământ!.. .. Da,
de-atunci, de tine, doamnă, e moșia mea-nchinată!

Kaliany-aci domnește! și chiar sora mi-e lăsată, Ca
ostatic de credința-mi și zălog de viața lui. Iacă ce-a ajuns
domnia! Mi se cade să ți-o spui: De-o așa călăuzire țara
noastră e sătulă!

Căci a fost hrănită pururi cu mândrie, nu cu hulă, și c-a
învățat din datini date de strămoșii mei Numai Domnului din
ceruri să închin coroana ei. CLARA: Iacă zisă vorbă mare:
datină! Dar ce e, Vlade, Datină ce-ntruna-n față mi-aruncați? Eh!
mi se cade să vorbesc de ea și mie: am păscut-o de ajuns
Douăzeci de ani ca toată taina să i-o fi pătruns. Ce e datina? O
lege! zi o lege strămoșească! Bună-n vremuri, dar ce poate să
nu se mai potrivească Celor ce cu propășirea s-au născut în
vremea lor. Dânsa-i o cătușă pusă propășirii de picior.

Am făcut, vă zic, prea bine, în mănoasa-mi cârmuire,
Când am rupt acea cătușă pentru-a țării propășire! Voi,
în granițele voastre de cu veacuri îngrădiți, Că scimbatu-
s-a la față lumea nici că bănuți și-n voi înșivă privind-o
v-ați închipuit, firește, Că, de stă pe loc românul,
niminea nu propășește.

Dar eu vreau, din adormirea-i, țara voastră S-O deștept,
Către-apus, unde-i știința și lumina, să v-o ndrept.
Sufletu-i pătat de schisrn, duhu-i de ndărătnice, Prin
botezul mântuirii să le spăl pentru vecie. Eh, ce-mi
pasă, când e vorba de-un folos așa măreț, Dacă vi se
pare vouă că-l plătesc prea mare preț. Și când cumpăr
Făgărașul, un ducat atât de mare, Dacă vă tocmiți pe-o
vorbă, vorbă seacă, o-nchinare ! Și-apoi, de-i sătulă țara de.
călăuzirea mea, Fie. Fac ce vreau: păstreze-și legea
datinei, de vrea; și hrănească-și-o cu fală, și adape-și-o cu
jale, Dar s-o țină mai departe, și să nu mi-o pună-n
cale, C-o sfărân.

!1IKED: Nu se sfărâmă veacurile ce-au trecut! și cu
veacurile-acelea datina ni s-a făcut. Doamnă, datina
străbună e mai mult decât o lege. Domnul ce-și
cunoaște țara, din chiar traiul ei culege Obiceiuri de
tot felul, trebuințe de-orce soi, Năzuințe, doruri, vise,
ure, patirne, nevoi. El le cerne, le frământă, le
topește, le strecoară, și le toarnă, ca-ntr-o matcă, în
cuvântu-i către țară, Din aceste vorbe-nalte ale
domnilor români, Timp de veacuri, neamul țese
datina de la bătrâni. Pruncul de la sân o soarbe-n
fiecare strop de lapte; Leagănul, în care doarme, i-o
șoptește-n blânde șoapte; l-o mai spune vechiul basmu
de bunică povestit; Doina lung i-o cântă-n frunză când e
vârsta de iubit; Arcul, ghioaga din perete pururi i-
o aduc aminte; O citește-n pomenirea de pe lespezi
de morminte. și, sub pajera cu cruce, dezmierdându-și
visul său, Sufletul i-o face una cu credința-n
Dumnezeu!

CLARA: Fie. Dar, la urma urmei, ce voiți? VODĂ: Ascultă,
marnă,

Țara, ce te roagă, astăzi, dar ce, mâine ... CLARA: Ah!
ia seamă.

Mi se pare că ameninți!

VODĂ: Nu ameninț, dar îți zic

că prea mare e povara urii ca s-o mai ridic. Uite,

Dragomir e solul celor oropsiți...

CLARA: E vrednic. De așa solie! DRAGOMIR (*violent*):

Doamnă! ..

VODĂ (*întrerupându-l*): Ei mă roagă, preacucernic, să-ți înduplec zăcășeala! și, cu dânșii, să te-mpac, să deschizi această culă unde cei mai mândri zac. Iartă-i. Stăpânește, mamă, prin blândețe: ar fi vreme; Peritoare-i cârmuirea când sub dânsa țara geme.

CLARA: Las' să geamă, dacă geme după niște oameni răi! Sunt dușmanii țării, Vlade, cei ce sunt dușmanii mei. Iacă legea cârmuirii, călăuza judecării.

DRAGOMIR: să-i spun eu mării-tale cari sunt dușmanii țării, Doamnă, și, prin care semne,-n neamul nostru românesc, Credincioșii și vrăjmașii țării se deosibesc. Uită-te la mine, doamnă: pe-acest piept, pe-această frunte, Urma rănilor, în slove serbede, alt' dată crunte, Spune, celor de pe-acuma că spătarul Dragomir și-a văzut de datorie patruzeci de ani în șir; că hotarele domniei sunt de spada-i rotunjite, și că arce biruințe sunt pe trupu-i răbojite! Patruzeci de ani, albastrul astei flamuri azurii, Cu credința noastră,-n slava cerului îl primenii! Patruzeci de ani, alături cu-alții - țara și-azi îi plânge - Letopisețul moșiei scrisu-I-am cu-al nostru sânge! Iată ce-au făcut cu mine, timp de patruzeci de ani, Cei ce legea cârmuirii îi numește azi dușmani.

CLARA (*sculându-se*): E prea mult! DRAGOMIR (*violent*): Nu încă, doamnă. CLARA: Oh!

DRAGOMIR: Nu! lat-acum puza

De drept-credincioși adusă, până-n sfat, de călăuza Judecării.

CLARA: Ah! spătare, înc-o dată, e prea mult! Depășești orce măsură! - Tu taci, Vlade!

VODĂ: Eu ascult, Mamă.

CLARA (*așezându-se la loc pe jet*): Mamă? Fiu netrebnic! ... Fie, dar voi ține minte.

DRAGOMIR: De-ar fi să le uiți vreodată n-aș rosti așa cuvinte! Dar îți spun ce am pe suflet și mă jur pe Dumnezeu că nu-ncap nici minciună, nici trădare-n gândul meu. Mă uimesc acele soiuri de boieri ce te-nconjoară! Nu e

unul să nu fie pripășit de din afară!

Unguri, mai cu seamă, lifte de-orce fel, toți papistași, Toți străini de noi, iar legii noastre cei mai cruzi vrăjmași.

Sunt deștepti, așa e, doamnă: dar cu mintea lor isteată, Ei întind pe noi o largă mreajă, deasă ca o ceață, Ce supune la robie, doamne Vlade, neamul tău, Năbușindu-i simțul pentru țară, domn și Dumnezeu. Ei vor ranguri, avuție; încruntată sau smerită, Mâna lor despoaie țara ca pe-o țară cucerită. Și ce treburi de ispravă au făcut în viața lor Ca românul să-i primească, ospătos și-ndurător? Unii, slugi fără credință, condotieri, a lumii spumă, Au prădat, cu foc și sânge, pentru bani, chiar țara mumă. Alții, trădători ca Iuda - să-ți numesc de-acei vicleni? - și-au vândut, pe ranguri, neamul, frații lor, pe ardeleni și cu-acești ereți de curte ai voi să fii stăpână Pe-acei mândri șoimi de plaiuri și-n chiar țara lor română?

Lasă-te de-așa nădejde: din acest al său pământ, La vrăjmași nu dă românul decât locul de mormânt. CLARA:

Începând printr-o dosadă nici că se putea, spătare, să n-alunece vorbirea-ți până la o-amenințare. Dar ce-mi pasă! nu mi-e teamă! Fac ce vreau: voi cârmui Cu ereții! Și, zadarnic, șoimii tăi m-or pizmui. DRAGOMIR: De rămâi cu dâșii, doamnă, cârma ți-o luăm din mână. CLARA (sărind în picioare și izbucnind): Îndrăznețe! Cum? În față ... Uiți că sunt aci stăpână!

Cine să cuteze? ...

DRAGOMIR: Țara, din boier până-n popor. CLA~: Vlade, taci și-acuma?

VODA (care își vede planul izbutind): Doamnă, eu sunt de
părerea lor.

CLARA (încremenind mai întâi; apoi, într-un hohot de biruință): Ah! de mult te-nțelesesem! În sfârșit te dai pe față! Îndrăzneala lor mârșavă ție ți-a cerut povață!

și nu m-ai chemat aicea sfatul spre-a mi-l asculta, Ci, ca doi mișei să-și verse ciuda pe stăpâna ta. Răzbunare de nevrednic! ... Răzvrătire de fățarnic! Dar te-oi face răvrătirea să ți-o ispășești amarnic.

(Către cei doi sfetnici:)

Voi, la temniță!

MIKED: Uiți, doamnă, ce ți-am spus adeseori. că sunt nume ce sparg ziduri și nu-ncap în închisori.

CLARA (scoasă *din fire, pare* că-năbușe o clipă; *apoi*):

Hei! Strejeri!

VODĂ: Degeaba, doamnă, i-ai chema: tu știi prea bine că, de-afară, nu se-aude ce se face-aci la mine.

CLARA (*pentru sine*): Ah! de-afară nu se-aude ... Minunat!

(*Tare:*)

M-oi duce dar

să chem însămi eu de-afară strejile ...

VODĂ: Tot în zadar:

Nimeni nu va pune mâna, doamnă, fără mișelie,

Pe-un boier ce l-al meu scaune trimis cu o solie.

CLARA (*voind* să meargă *spre* ușă): Nimeni din ai tăi:

eu însă ...

VODĂ (tăindu-i *calea* și *categoric*): El în tihnă va pleca.

Cine-ar îndrăzni porunca mea de domn a o călca!

(*Doamna se dă înapoi, uimită. Vodă urmează. către*

Dragomir, apropiindu-se de el:)

către cei ce te trimis-au pleacă dar cu vorbe bune, vei-spătare, de la mine, domnul țării, și le spune că se va deschide cula, mâine chiar, în zori de zi!

(*Încet, ducându-l la ușă:*)

Săi călare, dă năvală curții cum de-i auzi Clopotul cel mare ...

(*Ei vorbesc încet și Dragomir iese.*)

CLARA (*aparte*): Mâine? Cât de scurtă, tote lungă- De ajuns

- această noapte ... ceasul rău ca să te-ajungă!

VODĂ (*coborând*): Bane, mâine dimineafă, sfatul îl vei

aduna Când de sfânta liturghie clopotele vor suna.

(*Miked se-îlchiță și iese.*)

Doamnă, e aproape miezul nopții. Să cătăm odihnă, Ca de treburile fării, mâine, să vedem în tihnă.

CLARA: Mâine?

VODĂ: Da! Și până mâine-n zori, uitasem să ți-o spui, *Nici-*

O poartă-a curții nu se va deschide nimănui. Grue, asta mi-e lozinca.

(Grue iese, o clipă, și reîntră.)

CLARA: Bine, Vlade, foarte bine!

Însuți tu porniși războiul între mine și-ntre tine;
Însuți, preț al luptei noastre, aruncași toiagul tău;
Însuți, hotărându-mi ura, înarmat-ai brațul meu!
În acest locaș de unde nici un zgomot nu răsună
- În afară - noapte bună, doamne Vlade, noapte bună.

(Iese, la un semn al lui l'Odă, Grue o urmează.)

SCENA VII

V o d ă , b o i e r i i , a p o i G r u e

VODĂ (spre ușa pe unde a ieșit Clara): Ah! te-aștept!
Într-o capcană bine-ntinsă vei pica!

(Merge la ușa culei și o deschide.)

Ascultați, boieri.

(Toți intră în scenă și îl collisionează pe l'odă.)

La noapte, doamna Clara va-ncerca Să-și îndeplinească
crima. Maneo, ș-încă trei cu tine

- Aldea, Murgu și Herescu - veți rămâne-aci, cu mine. Iacă ușa.

(Le arată o pane de foi din pardoseala păretului din dreapta.)

Vlad s-o-nchiză, când aci vor fi pătruns
Uciagașii.

(Către ceilalți:)

Voi fiți gata dacă nu vom fi de-ajuns.

(Boierii pomesc spre culă, vodă vede pe Grue, care intră și
aleargă la ei:)

E1"?

(Ei vorbesc puțin încet.)

Prea bine!

(Către *boieri:*)

Doamna Clara ține sfat la ea, cu Pala.

(Către *Grue, care îi îndeplinește porunca:*)

Stinge tot.

(Către *boierii cari, cu spadele goale, își iau posturile și se ascund sub perdelele uraniscului; Vlad lângă ușa tainică din dreapta.*)

De-acum, tăcere! ... să nu dea cu bănuiala
că nu sunt cu totul singur.

(Toți *dispar. Scena* rămâne luminată *numai de candela icoanei de la capul patului domnesc și de strălucirea cerului prin fereastra din fund. Vodă duce pe Grue înăuntrul uraniscului, lângă iconostas.*

Grue, credinciosul meu,
Tu aci.

(*Grue îi sărută mâna. Vodă mai privește o dată în preajma sa. apoi se întoarce către icoană, își scoate cușma.*)

De-acum, Stăpâne, luminează robul tău.

(Vodă intră *sub uranisc și se-ngeunuche pe iconostas. Grue trage perdeaua. După o tăcere, se aude glasul lui Vodă, rugându-se:*) Tatăl nostru cel din ceruri ce privești cu bunătate Sufletul pătruns aievea de cereasca Ta dreptate, Dacă-n cumpăna de față în ispită am căzut și-n al legii păs și-al țării pe-al meu numai l-am văzut; Dacă crima pregătită încă nu-i așa de mare, Ca,-n sfârșit, să-ndrituiască dorul meu de răzbunare, Dacă. către ei și Tine, însumi am păcătuît Într-atât că chiar eu crima să le-o fi îndrituit;

Dacă rea mi-e judecata, dacă fapta lor e bună, Atunci, Iasă, Doamne drepte, junghiul lor să mă răpună. Însă - dacă datoria mi-am făcut-o pe pământ;

Dacă m-am ținut, apururi, de cerescul Tău cuvânt;

Dacă-am suferit destulă umilire și ocară Pentru sfânta

Ta credință, pentru-această blândă țară; Dacă vremea e-mplinită, dacă ceasul a sunat, Capul să-l ridic deasupra celor ce l-au închinat - Atunci, Doamne-atotputernic, fie-mi și-astăzi de izbavă Pentru-a țării, a domniei și-a credinței Tale slavă ...

(Unnează o lungă tăcere. *Apoi ușa tainică se deschide încet.* Intră *doamna Clara, Pala și a/fi doi ucigași; ei se apropie cu grijă de patul domnesc, doamna trage perdeaua, ucigașii dau să nă~ălească, dar încremenesc l'ă::ând pe vodă în genunchi, cu ochii pe icoană. Doamna îi asmute, smulge pumnalul din mâna unuia din ei și se repede; dar Grue îi sare înaintea și o duce de brațul înannat pe când boierii se năpustesc asupra ucigașilor. Canina cade repede, astfel ca să nu se poată vedea deslușit măcelul ce unnează).*

N.B. În ultimul timp, unii spectatori mi s-au plâns că întunericul din scenă nu le-a permis să vadă amănuntele acțiunii mimate după sfârșitul rugăciunii lui vodă. Dibăcia regizorilor constă a se folosi de rivălti și de rampă astfel încât să fie lumină destulă pentru ca spectatorul să nu piardă nimic din această scenă mută. A nu se uita că teatrul nu dă realitatea, ci iluzia realității (*n.a.*).

ACTUL V

(Același *decor ca în actul al doilea.* Afară însă *e noapte.*
Torțele și *lampadarele din sală sunt aprinse.*)

SCENA I

Vodă, *Mircea, Mușat, Groza, Vlad, Manea,*
Aldea, Român Herescu, Murgu, Baldovin,
părcălabul curții

(*lume multă purtând arme: boieri, căpitani, streji etc. Pe prispa din afară se văd câțiva crainici și pristavi domnești. La ridicarea cortinii se aud sunând clopotele de pe la biserici. Vodă îmbrăcat cu mantia domnească stă pe gânduri, în jețul de la dreapta. deodată se aud trâmbițe. Vodă cată spre ușă cu grijă. Intră Dragomir, Miked, boieri în arme.*)

DRAGOMIR: Doamne, fostu-ți-a porunca-ndeplinită cu-nlesnire, căci, de cele petrecute, nimeni n-avea nici o știre. Kaliany, cu hotnogul său călare, s-a predat și, sub pajera domnească, armele le-a lepădat. Iar vrăjmașii tăi și-ai

noștri duc la rândul lor povara Lanțurilor făurite pentru noi de doamna Clara. Clopotele și pristavii spun uimitului norod Din ce cursă mișlească a scăpat al lui voivod. Gloata-ntreagă cere moartea, moartea fără judecată, A tâlharilor de cari așa crimă fu-ncercată.

VODĂ: Ei și-au ispășit-o-odată.

MIKED: Dar nu tof.i.

VODĂ: Voi pedepsi!

Oh! și pentru dânsa ceasul ispășirii va sosi.

MIKED: Cred. Dar pentru ce la curte slobodă și-acum să fie Oare, încă se mai cade către ea mărinimie?

Doamne, pune-o-n neputință de-a mai face-o faptă rea: Strejuiește-o.

VODĂ (cu intenție): Las-o, bane, să se piarză, dacă vrea.

(*Sfetnicii se-nchină dumeriți. O tăcere. Sunetul clopotelor a încetat treptat.*)

Aduceți-mi pe baronul Kaliany.

(Pârcălabul *iese de* îndeplinește *porunca*. Intră *Kaliany, dezarmat, între* două *streji*. Pârcălabul îi poartă *spada*.)

SCENA II

Aceiași, *Kaliany*

(*El se înaintează către vodă care șade pe jeț, cufundat pe gânduri. Lo apostrofa lui, vodă ridică capul și-l privește liniștit.*)

KALIANY: Doamne Vlade,

Mi se pare că la curtea-fi nu se știe ce se cade

Unui sol trimis de craiul, unui sol imperial,

către tine, Basarabe - domn, ce-i drept, dar domn

vasal. BOIERII (amenințători): Ah!

(Vodă *le impune tăcere cu gestul; apoi, îi face semn solului să urme::e.*)

KALIANY: Oh! mie nu mi-e teamă de necazul curții tale;

Apărat sunt de solia-mi ca de nestrăpunse zale!

și resping orce-apărare, fie clipa cât de grea,

câtă vreme am pe-aceea ce mi-o dă solia mea.

(Același *joc de scenă ca mai sus din partea curții și a lui vodă.*)

VODĂ (după o tăcere): Știu c-ai depășit adesea dreptul dat de

o solie;

C-ai cătat, aci, să zdruncini scaunul din temelie;
Că te-ai dus chiar până-acolo să dai mână de-ajutor
Ucigașilor ce-asupra-mi încercat-au un omor;

Știu că crime sunt acestea, și c-ar fi dreptate dreaptă
să te dau, ca pe-un nemernic, pradă gâdelui ce-
așteaptă;

Știu, dar nu vreau! ... Până-n ziuă de la curte vei ieși ...

În trei zile cată bine peste granița-a păși.

Singur vei pleca, căci singur ești sub pavăza soliei;
Ceilalți sunt zalog la mine, de credința-mpărăției.

Tu la Ludovic vei merge: îi vei spune craiului
că n-a fost - și nu e - vodă Vlad vasalul lui;

Că nu mai domnește sluga lui în Țara Românească, Ci eu,
care-am ars, în vremuri, Alba Iulia crăiască; C-
amândoi ne-om înțelege după placul meu și-al lui: De-o
vrea pace, pace fie; iar de-o vrea război, să-i C-am
aflat la el ducaturi, țări mănoase, scumpe scule, Și că-
n, țara mea străbună, mai sunt Gherghife^V destule.

V a) Ludovic I, *Laios* în ungurește (1326-1382) zis cel Mare, e
succesorul tatălui său, Carol Robert, care, voind să cucerească Valahia
(Muntenia), își văzuse armatele zdrobite la Gherghița (întâia treime a
veacului XIV) de către Alexandru-vodă Basarab, tatăl lui Vladislav IV
Basarab (Vlaicu-vodă).

Rege al Ungariei în 1342. Ludovic fu proclamat împărat în 1370,
după anexarea Bosniei, Herțegovinei și Dalmației. Voind să cucerească și
Muntenia, el nu a fost mai fericit decât tatăl său, deoarece armatele
crăimii fură învinse de Vlaicu-vodă căruia, pentru a obține pace, îi recunosc
ducatul Făgăraș.

b) Multi cititori - unii erau chiar istoriografi - m-au întrebat:

- Ce e Gherghița?

- E numele unei victorii splendide a românilor contra crăimii, în
întâia treime a veacului XIV.

Faptul atâtor întrebări dovedește că nu se înțelege astăzi aluzia făcută de
vodă la un eveniment pe atunci cunoscut bine de toată lumea și, prin
umare, și de Kaliany (probabil, în viață. când se dăduse bătălia de la
Gherghita).

Să lămurim dar această aluzie.

Gherghița era o mănăstire clădită pe piscul Carpaților, în codri, cam în
actualul județ Jiu. În această localitate s-a înfăptuit, de către
Alexandru-vodă Basarab, tatăl lui Vlaicu, cea mai crâncenă înfrângere a

(Către pârcălab:)

Dați-i spada ...

(Către *Ka/iany*:)

Mergi. La curte până mâine vei șede.

(*Kaliany iese. Către Dragomir*:)

Pân' la Făgăraș să-l ducă un sutaș, din streaja mea.

SCENA III

A cei a și, fără K a _li an)'

VODĂ (către pârcălabul curții, *luându-l deoparte*): Când pornește-ntâia ceată de robiți la mânăstire?

PÂRCĂLABUL: Cum s-o face ziuă.

VODĂ: Dânsa ... știe?

PÂRCĂLABUL: I s-a dat de știre

Ca de-o taină ce din gura-ți un prieten ar fi prins.

VODĂ: Bine, bine.

(Se duce pe pridvorul din fund.)

Ce de facile! parcă târgul s-a aprins.

(Boierii. cari au făcut loc lui Vodă, se cobor în grupuri.)

MANEA (către *Vlad Dobceanul*): De ieri pân-acuma, vere, ce de fapte!

VLAD: Ce de fapte

Încă pot să se ivească în acest sfârșit de noapte!

BALDOVIN (*în alt grup, alături de Mircea*): Bietul Pala. Vezi!

Ieri moartea nu degeaba l-a-ncercat.

Astăzi l-a lovit.

---

ungurilor. (Actualul spătar Dragomir luase și el parte la această bătălie.) Acolo a pierit mai toată nobilimea ungară din armată crăiască, marele cancelar al Ungariei și alti doi prinți palatini. Vodă Alexandru, pentru a pomeni locul acestei lupte glorioase, ridică din stânci de piatră, nu departe de mânăstire și cu fata spre Ungaria - trei stâlpi de piatră, pe cari erau săpate numele celor trei prinți palatini. Istorio[^] graful ungar Engel (pe la sfârșitul veacului XVIII, deci aproape 5 veacuri mai târziu) povestește că a văzut însuși acești stâlpi, mâncați de rugina vremii. Mânăstirea Gherghița însă fusese mistuită de un incendiu. Vezi șincal (*n.a.*).

ROMÂN HERESCU: Așa e. MURGU: Ce frumos cânta!

ALDEA: Păcat.

MIRCEA (*aparte*): Da, păcat! Oh, simt în suflet că al meu
păcatul este;

Eu l-am omorât.

BALDOVIN: Dar dacă vodă nu prindea de veste,

Hei? Așa-i că unguroaica-l ucidea prea frumuse!

MURGU: Chiar așa, bătu-o-ar focul! BALDOVIN: Eu nu mă
pricep de fel

De-a ieșit din vălmășeală teafără ...

ALDEA: Ba, mie-mi vine.

că de-o ajungea vreun paloș, vodă mi-l ținea de bine.

BALDOVIN: De! mai știi?

MIRCEA (*aparte*): Oh, au dreptate! Vodă Vlad își răzbuna. Și
trădarea mea pe doamna-n gheara 11i11rții o mâna! Ea
pe Anca mi-o dăduse!. .. Dacă vodă mă înșeală! ... Câte
chinuri într-un suflet! ... Îndoială, îndoială! ...

(*Se aude din afară mugetul mulțimii, un zgomot de luptă.
Grue intră repede și vorbește cu vodă.*)

VLAD (*în grupul* său): Ian-ascultă!

MANEA: Ce se-ntâmplă?

VLAD: Parcă e orașu-n foc!

(Vodă *s-a coborât în mijlocul* .~cenei și *a vorbit animat cu*
pârcălabul.)

VODĂ (*încet* pârcălabului): Întelege-mă! PÂRCĂLABUL: Da,
doamne.

VODĂ: Fie-ți mâna cu noroc! ...

(Pârcălabul *iese grabnic*. Vodă urmează *tare* către *Dragomir*.)

Tu, la tabără: hotnogul de-o mișca măcar din deget. ..

Fără milă! În această noapte mila e un preget.

(*Dragomir iese, umwt de câțiva căpitani*. Vodă vorbește către
cei de față, deslușind ce se petrece.)

Niște venetici de-ai doamnei, streji, călugări, slujitori,
Cari-ncearcă să sloboadă capii lor din închisori.

(*Boierii fac o mișcare ca cum arf î gata să dea piept*: l'Odă îi
potolește *cu gestul*.)

Pentru cine vrea să intre, ușa temniței se lasă
Larg deschisă; dar, se-nchide, pentru cine vrea să iasă.
N-aveți grijă: pârcălabule om meșter la nevoi.
Și, la urmă, Grue spune că norodul e cu noi.

*(El se urcă, cu Grue, spre pridvor și cată mereu în afară cu
nerăbdare. Boierii rămân în planul întâi.)*

BALDOVIN: Vodă, zău, mă bate gându că le-a-ntins înc-o
capcană.

ROMÂN HERESCU: Prada de călău, fârtate, se alege pe
sprânceană.

ALDEA: Ce călău? Eh! știu eu cine-o să le facă de prohod: N-
a umblat degeaba Grue toată noaptea prin norod.

MIRCEA *(aparte)*: Vai! ce groază!

MURGU: Grue ăsta știe multe.

VLAD: Multe face.

MANEA: Îl și prețuiește vodă.

BOIERUL BĂTRÂN: Că-l pricepe și că tace, tace ...

SCENA IV

A cei a și i. A 11 ca unnată de Sa 11 da

*(Anca ăllfră într-o fugă din dreapta. Vede pe Vodă și se aruncă
la picioarele lui.)*

VODĂ *(ridicând-o)*: Anca? ce te-aduce?

MIRCEA *(aparte)*: Anca?

ANCA: să fii bun pân' la sfârșit: Mama!

VODĂ *(făcându-se că nu înțelege)*: Mama ta?

ANCA: Oh! Vlade, cât de crâncen ți-a greșit, Iart-o, scap-o!
- Pentru mine, pentru dragostea fierbinte Ce ți-o
port.

VODĂ: Să scap pe doamna? De ce lucru?

ANCA: Doamne sfinte!

E-n primejdie de moarte! Ce? Nu știi? Nu ți s-a spus?

VODĂ: Nu, nimica.

ANCA: De la curte a fugit, în târg s-a dus,,. VODĂ: Ce?

ANCA: Da, cu câțiva tovarăși. .. Dar norodul, în vâlvoare, I-a
recunoscut! Și-acuma ...

(Afară, *strigijte de* biruință și răcnete *de moarte*.) Oh! n-
auzi! ... O să-i omoare! ...

VODĂ: Unde? Ce fel?

ANCA: Nu știu! Scap-o, scap-o, pentru Dumnezeu!

VODĂ: I s-a-ntors în mână fierul ce-ndreptase-n pieptul
meu
.
Fie!

(Către *boieri*.)

Alergați! ... Cu viața, înc-o dată, să-mi rămână
Dar datoare.

(*Boierii s-au repezit, dar se întâlnesc în ușa cu pârcălabul*.)

Pârcălabul!

PÂRCĂLABUL: Doamne, mi-au scăpat din mână.

Câțiva temniceri, de doamna, cum se vede, cumpărați,
La porunca-i, slobozică papistașii-ntemnițați;

Dar norodul, ce-auzise clopotele, se-adunase; Îi
văzu, dădu năvală cu topoare și cu coase, Astfel că
răzvrătorii, de mulțime fugăriți, Erau pân'la cel din urmă,
când sosii, măcelăriți.

ANCA (*sfâșietor*): Marna! Doamne sfinte! Mama!

VODĂ (mâ~gâind-o): Surioară ... PÂRCĂLABUL:

Doamna Clara

A scăpat cu viață.

ANCA (tresărind *de bucurie*): Mama?

VODĂ (*pe jumătate mulțumit de aceasta*): Ah? ... Mi-ai
ridicat povara După suflet, pârcălab. Da. și... ce fel a scăpat?

PÂRCĂLABUL: Mulțumită însăși urii ce norodul i-a jurat:

El n-a sfâșiat-o-ndată, căci voia s-o arză vie, Rugul se și
ridicase, se-aprindea ...

ANCA: Ce grozăvie!

PÂRCĂLABUL: Într-o clipă doamna Clara răsticnită fu pe el.

Dar, deodată, prin mulțime, năvăli un căușel, Străbătu la
rug, din flăcări smulse jertfa leșinată, și, pe când dădeau
străjerii piept cu gloata-nverșunată, El, amenințat cu
moartea de norodul răsculat, Izbuti s-adăpostească viața
doamnei în palat.

(Arată spre fund.)

ANCA: Oh! alerg la ea.

VODĂ: Da. Du-te.

(Anca iese repede prin fund. Vodă şade pe jeţ şi se cufundă pe gânduri. Dar se face o mişcare în fundul sălii: boierii se dau îndărăt uimiţi şi apare în uşă doamna Clara, despletită, cu straietele în dezordine, rupte şi pătate de tină, sprijinită pe Anca şi urmată de câte 'G femei. Ea înaintează în tăcere până lajeţ~l lui i-odă. Într-un grup, unde se discută, Aldea exclamă, arătând pe pârcălabu/.)

ALDEA: El; mă prind că, de-astă dată,

N-a brodit-o.

BALDOVIN: De ce, vere?

ALDEA: că nu trebuia scăpată.

SCENA V

A cei a şi, doamna C l a r a etc.

CLARA: Doamne Vlade, mă priveşte.

VODĂ (sărind în picioare): Doamna Clara! Tu aci! CLARA:

A mă mai lupta cu tine nu m-oi îndărătnici.

VODĂ: Ucigaşa!

CLARA: Da. Ascultă. Suntem două inimi crunte

Noi, şi-aceleaşi gânduri negre ni se zugrăvesc pe frunte.

Milostiv te crede lumea, dar nu eu, căci te ghicesc.

Nu mai sunt primejdioasă, deci am voie să trăiesc.

VODĂ: Sfânt se face orce mijloc pentru-a ţării apărare!

Şi, că ţara mi-am scăpat-o jur aci păcatul mare:

(Cunea îşi manifestă zgomotos bucuria. Când zgomotul se linişteşte, vodă continuă, adresându-se Clarei:)

Ucigaşa! Tu cu junghiul încercaşi a mă lovi, Eu, mă fac călău, de-e vorba neamul a mi-l izbăvi!

(Curtea îşi manifestă zgomotos aprobarea.)

CLARA (într-un răcnet): Vorbe late! Vorbe late!

(Către vodă:)

Oh! făţarnic! tot făţarnic,

Dar o să te-ajungă, doamne Vlade, ceasul cel amarnic!

Toţi, ca mine-n astă noapte, Vlade, nu vor fi trădaţi; Toţi,

toţi, fără să lovească n-o să cadă-njunghiaţi. Unul va fi mai

destoinic, va străbate pân'la tine şi ... Atunci îţi vei

aduce-aminte, poate, și de mine.

(*Pentru a curma o scenă între* mumă-sa și frate-său, scenă dureroasă *pentru ea, Anca trage și pe Clara spre ieșire.*)

Iacă ruga ce voi face pururi domnului ceresc Din tot sufletul cu care te urăsc, da, te urăsc!

(*Iese prin dreapta, cu Anca și urmașele lor. Boierii, învrăjbiți, se năpustesc Îllspre ușa.*)

SCENA VI

A ce ia și, afară de doamna C / a r a , A₁₁ ca etc.

VODĂ (oprește *boierii*; apoi către pârcălab): Pârcălabe, știi porunca, te privește: mâine seară,
Vreau să știi c-a fost închisă la Snagov această fiară!
(*Intră Dragomir. Vodă merge la el cu aer de-ntrebare.*)

DRAGOMIR: Parte-o beciuri, parte ...

VODĂ: Bine - Costea, Groza, dragii mei ...
Mergeți la Moldova soră pentru mântuirea ei;
Ce-ați văzut c-aci făcut-am, noi, în Țara Românească, O veți face voi acolo, pentru legea creștinească, Pentru sfântul drept al țării, pentru neamul ei străbun, Căci e sfântă râvna voastră și nu-ngăduie răs bun ^{VI}. COSTEA: Fii slăvit, în duhu-ți ager ce-n adâncă-i prevedere,
Doamne, pentru neamul nostru pregătit-a o-nviere.
Dar, în cumpăna de față, când te bat așa nevoi, Nu se cade vrăjmășia s-o lovim întâi la noi?

VODĂ: Mergi în tihnă la Suceava; să n-ai grijă despre mine;

Pentru Mikloș palatinul am eu tot ce se cuvine.
Te trudește papistașa cu grozavul ei blestem?
Zică! Dumnezeu o-ascultă de păgâni, deci nu mă tem. Nu mai sunt, aci, în juru-mi, decât suflete curate.
Lasă. Biruiește-acolo precum eu aci, Mușate.

COSTEA: Voi căta mareața-ți pildă s-o urmez. Dar ce voivod Ai menit Moldovei?

VODĂ: Pregătește-ntâi acest izod!
și, când totul va fi gata, fii pe pace, ți-l voi spune.

(*Vodă lasă pe Costea și merge spre fund, unde vorbește cu*

VI Scris cu *s*, răspun e un substantiv care înseamnă întârziere, răspuns, păsuială (11.a.).

Grue și cu Dragomir. Costea se înclină și merge spre boieri, care-l înconjoară și-l felicită, ca și pe Groza.)

MIRCEA (*aparte*): Se codește ... nu răspunde la-ntrebarea ce i-o pune Costea. Pentru ce? Mă-nșeală! Da, mă-nșeală! I-am scăpat Viața și mă-nșeală! Pentru ce? De ce sunt vinovat? Să-mi răzbun? Să mai îngădui? Până când? Oh!

CE rămâne

De făcut? ... Blestemul doamnei? ... Luminează-mă, stăpâne, Luminează-mă!

(Se aude un sunet de bucium la poarta curții.)

VLAD (*ascultând buciumul de afară*): Ascultă!

MANEA: Glas de bucium a sunat!

VLAD: Cine-o fi?

MURGU: În toiul nopții!

ROMÂN HERESCU: Și la curte!

VLAD: E ciudat.

VODĂ (*care s-a coborât cu Grue*): L-a găsit pristavul nostru, Grue.

UN COPIL DE CASĂ (*intrând*): Doamne, o solie De la kralul Simon Stareț, aliatul tău.

VODĂ: Să vie.

MIRCEA (*aparte*): Ah! voi ști dar adevărul! Îndoiala vanceta!

(la un semn a lui vodă, boierii se grupează în jurul jețului din dreapta, pe care se așează el. Intră solul sârbesc.)

SCENA VII

Aceiași, *solul sârbesc*

(El ălămură cu unnașii săi, vine până în fața lui vodă, și i se îngenunche.)

VODĂ: Bun sosit la curtea noastră.

SOLUL: Să trăiești, măria-ta!

VODĂ: Scoală. Sufletul mi-e dornic să te-asculte. Cuvântează.

SOLUL: Preaslăvitul Simon Stareț, kralul nostru, îți urează,

Pentru tine, mare doamne! cum și pentru neamul tău, Zile line ~i mănoase întru bunul Dumnezeu. După ce-ascultă scrisoarea-ți îndelung porni a plânge, Dar, apoi, dădu poruncă oaste grabnic a se strânge Ca s-alerge, fără preget, la iubitul său vecin și să-i curețe moșia de păgân și de străin.

„Mergeți - zise el - răpuneți ungurească vrăjmășie, Ca și el să tragă spada pentru dulcea mea moșie - Căci năprasnicul aține pururi calea orișicui - De cumva cumplita soartă mi-ar lovi-o ca pe-a lui." Astfel se rosti voivodul. și dorind, prin înrudire, Mai desăvârșit a strânge o statornică unire - care-n chiar urmașii voștri roduri veșnic va purta - El îți cere de soție pe domnița, sora ta.

MIRCEA (*aparte*): Oh! de-acum atărnă soarta de-un cuvânt!. .. Ce va răspunde? VODĂ: Cuvântarea ta, jupâne, în adâncul meu pătrunde.

Inima-mi e-nduioșată când, în clipa cea mai grea, Văd cum dragostea lui Stareț înfășoară țara mea. Măgulit sunt eu pe Simon să-l aud zicându-mi frate! Iar moșia mea va ține ca, la rându-i, să se-arate Credincioasă, dacă soarta și pe el l-ar prigoni: Măgulită-i și domnița, sora mea, de-a se uni Cu bărbatul care pune, pe-a ei frunte feciorească, Cu cununa de soție și coroana sa domnească. Măine, *te-oi* primi, cu fală și mai convenit alai, Ca-nvoiala mea domnița s-o-ntărească din viu grai.

MIRCEA (*aparte*): Totul s-a sfârșit! VODĂ: Acuma, dragă oaspete, mergi cu bine. SOLUL: Să trăiești, mărite doamne!

MIRCEA (*aparte*): Ba să moară! Și, prin mine ...

(*Solul iese cu unnașii săi.*)

SCENA VIII

Acei a și, afară de so I u I sârbesc

VODĂ: Pârcălab, vreau poporul meu să fie-nștiințat De unirea și-nrudirea care-aci s-au încheiat Ca să pomenească țara, ca pe-o zi de praznic mare, Ziua

când din letopiseț și-a șters anii de-nchinare, Iar eu m-oi ruga la Dumnezeu și-i voi mulțumi, smerit, că de mâna ucigașă-n astă-noapte m-a ferit.

În biserica domnească să mă-nconjure norodul;
Nicodim va zice slujba.

(*Se11w fie. Boierii, come11tât11d.formează grupuri.*)

MIRCEA (*aparte*): El îți va sluji prohodul.

MANEA (*în grupul din extrema stângă*): Vestea bună
pentru țară.

VLAD: Pentru țară, așa e.

Pentru domnul Mircea, însă, nu prea.

MANEA: Dar de ce?

VLAD: Căci iubește pe domnița Anca.

MANEA: Și?

COSTEA MUȘAT: Iubirea

E putere foarte mare. Prin ea ni se schimbă firea:
Dintr-un om cinstit, s-ajunge cine știe ce pungăș; Din
boier înalt la suflet, un mișel, un ucigaș. Vezi, amorul
zăpăcește. Câteodată ne învață să facem o nebunie, cel
puțin O boroboată.

(Părcălabul a ieșit, *cu crainicii și pristavii*. Vodă, *sprijinit de Crue, se urcă pe pridvor prin care se 1·ede cerul* înălbit de ::orile z.ilei. Mircea îi urmărește mișcărilor, *strecurându-se printre grupuri.*)

VODĂ (*pe pridvor*): Crue, vechiul meu tovarăș, pavăza și
brațul meu, lăcă zorile ce-n neguri le zăream doar tu și eu.

(*S-aud afară trâmbi(ele crainicilor. Ca însuflefit:)* Mi-am redobândit coroana, iar sunt domnul țării mele!
Uite cum se șterg, pălite, de pe boltă, mii de stele, Când de zori s-anunță firii soarele biruitor, Astfel, când se-nalță fruntea mea de domn stăpânitor, Pier în preajma mea dușmanii, mi se luminează zarea! Tot se-nchină, se-ngenunche tot, tot, tot.

MIRCEA (sărim! *la el, cu pumnalul ridicat*): Uiți răzbunarea! (*El se năpustește asupra lui Vodă. Dar Crue, care-i observă apucăturile de la*

începutu/ actului și-l pândește *din ochi, se repede înai11tea lui. Se produce o 1-ă/mășeală, boierii* sărind *din toate păr(ile.)*

VODĂ: Ah! mișelul!

VLAD: Stai!

MANEA: Păzește!

MURGU: Doamne Mirceo!

BALDOVIN: Nu lăsa!

ROMÂN HERESCU: Ține-l bine! COSTEA: Ticălosul!

(Boierii au apucat și dezarmat pe Mircea. Vodă se coboară în scenă, înconjurat de câțiva.)

GROZA: E rănit măria-sa!

VODĂ: Nu, nu sunt rănit!

MIKED: Dar iată sânge.

COSTEA: Mâinile ti-s pline.

VODĂ: Da, adevărat! De unde? Eu nu sunt rănit. Dar cine,
Cine? Căutați!. ..

(Boierii se privesc și vodă, întorcându-se spre fund, vede pe Grue, care coboară spre el, înpleticindu-se.)

Ah! Grue! Grue! El! El!

(Vodă aleargă la Grue, îl primește în brațe și vine în față, sprijinindu-l.)

Ești rănit, Grue? Vorbește,,.

(Grueface o sfortăre, dar se prăvălește la pământ.)

Grue! *(Vodă se-ngenunche, susținându-l.)* Doamne! cum
a-ngălbenit!

Oh! mi l-a ucis, desigur! Grue!

(Îl ridică în brațe. Gruefac o mișcare de durere.)

Da, te doare ...

Stai! așa!

(Îl așează binișor cu capul pe genunchiul său. Grue îi caută mâna.)

Ce vrei?

(Grue, care i-a luat mâna, o duce la gură și o sărută lung.)

Răspunde, e mai bine?

(Grue răstoamă capul, se întinde, își dă sufletul.)

Grue! Moare!

Moare! ... Grue! Doamne sfinte! Moare! Grue!

(Îl ridică-n brațe, îl pipăie.)

Mort! e mort!

Oh! deșert va fi de-acuma sufletul ce-n mine port!

Oh! oh! Grue! Vai de mine! Grue! ... Doamne,
mi se

frânge Inima! Oh! Oh! ...

(Toți cei de față dau în genunchi.)

MIKED (care a-ngenuncheat lângă mort): Stăpâne ... VODĂ:
Plânge, Mikede? Oh! va plânge

Obștea-ntreagă-a țării noastre, din român pân' la boier,
Când va ști ce suflet mare napoiatu-s-a la cer.

(Vodă se scoală din genunchi, își scoate dulama de domn și o
azvârlă pe trupul lui Grue.)

Bane, vreau să î se facă pogribanie domnească, lată-i
giulgiul.

(Câțil'a boieri ridică trupul lui Grue și ies cu el prin stânga.
Vodă, cu brațele întinse, cuvântează:)

Grue ! Grue ! ca pe veci să pomenească Datina moșiei
tale dragostea ce i-ai purtat, Fi-vei la piciorul
stranei domnilor înmormântat. Căci în tine, biet
Române Grue, fost-au întrupate Însușirile de suflet
în popor adânc săpate! și, prin tine-o el găsit-am,
când restriștea mă lovea, Singurul statornic reazăm ce-
am avut în țara mea.

(Boierii fac către rodă un gest de mâhnire: el le răspunde:)

Da! căci v-a citit în suflet inima-mi îndurerată: Tofi v-ați
îndoit de mine, toți m-ați renegat vreodată, Pentru toți,
cândva, cocoșul lui sân Petru a cântat... Numai el,
poporul, fostu-mi-a statornic nencetat, El, ce
sufere, ce tace, ce iubește și ce crede Fără-a cerceta,
în domnul pus de datină, Mikede!

și ce, pururi, cade jertfă când, în vremuri de nevoi,

Dezbinarea se strecoară sângeroasă printre noi!
Grue, Grue! Vai! sănnanul!

(Își *întoarce ochii* și *vede pe Mircea între streji*. Într-un
imbold își *trage* paloșul și *se repede la el* răcnind:)

Câine!

(*Miked, Dragomir* și alții îl *rețin*. *Tofi s-au sculat în picioare*.
El atunci se stăpânește, își *pune* paloșul *în* teacă.)

Da, aveți dreptate:

Așa crime nu se cade să rămână nenfierate,
Nici să piară osânditul de-așa paloș fulgerând, Ci de
funia menită ucigașilor de rând.

(*Mircea/ace un gest de rel'oltă.*)

Ah! te doare, te rănește, ți-e osânda grea și crudă. Nu?
dar spune, suflet negru, cuget buimăcit de ciudă, Ca
să făptuiești aceasta, ce duh rău te-a prididit? Spune!

MIRCEA: Vrednic sunt de moarte, dar să mor nedosădit.

VODĂ: Moartea? Zău? Pentru-așa crime crezi că e-
ndestulătoare?

MIRCEA: Chinuri? Nu mă tem, în mine, chinuri port
cotropitoare,
e,

Le-am cătat tămăduire-n răzbunare-asupra ta, Dar de ele
numai moartea, blânda moarte, m-a ierta.

VODĂ (pauză. *Apoi cu exaltare*): Chinuri? Tu vorbești
de chinuri?

Chin, a inimii bătaie?

Chin? O clipă de nădejde, o-mboldire, o văpaie Ce s-
aprinde cu-o privire, ce cu-o lacrimă s-a stins și din
care numai rodul fără vlagă iese-nvins! Chinuri! Dar
deșteaptă-ți mintea, dar te uită-n neagra zare!

De ești om, fă-ți ochii roată peste țară și hotare.
Chinuri! ... Dar privește sânul bieteii noastre de moșii.
Numără, de poți, pe dânsul urmele de vrăjmășii;

Prin palaturi, prin colibe, la șesuri, sus, la munte!
Despicate de cu veacuri, rânile-i sunt încă crunte;
Sabie și foc, din vale, din deal, sabie și foc!

Ani de groază și de sânge mulți! ... de liniște, deloc! Veșnic lupta pentru lege, veșnic lupta pentru nume, Mor flăcării înainte de moșnegi și chiar de mume! Roșul focului pe ceruri, roșul sângelui pe-ogor; Dacă mor de fier sau pară, chiar ei nu o știu, dar mor; și, murind, sărută sânul țării mume, căci îi doare Plânsul ei bătrân pe-obrajii încă-a unui fiu ce-i moare! și sunt veacuri de când unii după alții anii fug și de când această țară nu e, vai! decât un rug Unde mucenicii noștri, muritori într-o credință, Moștenire-și lasă vlaga și nădejdea-n biruință! Rug pe care se tot urcă, nesătui, moștenitori, Ucenicii biruinței amânate-atâtea ori! ... Iată chinurile noastre, și cu ele, doruri, vise, Pe moșia strămoșească-n lung și lat, cu sânge scrise! Iată chinurile mele, ale unui domn român, Basarab, de sine vrednic și de numele-i bătrân, Pe când tu, tu,,. Ce văd,,. plânge?

MIKED: Doamne! DRAGOMIR: Doamne! MIRCEA: Mi-e rușine.

MIKED: Pocăința este cazna sufletului. VODĂ (*îndurerat, ca pentru sine*): Grue! DRAGOL'HR: Cine n-a păcătuit. .. ! COSTEA: E tânăr.

VODĂ (*idem*): Grue! Vai!

MIRCEA (*sculându-se*): Măria-ta,

Sunt nevrednic, și nevrednic fi-voi chiar de m-ai ierta! Dar să-ngăduie mărirea sufletului tău, stăpâne, Să mă urc și eu pe rugul vitejiilor române! De rugina mișeliei să nu-mi fie gergul ros! Să nu mi se stingă viața, cât o fi, fără de folos! Să simțesc, și eu, ca tine, chinurile țării mele! Rănile-ide veci deschise, lacrimile-mi să le spele!

Și să mor ca morții noștri, după pilda ce au dat,

Plâns de tine, cum e Grue, și de Dumnezeu iertat.

VODĂ (*idem*): Grue, vai!

MIKED: Mărite doamne, miluiește-atâta jale. COSTEA: Duhul lui văzu lumina.

DRAGOMIR: S-a robit măriei-tale.

(Toți *întind mâini* rugătoare. Vodă *face un gest solemn de*

tăcere.)

VODĂ: Toți v-ați îndoit de mine ...

(Către *Mircea*.)

să te crez?

MIRCEA: Pe Dumnezeu ... VODĂ (*întrerupându-l*): Nu, taci!

(*Tainic luându-l la o parte:*)

Mi-ai ucis pe Grue, pavăza și brațul meu!
Mă pricepi! Fii ... ce-a fost Grue !

(*Joc de scenă. Mircea face un gest ca și cum ar întreba:*
„Eu?” Vodă răspunde din cap: „Da. ”)

MIRCEA: Te-nțeleg și jur!

GLOATA (afară): Trăiască Vodă Vlaicu!

(*Vodă, sprijinit de Mircea, îndemnat de Dragomir și de Miked, merge cu ei la prid1 •or și se arată poporului. Se face*
tăcere.)

VODĂ: Să trăiască Țara noastră Românească! GLOATA

(afară): Să trăiască! Să trăiască! Ura! VODĂ: Drag norodul meu,

Ține datina străbună ca credința-n Dumnezeu!

E nemernic cine-o iită! Datina e legătura

sfântă dintre domn și tine ...

GLOATA (afară): Ura! Ura! Ura! Ura!

(*Cortina cade în timpul uralelor.*)

AL. DA VILA - VLAICU-VODĂ

REFERINȚE CRITICE

selecție

«Unica dramă a lui Davila, Vlaicu-vodă, bănuită odată, fără dovezi, a fi sustrasă din cartoanele lui AL Odobescu, e o capodoperă. Ea analizează scenic și cu o maturitate tehnică desăvârșită arta de guvernare a unui Domn. Eroul nu este numai un om de voință și un fin diplomat, ci și un voievod român, pus adică în niște condițiuni politice tragice, în care e nevoie de simulație și mai ales de răbdare și de înfrânare a mândriei. Ylaicu-vodă e în mâinile mamei sale vitrege Clara, o ungueroaică, ce-l ține vasal regelui Ludovic. Domnul ar rupe jugul însă sora și cumnatul său stau ostateci la Craiu. El izbutește, jucând umilința, să recapete rudele zălogite, cu riscul inerent oricărei dibăcii, de a fi suspect tuturor, boierilor, familiei, Clarei. La un moment dat toți se unesc împotriva-i să-l doboare. Cu mari suferințe, după ce jucase pe ascultătorul de Doamna Clara, față de boieri, spre a risipi bănuielele, și pe conspiratorul cu boierii împotriva Doamnei, sosind ceasul hotărât, când ostatecii suni în afară de orice primejdie, Ylaicu se dă pe față și-și exprimă aprigul punct de vedere: „Ucigașă! Tu, cu junghiul încercași a mă lovi, / Eu, mă fac călău, de-i vorba neamul a mi-l izbăvi!"

Ylaicu e întruparea Principelui lui Machiavelli pe pământ românesc. El nu e așa cum văd mulți pe conducătorul machiavellic, aruncând, asupra lui veșmântul Renașterii, cinic, mizantrop, ipocrit. Vlaicu e dimpotrivă un voievod trist de mizeriile patriei, unit în conspirație cu boierii, gata el însuși de orice jertfă. Nepotului său Mircea, contrariat că nu i se dă în căsătorie sora Domnului, Anca, făgăduită din motive politice Craiului sârbesc, îi face o lecție sublimă de abnegație, rezumând destinul negru al țării„.»

(G. Călinescu - Istoria literaturii
române de la origini până în

«Lui Alexandru Davila (1862-1929) care publică în „Sămănătorul" balada Strămoșii i se datorește cea mai bună dramă istorică românească, Vlaicu-vodă (1902). Aciunea se petrece în al șaselea an al domniei lui Ylaicu, fiul lui Nicolae Alexandru Basarab, în 1370, la Curtea de Argeș. Doamna Clara, mama vitregă a lui Ylaicu, nobilă marchiză catolică, obișnuind rolul de regentă, urmărește să aservească interesele statului român regatului maghiar. Ea aduce la curte pe baronul Kaliany, reprezentant al regelui ungur Ludovic, și încearcă să obțină consimțământul lui Ylaicu de a înființa un episcopat catolic la Severin. Pentru a câștiga timp, Vlaicu lasă pe doamna Clara să creadă că acceptă înființarea episcopatului catolic și-și salvează astfel sora și cumnatul zălogiți regelui Ludovic. Apoi, când ostatecii sunt aduși în țară, își schimbă brusc atitudinea, dându-și opoziția pe față. Boierii trec de partea sa și doamna Clara se decide să-l surprindă, dar Vlaicu e prevenit de nepotul său Mircea și apărât de omul său de încredere Rumân Grue. Doamna Clara e închisă la Snagov și Mircea speră să obțină de la Vlaicu mâna sorei sale, fiica doamnei Clara, Anca. Însă Vlaicu a promis pe Anca iarului sârb Simion Stareț. Crezându-se trădat, Mircea vrea să înjunghie pe Vlaicu, dar lovitura o primește Rumân Grue. Vodă vrea să dea ucigașului o pedeapsă umilitoare, Mircea cere o moarte vrednică de chinurile lui suferite. După ce într-un discurs patetic îi arată micimea acestor chinuri față de suferiniele țării și ale domnitorului ei, Vlaicu îl iartă și-l numește în locul lui Rumân Grue. Voievodul nu e numai un prinț machia^vellic, disimulat și abil, dar și un patriot ardent, gata oricând el însuși de sacrificiu în numele intereselor țării. Versul trohaic de 16 silabe (metrul Scrisorilor lui Eminescu) are o curgere naturală, impecabilă ... »

(Al. Piru - Istoria literaturii
române de la început până azi,
f.ditura Univers. București. 1981. pp.
222-223)

« ... Drama lui Da vila începe printr-un act întunecat, oarecum greoi: complotul din pădure al boierilor.

De la actul al doilea, însă, aciunea pornește să se strângă, să se lumineze, să se întraripeze. Pe măsură ce înaintăm în desfășurarea

evenimentelor, atât versul cât și intriga se limpezesc, se fac mai sprintene, cuceritoare.

Interesul merge crescând, ca să culmineze în ultimele două acte: uneltirile criminale ale Clarei și ispășirea ei.

Alexandru Davila, și-a scris poemul istoric cu meșteșugul unui adevărat om de teatru, după regulile clasice ale dramaturgiei eroico-romantice. El însuși mi-a mărturisit că a luat model pe Victor Hugo, al cărui sunu, ale cărui tirade îmbracă, în Vlaicu-vodă, o formă autohtonă de avânt

O lucrare solid încheată după un plan bine chibzuit și realizată de un meșter arhitect.

Prin purtarea conflictului, prin intensitatea crescândă a acțiunii, prin meșteșugita împărțire a actelor, prin evoluția gradată a personajelor și armonioasa distribuție a scenelor capitale și a celor de legătură, piesa lui Davila rămâne un model de construcție dramatică.

Teatrul are mai multă legătură cu arhitectura decât cu literatura. Reguli care sunt mai mult ale inginerului decât ale poetului prezidează la elaborarea și desăvârșirea unui edificiu scenic. Fără această armătură, neconsolidat cu fierul și betonul annat al tehnicii, edificiul e amenințat cu prăbușirea, oricâte frumuseți literare l-ar împodobi. Prin masiva lui execuție, Vlaicu-vodă a înfruntat vremea.»

(V. Eftirniu - Oameni dl! teatru,
Editur.1 Meridiane, București, 1965,
pp. t 72, 186)

«Aplaudată călduros la premieră, dar respinsă un an mai târziu de la premiul Academiei, drama istorică Vlaicu-vodă s-a bucurat de-a lungul anilor de succese statornice. În 1918, o anchetă a revistei „Scena” dovedea că Davila este dramaturgul român contemporan preferat: în seara de 27 septembrie 1925 Teatrul Național din București reprezenta pentru a suta oară piesa Vlaicu-vodă, iar pentru realizarea acestei drame Alexandru Davila primea, cu întârziere, în 1929, în preajma morții, recunoașterea oficială: premiul național pentru poezie, alături de Liviu Rebreanu care obține premiul rezervat prozei)[...].»

(Tiberiu A vrarnescu, în prefața la
volumul - Vlaicu-vodă, Editura de stat
pentru literatură și artă. col. Biblioteca
pentru toți nr. 19. București, t 960, p.

«Teatrul nostru istoric, începând cu stângaciul Grigore-vodă al lui Depărățeanu, continuând prin greoiul în construcție și retoricul Despot-vodă al lui Alecsandri, prin și mai retoricul Răzvan și Vidra al lui Hasdeu, atinge cele mai înalte realizări prin Apus de soare al lui Delavrancea, Vlaicu-vodă al d-lui Davila și Letopiseșu d-lui Sorbul; încercările d-lui Eftimiu și A. de Herz pot fi ușor ignorate, iar și mai *repetatele încercări ale d-lui N. Iorga nu sunt decât străduințele unui erudit fără viziune dramatică ...*].

Alecsandri, Hasdeu, Delavrancea și Alexandr'u Davila pornesc de la un fond național: conflictul între dușmanul etern sau aventurierul intrus, între boieri și domn, între străini și acesta, spijinit întotdeauna pe nafiune.

Drama noastră istorică e astfel romantică și democrată, e națională și patriotică, punând pe primul plan interesul obștesc al neamului și apoi tragedia intimă a eroului, e o dramă socială[...].

Simetric construit, lucid în scopul artistic pe care-l urmărește, poate chiar prea lucid, vădind o inteligență artistică remarcabilă, deși nu e un mare temperament dramatic, Vlaicu-vodă, prin ideea întrupată în domnul țării și prin viabilitatea caracterului său, cu toată convenționala idealizare a personajilor, rămâne cea mai valoroasă dramă istorică în repertoriul atât de sărac al teatrului nostru.

Prin l'rumusefea versului, eleganța limbii și unele lapidare întorsături aforistice ale stilului, este o operă literară de o deosebită distincție, cu mult superioară verbalismului declamatoriu al lui Hasdeu și Vasile Alecsandri.»

(Pompiliu Constantinescu -
Scrieri, Editura pentru literatură,
 București, 1967, voi. II, pp. 417-
 418)

«Dacă în Vlaicu dramaturgul a creat un caracter pe care cu greu l-am putea integra într-o serie tipologică, cel pufin în cuprinsul literaturii române, doamna Clara îmbogățește o galerie de figuri feminine voluntare, ca Vidra lui Hasdeu, doamna Chiajna a lui Odobescu, cărora aveau să li se adauge Ringala lui Victor Eftimiu, Vitoria Lipan a lui Sadoveanu ș.a. Asemenea acestora, eroina piesei lui Davila este o femeie energică, dâră, în stare să-și urmărească scopurile cu perseverență, neintimidându-se în fața obstacolelor. E. Lovinescu vede în

doamna Clara o „mulier impotens”, „mai mult trufașă decât diplomată”, vrând să stăpânească nu prin șiretenie, ci prin silnicie și prin afirmarea voinței (E. Lovinescu - Critice, voi. III, editura Ancora, p. 27) [..].

Piesa, în cuprinsul căreia se conturează personajele puternic reliefate, veridice, a cărei acțiune se desfășoară într-un ritm dramatic susținut, scrisă într-o limbă miezoasă, plină de prospețime și de vigoare, cu evitarea abuzului de arhaisme, supărătoare fiind doar anumite inversiuni nefirești de ajuns de dese, din păcate: „ne cruța-vor *papistașii?*”, „*pe vodă Lațcu doborâ-va-n țara lui*”, „*ne purta-va*” etc. *drama Vlaicu-vodă se așază printre cele mai de seamă realizări ale dramaturgiei românești de inspirație istorică.*»

(Dumitru Micu - *Început de sernă. 1900-1916. Curente și .Iniitorii*, Editura Minerva, București, 1970, pp. 532-538)

«Există în piesa lui Davila un personaj care nu scoate de-a lungul acțiunii nici un cuvânt. Numele lui este Rumân Grue. El simbolizează poporul. El e acela care face legătura între Ylaicu și mase; el comunică doleanțele maselor; el duce la îndeplinire poruncile lui Ylaicu. Fără îndoială, concepându-l, într-un anume fel, în afara conflictului, Davila s-a orientat greșit. Subliniind însă dragostea nemăsurată pe care i-o purta lui Grue, dramaturgul a semnalat de fapt legătura strânsă pe care Ylaicu o avea cu masele. Referindu-se, la un moment dat, la acest Grue, domnul se adresează boierilor astfel: „Toți v-ați îndoit de mine, toți m-ați renegat. . ./ Numai el, poporul, fostu-mi-a statornic nencetat” .»

(Aurel Martin - *Vlaicu-vodă de Alexandru Davila, la Teatrul Armatei*, în „Viața Capitalei” din 7 februarie 1954)

«Determinând direct sau indirect acțiunile celorlalte personaje, în centrul piesei se află Ylaicu, alias Vladislav al IV-lea Basarab, fiul lui Alexandru Basarab, învingătorul glorios al lui Carol Robert, tatăl lui Ludovic I, suveranul maghiar contemporan cu Ylaicu. Domnul Țării Românești reprezintă tipul de guvernare care-și găsește un fond universal într-un machiavellism aproximativ, echivalent însă unui orientalism specific și, în identitatea națională, particularitățile relevante. Prin el literatura

română își are primul personaj care se află în fața marilor probleme eterne: unificarea teritoriilor de limbă română, alianțele posibile pentru apărarea integrității ființei naționale, colaborarea în Balcani. În acest nod de complicații și de instabilități funciare, condiția de existență a suveranului este minată și de relativa sa determinare în raport cu celelalte pături sau clase care-l pot priva de exercitiul funcțiunii: „Ce e domnul? O păpușă fără preț./ Spargeți-o; ne-om face alta!” Reflecția aceasta, datorată domnitorului, nu este mai puțin a oricărui personaj similar dintr-o piesă istorică shakespeareană. Într-o țară aservită, când boierii nu au destulă competență pentru *marile jocuri politice, când însăși familia „suveranului” este divizată după interese mai mult sau mai puțin personale, domnul trebuie să se gândească singur la destinul țării, care nu e mai puțin șansa sa de a exista superior, dar care altfel se poate confunda cu destinul propriei familii. „Sfânt se face orice mijloc pentru a țării apărare!” este deviza domnitorului, o deviză machiavellică ce trebuie fără îndoială puțin retușată. Practic, Vlaicu este promotorul apărării prin dismularc, prin supralicitări ale supunerii, prin refuzul agresivității exterioare. El vrea să câștige fără lupte inutile, fără glorie antumă, prin diplomatia echilibrului. Orice zăngănit de arme, afirmă el, ar deștepta atenția celor de afară. E fericit atunci când nu e obligat să dea o decizie categorică într-o situație dilematică, dar el însuși devine astfel un complex de tensiuni, de iradierii dilematice. Conduita față de doamna Clara e smerită; el își arată cealaltă ipostază în raporturile cu Grue, oglinda sa. Față de boieri e binevoitor, înțelegător, probând o ambiguitate marcată prin chiar univocitatea masei boierești incapabile să prindă sensul complexității dualității. Aflat undeva deasupra tuturor, înțeles de ceilalți întotdeauna în funcție de un moment anume și niciodată în viziune, Vlaicu în ipoteza lui Davila aparține rasei marilor conducători pentru care raționamentele politice se bazează pe scepticismul superior care face din oamenii supuși și chiar din sine nu atât personalități cât figuri și instrumente de manevrat într-un uriaș și frumos spectacol colectiv. În acest sens Vlaicu poate fi comparat cu Cezar văzut de Shakespeare sau cu Romulus cel Mare văzut de Diirrenmatt; iar dacă piesa este considerată în aspectul ei pur fictiv, comparația*

își poate găsi un termen în Prospero din Furtuna shakespeariană.»

(Postfața lui Marian Popa la volumul Vlaicu-mică de Alexandru Davila, Editura Minerva, seria Arcade, București, 1971, pp. 243, 263)

«Între Doamna Clara din Vlaicu-vodă și Chiajna sunt atâtea asemănări sufletești, încât putem afirma că, fără nuvela lui Odobescu, eroina d-lui A. Davila n-ar fi pornit de la aceleași postulate psihologice. Prin această eroină, literatura română s-a îmbogățit cu o femeie defeminizată în care inima e înlocuită prin minte și jocul slobod al sentimentelor femeiești printr-o bărbătească ambție de a domni și de a tese intrigi politice; ca și Chiajna și Vidra, Doamna Clara e tot o mulier impotens, dar, pe când Chiajna fusese aprigă, crudă și nesățioasă de domnie, iar Vidra numai ambițioasă, deși, urmărind anumite planuri politice și religioase, Clara-doamna e mai mult trufașă decât diplomată; mamă vitregă a unui domnitor slab și prefăcut, ea îl strivește sub greutatea autorității de fostă soție de domn cu o trufie atât de nedibace încât ne îndoim de simțul ei politic [. ..]

După cum Chiajna își măritase fata cu bătrânul Andronic Cantacuzino, Clara e bucuroasă și ea să dea pe Anca lui Mircea, spre a zădărnici planurile politice ale lui Vlaicu [. ..]

(E. Lovinescu - *Scrieri*. Ediție și studiu introductiv de Eugen Simion, Editura pentru literatură, vol. I. București, 1969, pp. 85-86)

«Lupta patriotică pentru apărarea independenței naționale și a integrității spirituale o regăsim la baza piesei Vlaicu-vodă de Al. Davila, una dintre cele mai rezistente drame istorice naționale. Momentul ales de autor este străbătut de mari tensiuni sociale și politice. Tânărul stat al Țării Românești era supus pe vremea lui Vlaicu-vodă (1346-1374) unei duble presiuni de dezintegrare: una internă, a forțelor feudale care dorind să-și consolideze puterea, se opuneau tendințelor voievodului de a centraliza autoritatea statală; a doua, externă, a tendințelor anexioniste ale Imperiului Otoman și ale Ungariei care doreau să subjuge țara. Biruința lui Vlaicu în confruntarea cu doamna Clara, catolica lui mamă vitregă, sprijinitoare a

ambelor tendințe dizolvante, este triumful necesității istorice, a idealurilor poporului, pe care domnul le-a slujit cu inteligență, credință și curaj. Piesa, de o remarcabilă construcție dramatică, legitimează în Vlaicu-vodă un erou de un caracter ferm și un relief impresionant, de o subtilă complexitate, uman și titanic deopotrivă, expresie caracteristică a spiritualității acestui popor.»

(Prca!a lui Constantin Măciucă la
Alltologia de dramat11rgie
româ11emcă, Editura Ion Creangă,
București, 1973, 2 voi.)

« ... Davila a scris o piesă întru totul frumoasă, Vlaicu-vodă, pe care o revistă populară, însetată după senzațional și ieftinătate de procedee, a declarat-o, fără dovadă, furată. Atunci, noi am luat apărarea întreagă a celui suspectat, cu bucurie. Un lucru era sigur în ipoteza că Vlaicu-vodă nu putea să fie a lui Davila, imposibilitatea lui Odobescu de-a o fi scris. Altă minte, alte procedee, alt sistem de imaginație. Pentru că trebuia născocit încă un al treilea autor improbabil, acuzația fu părăsită tocmai atunci când amenini.a cu dovezile decisive.

Curios complex, omul asasinat. Mâna lui a știul să organizeze Teatrului Național și să-l facă productiv. Dacă un direclor prinlre cei de ieri, de la Stăncescu încoace, a însemnat ceva penlru tealru, apoi acela a fost Davila. Teatrul avea un stăpân și scena un paznic intuiliiv priceput și dârz.

Ceea ce constituie caracteristica admirabilă a acestui om e însă facultatea prețioasă a reînnoirii, atât de absentă conlimporanilor noștri, istoviți la netimp, vestezi în plină floare, uscați în dezvoltare. Alexandru Davila a fost personificarea ideii că niciodată și nimic nu esle prea târziu. Fiece zi venea la el cu o dorință nouă și cu o încordare nouă, și tinerețea lui curmată de un cuțit aruncat în creier e produsul întreg al acestei năzuințe de a se reface nevătămat și nou.

P.S. Articolul de mai sus a fosl să fie necrolog ... Alexandru Davila, mort câteva ore, a trecut și peste moarte ... Medicii l-au regăsit în viață! Păstrăm articolul așa cum a fost scris când Davila murise.»

(**Tudor** Arghezi - *Tahlete de cro-11irnr*, Editura de stat pentru literatură și artă, București, 1960, pp. 213-215)

«Dintr-o proiectată trilogie dramatică, **Mirciada** (care lrebuia să includă piesele Vlaicu-vodă, Dan-vodă, **Mircea cel Bătrân**), singura piesă încheiată e Vlaicu-vodă. Un act în versuri dintr-o altă dramă Sutașul **Troian**, tipărit târziu (în „Scena”, an I, nr. 34-43, 1911), dezvoltă episoade din secolul al cincisprezecelea, agitat de lupte intense între Dănești și Drăcuiești. Înainte de a fi o dramă istorică, Vlaicu-vodă e o dramă de conștiință, cu un erou central complicat ale cărui reacții sufletești cuprind avansuri și retractări prudente. Tactica privește aici un conflict politico-diplomatic, într-o epocă de urzeli, la un secol după întemeierea Țării Românești. La Curtea de Argeș, „pe la 1370”, se duce o luptă subterană pentru acapararea puterii. Un episod similar, din istoria Moldovei, fusese schițat de Eminescu într-o dramă neterminată, **Bogdan** Dragoș. Isloricește despre doamna Clara se cunosc extrem de puține lucruri, distanța în timp lăsând liberă ficțiunea. Fostă a doua soție a lui Alexandru Basarab și mamă a domniței Anca, Clara, descendentă din conții Doboka, vrea să dețină puterea absolută. Perspicace, Ylaicu, fiu vitreg, se menține într-o necesară defensivă. Lupta politică are și un substrat religios, căci, susținătoare a politicii maghiare și maghiară ea însăși, Clara urmărește aservirea Yalahiei regelui Ludovic de Anjou și intereselor catolice. Fapt istoric sigur, papa Urban al V-lea elogia zelul catolic al bigotei Clara. Lui Ylaicu, papa îi propunea la 1370 trecerea la catolicism, însă, conciliat de călugărul Nicodim de la Tismana, domnul refuză. Portretul psihologic al lui Vlaicu se conturează în funcție de evenimente, văzute din unghiuri multiple, într-o fină alternanță <le clar-obscur.

Dramaturgul își pune, evident, problema reconstituirii istorice, schițând atmosfera epocii și tendințele politico-sociale caracteristice. Piesa încântă însă sub alt aspect, acela al construcției personajelor centrale, fizionomiile captând curiozitatea pe plan etic-psihologic.))

(Literatura română 1111 1/1fre 1900 .~i
1911:1 - capitolul Alexandru
Davila în poste^ ritate de
Constantin Ciopraga -. Edi^ tura
Junimea, Iași, 1970. pp. 603-611)

«Prin Vlaicu-vodă, locul pe scena teatrului românesc, dominat până atunci de starurile supradimensionate ale unor eroi de tip romantic, ale unor mari neînțeleși în acțiunile lor de o îndrăzneală și o grandoare sfidând realitatea, îl ia omul de stat: omul pentru

care binele țării este mai presus de fericirea lui personală și de orgoliul propriu; omul care își chibzuiește toate acțiunile cu luciditate și le pregătește cu răbdare până în cele mai mici amănunte; omul care rabdă îndelung toate umilințele, până la a fi disprețuit și a ajunge în conflict cu cei mai credincioși boieri ai săi, iubindu-și țara ca și el, dar nevăzând atât <le departe; omul care jertfește fericirea în iubire a nepotului și a ~orei lui, în numele rațiunii de stat. Pentru a sublinia mai bine realismul lui Vlaicu și în același timp despărțirea lui, ca autor, de drama romantică, Davila îl așază pe domn în antiteză cu Mircea, singurul român care nu îl înțelege până la sfârșit, deși ar fi trebuit să-i fie cel mai aproape. prin același sânge al Basarabilor, care trebuia să vorbească și în el. Anliteză este cu atât mai dramatică cu acest tânăr focos, care, ajungând să renunțe la tronul Moldovei și să încerce uciderea unchiului său, nu c altul decât cel ce va fi Mircea cel Bătrân, domnul care a continuat și a dus spre împlinire viziunea politică atribuită aici de Davila lui Vlaicu.

În felul acesta, Davila a încheiat construcția unei drame de o marc intensitate <le viață scenică. Conflictul e complex și crâncen. Domnul e singur, în realismul politicii lui de stat bizuindu-se cu desăvârșire pe forța perenă a „datinei” și pe unicul credincios la modul absolut, Grue, simbolizând poporul și virtuțile lui de înțelepciune, statornicie și tărie. Sprijinit pe această forță imensă, inflexibilă în sobrietatea ei, Vlaicu acționează învățând de la omul din popor să tacă, să rabde, să aștepte momentul prielnic. În felul lui - oricât ar părea de surprinzător faptul - Vlaicu este o reeditare a Ancăi din Năpasta, creier tot atât de lucid, până la aparenia lipsei de sensibilitate afectivă, ființă înzestrată cu aceeași răbdare de fier și aceeași putere disimulatoare [...]

Analiza psihologică a complexității de caracter a lui Vlaicu, ca și a aciunilor sale sinuoase, făcută de Davila cu multă finețe, în trăsături sobre și puternice. Trufașa Clara - feudală dezumanizată prin pasiunea politică - e desenată în caracterul și gesturile ei cu atâta precizie artistică și economie verbală, încât nu trezește nici un moment impresia neverosimilului. Dimpotrivă, Mircea și Anca au tot patosul eroilor romantici, justificabil nu numai prin necesitățile de construcție ale piesei, ci și prin faptul că un asemenea patos e inerent vârstei lor, vârsta febrilă a tinereții. Prezență simbolică de la început până la sfârșit, Grue rămâne mul, vorbind numai prin câteva gesturi și atitudini statuare. Intensitatea de viață a apariiiei lui e realizată numai prin

semnificațiile largi și profunde pe care i le conferă Davila prin glasul lui Vlaicu. Boierii sunt foarte puțin reliefați prin trăsături personale. Toii au ținuta rectiliniară și patosul eroic în vorbire, ei sunt nuanși din punctul de vedere al lucidității politice - mai bine zis, al încrederii în patriotismul domnului - în două grupe: aceia care-l sprijină fără rezerve și aceia care se îndoiesc adesea. Ei formează astfel, în arhitectura piesei, două coloane masive între care se mișcă personajele principale. În final, moartea lui Grue nu e numai un moment de mare tensiune dramatică, ci și un simbol al gândirii care străbate întreaga teatrologică a lui Davila: convingerea că ciocnirile de ambiii ale clasei conducătoare le plătesc prin cele mai mari jertfe iară și poporul.»

(Istoria teatrului în România, voi. II - capitolul Alexandru Davila 'I'airn-I'ldtl de Ovidiu Papadima - Editura Academiei R.S.R., București. 1971, pp. 196--203)

« ... Vlaicu-vodă întrunește toate cerințele unei drame menite să rămână: calități literare și calități dramatice. Autorul acestei drame e un adevărat poet care prin imagini noi și bogate, prin cuvinte expresive știe să zugrăvească oameni, fapte, locuri, timpuri. Limba lui e o comoară pe care doar la Odobescu o mai găsim. Imperecherea neologismelor cu arhaisme le dă o culoare delicată și, în același timp, dă putere de expresivitate frazei. Imperecherile acestea, desigur, le găsim și la Odobescu, dar d-l Davila a știut să le înmulțească și să le rafineze. Un patetism sincer, firesc, înalță parcă și valoarea cuvintelor și a frazelor. Tiradele, chiar cele mai lungi, sunt clădite cu o artă de compoziție deplină, cu o putere de convingere rară, așa că efectul lor e puternic, înălțător. Emoția artistică cuprinde pe spectator și-l ține toată vremea cât aude vorbele înțelepte, românești, ale figurilor de pe scenă. Și pe ună sentimentele cuminți, neaoșe, care sunt presărate aproape în fiecare replică.

Versul de șaisprezece silabe întrebunțat de d-l Davila însă mi se pare cam obositor atât pentru actor, cât și pentru spectator, deși acest vers are avantajul de-a putea exprima mai precis patetismul unei tirade, de pildă. În schimbul acestui avantaj, însă, rămâne cam colțuros, lipsii de mlădiere și neputând sublinia variația de sentimente ce se cuprinde într-o dramă.

Dar și ca teatru Vlaicu-vodă are calități excepționale. Autorul este un om de teatru care știe să construiască drama, care știe să mânuiască efectele. Fiecare act, fiecare scenă în sine e un tot întreg. Poate chiar că, ocupându-se prea mult de detalii, a neglijat totalitatea dramei. După actul de expunere, care este un adevărat cap de operă, actul al doilea lăncezește. Conflictul se înnoadă anevoie și cam meșteșugit. Și mai ales eroul principal, Vlaicu, nu prea are caracteristica unui erou. Vlaicu e bun, e nobil, iubitor de țară, de neam, de credință strămoșească. Singurul lui cusur e doamna Clara, adică slăbiciunea. Un astfel de domn nu prea e erou, fiindcă emanciparea lui de sub stăpânirea mumei sale nu e o faptă eroică. Vlaicu este poate cusurul de căpetenie al dramei d-lui Davila, precum efectele sunt iarăși calitățile ei teatrale de căpetenie.

Cu toate observațiile, mai mult sau mai puțin însemnate, Vlaicu-vodă rămâne o podoabă a literaturii noastre dramatice prin patetismul cald și comunicativ, prin frumusețea limbii și a versurilor, prin puterea de evocare a unei epoci frământate, prin măiestria de amănunt cu care e construită, prin efectele dramatice și prin patriotismul cald și cuminte ce transpiră dintr-însa.

Ca atare, Vlaicu-vodă nu numai merită, dar trebuie să figureze totdeauna în repertoriul Teatrului Național alături de dramele lui Alecsandri, Caragiale, Hasdeu și ale lui Delavrancea.»

(Liviu Rebreanu - *Teatrul Național*: Vlaicu-vodă, articol publicat în „Rampa” nr. 532 din 8 oct. 1913, p. 2)

ALT E REFERINȚE CRITICE (Bibliografie selectivă)

În volume:

Elena general Petricari Davila - *Din viața și corespondența lui Carol Davila*, Fundația pentru literatură și artă Carol al II-ilea, 1935;

Elena general Petricari Davila - *Amintiri din copilărie*, Casa ~coalelor, 1940;

C.I. Nottara - *Amintiri din teatru ale lui ...*, Editura Adevărul, 1937, p. 147;

- G. Călinescu - *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Fundația regală pentru literatură și artă, 1941;
- Al. Ciorănescu - *Teatrul românesc în versuri și izvoarele lui*, Casa școalelor, 1943, pp. 141-148;
- Șerban Cioculescu, Tudor Vianu, Vladimir Streinu - *Istoria literaturii române moderne*, Casa Școalelor, 1944;
- Simion Alterescu și Florin Tornea - *Teatrul Național „I.I. Caragiale”*, Editura Academiei R.P.R., 1955, p. 194;
- Mihai Vasiliu - *Alexandru Davila*, studiu monografic, Editura Meridiane, București, 1965;
- Virgil Brădățeanu - *Drama istorică națională (Vlaicu-vodă, capodoperă a dramaturgiei naționale)*, Editura pentru literatură, București, 1966, pp. 184-185; 194;
- Mihail Dragomirescu - *Scrieri critice și estetice (Paternitatea lui Vlaicu-vodă)*, Editura pentru literatură, București, 1969, pp. 100-105;
- Dan Grigorescu - *Shakespeare în cultura românească (Richard al II-lea, Doamna Clara, Despot Vodă)*, Editura Minerva, 1970; pp. 126-127, 185;
- Ioan Mașef - *Teatrul românesc - privire istorică*, Editura Minerva, București, 1972, vol. IV, pp. 27-30; 115-119; 192-214; 273-289;
- Mircea Zăciu - *Bivuac (un personaj balzacian: Alexandru Davila)*, Editura Dacia, Cluj, 1974, pp. 98-107;
- *** Mărturii în contemporaneitate, Editura Minerva, București, 1974, pp. 40-43.
- Nicolae Barbu - *Momente din istoria teatrului românesc*. (După Răzvan, Despot și apoi Vlaicu-vodă). Editura Eminescu, București, 1977, pp. I 23-126; 142-144;
- În publicații periodice:
- Ion Bianu - *Alexandru Davila* - Vlaicu-vodă, dramă în cinci acte în versuri, Raport în „Analele Academiei” seria II, vol. XXV, 1902-1903, pp. 335-338;
- George Ranetti - *Cronica teatrală - Teatrul Davila*, în „Universul” din 16 februarie 1902, pp. 2-3;

- Ilarie Chendi - *În chestia „Vlaicu-vodă”* în „Viața națională” din 4 octombrie 1905, p. I;
- P. Locusteanu - *În jurul lui Vlaicu-vodă*, în „Voința națională” din 18 sept./ 1 oct. 1905;
- N.D. Cocea - *Cronica* teatrală: *Teatrul Davila*, în „Viața românească” nr. 9 din 1909, pp. 443-448;
- I.L. Caragiale - *Un nou teatru*, în „Noua revistă română” nr. 12 din 1909. pp. 179-180;
- Nicoară al Lumei (N.D. Cocea) - *Alexandru Dovi/a*, în „Facla” nr. 39 din 1911, pp. 242-243;
- Tudor Arghezi - *Cronica* teatrală, în „Viața românească” nr. 9 din 1912, pp. 352-356;
- Dinu Dumbravă - *Solemnitatea de la Teatrul Național, Instalarea noului director general*, în „Rampa” din 21 oct. 1912;
- Liviu Rebreanu - *Noul director*, în „Rampa” din I noiembrie 1912;
- P. Locusteanu - *Putea să scrie Odobescu pe Vlaicu-vodă*, în „Flacăra” din 14 dec. 1913;
- Al. Șerban - *Odobescu și Vlaicu-vodă (Concluzii)*, în „Flacăra” din 22 februarie 1913, p. 77;
- E. Lovinescu - Încă *un nedreptățit: Mircea cel Mare al d-lui A. Davila*, în „Flacăra” din 27 iunie 1915, pp. 383-384;
- Ion Marin Sadoveanu - *Spre lăcașul de vecie al lui Al. Davila*, în „Rampa” nr. 3527 din 1929, p. 3;
- Ion Manolescu - După *25 de ani*, în „Rampa” din 13 septembrie 1934, pp. 1-2;
- Ioan Massotf - *Un om care a suferit mult*, în „Rampa” din 13 septembrie 1934, p. I;
- Victor Eftimiu - *Vlaicu-vodii de Al. Davila*, în „România liberă” din 10 ianuarie 1954;
- George Vraca - *Munca de creație a rolului lui Vlaicu-vodă*, în Informația Bucureștiului din 27 ianuarie 1954, p. 2;
- Lucian Raicu și Ion Dodo-Bălan - Semnificația *dramei lui Vlaicu-vodă*, în

„Viața românească" nr. 4 din 1954, pp. 269-277;

Romulus Vulpescu - *Al. Da vila*, în „Ateneu" nr. 7 din 1967, p. 2;

Constantin Ciopraga - *Al. Davila în posteritate*, în „Cronica" nr. 45 din 1969, p. 8.

BARBU DELA VRANCEA

(1858-1918)

TABEL BIOBIBLIOGRAFIC

CRONOLOGIC

- 1858 - La 11 aprilie se naște, la București, Barbu, al nouălea copil al Janei și al lui Ștefan Tudorică Albu, starostele orzarilor din Delea-Nouă coborâtor dintr-o familie de vrânceni, tatăl figurând și cu alte nume: Gheorghe Ștefan Șohăteanu, Gheorghe Ștefan, Ștefan Plugaru, Gheorghe Ștefănescu.
- 1866 - Barbu este elev al școlii sucursale de băieți nr. 4, ale cărei clase le absolvă în 1870.
- 1870-1877 - Se înscrie ca bursier la liceul Sf. Sava, având ca dascăli pe Massimu, D.A. Laurian, Anghel Demetrescu și Vasile Ștefănescu. Este talentat la desen și greoi în asimilarea limbilor străine.
În 1877 se înscrie la Facultatea de Medicină ale cărei cursuri le întrerupe înscriindu-se la Facultatea de Drept. În același an apare, în „România literară” din 9 iunie, poezia *Stanfe dedicate* Măriei *Sale Carol I* și *ofiterilor români*, semnată Barbu.
- 1878 - Apare la Editura Haimann placheta *Poiana* lungă, cuprinzând versuri ale lui Barbu scrise între anii 1876--1878. În același an îi apar versuri în publicațiile „România liberă”, „Familia” de la Budapesta și în „Femeia română”.
- Cunoaște familia Elenei Miller Yerghy, directoarea pensioⁿului de fete „Modem”, care va avea o

influență deosebită în formarea tânărului student. Barbu fine conferințe la acest pension pe teme literare sau evocând mari personalități ale culturii universale.

1882 - Trece examenul de licență cu teza *Pedeapsa, natura* și însușirile ei. Obținând o bursă, pleacă în primăvara aceluiași an la Paris, „Orașul lumină” copleșindu-l prin bogăția spirituală a așezămintelor sale de cultură - o impresie profundă făcându-i Muzeul Luvru, pe care l-a vizitat de nenumărate ori. Este perioada în care scrie foiletoane pe care le publică în „România liberă”, semnate cu pseudo[^] nimul Argus, precum și o suită de corespondente pariziene semnate cu același pseudonim.

- În același an, în suplimentul literar al ziarului „România liberă”, apare nuvela Sultânica.

1883 - În redacția ziarului „România liberă” se întâlnește cu Duiliu Zamfirescu și Al. Vlahuță, cu acesta din urmă legând o strânsă și frumoasă prietenie, căreia i se adaugă aceea a lui Caragiale - trăită la Dragoslavele din Vrancea, la Gambrinus - berăria lui Caragiale, la mănăstirea Agapia.

1884 - Apare în același supliment literar nuvela *Iancu Moroiu*, semnată pentru prima oară. *De la Vrancea*.

1885 - Apar: volumul Sultânica, având în cuprins nuvela cu același titlu, poemul *Fanta Cella*, basmul *Palatul de cleștar*, tragedia Răsmerița și o suită de amintiri publicate sub titlul *Odinioară*, la Tipo-litografia St. Mihăilescu, București. În același an se căsătorește cu Maria Lupașcu, nepoată a Elenei Miller Verghy. Vor avea patru fete: Cella, Margareta, Niculina și Henrietta; cea dintâi o remarcabilă muziciană și scriitoare, profesoară a unora dintre marii pianiști români, între care se distinge Dan Grigore; celelalte fiice devenind personalități de marcă, slujitoare ale arhitecturii și ale artelor frumoase românești. Dragostea și atenția deosebită pe care Delavrancea le manifestă față de soție și fiicele sale se desprind din bogata corespondență pe care soțul și tatăl o Poartă cu familia.

- În același an devine membru al partidului liberal, aflat în opoziție, desfășurând de-a lungul a opt ani o susținută activitate politică, având, în același timp, preocupări consacrate studiului poeziei noastre, pe care o ridică „prin aprecierile lui pe înălțimile frumosului, neatinse

de alte neamuri în poezia lor".

- Colaborează la „Epoca”.

1886 Publică articole consacrate artelor plastice și literaturii în ziarul „Românul”.

1887 - Apare *Trubadurul*, cuprinzând proză scurtă presărată cu amintiri din viața sa de student.

- Scoate revista „Lupta literară”, la care colaborează Al. Vlahuță, Petre Ispirescu, C. Miile și a cărei apariție încetează după doi ani; colaborează el însuși la „Revista nouă” a lui B.P. Hasdeu, până în 1895.

1888 - Activează ca redactor la „Democrația”, apoi la „ Voinia națională”. Îl suplinește pe V.A. Urechia, ca profesor, la Universitatea din București.

1890 - Apare broșura literară *Carmen Sylva, Neagoe Basarab* și Meșterul *Manole*.

1892-1893 - Apar volumele de proză *Paraziții* (1892) și *Între vis și viață* (1893), imagini profunde și cu exigență colorate ale societății românești în care a trăit autorul - Ed. Ig. Haimann.

- În același an apare revista săptămânală ilustrată „Vieața”, condusă de Al. Vlahuță și V.A. Urechia, la care colaborează și Delavrancea.

1896--1903 - Delavrancea este deputat liberal și vicepreședinte al Ligii culturale a lui V.A. Urechia; ocupă funcția de primar al Bucureștilor. În acest timp, arhitectul Ion Mincu construiește Palatul Municipal.

- În 1902 ia apărarea lui Caragiale în celebrul proces intentat contra calomniilor lui Caion. Delavrancea părăsește partidul liberal, neîmpărtășind părerea lui Dimitrie Sturdza față de problema națională. Se înscrie în partidul conservator.

1904 - Apare nuvela *Hagi-Tudose*. Delavrancea este ales deputat de Vaslui; doi ani mai târziu devine vicepreședinte al Camerei Deputaților, iar în 1908 este ales deputat al Putnei Milcovului.

1909 - Apare drama în IV acte *Apus de soare*. Editura Socec; ed. a II-a, București, 1912.

- La 4 februarie se reprezintă pe scena Teatrului Național din București poemul dramatic *Apus de soare*, prima parte a trilogiei istorice, urmată de *Viforul* și *Luceafărul*. În același an poemul dramatic *Apus de soare* îi va aduce autorului său Premiul „Năsturel” din partea Academiei Române.

191 O - Apare, în Editura Socec, drama istorică *Viforul*, reprezentată pe aceeași scenă; căreia îi urmează, în același an, *Luceafărul*, ultima parte a trilogiei; Editura Socec, București.

1911 - Apare volumul de proze intitulat *Liniste, Trubadurul*, Stăpânea odată, Editura Socec, București.

1912 - Se reprezintă pe scena Teatrului Național din București piesa *Hagi-Tudose*, prelucrare dramatică după nuvela cu același titlu. Apare *Irinei*, comedie în 3 acte, Editura Socec, București.

- Este numit ministru al Lucrărilor Publice.

1913 - La 22 mai, la recomandarea lui Iacob Negruzzi, este ales membru al Academiei Române, discursul său de recepție intitulându-se *Din estetica poeziei populare*. În același an apare *Hagi-Tudose*, comedie în patru acte. Editura Minerva, București.

1915 - La 15 decembrie Delavrancea propune să fie primiți în parlamentul României poetul Octavian Goga și preotul greco-catolic Vasile Lucaci - luptători ardeleni neobosiți pentru drepturile românilor din Transilvania.

1916 - Este numit ministru al Industriei și Comerțului.

1917 - La 6 mai este ales membru în comisia însărcinată cu elaborarea proiectelor privind modificarea articolelor din Constituție. A modificarea determinată de știrbirea granițelor României. În același an, în ședința Camerei de la 9 iunie, rostește discursul pentru susținerea și votarea reformelor agrare; discursul este tipărit la Iași în același an.

1918 - La 2 februarie rostește, în Parlament, un discurs împotriva cedării ungarilor și bulgarilor a unor teritorii românești.

- La 1 aprilie, Cella, fiica lui mai mare, notează în carnetul său intim începuturile bolilor crunte și

vijelioase, care aveau să-l doboare: anghină pectorală și uremie.

- La 29 aprilie, în zorii zilei, se stinge din viață, la București, poetul George Coșbuc, iar la două și jumătate noaptea, trece hotarele vieții" pământești spre cea veșnică, Barbu Ștefănescu Delavrancea, fiind înmormântat la Cimitirul „Eternitatea" din Iași.
- Cella descrie ultima imagine a tatălui său, înainte de a fi încredințat țăranei din care a apărut: „Era palid, capul drept, cu o neștearsă expresie de blândețe și seninătate pe fata lui. Niciodată n-am văzut un mort atât de blând. N-avea severitatea ostilă a cadavrelor. .. Niciodată n-am văzut pe tata nemișcat atât de mult!"

EDIȚI POSTUME

Sultănica - Editura Socec, București, 1921; Editura Cultura națională, București, 1922; Editura Cugetarea, București, 1941, 1946;

Liniște, Trubadurul, Stăpânea odată - Editura Socec, 1922; Editura Cugetarea, 1944;

Între vis și viață - Editura Viata românească, 1922; Editura Socec, 1928, 1933, 1940;

Bagi-Tudose - Editura Socec, f.a. (3 ediții);

Apus de soare - Editura Socec, f.a. (3 editii);

Viforul - Editura Socec, 1921, 1928, 1940;

Luceafărul - Editura Socec, 1931;

A doua conștiință - Editura Cultura națională, 1923;

Opere - Ediție îngrijită, prefață și bibliografie de Aurel Martin. Voi. I - Proză, voi. II - Teatru. Editura de stat pentru literatură și artă, București, 1954;

Scrieri alese - Editie îngrijită de Elena Beram, cu un studiu introductiv de Al. Săndulescu. Voi. I - Proză, voi. II - Teatru. Editura de stat pentru literatură și artă, 1958;

Sultănica - nuvele. Cu o prefată de Emilia șt. Milicescu. Editura pentru literatură, col. Biblioteca pentru toti nr. 83, 1961;

Teatru - Text stabilit de Emilia șt. Miticescu. Prefată și note de Al. Săndulescu. Editura tineretului, col. Lyceum, București, 1970;

Opere - Ediție îngrijită, studiu introductiv, note și variante, glosar și bibliografie de Emilia șt. Milicescu. Editura pentru literatură, col. Scriitori români, voi. I-V, 1965-1969;

Apus de soare - teatru. Editie îngrijită de Emilia șt. Milicescu. Prefată și tabel cronologic de Teodor Vârgolici. Editura Minerva, colecția Biblioteca pentru toti, nr. 196, București, 1971;

Sultănica - Ediție îngrijită de Emilia șt. Milicescu. Prefată de șt. Cazimir. Editura Minerva, 1972;

Bagi-Tudose - Postfață și bibliografie de Valentin Silvestru. Editura Minerva, seria Arcade, 1974;

Nuvele și povestiri - Antologie, postfață și bibliografie de Victor Atanasiu. Editura Minerva, seria Arcade, 1975;

Teatru - Ediție îngrijită de Emilia șt. Milicescu. Repere istorico-literare alcătuite în redacție de Mihai Dascal. Editura Minerva, seria Patrimoniu, 1975;

Discursuri - Antologie, postfață și bibliografie de Constantin Călin. Editura Minerva, seria Arcade, 1977;

Vlaicu-vodă - Antologie de dramaturgie românească. Ediție, prefată și note finale de Constantin Măciucă. Editura Ion Creangă, col. Biblioteca școlarului, 2 voi., voi. I cuprinde și poemul dramatic Apus de soare, București, 1973;

Dramaturgia istorică românească - Ediție îngrijită, prefată, cronologie și note de Ion Nistor. Editura Albatros, col. Lyceum, voi. I cuprinde și poemul dramatic Apus de soare, București, 1981;

Teatru - Postfață și bibliografie de Constantin Cubleșan. Editura Minerva, seria Arcade, București, 1978; ed. a II-a 1983;

Paraziții - nuvele și povestiri. Tabel cronologic de Ion Buducă.

Editura Minerva, col. Biblioteca pentru toți, nr. 1099,
București, 1982.

Domnul Vocea și alte nuvele - Ediție îngrijită, prefațată și cu un
tabel cronologic de Emilia șt. Milicescu. Editura R.A.I., -
Imprimeria „Coresi”, Colecția Scriitori Clasici, București,
1996.

BARBU DELA VRANCEA

APUS DE SOARE

1503-1504

Dramă în 4 acte

Ștefan *cel Mare*
Bogdan

Logofătul *Tifut*

Postelnicul Toader

Vomicul Jurj

Hatmanul Arbore

Pârcălabul Dragoș

Pârcălabul *Alexa*

Pârcălabul Grumază

Pârcălabul Șandru

Pârcălabul *Costea*

Pârcălabul Negrilă

Bătrânul Ștefu/, fost pârcălab

Bătrânul Hrăman, fost pârcălab

Paharnicul Ulea

Clucerul Hrincovici

Vameșul *Chiracola*

Clucerul Moghilă

Stolnicul Drăgan

Jitnicerul Stavăr

Petru Rareș

Doftor Ieronimo da Cesena

Doftorul Șmil

Doft<1rul Klingenspom

Țugu/ea Moghilă

Un pietrar

Un curtean

Doamna Maria

Irina, fata pârcălabului Dajbog t 1476

Reveca, fata comisului Huru t 1476

Bălașa, fata pârcălabului Oană t 1484

Jli11ca, fata pârcălabului Gherman t 1484

Domnica, fata hatmanului Arbore

Ancuța, fata pârcălabului Toader

'Oleana, fata vomicului Duma

Fira, fata pârcălabului Dragoș

Lisandra, fata pârcălabului Alexa

Joița, fata pârcălabului Ivanco

Neaga, fata pârcălabului Șandru

Ileana, fata pârcălabului Ivașcu

Hera, fata pârcălabului Grumază

Stănișoara, fata pârcălabului Ieremia

Oana

Dochia

Căpitani, copii de casă, aprozi, hotnogi,

hinsari etc.

ACTUL I

În stânga, o aripă a castelului din Suceava, cu ferestre cu grătii de fier, sfârșindu-se cu o terasă pusă pe tălpi de piatră. O ușă dă pe terasă. Mai departe se vede rumul castelului. În dreapta, o poartă. Ceva mai în fund, un puf cu două roate și cu un colac de piatră. O albie cu apă de nălbît. Lângă puf o salcie pletoasă. Ograda domnească, cu arbori și copaci bătrâni, înconjurată cu ziduri 1•echi. Jețuri, scobite în piatră, la umbra copacilor. În fund, o parte din orașul Suceava și valea râului Suceava serpuind dinspre munte. E o zi de toamnă. Vântul suflă. Frunzele cad.

SCENA I

·Irina, Reveca, Bălașa, Ilinca, Ileana,
Domnica, Ancuța, Oleana, Fira, Lisandra,
Joița, Hera, Neaga, Stănișoara, Oana,
Dochia și Țugulea, Moghilă

(La ridicarea cortinii toate lucrează.)

IRINA: Cum, cum?

FIRA: Ei, așa ... Zic, se duse, se duse, până dete d-un balaur,,.

JOIȚA: Mai încet, Hera. Dai peste țeavă,,. De un ce, Zamfiro?
„ și tu, Lisandra, bate mai domol... Na! iar ai
încurcat firele,,.

LISANDRA: De un balaur,,. Stați... A sărit tindechea,,.

ILEANA: Cu gândul la Orhei. D-a mai sări o dată, să știi că
rămâi, ca mine, fată bătrână.

REVECA: Ba ca mine,,.

IRINA: Ba ca mine,,.

BĂLAȘA: Ca voi... ca noi...

ILINCA: Dumnezeu să ție pe pîrcălabul Alexa din Orhei.

NEAGA: Lasă focului basmul. La noapte. Vântul se umflă.
Frunzele cad. Va fi numa bine: noapte, vijelie,
basm, și eu să mă ghemuiesc lângă dada Irina.

(S-aud: toaca și clopotile.)

REVECA: Mamă Dochio, e vremea la toacă. Adu bostanul
fiert și fagurii de miere, și ulciorul cu apă rece.

DOCHIA: S-aducă mama, bunica maichii.

IRINA (către Țugu/ea): Și tu? Ce stai ca un țăp logodit? ... Ești
mândru ... Ai sabie ... și ce-ai să faci cu ea?

ȚUGULEA (*face cu mâna ca și cum ar tăia*): Să ...

IRINA: Măăăă ...

ȚUGULEA: Hî, hî ...

IRINA: Când? ...

ȚUGULEA: Iacă ș-acuma ...

IRINA: O! bătu-te-ar potca! (*Îl mângâie.*) S-ajută mamii
Dochii. Dar, vezi, ține-ți firea, nu-ți pune mintea cu
bostanul.

(Fetele râd.)

ȚUGULEA: Apoi... dă ... maică, maică! (*lese.*)

SCENA II

C e I e d e s u s , afară de Ț u g u I e a și D o c h i a

LISANDRA: Am țesut bine, dadă Reveca?

REVECA: Nu bate într-o parte. Apucă spata drept de
mijloc. ANCUȚA: Dar eu?

REVECA: Mai bine ... Nu strânge cârligele ... Așa ...
Mânele-n voie ... ca și cum te-ai juca.

DOMNICA: Verdele ăsta or ăsta, dadă Reveca?

REVECA: Privește firea ... Aci, școala și învăță.tura. Primăvara toate
sunt proaspete dar nu depline, vara toate coapte și
vii, toamna toate pălesc, prind un fel de rugină, se
învechesc ... și nimic murdar. .. Da, bine ...

STĂNIȘOARA: Uf! Doamne, Doamne!

REVECA: Ce, moțato? Ți s-a urât? Binișor. Ghergheful e de
răbdare.

JOIȚA: Iacă și barba părintelui Ivașcu din Hotin ...

IRINA: Ba părul tău de oaie creață.

HERA: Am isprăvit. Nu mai am țevi.

BĂLAȘA: Da, dar pe dinafară cine-a dat?

HERA: Numai la două. Le desfac și le fac.

OLEANA: E bine, Reveca?

REVECA: A! o minune! Ai zice că de când te-ai născut ții furca-o brâu. Da. .. da. .. Inul curge din caier pe fus ca un fir de păr. Nici o gălcă. Deștele tale mulg caierul, și caierul se topește, și fusul zbârnâie și plutește parc-ar avea aripi. O! ciută zglobie, tu, ai să ții casa c-un fus ... Dar tu, Oană, ce ispravă mi-ai făcut?

OANA: Mai am puțin și le nălesc. Prea multe. și nu înă plâng că sunt prea multe, dar pentru că sunt multe mă pui pe gânduri ...

REVECA: Mă băiete - că porți părul bălan ca plăieșii - ce spui? Ce gânduri?

OANA: Nu vedeți ce de fășii? și încă trei cămăși de in, d-ale doamnei, să le rup pentru slăvitul domn al mare ...

ILINCA: Fa, Oană, ție ți-e lene.

OANA: Ba. ..

BĂLAȘA: Fa, Oană, ție ți-e foame.

OANA: Ba. ..

BĂLAȘA: Fa, Oană, pe tine te ține degeaba la curte.

OANA: Dă ...

IRINA: Fa, Onișor, cin' ți-a dat ție betele astea de argint?

OANA: Slăvitul.

REVECA: Dați pace fetei... Ce e, Oană, cu gândurile tale?

OANA: Ce să fie? ... Prea multe fășii ... Prea multe ...

REVECA: Nu-i trebuie? ... De ce te plângi?

OANA: Da ... îi trebuie ... Dar, de ce așa de multe? ... și buna doamnă, când mi le-a dat, mi-a zis: „Până diseară să le faci... și mai lungi, Oană, mai lungi”. și-a oftat. și plecând, am văzut-o făcându-și cruce.

TOATE: Făcându-și cruce?

OANA: Da ... Mie îmi miroase a război ...

TOATE: A!

ILINCA: Război ... că de mult nu fusese ... Apr: oape de doi ani ... și se-mplinesc douăzeci de ani de când pârălabii Gherman - bietul tata - și Oană, tovarășul lui, picară din turnul Cetății Albe ... și-a zis Oană lui Gherman: „Scapă tu.¹ .. și -a ra~ spus Gherman lm . O an ă. „ B a, tu.¹ ”. .. și s-au grijit amândoi, și și-au iertat păcatele

unul altuia. .. și-a zis Gherman lui Oană: „Amin!" ... și-au pierit ei cu toți ai lor. ..

IRINA: Sunt douăzeci și șapte de ani încheiați de când pieri floarea Moldovei la Războieni. Trosnea cetatea ridicată-o pripă de slăvitul nostru voievod... Flacăările se-nălțau până la cer. .. și el țipa: „Nu vă lăsați!" și pârcălabul Dajbog, bietul tata, i-a zis: „Nu ne-om lăsa, dar du-te" ... și comisul Huru, și postelnicul Hrâncu îl târără afară din luptă, rupându-i vestmintele de pe el, și i-au zis: „Du-te, că Moldova nu pierde d-om pieri noi" ... și s-au stins și Hrâncu, și Huru și Dajbog, cu toți boieri mari și mici, bătrâni și tineri, până la unul, că Mohamed văzându-i a șoptit lăcrămând: „Oh! țara aceasta nu va fi a mea!". .. și sfântul s-a dus și-a adunat plăieșii, și-a adulmecat pe Mohamed lovindu-l de dinapoi și din lături pân' l-a trecut Dunărea ... și-a pus piatra săpată unde a dat bătaia, mărturisind lumii: „Aici, eu am fost frânt, să cunoască și să știe toată lumea din țară că a fost cu voința lui Dumnezeu ca să mă pedepsească pentru păcatele mele, și lăudat fie numele lui în veacul vecilor".

TOATE: Amin!

REVECA: În patruzeci și șase de ani, treizeci și trei de bătaii, două fără izbândă și treizeci și una de buruiți ! El să trăiască și Moldovei i-e bine!

ILEANA: Va trăi cât Matusalem, știu eu ...

DOMNICA: și eu .. . LISANDRA: și eu .. .

JOIȚA: și eu ...

HERA: E-nzăoat!

NEAGA: Când s-a născut l-a scădat în sânge de șerpoaică ...

IRINA: și de vultur. .. Să se strecoare și să se înalțe ...

SCENA III

Doc h i a aduce, p-un cârpător, bostanul ~art în bucăți. Ies aburi. Ț u g u l e a , pe două tăvi de argint, faguri de miere, pere și struguri. O an a se duce cu un vraf de fășii la puț și le-așează în albie.

ȚUGULEA: Loc, loc ... struguri muscați... parcă ar fi lacrimi ... și faguri cu miros de sulcină ... și pere ca. ..

REVECA:Cum?

ȚUGULEA: Iacă O vorbă.

REVECA: De unde știi? Șterge-te la nas ... Uf! și ai și sabie ...
Multe urzici ai tăiat...

ȚUGULEA: Sunt moldovean ... Țugulea al lui Moghilă ... Să nu râzi
de mine ... Măria sa doamna m-a pus să-nvăț slujbă
domnească ... Pân' la sabie ...

REVECA: Sât! ... Vine ...

SCENA IV

ș t e fan vine de la dreapta din ogradă. Mustătile și părul
aproape albe. C-o mână ține pe D o a m n a M a r i a , cu
alta o sabie dreaptă cu mânerul cruce. La câțiva pași câțiva
curteni și. aprozi în haine împodobite.

ȘTEFAN: Ce e tăcerea aceasta, fetelor? Parcă sunteți pui de
găină când trece uleul... Parcă sunteți un stol de vrăbii
încremenite în stuhăraia din iazuri când aude
chiotul... Parcă sunteți niște flori de luncă când n-adie
vântul... Smerite? Mie nu-mi plac oamenii smeriți...
Veniți să vă blagoslovesc. (*Fetele se apropie sfioase.*)
Împrejurul meu ... așa ... așa ... ca ierburile crude de
pe bătrânul turn al Sucevei... Da ... da ... sărută mai
bine, nu te sfii, Ilinco .. . mai bine, fata pârcălabului
Dajbog ... Da ... da ... pe rând .. . Ileană, erai mică
când pieri Hrâncu ... Și tu, Oleană, ai să vezi pe tat'tău
Duma. (*Toate sărută mâna domnului. Țugu/ea nu se
mișcă, încremenit.*) Dar tu? Tu ești stană de piatră? Ai
sabie? A? Bine. Din Moșoroi, Moghilă. (*Vede pe Oana
înlemnită cu fășiile în mâini.*) Dar tu? Băbătie! Ce speli?
Știi tu pentru cine nălbești?

OANA: Da ...

ȘTEFAN: Pentru cine?

OANA: Pentru preaslăvitul nostru stăpân ...

ȘTEFAN: Pentru preaslăvitul nostru stăpân ... Pentru osul lui.
De câte ori îmi înfăș pulpa dreaptă zic doamnei: „Oana,
piciorul meu. Piciorul meu, vrednic ca Oana.” (*Scapă
sabia într-adins.*) Oană ... (Oană ridică *sabia*, i-o dă și dă
să-i sărute *mâna*, dar n-o ajunge.) Să mă wbor la tine
or să te-nalți la mine? Privește drept în dreptul ochilor
mei. A' tu p^{1A}a ng1, ⁰ an ^{ă?}. 1^d e ce?. A¹ d e... vm o

A^m coace. .. bătrâna mea prietenă. Pe creștetul tău să cază
sărutatul voievodului ca ploaia peste holdele verzi ...
(*O sărută în creștet.*) Destul ați lucrat. (*Face semn să se*
ducă. Fetele se duc binișor și în ordine.) Apune soarele
pe după trâmbele fumurii. Să lucrăm și noi. (*Se uită lung*
după ele, mai ales după Oana.)

DOAMNA MARIA: Seamănă cu măria ta ... Ca două picături de
apă ...

ȘTEFAN: Una care pică acum și alta care a picat odinioară ...
Abur. .. risipit... Pe una o văz ... pe cealaltă ...

SCENA V

Ștefan și Maria

DOAMNA MARIA: Stăpânul meu, toamna a sosit, soarele
apune trist și în urma lui o baltă de sânge. Vremea o
să se strice Ploi subțiri cari pătrund ... frig ...
viscol... Rămâi,
sfântul meu stăpân ...

ȘTEFAN (trăgându-se *pe un* jet): Te rogi ca un copil... întâiași
dată ...

DOAMNA MARIA: Întâiași dată ... (*Îi ia mâinele*
amândouă.) Ah! Moldova, căci nu ți-e milă ...

ȘTEFAN: Milă?

DOAMNA MARIA: De mine ...

ȘTEFAN: De tine și de Moldova. De una fără alta, nu ... nu-mi
stă-n putință. Domnul care dăsparte ce e al lui de ce e al
tării ...

DOAMNA MARIA: Dar nu vezi, măria ta ...

ȘTEFAN: Că sunt bătrân .. .

DOAMNA MARIA: Nu .. . ȘTEFAN: Că sunt bolnav .. .

DOAMNA MARIA: Nu ... nu ... adică ...

ȘTEFAN: Adică, da. ..

DOAMNA MARIA: Abia te văzui mai bine ...

ȘTEFAN: Mario, Mario, ce bolnav? Ce picior? Uită-te la
mine ... Așa privește un om bolnav? Și nu merg bine?
(*Face câțiva pași apăsând ceva mai adânc pe piciorul*

drept.) Ieri, nu-mi zâmbiși când încălecai pe Voitiș?

DOAMNA MARIA: Da ... Părei un arhanghel!

ȘTEFAN: Ei ...

DOAMNA MARIA: Rămâi, stăpâne! Îngrijești de Moldova, îngrijind de sănătatea ta ...

ȘTEFAN: Pocuția ...

DOAMNA MARIA: Iarnă ... viscole ...

ȘTEFAN: Ah! Pocuția!

DOAMNA MARIA: Să înceapă primăvara ...

ȘTEFAN: Iarnă e aici (arată pârul) și niciodată primăvara nu va mai sosi. Iarna, călăreți moldoveni străbat codrii, s-arnestecă cu viforul și cad asupra cetăților și turnurile lor să năruie. Viforul are ochi! și pe când ai noștri deschid pârtii prin nămeți, leșii să cocoloșesc la Hatiei, la Lew, care pe unde apucă.

DOAMNA MARIA: Măria ta!

ȘTEFAN: A ... Doamnele nu sunt femeii... Femei sunt destule

... DOAMNA MARIA: Nu, măria ta ... (*surâde.*)

ȘTEFAN: Așa da, Mario! Râsul tău ... Erai de paisprezece ani când mi-ai râs întâi ... Ah! Munteanco! nu-mi strica socotelile ... Mai târziu oi fi or n-oi mai fi ...

DOAMNA MARIA: O! ce zici...

ȘTEFAN: De douăzeci de ani turcii stăpânesc Chilia și Cetatea Albă, că leșii n-au ținut învoiala. Atins la miazăzi, poporul ăsta trebuie să se ridice la miazănoapte. Sunt vro șase ani... Ioan Albert ... Iagelonul... craiul Poloniei ... ca un hoțoman năvălește în Moldova. Îl izbesc la Cosmin, în Dumbrava Roșie, și-l duc învins, bolnav, umilit, până aproape de Lew. Doborâi trufia Iagelonului. A îngenuncheat la Colomeia Ștefan în fața Poloniei, îngenunche Polonia în fața lui Ștefan!.. Pui stăpânire pe Pocuția. Primesc judecata craiului Ungariei, a lui Vladislav, a frățâne-său. Să aleagă el hotarele și să ne facă lege. și la ziua pusă împuterniciții lui nu vin. și tocmai acum îmi dă de veste Ion Grumază, pârălăbul din Cernăuți, că leșii se arată pe supt poalele Haliciului. Apoi nu, Mario, nu se poate, trebuie să stăpânim Pocuția, că această bucată de pământ e mai mult

moldovenească ca leșească, ș-o ținem zălog pe bani buni din punga strămoșilor, ș-o avem cu armele noastre, și Ștefan n-a murit încă ...

UN CURTEAN: Măria ta, pârcălabii.

ȘTEFAN (*face semn să vie*): Mario ... lasă ... lasă ...

(*Doamna Maria iese pe ușa din stânga.*)

SCENA VI

Ștefan, hatmanul Arbore, pârcălabul Negri Iă, pârcălabul Drag oș, pârcălabul Alexă, pârcălabul Costea, pârcălabul Șandru, fostul pârcălab bătrânul Hrăman, vornicul Jurj

(Toți intră *pe poarta din dreapta.*)

ȘTEFAN: Bine-ați venit, boieri d-voastră.

TOȚI: Să trăiești, măria ta!

ȘTEFAN: Cu toți. (Dă *mâna* -jârcălabilor și *ei i-o* sărută.) A! și moș Hrăman! Gata! Veniși! E nuntă! Pe frunte semn ... la ceafă semn ... umărul drept mai jos. .. mâna stângă ca un arc ... deștele zdrobite ... abia te mai ții... Ce mai vrei, bătrâne? N-ai văzut dăstule?

HRĂMAN: Nu mi-e dat să vreau sau să nu vreau. Voința măriei tale, voința țării. De vrea pace, pace, de vrea război, război. De n-aș fi venit n-aș fi vrut ce vrea măria ta ... Ș-apoi asta nu pot...

ȘTEFAN: E, cum stau hotarele, pârcălabi, că după cum închideți ochii așa doarme și țara.

PÂRCĂLABUL NEGRILĂ: Eu lăsați pe ...

ȘTEFAN: Toader.

PÂRCĂLABUL NEGRILĂ: Da, la Hotin. Bine. Litvanii și rușii sunt cu minte de când i-ai cumișit măria ta.

PÂRCĂLABUL ALEXA: Din turnul de la Orbei nici un semn de ropot. Senin cât bate ochiul. Ai liniștit pustietățile d-a lungul Nistrului. Ș-apoi am lăsat pe ...

ȘTEFAN: Pe pârcălabul Ivanco.

PÂRCĂLABUL ALEXA: De trei ori a cetit cartea măriei tale, tot i se părea că-l chemi pe el.

PÂRCĂLABUL COSTEA: În Soroca ne-ntărim mereu și bună

PARCALABUL ȘANDRU: Romășcanii ce ară și seamănă toamna, seceră și treieră vara. Se-mbogățesc, dar nu se dau lenii. Din Crăciuna vești bune. Nimic d-a lungul Milcovului. Așa îmi scrie starostea Buhor.

VORNICUL JURJ: În țara de jos, tihnă. Negoțul se petrece fără cârcotă. În Chilia și Cetatea Albă - că de prin partea locului viu - numai doi subași cu roatele de turci, cât să păzească cetățile.

PÂRCĂLABUL DRAGOȘ: Ungurii mai mult ar asculta de cuvântul măriei tale ca de cuvântul craiului lor. și pârcălabii din Ciceș și Cetatea de Baltă, ca la ei acasă în mijlocul ungurimii.

ȘTEFAN: Da, pace de jur împrejurul țării ca și înlăuntrul ei. Da ... (*trage sabia pe jumătate*) să mișcă și stă cumpănă la odihna țarei ... Dar i-a venit iar rândul... Gata, Luca?

HATMANUL ARBORE: Gata!

UN CURTEAN: Măria sa Bogdan.

SCENA VU

C e i d e s u s , B o g d a n , bătrânul logofăt T ă u t. bătrânul postelnic Ștefu I, pârcălabul Grumaz ă, clu^ cerul H r i n c o v i c i , vameșul Chirac o I a, postelnicul Toader, paharnicul U I e a, stolnicul Drăgan, jîtnicerul S t a v ă r , clucerul M o g h i I ă, P e t r u R a r e ș , mai mulii căpitani, hânsari etc.

TOȚI: Să trăiești, măria ta.

ȘTEFAN: Cu toții, boieri d-voastră. (Să *repede spre Bogdan*, schioapătă și să oprește.) Ah! am să te îndrept eu! (Îmbrățișează *pe Bogdan*.) Măria sa vodă Bogdan! De pe drumuri ... Însemnat în bătălii înainte d-a domni singur ... Firește că singur. .. Așa se cuvine unui fecior de domn moldovean ... Ești mai răsărit ca mine ...

BOGDAN: Cin' să te-ajungă pe măria ta!

ȘTEFAN: Tu!. .. Și să mă-ntreci ... Tu, sfios ca o fecioară, nu ești sfios când dai drumul calului și sabia vâjie și luminează ca fulgerul... Da, da ... Ce e, Grumază, pe la Cernăuți și dincolo?

PÂRCĂLABUL GRUMAZĂ: Bine-ar fi ... Ce zici, clucere

Hrincovici?

ȘTEFAN: Ei ...

CLUCERUL HRINCOVICI: Pocuția așa ș-așa ...

ȘTEFAN: Pocuția numai așa să fie!

CLUCERUL HRINCOVICI~ Că leșii se trag la judecată la căpitănia Haliciului, rusnecii și moldovenii se supun legilor țării noastre.

ȘTEFAN: Dar vămile?

VAMEȘUL CHIRACOLA: Unii plătesc, alții zic c-au plătit cardinalului...

CLUCERUL MOGHILĂ: Alea-s vămile văzduhului...

ȘTEFAN Cardinal, iagelon, bolnav, trufaș, leah ... Ce nu e din câte n-ar trebui să fie? Și nimic din câte ar trebui să fie ... și tu, Tăut? Și tu, Ștefule? O! prietenii mei, cu bărbile până în pământ, nămeți neînvinși de oameni, albiți de griji și de v!emuri ...

LOGOFATUL TAUT: Cu tinerețea, măria ta .. .

POSTELNICUL ȘTEFUL: Așa, bat-o pustia .. .

PÂRCĂLABUL HRĂMAN: Vărul Tăut zise o vorbă ... Că de la Dumnezeu este ...

ȘTEFAN: Postelnice Toader, ce știri de pe unde-ai umblat? Ai adus ... Ai vorbit cu dogele? Te-a blagoslovit sfântul de la Roma?

POSTELNICUL TOADER: Adus, măria ta. Om iscusit și cu știință. Veneția ca și cum ai visa. Noul doge să logodea cu marea.

CLUCERUL MOGHILĂ: Frumoasă mireasă!

ȘTEFAN: Arunca inelul în valuri ...

CLUCERUL MOGHILĂ: Bună de strâns în brațe!

POSTELNICUL TOADER: și numele tău cinstit și laudat...

ȘTEFAN: Știu ... Dar bani ... ?

POSTELNICUL TOADER: De ...

CLUCERUL MOGHILĂ: Ce e cu banii ceia? ... Cam de mtilt îi așteptăm ...

ȘTEFAN: Negustori, Moghilă ... Nu mi-au dat ei nici la Baia, nici la Podu Înalt, nici la Războieni, dovedind lumii că nu sunt omul lui Matiaș. Acum la ... (Se privește.)

Negustorii au dreptate!. .. Ei, la Roma?

POSTELNICUL TOADER: La Roma ...

ȘTEFAN: Blagosloveniile urmașului lui Sân-Petru, mie, sabia lui Cristos ... Doamne, iartă-mă... și cum îl cheamă pe doftor?

POSTELNICUL TOADET: Ieronimo da Cesena.

CLUCERUL MOGHILĂ: După nume trebuie să aibă o barbă cât toate zilele ...

POSTELNICUL TOADER: Ras și cu plete lungi.

ȘTEFAN: Acum la ale noastre. Boieri, știți că Alexandru al Poloniei iar a cerut zi, zi peste zi, lege peste lege, că n-ar fi fost față. Iar să ne judece frățâne-său Vladislav. La 2 noiembrie. Degeaba s-a pus. Iacob de Buczacz, omul cardinalului, n-are să vie, ca și omul lui Jon Albert. Noi s-așteptăm în Cernăuți cu 5 000 de oaste aleasă. Toți călări. Sosește, bine - nu? o plimbare-n toată Pocuția și-o raită până la Halici, și poate și mai sus. Și-apoi se va ști cine e pârălăb acolo și cine nu e, cui se cuvine adunarea vâmlor și cui nu.

TOȚI (afară *de paharnicul Ulea, de stolnicul Drăgan și de jîtnicerul Stavăr*): Da, măria ta.

ȘTEFAN: Nu, măria ta? ... (Apucă *pe paharnicul Ulea de guler.*)

PAHARNICUL ULEA: Am socotit...

ȘTEFAN: Ce-ai socotit?

PAHARNICUL ULEA: Că ... cu sănătatea măriei voastre ...

ȘTEFAN: Ce? ... Boieri, cine e mai bolnav din noi amândoi?

CLUCERUL MOGHILĂ: Aci (arată *piciorul*) oleacă, măria ta ... Aci (arată *la cap*) să se-ngrijească vărul Ulea ...

ȘTEFAN: Ei, nu uiți că am tăiat pe din două moșiile Gădinții, Storpul și Madravilele, după dreptate, jumătate ție și jumătate răzășilor. Și te-am făcut paharnic, și ți-am dat viața mea pe mâna ta. Tustrei țineai ochii în pământ, știind că, mie, nu-mi plac oamenii cari se uită în jos. Frunțile sus ... Așa, că sus e luna, stelele, soarele și cerul... de sus ne vine harul... de sus, cearta. .. și sus e mântuirea și iertarea păcatelor noastre ... (*S-aud cântări nedăslușite din depărtări. A început să se coboare întunecimea.*) Ai aprins focurile, Arbore?

HATMANUL ARBORE: De trei nopți, ard.

ȘTEFAN: Ia?. .. Rareș, repezi...

(Rareș *se duce-n fugă. Se urcă pe zid.*)

RAREȘ (*de pe zid*): Abia să văd ... Vin ... Din Scheia. .. din Lisaura ... din Cîrîtei... de pretutîndeni...

ȘTEFAN: Oh! săracii ... Săracii mei și-ai voștri!. .. Săraci și voi și eu ... Ce bogată e Moldova!

(Ștefan și *boierii* să *reped la zidul care* înconjoară *ograda*, afară *de paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan și jitnicerul Stavăr.*)

PAHARNICUL ULEA (*încet*): Ați văzut?

STOLNICUL DRĂGAN: Văzut.

PAHARNICUL ULEA: Nu mai e Ștefan!

JITNICERUL STA VĂR: Dar cine e?

PAHARNICUL ULEA: Umbra marelui Ștefan.

(*Tustrei se duc și s-amestecă cu ceilalți.*)

PÂRCĂLABUL GRUMAZĂ (*de pe zid*): Ca niște nori albi ce se târîie pe pămînt...

ȘTEFAN: Da. ..

HATMANUL ARBORE: Ca niște turme de berbeci ...

ȘTEFAN: Da ... da ...

HRĂMAN: Parc-auz ceva. .. dar nu-i văz ...

. ȘTEFAN: Parcă văz ceva. .. dar nu-i auz ...

LOGOFĂTUL TĂUT: Nu-i aud și nu-i văz ... dar îi simț ...

ȘTEFAN: I-auz și-i văz, îi văz și-i auz ... O! cum se varsă apele în Siret, așa vin șuvoaiele în Suceava la chemarea voievodului lor!... Auziți?... „Supt poale de codru verde ... ”

HRĂMAN: Încep să-i și văz ...

ȘTEFUL: Încep să-i și auz ...

ȘTEFAN (*trage sabia și face semn în depărtare*): O! mai sunteți? ... să nu mai sece izvorul vostru! ...

ACTUL II

Același tablou ca în actul întâi, cu deosebire că e vară și *arborii* încărcăți cu fructe, unele coapte, altele pîrguite, altele veni. S-aud păsările

cântând.

SCENA I

Doamna Maria, Irina, Reveca, Ileana, Bălașa, Hera, Oleana, Oana, Țugulea Moghilă, Dochia

DOAMNA MARIA: O, fetele mele iubite, mai lăsați lucrul... De-o lună Ștefan nu dă semn de viață ... Ce-a putut să i se întâmple?„. Dar ce n-a putut?„. Bolnav„. Abia să sculă din pat, și porni cu iarna-n cap„. Doamne!

IRINA: Frumoasa mea doamnă„.

DOAMNA MARIA: Până acum o lună primeam vești peste vești„. Bine„. sănătos„. zdravăn„. așează țara„. Întocmește Pocuția„. va sosi... biruitor ca totdeauna„. Îmi creștea inima„. și de (înnumără *pe* dește),„. da„. de treizeci de zile, nimic„.

IRINA: Frumoasa mea doamnă„.

DOAMNA MARIA: S-a dus frumusețea. Uită-te la părul meu. S-a lățit şuvița albă cu două dește de când nici o veste„. Auziți cum cântă de te slăvesc„. Sunt aceleași„. Cântați, păsări ale cerului, nepăsătoare la durerile noastre. A căzut omătul, a suflat vântul de primăvară, au încolțit mugurii, a dat frunza, au spuzit florile, a legat iarăși rodul... și toate, numai pentru voi. Partea noastră? Răbdări și lacrimi. De ce omul n-a fi putând a fire ca stejarul? Iarna să-l scuture, vara să-i puie la loc mândrețea și bărbăția!

REVECA: Ce nu se schimbă, stăpâna mea a bună! Frunzele cresc și nu sunt aceleași. Stejarul are și el o margine. Grâul e tot grâu, dar nu mai e același. Doar glasurile rămân la păsări; ele se duc, altele vin ... și noi trăim cu părerea că numai omul îmbătrânește, să scutură și cade.

DOAMNA MARIA: Da, Reveca. Gânduri, nimicuri. Să-l văz pe viteazul meu ... să-i fac patul... să-l culc ... „Adormi, măria ta, n-a fost nimic ... O g_âză bate în geamuri ... " Ce somn ușor în grijile grele ... I, muiere rea! Uitasem pe Bogdan, odorul meu. Pe urmele tată-său calcă. Păcat că și-a pierdut ochiul. Eu am

doi. La ce-mi slujește? Și cu unul v-aș vedea pe lângă mine. Am două picioare zdravene. Să împart: un ochi lui Bogdan, un picior lui Ștefan ... Aș întineri ...

HERA: Și eu ... când m-ar lăsa doamna ... ce-aș mai săruta?

DOAMNA MARIA: Tu?

OLEANA: Și eu, când vrea doamna, cu cine aș mai umbla?

DOAMNA MARIA: Tu ... O! Mușatină! Aș lua de la mine și-aș da la ai tăi ...

ILEANA: Ție Domnul pe domnii noștri, doamna!

DOAMNA MARIA: Numele Tatălui... ș-al Fiului... ș-al Sfântului Duh ... amin ... Țugulea!

ȚUGULEA: Poruncă doamnă.

DOAMNA MARIA: Ce?

ȚUGULEA: Da. .. măria ta ...

DOAMNA MARIA (făcându-se supărată): Sabia... cu care te-am încins eu ...

ȚUGULEA: Da, măria ta!

DOAMNA MARIA (*pare* necăjită): Și de ce n-o mai porți?

ȚUGULEA: Ele știu ... Să spuie Bălașa ...

BĂLAȘA: Șotii, măria ta ... Zice c-aș fi zis eu, că de ce nici la 14 ani, aproape împliniți, nu s-a dus la război cu tat'său Moșoroi, asta, Moghilă ...

ȚUGULEA: Ai zis, ați zis, ați răs, și știați bine c-am dat în genunchi la măria sa Bogdan și la tătuca ... Și ei au răs, dar nu ca d-voastră ... CU moșoroi ... CU vătrar ... CU potcă ... și câte și mai câte ... C-am zis: săracum de mine, n-o mai port ... și n-o mai port!

DOAMNA MARIA (ascunzându-și *surâsul*): Altă dată să mi le spui mie.

ȚUGULEA: Iacă le spui...

DOAMNA MARIA: Mă băietane, pune sabia, că va sosi și ceasul tău. Și S-O porți ...

REVECA: Până când țara va avea nevoie de ea. ..

ȚUGULEA: Uf!

DOAMNA MARIA (către *Reveca*): Inimos și mucalit ca tat'său ... Țugulea, să dai ajutor Dochiei. Mamă Dochio ...

DOCHIA: La porunci.

DOAMNA MARIA: A fiert grâul cu lapte?

DOCHIA: Iacă-l aduc. Acuși.

SCENA II

Doamna Maria, Oana, Irina

DOAMNA MARIA: Oană, Oană, ce robotești?

OANA: Spăl, măria ta.

DOAMNA MARIA: Ce speli, Oană?

OANA: Pentru împăratul nost' ... să fie gata pân-o veni ...

DOAMNA MARIA: N-ai isprăvit?

OANA: Isprăvit... Le-am luat a doua oară ...

DOAMNA MARIA: Cum îți zice el, Oană?

OANA: Băbătie, măria ta.

DOAMNA MARIA: De ce, Oană?

OANA: Fiindcă așa-i place, măria ta.

DOAMNA MARIA: Dar ție, cum îți place, Oană?

OANA: Cum îi place și lui, măria ta.

DOAMNA MARIA: și cum te mai alintă, Oană?

OANA: Dă, măria ta ...

DOAMNA MARIA: Dă ... cum, Oană?

OANA: Cum, măria ta?

DOAMNA MARIA: A! nu vrei să spui doamnei?

OANA: Cum să nu, măria ta. Până acum doi ani mă suia pe genunchiul drept... ba nu, pă-1 stâng, și mă juca și zicea: „Oană, Oană, bărlăoană, Onoi, bârloi, oi, moi ... ” De doi ani îmi zice: „Băbătie, cum o mai duci cu bătrânețile?” - „Bine, zic.” - „Ai zis bine?” - „Nu, rău, că sunt rele bată-le focul.” Așa, măria ta.

DOAMNA MARIA (*luând la o parte pe Irina*): Ce vrei, Irino ... Om de război... Trei luni acasă și nouă pretutindenii, numai acasă, nu.

IRINA: Sufletul măriei tale ca chipul măriei tale... Maica Domnului, adusă de la Roma de postelnicul Purcevici.

DOAMNA MARIA: Soție de domn și mumă de domn, da Maica Domnului nu, Irino.

IRINA: Buuuno!

SCENA III

C c l c d e s u s . D o c h i a intră aducând p-o tavă de porțelan albă cu
marginii albastre, grâul fiert. Ț u g u l e a M o g h i l ă încins cu
sabia.

IRINA: Cine să guste întâi, măria ta?

DOAMNA MARIA: Ilinca.

ILINCA: Buuun, măria ta.

DOCHIA: Grâul, spălat în zece ape, uscat, frecat,
dezghiocat, puțintică miere și scortîșoară. Talgerile, boier
Țugulea.

ȚUGULEA: Iacătă-le. Cel cu aur al măriei sale.

DOAMNA MARIA (*luând din grâu, scapă talgerul și-l
sparge*): Ah! semn rău! ... Mă gândii la Ștefan, la
piciorul lui, la bătrânețea lui... Ia! ... ascultați...

SCENA IV

C e i d e s u s . Clucerul M o g h i l ă vine într-un suflet.

DOAMNA MARIA: Ah! Moghilă! Ce e? Bine?

CLUCERUL MOGHILĂ: Sărutăm dreapta, bine. Vine. Ce
păcatele suflu așa ...

DOAMNA MARIA: Spune, degrab ...

CLUCERUL MOGHILĂ: Spui îndată, acușica ... Cât ai bea o
oca de vin și e aici. M-a trimis înainte să vă spui.
Calul mi-a șchiopătat, c-aș fi fost de mult...

DOAMNA MARIA: Mai iute, Moghilă, mai iute!

CLUCERUL MOGHILĂ: Nu e nici biruit, nici rănit...

DOAMNA MARIA: Cume?

CLUCERUL MOGHILĂ: Biruitor și cu rana veche ceva mai
înrăită ca-n trecut...

DOAMNA MARIA: A!

CLUCERUL MOGHILĂ: Și ceva mai potolită ca acum șapte
zile. Bogdan, slava Domnului... Mă... Țugulea taichii-...
Acum pe șart, măria ta.

DOAMNA MARIA: Da, da, Moghilă.

CLUCERUL MOGHILĂ: Mătură tot înaintea lui. Și toți îi
jurară credință, și moldoveni, și rusneci, și leși. Să fi văzut,
doamnă, p-ai craiului Lixandru... „ în eternitate

fidelitas, nos et descendentes nobis. .. "vii. Să muie gerul. Să topiră zăpezile. Să umflară apele. El... porunci să stăm pe loc... Să retraseră apele... să mergem înainte, până supt Halici. Acolo se deschide o vale lărguță. Întâi sta Luca Arbore, peste o mie de călăreți. Mai departe, El, cu altă mie. și, în fund, Bogdan, cu trei mii, pitulat într-un zăvoi care închide valea despre răsărit... Caii noștri odihniți și iuți... Ne pomenirăm cu patru inși c-un ștergar alb în vârful suliții. Luca Arbore le deschise drum până la El. Aci descălicară. Scoaseră căciulile încondate, îi sărutară mânele și-i dădură o carte ca din partea I.P.S. cardinalului... și Văzurăm pe domn ca pământul, că pământul nu l-ar fi încăput... Atât le zise: „Încălecați și haiti" ... Veniseră potolit și să duceau într-o prăfăraie ... Să tot fi trecut ca de când am început, și se porniră lungi șiruri de călăreți. Leșii ... Când să se ciocnească cu Luca Arbore, moldovenii să desfac în două și apucară unii într-o parte și alții într-alta. Dușmanii să reped. El... face fața dos și dosul față, și-o ia la fugă stăpânită, ceva mai iute ca leșii... În apropierea zăvoifului, se desfac în două, unii într-o parte și alții într-alta... Până să se oprească leșii, înfierbântați ca de biruință, s-aruncară valurile lui Bogdan chiuind, și-i izbiră. Luca Arbore îi ia pe la spate, iar din coaste îi fulgeră ai domnului...

DOAMNA MARIA: Ei, ș-apoi?

CLUCERUL MOGHILĂ: Prinși de toate părțile, azvârliră anele jo~. și curse sânge până la țurloaiele cailor. .. Strașnic răcnea leul Moldovei, că auia valea și codrii ... și vitejii crezură că urlă a război ... Și el, pasămite, îi ținea de rău ... Așa se stinse ca la jumătate de leși, până prinseră de veste care era porunca domnului... omul în frământarea luptei nu mai e om. Îl lovești, nu-l doare. Cade și alții îl calcă, nu simte. Tot să pierde ca în genunea morții! ... Numai după ce încetează bătaia ... Oh! doamnă! ... să ridică de pe câmp atâta jale, că nu poți ... și curg lacrimile, și plângi fără să știi pe cine ... Dădu poruncă să alegem și să îngropăm pe morții noștri. Puțini picară, dar mari suflete. Ca la două sute ... Aci închiseră ochii

postelnicul Șteful și pârcălabul Hrăman. Că le zise milostivul: „Stați, moșilor, că nu e de voi!” Ei, aș! ... Apoi intrarăm în Halici cu vro trei mii de prinși. Aci le dădu drumul și le zise: „Spuneți cardinalului să aibă pe suflet sufletele morților din valea Haliciului”. și înapoindu-le cartea le zise: „Asta s-o scrie popilor, iar nu domnilor, și nu domnului!”

DOAMNA MARIA: Ei, ș-apoi...

CLUCERUL MOGHILĂ: Apoi porunci halicenilor să-i care piatră. Și cioplrăm cu toții, vro două săptămâni, bourii Moldovei. și eu cioplii, măria ta, că domnul văzându-mă nu-și putu ține răsul, și zise: „Meștere Moghilă, capul bourului tău, ca coada lui Yoitiș al meu ... Mai grea dalta ca sabia, Moghilă.”

DOAMNA MARIA: Apoi?

CLUCERUL MOGHILĂ: Apoi, făcurăm moșoroaie și pietrui răm Pocuția cu bourii noștri, adânci d-un stângen, ducând dără oablă din apa Nistrului până-n muntele al mare ce stă ca șira spinării la apusul Moldovei. În sus al lor, în jos, de supt pădurea de fagi a Haliciului, al nostru. Și ...

DOAMNA MARIA: Și ...

CLUCERUL MOGHILĂ: Și, după ce așeză țara, lăsă pârcălab pe Hrincovici și vameș pe Chiracola. și ne înșiruirăm călări, și plecarăm înapoi cu voievozii noștri înainte. și începurăm să cântăm: „Doină, doină, nu te duce de la mine, doină, nu fugi de bine, doină”. Într-o *îi* - Duminica Rusaliilor - sta soarele să scapete - ajunserăm p-o cărăruie de piatră. O ploită caldă stropise fășia de drum. Voitiș, într-un ceas rău, alunecă de picioarele de dindărăt. Domnul îi puse pintenii. Calul sări și căzu, apucându-i piciorul supt el...

DOAMNA MARIA (*cu spaimă*): Cel cu rana?

CLUCERUL MOGHILĂ: Da ...

DOAMNA MARIA: Oh!

CLUCERUL MOGHILĂ: În stânga prăpastie, în dreapta piept de munte. Voitiș tremura... Când l-am scos, sângele pătrunsese prin legături ... L-am dus pe mâini... El atât a zis: „Unde e ața mai subțire, acolo se rupe” ... Doftorul Cesena aci ... Până a doua zi piciorul se făcu

butuc ... Boli, aiuri - ierte-mă Dumnezeu - se făcu mai bine, și de șapte zile pe drum.

DOAMNA MARIA: Ah!

CLUCERUL MOGHILĂ (*auzind buciumele*): Dar, iată-l... Răsare soarele, și încălzește și pe boieri și pe oase-goale, fără deosebire, că nimeni nu s-a plâns de judecățile lui în vreme de pace, ori că-n războaie n-a sărit unde a fost mai greu, însuflețind pe cei cu inima scăzută ... Doamnă, să plece fetele ...

(*Doamna face semn fetelor să se ducă.*)

OANA (*furișându-je*): Să nu-l văz? Mai bine oarbă decât să nu-l văz! (*Se dă după colacul de piatră al puțului.*)

SCENA V

Ștefan, alb ca zăpada, vine rezemat la bratul doftorului Cesena, Bogdan, logofătul Țăuț, vomicul Jurj, hatmanul Arbore, postelnicul Toader, părcălabii Coslea. Dragoș 'Alexa' șandru' paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan, jitnicerul Stavăr, și mai mulți curteni, căpitani de oaste, copii de casă, hotnogi, hânsari etc.

ȘTEFAN (*intră prin poarta din dreapta cu tot alaiul*): Stați, copii! Opriți unde am văzut pe doamna!

DOAMNA MARIA: Măria ta,,! (*Is-aruncă-n brațe.*)

ȘTEFAN: Ea, ca cea dintâi rândunică, îmi vestește primăvara ... Cătați supt piciorul drept, și de-ți găsi cărbune, să-l beau în paharul meu de sărbătoare că e bun de friguri; de-ți găsi plumb să-l topim, să-l turnăm într-o cană cu apă neînceptă, și, din ce se va închea, voi vedea ce va veni mai apoi ... (*Șade pe o laiță de piatră.*)

DOAMNA MARIA: Ți-e cald, măria ta?... Ai căldură ... nădușești ...

ȘTEFAN: Vrei să-mi fie frig? Cesena, cume mai bine: cald ori frig?

IERONIMO DA CESENA: Mai bine cald ca frig, *ma preferisco recorito senza sentir ilfredd</i>.*

PETRU RAREȘ: Cărbune, măria ta.

ȘTEFAN: A, e negru, dar mai negre sunt sprincenele doamnei ... Cine-ar avea inima așa de mică și așa de neagră ca să ție pică domnului lui? ... Mario! Fii mândră de Bogdan al nostru ... Io, Ștefan voievod, m-am pus la porunca lui, ca și portarul Sucevei, ș-a biruit tocmai cum aș fi biruit și eu ... Nu e așa, boieri? Nu e așa, pahamice Ulea? ... Nu e așa ... ?

DOAMNA MARIA: Îl uitasem pe el, măria ta ... Bogdane!

(*Bogdan* dă-n *genunchi* lângă *doamna*).

ȘTEFAN: Să-mi dea vin de Cotnar. .. Vreau să beau în sănătatea doamnei ș-a fiului ei ...

CESENA: Yin, pentru ce vin? *Non. serenissime*^{VIII IX}.

ȘTEFAN: Rareș! (Rareș *se duce repede pe* ușa *de pe* terasă.) Doftore, te-am ascultat până azi ... Mi-e sete ... Nu vezi pe cine am la genunchii mei? Pe muma care a purtat în pânțele ei pe domnul de mâne al Moldovei ... Voitș? ... E bine? ... El nu are abur, ci suflet... Să-l plimbe în fitece zi până m-oi întrema ... (Rareș *vine cu trei pahare, două de argint și unul de alabastru, frumos, ca un potir. Ștefan* fărâcă *Între* dește cărbunele și-l *pune în paharul de alabastru. Doamna și Bogdan iau paharele de argint. Ștefan ridică pe al său:*) În sănătatea... Ah! (Lasă *paharul în jos.*)

DOAMNA MARIA: Ce te doare, păcatele mele?

ȘTEFAN: Nimic pe domnul Moldovei ... Ce e durerea? ... și toate pe Ștefan Mușatin, fiul lui Bogdan și nepotul lui Alexandru cel Bun ... Dă de dușcă, Bogdane. .. (Ștefan *soarbe paharul.*) Gald ...

CESEN; r\ Să ne odihnim, *serenîssime*. .

,;~TEFAN: ~H' te od~i, doftore ... În Italia să odihnesc mult ::::~~nn c1p~ ~~~~; n~.. .. d e~o f i1 d u rerea.i\ '9, ""

.. CESE'NA: Odjhnă, *serenrssrme*.

'\$TEFAN: Mă vM odihni, dar nu acu~

l)Oi\MNA MARIA:. Te **rdt..~rfl** mergem ...

ȘTEFAN:i Mă rogi?... Neadormitul Ștefan a ajuns lăuza .

VIII Dar prefer să mă răcoresc, fără să simt frigul (it.).

IX Nu. prealuminate (it.). Corect: *Non, serenissimo*.

Moldovei... Moghilă, să-mi aduci pricinile ce-a judecat Bogdan și-a rămas fără pecetea domnească ... O! ... (Ștefan iese la brațul doftorului Cesena și la al Mariei pe ușa de pe terasă, urmat de toți.)

SCENA VI

Paharnicul U 1 ea . stolnicul Drăgan și jitnicerul St avă r. O an a privește în toate părțile. vrea să se ducă și se teme să n-o vadă.

PAHARNICUL ULEA: În curând scaunul Moldovei e văduv. Piciorul lui Ștefan obrintește. Încheieturile lui sunt prinse. Bietul domn! Mare a fost... că de mărirea lui nu . mai sufla nici un boier. .. Ei, ce ziceți?

STOLNICUL DRĂGAN: Ce să zicem? ... Bogdan? ... De viteaz n-are cum mai fi. Dar crez că după datină ar avea drept ștefăniță, din Țarigrad, fiul răposatului Alexandru, feciorul cel mai mare al lui Ștefan ...

JITNICERUL STA VĂR: Ș-apoi domn schilod cine a mai văzut? Chior? treacă-meargă ... dar orb? că n-are un ochi deloc. I l-a scos cu sulița un călăret teuton la Cosmin ... O! să-l fi văzut cu ochiul scurs pe obraz, ca un ou cu puiul prins spart de-o cloșcă nedibace, cum răgea snopind

pe dușmani ... ai fi zis că vedea mai bine cu un ochi decât cu doi...

PAHARNICUL ULEA: Țara are nevoie de tihnă. Cu Bogdan iar războaie.

STOLNICUL DRĂGAN: Ștefăniță e nevrâstnic. Vom alcătui o epitropie ...

JITNICERUL ST A VĂR: Din cei mai de seamă boieri ... Părcălabul Arbore, părcălabul Grumaz și d-ta, pibamice Ulea...

"A.HARNICUL ULEI\:. .. ~âât! Nimic. lui Arb~re, Până n-o închide ochii **șoimanul**, **să** nu vorbim **d~cât** boierilor cu . meteahnă. Din sfatul domnesc... lui G~ril Lepădatu și comisului Roată. Atât. **Dthiul** vulturului bătrân clipește< încă ... Vărsa văpăi, mă frigea privirea

lui ... Sâât!

(*Tustrei ies pe poarta din dreapta.*)

SCENA VII

O a n a singură, apoi P e t r u R a r e ș

OANA: O! Doamne, Doamne! să schimbe ei ursita? Cine să închiză ochii? Domnul cel sfânt? N-are sfârșit cel care are milă de toți! (Dă să iasă *pe* după *castel* și *se întoarce la glasul lui* Rareș.)

PETRU RAREȘ (ieșind *din castel*): Ce, fugi, Oană?

OANA: Nu, Rareș.

PETRU RAREȘ: De ce-ți sunt ochii roșii? Ai plâns?

OANA: Nu ...

PETRU RAREȘ: Ba da ... Ochii tăi sunt turburi ...

OANA: Ce ochi să rămâie senini, când ai bunului Ștefan ard!

PETRU RAREȘ: El are nouă suflete, Oană. Ploile, zăpezile, zbuciumul și drumul lung și greu ... Olecuță de odihnă și să întreamează zmeul bătrân.

OANA: Da, Rareș, da ...

PETRU RAREȘ: Și se face bine ...

OANA: Bine? ... Bine să-i dea Dumnezeu ... Bine ...

PETRU RAREȘ: Și ție, Oană ...

OANA: și d-tale, Rareș ...

PETRU RAREȘ: Și nouă, amândurora ...

OANA: Și, Rareș, și...

PETRU RAREȘ: Dă-mi O mână, Oană ...

OANA: De ce? ...

PETRU RAREȘ: Așa, că mi-e dragă ...

OANA: O! ... (*Râde.*)

PETRU RAREȘ: Ce râzi? Nu ți-am mai spus?

OANA: Ba mi-ai spus ... de câte ori... În urmă mai ales ...

PETRU RAREȘ: și dreapta mi-e dragă, și stânga mi-e dragă, și amândoi ochii cu lumini adânci, și părul tău rătănit pe spate și învârt ca un fum auriu, și gura ta cu buze ca măceșă, și mijlocul tău ca trestia de baltă, și mersul tău ușor ca de presură, și toată ființa ta ...

OANA: O! Rareș ... (*Râde.*) Și toată ființa mea ... (*Râde.*)

PETRU RAREȘ: Toată ființa ta mi-e dragă, că te iubesc, Oană!

OANA: Cum, Rareș? ... (*Râde.*)

PETRU RAREȘ: Î~truna te-am visat, Oană ... Și te-am văzut întruna la război... Când porneam cercetașii, când mă băteam, când mă culcam, când mă sculam, călare, pe jos, la șipote, în codru, neostiat în fața ochilor mei...

OANA: Ca p-o soră, Rareș.

PETRU RAREȘ: Nu ca p-o soră ...

OANA: și de când, Rareș?

PETRU RAREȘ: De când împliniși 14 ani ... De pe la Paște ...

OANA: Mi-ești drag, Rareș, dar ...

PETRU RAREȘ: Dar. ..

OANA: Nu ții minte când mă ridicai în brațe să rup para cea mai coaptă, când te cățării în vârful copacilor ca să-mi dai pui de stăncuță ...

PETRU RAREȘ: Da ... și te sărutam .. .

OANA: Da, și mă sărutai ... Ș-acum ... na ... sărută ... (*Râde.*)

PETRU RAREȘ: Nu, Oană, nu așa!

OANA: Dar cum, Rareș, cum? ... Ca p-o miluită fără părinți?

PETRU RAREȘ: Nu ...

OANA: Ca p-o pripășită la curtea doamnei Maria?

PETRU RAREȘ: Ah! nu ...

OANA: Ca p-o pasăre pribeagă? ... și nu uita. că tu ești boier, Rareș.

PETRU RAREȘ: Ce boier? ... Al Mariei ș-al lui Rareș, pescarul din Hârlău.

OANA: Ești căpitan de oaste și prieten al domnului Bogdan ...

PETRU RAREȘ: Sunt ce sunt, și fără tine mai bine să nu fiu!

OANA: Doamne, Rareș... Dar tu mi-ești ca un frate... Eu mireasă? N-ai nici cui să mă ceri.

PETRU RAREȘ: Stăpânului a toate, ca unui drept părinte.

OANA: A! nu, Rareș, nu!. .. Nu simț nimic în mine ... Mi-ești drag ca un frate, dar nu te iubesc ... și domnul e bolnav ...

PETRU RAREȘ: Domnul e bun, milostiv și îndurător ... (*O sărută pe amândoi obrații și pleacă repede.*)

OANA: Ciudat! ... Dar să nu uit pe paharnicul Ulea! (*iese prin stânga pe după castel.*)

SCENA VIII

ș t e f a n , cu piciorul înfășurat, iese schiopătând puțin la brațul D o a m n e i M a r i a ; I e r o n i m o d a C e s e n a

ȘTEFAN (*se așează pe laița de piatră de supt copacul din mijloc*): Așa ... Aer, doftore, aer. .. *Così', serenissime .. . non, serenissime... sì2, serenissime...* pentru o zgaibă .. . Parc-aș fi copil...

CESENA: *Serenissime*, nici o mișcare ...

ȘTEFAN: Zău ...

CESENA: *Parole non pi!/. ..*

ȘTEFAN: *Non piu* ... Ca un mort ... uf!.. .. Când voi avea nevoie de d-ta, doftore, te chem. ..

(*Doftorul se duce în castel.*)

DOAMNA MARIA: Ascultă-l...

ȘTEFAN: Eu? ... S-ascult?

DOAMNA MARIA: Măria ta. ..

ȘTEFAN: N-am ascultat de tătari, de leși, de unguri, de turci... și s-ascult d-un venețian ... a! ha! ...

---

¹ Așa (it.).

² Da (it.).

³ Nici un cuvânt... (it.).

DOAMNA MARIA: De când ai început să vorbești a crescut căldura ...

ȘTEFAN: Și va veni ș-un doftor de la Niirenberg și altul de la Mengli-Ghirai ... Îmi scrie că știe și toaca-n cer ... Un evreu ...

DOAMNA MARIA: Mai puțin, măria ta ...

ȘTEFAN: Puțin, puțin ... Toți doftorii la capul unui bolnav ... UN

CURTEAN: Măria ta, foaia judecăților.

DOAMNA MARIA: Ah!

ȘTEFAN: Clucerul Moghilă? Să ...

SCENA IX

ștefan, Doamna Maria, clucerul Moghilă

CLUCERUL MOGHILĂ: Măria ta ...

ȘTEFAN: Judecățile dezlegate.

CLUCERUL MOGHILĂ (citește): Oancea cu văduva lui Isaia pentru o fâșie de moșie. Prigonitorul pierde. Pan Mirăuț nu dă depline socoteli ipitropisiților săi nepoți. E osândit să le plătească 100 de galbeni genovezi și să nu mai ipitropisească pe vreunul din neamul lui au din prietenii lui. Obștea răzășilor Pătrășcani pentru 12 000 de fâlci, cu munte, cu stâni, cu țarcători și cu ocini. Judecata, peste altă zi nehotărâtă ...

ȘTEFAN: De ce?

CLUCERUL MOGHILĂ: Prealuminatul Bogdan s-a făgăduit că va merge însuși la fața locului.

ȘTEFAN: Bine.

CLUCERUL MOGHILĂ: Vornicul Duma, fiul lui Vlaicu, vărul măriei tale, cu șapte sate omenеști pentru robire de mori. Vornicul Duma pierde.

ȘTEFAN: Cine pierde?

CLUCERUL MOGHILĂ: Vărul măriei tale.

ȘTEFAN: Bine!

CLUCERUL MOGHILĂ: Pârcălabul Ieremia cu popa Frusănel "ntru vaduri de pive. Frusănel rămâne pe pan Ieremia . ./ .., anul Dugea cu satele rusești de lângă Roman pentru

'IO de stânjeni. Hatmanul rămâne pe ruși.

ȘTEFAN: Î ... î ... î ... rău ... Bine a judecat, dar rău ... Știu ... Spune-i lui Bogdan să taie din moșia mea Trifești 3 000 de stânjini și să dea rușilor ...

DOAMNA MARIA (*la urechea Lui Moghilă*): Scurtează.

CLUCERUL MOGHILĂ: Să nu ies eu scurtat, doamnă.

ȘTEFAN: Ei?

CLUCERUL MOGHILĂ: Cele criminalicești. Din douăzeci de pricini, două mai însemnate. Un năvălit hoț, tăierea

mâinilor. Un ucigaș, zobirea capului cu buzduganul. Toate au fost prefirate cu de-amăruntul de înțeleptul Bogdan vodă.

ȘTEFAN: Bogdan... Război și dreptate... Război împotriva oricărui dușman și dreptate față de oricine ... de neamurile tale... de tine chiar, deși după legea pământului nu se cuvine să judeci. Domn d-ai fi ... să stai departe ... Alții să aleagă.

DOAMNA MARIA: Măria ta, prea mult ...

ȘTEFAN: Dacă Cesena ar avea chipul Mariei or Maria știința lui Cesena, m-aș vindeca într-o clipă și m-aș îmbolnăvi în cealaltă. Adu mâna, Mario. Mai am căldură?

DOAMNA MARIA: Nu, măria ta.

ȘTEFAN: Atunci? ... Ce mai e, Moghilă?

CLUCERUL MOGHILĂ: Pricinile de judecat.

ȘTEFAN: Le pui zi peste ... azi e 30 iunie ... Peste trei zile.

(Clucerul Moghilă iese pe poana din dreapta.)

SCENA X

Ștefan. Doamna Maria. Oana

UN CURTEAN: Oana, măria ta.

ȘTEFAN: Oana? ... Să intre ... *(Oana intră.)* A! băbătie ... Cum o duci cu bătrânețile?... Vino încoa... Aci ... Jos... Mai aproape ... *(Oana îi sărută mâinel e și le-aduce La frunte.)* O plută bătrână și scorboroșită lângă un brăduț verde, stufos și drept! Cine te-adl,lse pe tine pe tărâmul ăsta? Și de unde?

OANA: Măria ta ... De unde? ... Nu știu ...

ȘTEFAN: Nu mai am căldură. Sunt bine. uite, Mario ... De unde? ... nu știi. Ia uită-te la mine ... Așa ... Tu ai ceva în capul ăsta... Mi-ascunzi ceva... Vrei să-mi spui și te 'oprești...

OANA: Aș vrea, măria ta ...

ȘTEFAN: Rareș ...

OANA *(tresare)*: Rareș?

ȘTEFAN: Da, Rareș; nu ți-a mai prins vro stăncuță ... Dăz, .. dăz; ..
s-a făcut mare ... E căpitan ... , Să bate cu leșii și să
bate zdrav!n. .. O s-ajungă hatman: ... Căci n-ain a~,
parte cte t:opii... Alexandru... Iliaș... Petru ... ·Cât
să lungesc pomelnicul? ... și Olena, după fiul
riebunului de cuscru al Moscovei... Îi moare
bărbalul... Ea și fiul ei închiși într-un turn ... și
eu ... ? Doar cu Bogdan ...

DOAMNA MARIA (arătându-i *pe* furiș *pe Oana*): să nu mâniem
p-Ăl-de-sus ...

ȘTEFAN: Da ... Partea mea a fost să sărut ce este al meu ca și
cum n-ar fi al meu, să fur mângâierile și mângâiere
să nu am ... Ce-ai vrea să-mi spui, Oană?

OANA: Aș vrea, măria ta, să ...

ȘTEFAN: Ei...

OANA: Aș vrea ...

ȘTEFAN: Doamnă ... să știi că fetișcana asta s-ascunde de tine ...

DOAMNA MARIA: Da, Oană? ... Vă las ...

OANA (*coprinzând genunchii doamnei*): Iartă-mă, doamnă!

(*Doamna Maria o mângâie pe păr, surâde și iese.*)

SCENA XI

ș t e f a n , O a n a , mai târziu doftorul C e s c n a

ȘTEFAN: Mai aproape ... mai ... Spune-mi ...

OANA: Sosiși, măria ta ... Tare mi-era dor... Mă dădai după
colacul fântânii... Ș-auzii tot...

ȘTEFAN: Tot și nimic ...

OANA: Nu ...

ȘTEFAN: Atunci nici tot, nici nimic., (O mângâie.)

OANA: Nu ... Porni alaiul domnesc și trei boieri rămaseră ...

ȘTEFAN: Trei boieri?

OANA: Da. .. Paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan și jîtnicerul Stavăr ...

ȘTEFAN: Paharnicul Ulea?

OANA: Vorbiră și-i auzii... O urzeală, măria ta ... ȘTEFAN:

kpotriva mea?

~.V Nu, măr'i a ta: " .

~ ~ Ai ~ F.A ~ ~ tu ~ _)i, î ~ potriv • cui?

' ~ .. otnva, lm Bogdan., A ~ ~ • .

~EFA • (sar ~ în sus. ț Ce? " .

CESENA (intrând repede pe u ~ d ~ . pe terasă): • Bâsta, serenissime! • „ " . " - . ,

ȘTEFAN (pune mâl w pe sabie): Ieși! (Iese.) Dă-nainte, Oană!

OANA: Vor s-aleagă domn pe nepotul măriei tale. pe Ștefan, fiul răposatului Alexandru.

ȘTEFAN: Și-n locul cui s-aleagă domn? Nu este domn?

OANA: După ce nu va mai fi ... (f ~ i cuprinde capul în palme.) ȘTEFAN: Nici n-au treierat grâul din care să-mi fiarbă

coliva și mi-o și-mpart! (Ca și cum ar fi singur:) Patruzeci și șapte de ani am dus țara cu noroc ... (Scuturându-se:) Am s-o duc și când voi muri, și după ce vor pecetlui piatra pe deasupra mea! ... Oană, bine-ai făcut... Să n-afle doamna ...

hi poruncesc să nu mai știi nici tu!

OANA: Da ... Ca și cum ar fi fost aici și c-o lingură aș fi luat... și-aș fi aruncat în foc ... a ars ... și-apoi, nimic ... (iyi scutură palmele.)

ȘTEFAN: A! ... Așa ... așa ... Du-te. (Oana se duce pe 11.) • a de pe terasă.) O! ce păcat că nu i-am mărturisit de unde e! (Îl trec lacrimile.) De! Nu fi muiere! (Bate în palme. Un curtean intră din dreapta.) Moghilă ... Să vie îndată. (Din întâmplare găsește o oglindă venețiană.) Grozav am îmbătrânit!

' Ajunge (it.).

SCENA XII

ștefan , clucerul Moghilă , venind pe poarta din dreapta

ȘTEFAN: Moghilă, lasă închinăciunile.

CLUCERUL MOGHILĂ: Să-mi spuie popa, nu te mai închina ... bine or rău ... Dar să iasă din icoana la care te închini o mână care să te ia de păr ... O! ...

ȘTEFAN: Poftă de glumă ... Să glumim, clucere Moghilă.

CLUCERUL MOGHILĂ: Să glumim?

ȘTEFAN: Ah! ... Nu e nimic ... Unde-au ajuns slovenii cu letopisețul meu?

CLUCERUL MOGHILĂ: Abia la jumătate ...

ȘTEFAN: La ce fapt?

CLUCERUL MOGHILĂ: La bătălia de la Cosmin.

ȘTEFAN: Ce spui ... ? Abia vro 39 de ani din viața mea. și mai au ...

CLUCERUL MOGHILĂ: Jumătate ...

ȘTEFAN: Încă 39 de ani...

CLUCERUL MOGHILĂ: Dacă jumătatea d-a doua n-a fi ceva mai lungă ca cea dintâi.

ȘTEFAN: O! ho! ho!... Slovenii s-au pripit la scris ... N-au greșit... presimțind că-n a doua jumătate ... Cam grea răsuflarea de câteva zile... Moghilă, ce face Voitiș ... bidiviul care m-a purtat în spinare doispre^ zece ani?

CLUCERUL MOGHILĂ: Ar face bine dacă n-ar fi pus picioarele în sus ...

ȘTEFAN: M-a lăsat?

CLUCERUL MOGHILĂ: S-a dus bietul Voitiș ... Cum ajunse în grajdul de piatră pică d-a-npicioarele, căscă gura, mai suflă o dată, și...

ȘTEFAN: Așa se cade să moară un domn ... dar el...

CLUCERUL MOGHILĂ: Calul domnului, măria ta ...

ȘTEFAN: Da, calul domnului... Ștefan fără picioare și fără cal...

O! și cum mă ducea la izbândă ... ca un vifor năpustit în valea Sucevei! ... Semn rău ..

CLUCERUL MOGHILĂ: Ei, aș ..

ȘTEFAN: Semn rău, Moghilă!. .. Ce va să zică să mori de moarte bună?

CLUCERUL MOGHILĂ: Să mori în patul tău.

ȘTEFAN: Nu, Moghilă ... Dumnezeu a dat omului simțurile prin care veghează sufletul. La o cârmire a vieții, simțurile, unul câte unul, încep să se întunece. O sită se coboară pe ochi, vezi turbure, nu mai vezi ... Să vătuieste auzul. S-a d u s ascuț i mea ^l u1 ... „ ^A uz. ? .. ^C e z1 c1 ? .. "N u mai au ^d e... *1 când cercetașii nu mai veghează, sufletul părăsește stârvul acesta ... asta e să mori de moarte bună ... Eu auz și văz ca la patruzeci de ani ...

CLUCERUL MOGHILĂ: N-aveam dreptate? ... Istoria a ajuns la jumătatea vieții măriei tale.

ȘTEFAN: Așa ar fi de n-ar fi și peiri năprasnice... Nu de sabie, nu de apă, nu de foc, ci când piei ca mine ... Nimic (să sprijină *pe* Moghilă) ... cu sufletul întreg, cu dragoste pentru toată țara cu tot coprinul ei... oh! ... Ascultă, Moghilă ... Vorba de pe urmă a lui Ștefan e lege tuturor?

CLUCERUL MOGHILĂ: Sfântă ca sfânta cuminicătură din sfântul potir!

ȘTEFAN: Și vouă, boierilor?

CLUCERUL MOGHILĂ: Boieri, curteni, răzăși, țărani, una, în fața domnului.

ȘTEFAN: Să strângi pe boierii și pe ostașii ce-au mai rămas în Suceava, mâine, întâi de iulie, zi în care ... Nimic ... (Să sprijină *pe* Moghilă.) ... Ești tu credincios, Moghilă?

CLUCERUL MOGHILĂ Ca-n fața lui Dumnezeu și a Domnului nostru Isus Cristos ... Jur!

ȘTEFAN: Nu jura. .. Că n-are să afle nimeni din ce-i auzi?

CLUCERUL MOGHILĂ: Nimeni!

ȘTEFAN: Mâne sui în scaunul Moldovei pe Bogdan ...

CLUCERUL MOGHILĂ: Doamne!

ȘTEFAN: Ce?

CLUCERUL MOGHILĂ: Doamne ... făcă-se voia ta. ..

ȘTEFAN: Am îmbătrânit... O! îndoială!. .. Și-aș putea să scap ... dar sufletul nu vrea și trupul nu mai poate ... (*Trage sabia pe jumătate.*) Nu ... nu mă mai ascultă ... degeaba o port... (*Se reazămii pe Moghilă.*) Și poate să dau o~hi cu Ăl-de-sus ...

ACTUL III

Sala tronului. De jur împrejur câte două rânduri de jețuri în stil bisericesc. În dreapta, lângă tron, un jeț mai înalt cu stema Moldovei. Pe pereți se văd portretele străbunilor. În fund, în dreapta și în stânga tronului, două intrări.

Pe latura din stânga, planul al doilea, o ușă. Ferestre în dreapta.

SCENA I

Doftorul Ier o ni m o da Ce se na, doftorul I o h an
K l i n g e n s p o r n , doftorul ș m i l

(Fiecare păstrează puțin accent de vorbire, iar Cesena

*Vorbește **pe** jumătate italienește.)*

DOFFORUL CESENA: Rămâi ca marmora ...

DOFFORUL KLINGENSPORN: Multă lume gnJtt la Niirenberg, dar ca palatinul n-am aflat... Așa de bolnav și așa de tare., Iesus Maria!

DOFFORUL ȘMIL: Oțelit... în aer, în luptă... Pe trupul dumnealui numai creștături... Am milă, n-am știință., Rana de la picior îi otrăvește trupul dumnealui... și Mengli-Ghirai e tare, dar un guturai și la pat... Atunci să vedeți... „Unde e șmilică?„. Șmilică, ai mâncat? ... Șmilică, ce, tu e~ti supărat?" - „N -am nimic." - „ Vezi, eu am, șmilică." In viteazul ăsta, o putere care scapă medicinei ... O voință care a voit slobod până la sfârșit...

DOFFORUL CESENA: L-am văzut, amestecat cu nemeții. Gemea codrii de *freddo*. El ajuta și încuraja pe toți... Cu *miei occhi ... come un fulmine dai cielo nella battaglia da Halicio ... E ammalato, Dio Santo!*'

1 Cu ochii mei ... ca un fulger din cer în bătălia de la Halici ... și

bolnav, Doamne sfinte! (it.)

DOFTORUL ŞMIL: Klingenspom, ce zici de rană?

DOFTORUL KLINGENSPORN: Ai dreptate. Peste şaptezeci de ani ... hî ... să i-o ardem cu fierul roş ...

DOFTORUL ŞMIL: Ei! prin câte focuri a trecut dumnealui... să treacă şi prin ăsta ... O să vrea?

DOFTORUL CESENA: Să-l încredinţăm că e durere grozavă ... „*Serenissime, ma che dolore ...*” - „*io voglio.*” „... ..
Ho studiato, questo uomo meraviglioso” ...^x

DOFTORUL ŞMIL: Sââât. .. Vine!

SCENA II

C e i d e s u s . S t e f a n intră pe uşa din stânga, şi mai îmbătrânit, cu piciorul înfăşurat, la braţul Doamnei M a r i a . D o a m n a , îmbrăcată închis.

ŞTEFAN: Doftori ... prieteni ... sunteţi bine? ... O! ce plecăciuni! Mă prinz că şmil a măturat duşumeaua cu fruntea ... Nu, şmil... Mie nu-mi plac toate câte îi plac bunului meu prieten Mengli-Ghirai... niţică ştiinţă... Mario... Mario ... ce tresari ... (*La doftori:*) Am căldură?

DOFTORUL ŞMIL: Oleacă, măria ta.

ŞTEFAN: Arz?

DOFTORUL ŞMIL: Arzi? ... A, nu ...

ŞTEFAN: Dacă nu arz, ce vă-ngrijiţi? Cine nu arde nu să sfârşeşte

...

DOFTORUL KLINGENSPORN: Mai multă odihnă, măria ta.

ŞTEFAN: De mâne încolo, pace cu ştiinţa ... Mă voi odihni... Aşa... întins... nemişcat ca un mort... Nimic, Mario... Până mâne trebile ţării... Mario... „

DOAMNA MARIA: Ce porunceşte preaslăvitul stăpân?

ŞTEFAN: Mai puţin ca o poruncă şi mai mult decât o dorinţă.

DOAMNA MARIA: Ascult, Ştefane.

ŞTEFAN: Aşa ... aşa, dragă ... Ah! e de mult de atunci... Prea eşti întunecată în straietele astea ... Vreau ceva mai

---

X „Prealuminate, dar ce durere ... ” - „Vreau.” „... Am studiat pe acest om minunat...” (it.)

altfel...

DOAMNA MARIA: Mă duc și mă întorc cum dorești tu.

SCENA III

St e fan . doftorul Ier o n im o da Ce se n a, doftorul
K 1 i n g e n s p o r n , doftorul S m i I

ȘTEFAN (răsucind *sabia*): Cârjea mea, șmil...

DOFTORUL ȘMIL: Cârjea? ... N-aș vrea să iasă cârje din teacă ...

ȘTEFAN: Niciodată n-am scos-o împotriva unui om cumsecade.

DOFTORUL ȘMIL: Niciodată n-am dorit să fiu mai
cumsecade ...

ȘTEFAN (*cu un surâs trist*): Ești cum ești, cum ai ieșit din părinții
tăi ... și cârjea mea e cume, cum a ieșit din mâna
genovezilor. . .

DOFTORUL ȘMIL: O! biată mamă, tare a țipat înainte să mă
scoată ...

ȘTEFAN: Ce de țipete până să scoată oțelul acesta, ce de lovituri,
șrnil, primind la fiecare lovitură o parte din soarta ei
viitoare.

DOFTORUL ȘMIL: Putea genovezii s-o bată cât ar fi voit,
dacă nu te-ai fi bătut și n-ai fi bătut măria ta cu ea. .. Asta
e adevărata ei soartă!

ȘTEFAN: A! știi tu, șrnil, că tu ești ca sabia mea?

DOFTORUL ȘMIL: Ca sabie? ... Eu? ... și de ce?

ȘTEFAN: Ca și ea ești foarte ascuțit pe dinăuntru.

DOFTORUL ȘMIL: Ea taie totdeauna, eu vindec când pot.

ȘTEFAN: Când poți. Șrnil, dar când nu poți?

DOFTORUL ȘMIL: Vindecă Dumnezeu unde nu putem noi...

ȘTEFAN: Dumnezeu ... șmil, din două picioare bolnave, tu poți
face numai unul dar zdravăn?

DOFTORUL ȘMIL: Asta? ... Nu, măria ta.

ȘTEFAN: Dar din doi oameni sănătoși ai putea să faci un
bolnav?

DOFTORUL SMIL: Din doi oameni sănătoși? ... aș face și doi
bolnavi dacă m-ar lăsa inima.

ȘTEFAN (*nl.rnflând adânc*): Ah ... Răsuflarea ... Aci.

DOFTORUL CESENA: *Non, serenissime, qui.*

ȘTEFAN (*punându-se pe w1 jeț cu stemă*): Îl simț mai

puțin. (*Se întinde.*) La brațul doamnei am venit până aici ... Nu pricep ...

DOFFORUL KLINGENSPORN: Te simți mai bine, dar ...

ȘTEFAN: Sunt mai rău. Ho! ho! Nu mai pricep,,. Sunt mai rău când sunt mai bine, mai bine când aș fi mai rău, și bine de tot când aș pune mânele pe piept... *Signore*^x, dă-mi brațul... îîî,,. Cu trei nu să poate să scap,,. (*Se duce în dreptul portretului lui Alexandru cel Bun.*) Acesta fu un om și nu mai e de mult... Șmil, cum ți să pare?

DOFFORUL ȘMIL: Parcă surâde,,. Bun și milostiv,,.

ȘTEFAN: De unde știi? Tu n-ai auzit de el. Poate că nici tat'tău nu se născuse pe când domnea el.

DOFFORUL ȘMIL: Ce poate fi rău în castelul acesta?

ȘTEFAN: Ai!,,. Nimic,,. „Și dacă mâna ta cea dreaptă te smintește, tai-o pe ea, și-o leapădă în foc,,."

DOFFORUL ȘMIL: Da, în foc, dar nu s-o tai...

ȘTEFAN: Ce, șmil, tu să îndrepti Evanghelia?

DOFFORUL ȘMIL: Eu să-ndrept? Nu îndrept nimic dacă nu îndrept piciorul domnului la al căruia nume se închină stăpânul meu,,. Am cerea,,. dar sunt dureri,,. grozave dureri,,. o! bm!

ȘTEFAN: Ce dureri, șmil?

DOFFORUL ȘMIL: În loc să faci un foc mare, să tai piciorul și să-l lepezi în foc, mai bine ar fi să iei tăria focului și să arzi răul care se întinde,,. Bm,,. grozave dureri!

ȘTEFAN: Bm! Grozave dureri... și se sfârșește. O! ho! ho! prieteni, și vă e milă?,,. Ardeți stricăciunea de pe acest stârv care a fost odinioară nebiruitul Ștefan! Puneți foc pretutindeni, ș-aici,,. ș-aici,,. ș-aici,,. până-ți preface în scrum trecuta mărire de o clipă ce-a strălucit în fața atâtor orbi, domnii creștinătății! ,, . ș mii... a! șmil... puteai să-mi spui d-a dreptul... Pe coconi să-i momești, dar nu pe Ștefan,,. Ardeți degrab și fără milă! (*Le face semn să se ducă.*) Să vedem dacă bătrânețile mele s-or mai aprinde de

focul vostru.

UN CURTEAN: Petru Rareș.

SCENA IV

S t e f a n . P e t r u R a r e ș și, mai în urmă. D o a m n a
Maria

ȘTEFAN: Ce vrei, Rareș?

PETRU RAREȘ: Doresc domnului nostru atotputernic sănătate
și voie bună.

ȘTEFAN: Dorești...? Te crez... Domnului nostru... hî .. .
Atotputernic când îi dorești sănătatea pe care nu o
are ... ? Ce te sfiști ca o fecioară când dă cu ochii întâiași
dată de ce i-e drag?... Rareș ... de la cine-ai învățat tu să
tii ochii în pământ? De la mine? Sau de la tătână-tău,
Rareș?... Da ... socule plăcut... o fi dând trandafiri? ...

PETRU RAREȘ: Stăpâne, n-am învățat știinta ierburilor, dar, pe
cât mă taie capul, socul n-a dat niciodată trandafiri.

ȘTEFAN: Dacă te-ar tăia capul cum taie brațul tău, dintr-un
pescar ar ieși preț de ce-au prins toti pescarii de la
începutul lumii și până s-ar sfârși și pești și pescari... Oh!
„ Cine vine? ... Mi s-a părut...

PETRU RAREȘ: Doamne....

ȘTEFAN: Mai bine.

PETRU RAREȘ: Ce să fie mai bine?

ȘTEFAN: Rareș, tu nu ești un băiat cuminte ... Pentru ce Oana. ..
(Rareș *tresare*) ... da ... Oana mi s-a plâns că nu-i mai
prinzi pui de sălbătăciuni... De ce?... Te-ai făcut mare ...
O s-ajungi hatman....

PETRU RAREȘ: Doamne ...

ȘTEFAN (*îl mângâie*): Oh! prostule ... Ce te-aduce?

PETRU RAREȘ: Am venit...

ȘTEFAN: Dacă n-ai fi venit, n-ai fi aci.

PETRU RAREȘ: Să ...

ȘTEFAN: Să?

PETRU RAREȘ: Iartă-mă, doamne, iubesc!

ȘTEFAN: A! ha! ba vezi c-o să mă îndrăgostesc eu!

PETRU RAREȘ: E fată bună ...

ȘTEFAN: Bună și frumoasă, firește.

PETRU RAREȘ: Bună ...

ȘTEFAN: Ca pita caldă.

PETRU RAREȘ: Bună ... săracă ... și fără părinți.

ȘTEFAN: A! fără părinți? Atunci cum s-a născut?

PETRU RAREȘ: Necunoscuți, măria ta.

ȘTEFAN: Ai dreptate, că tu c,μ tat'său d-ai vorbi nu l-ai cunoaște.

PETRU RAREȘ: Iubesc pe Oana, măria ta!

ȘTEFAN: Cum? ... N-am auzit... O! ho! ho! ... Cu bătrânețele ...

Da, Oana e fată bună și frumoasă, și cuminte. .. Piciorul

Ql~. știe, și Dumiezeu, ș.i eu. Săra~ și...flfă părinți...

tM.

~ ~ - . = : ; W ~ : ; Z ~ t ; ~ ~ 1 t . . . .
~ f : ū c ~ ~ ~ ' . . 1 ~ i : ! ~ ~ ~ : , , , .

-Dar ei ... i-ai spus? .. ' . . ~ .. , . -1-; ~ .

PETRU RAREȘ: Da, măria ta.

ȘTEFAN: Și? ' ,

PETRU RAREȘ: . Că m! iubește ca p:.un frate, dar eă nu simte
nimic ... C-aș fi boier și ea. ..

ȘTEFAN: Aș, aș, aș! (*Doamna* intră *pe* u.~a *din stânga*.) Doamnă...

Ce frumos ești îmbrăcată... Rareș tocmai îmi povestea că
iubește ... Pe cine, mă?

PETRU RAREȘ: Pe Oana. . .

DOAMNA MARIA: Pe Oana?. .. Dar e un copil... Și săracă ...
Și...

ȘTEFAN: Un copil... Nici tu nu erai mai mare ...

DOAMNA MARIA (speriată): Ștefane! Măria ta! (*Îl trage d-
O mână*.)

ȘTEFAN (*îi face semn de înțelegere*): Nu-ți zisei d-asta ci d-astăaltă.

Asta mă doare ... Eu nu mă opui... Aș vrea să văz pe
Oana alături de tine, s-o îngrijești, s-o aperi, să aibă și ea
același nume ca tine. Când o zice cineva Oana să se
gândească la Petru și mai sus ... Rareș, dar și tu ești un
copil. Abia să fi împlinit 21 de ani. Ei, tu știi din cine
te-ai născut... și eu ... Ia unul din caii mei care ți-o plăcea,
fie și pe Voitiș ...

DOAMNA MARIA: Voitiș?

ȘTEFAN: Știu ... Să nu încalici pe Voitiș, ci să iei alt cal care să te ducă ca vântul pe fața pământului. Să nu ocolești nici deal, nici vale, nici munte, nici iaz, nici codri ... până în Hârlău. Și să-i spui Rareșoaii așa: „Mamă mie mi-a venit ceasul, vreau să mă însor, și mireasa mea e bună și frumoasă, fără părinți, este Oana de la curtea Mariei, a bietului domn al Moldovei". și ce-o chibzui ea, să vii .   să-mi spui ... că despre mine, vă blagoslovesc p-amândoi!

PETRU RAREȘ: Zbor...

ȘTEFAN: Să te văz ... (Rareș dă să iasă *repede* și *se* încurcă.) Nu p-acolo, Rareș, că n-o să ieși prin zid! (Rareș *iese în* fugă.) Patima, Mario. Ăst copil mi-aduce aminte vremile vechi. ÎpL. Nimic ... trecător .. ~; Rău am făcut. .. I-am crescute.În .oeȘtiință., Va afl~ tot. .. Săracul Petru. .. Să-l privim,câml Pfeacă ...

(*Se duc la fereastra din dreapta.*)

DOAMNA MARIA: să-l privim ...

ȘTEFAN: Da, a luat pe Dereș ... Pune șeaua .... Strânge chinga să crape calul... Sus ... (*S-aude un tropot de cal.*) De când sunt n-am văzut un călăreț care să-nghiță dăpărtările ... Mă ... multă sănătate Răreșoaii ... O! iartă-mă, doamnă ... O biată bătrână, bătrână... Pe după deal... la vale... ca o mogâldeată ... Abia se mai vede ... Nu se mai vede ... Oh! Sângele Mușatinilor n-are astâmpăr, fierbe, năvălește ca haiturile de la munte!. .. Mario, o să vie boierii... să ne-mbrăcăm de sărbătoare. Bogdan nu vrea. Opinteli zadarnice. Io, Ștefan voievodul, vreau!

DOAMNA MARIA: Să zic nu, m-aș uni cu dușmanii țării în potriva copilului meu - să zic da, aș ține cu copilul în potriva tatălui. Să năruie un tron din slava lui trecută și un altul se ridică în strălucirea lui viitoare. Plâng pe unul, binecuvântează pe celălalt. Între aste două măriri inima mea de femeie nu găsește mângâiere!

ȘTEFAN: Ștefan a trăit, Bogdan începe! (*Ies.*)

SCENA V

Stolnicul Drăgan , și jitnicerul St a v ă r intră prin dreapta.

STOLNICUL DRĂGAN: Văzuși pe paharnicul Ulea?

JITNICERUL STA VĂR: Da, acum chiar.

STOLNICUL DRĂGAN: Tot așa?

JITNICERUL STA VĂR: Și mai dârj.

STOLNICUL DRĂGAN: A vorbit cu ...

JITNICER UL STA VĂR: Da, cu cinci boieri mari, afară de
cei doi din Sfatul domnesc.

STOLNICUL DRĂGAN: Ei, ce e?

JITNICERUL STAVĂR: Strună ... Și Ștefan din ce în ce mai
rău.

STOLNICUL DRĂGAN: Așa se zice.

JITNICERUL STA VĂR: Vor să-l arză.

STOLNICUL DRĂGAN: S-a mai vorbit ș-altădat, dar cume
el, ba azi, ba mâine, cu judecățile, cu războaiele, cu trimeșii
de la unguri, de la țarul Ivan, de la leși, de la Mengli-
Ghirai, de la turci, de la munteni, a dat zi după zi, an
după an, până l-a prididit boala.

JITNICERUL STA VĂR: Poi de 1-o arde, cum e el de bolnav
și de bătrân ...

STOLNICUL DRĂG~N: Și de slab ...

JITNICERUL ST A VA R: S-a dus Ștefan ...

STOLNICUL DRĂGAN: Vecinica lui pomenire ...

JITNICERUL STA VĂR: Dumnezeu să-l ierte ...

STOLNICUL DRĂGAN: A fost bun ... nu zic ...

JITNICER UL ST A VĂR: Și drept...

STOLNICUL DRĂGAN: Cu țara, da. ..

JITNICERUL STA VĂR: Pe noi ne-a cam scurtat...

STOLNICUL DRĂGAN: Boier, răzăș, țăran, era totuna în
fața lui ...

JITNICERUL STA VĂR: Moșiile le împărțea numai la ostași
...

STOLNICUL DRĂGAN: Din supuși îi făcea răzăși, din răzăși
boieri sadea. ..

JITNICERUL STA VĂR: Ce era boierul de sfat, Cosma
Șerpe? Nimic. Un răzăș. După bătălia de la Cosmin, îl
boieri, ș-acum e în Divanul țării.

STOLNICUL DRĂGAN: Și cu munteanca ceea,,.

JITNICERUL STA VĂR: Jupânesele noastre, rar poftite la
castel...

STOLNICUL DRĂGAN: Că de doi ani, de când l-a întetît
boala, deloc ...

JITNICERUL STAVĂR: Ca o călugăriță ... cu fetele, toată
ziulica ...

STOLNICUL DRĂGAN: De Rareș ... ce zici?

JITNICERUL STAVĂR: Harnic flăcău ... Bun de războaie ...
Portarul Arbore știe multe ...

STOLNICUL DRĂGAN: He? ba să vezi că nu ... Cu el a
petrecut Ștefan în Hârlău ... nu cu mine ...

JITNICERUL STA VĂR: La frumoasa pescăriță ...

STOLNICUL DRĂGAN: Păi, Rareș .. .

JITNICERUL STA VĂR: Așa să zice .. .

STOLNICUL DRĂGAN: Arbore știe bine ... La naștere l-ar fi
înfierat...

JITNICERUL STAVĂR: E!

STOLNICUL DRĂGAN: ... pe spata dreaptă c-un cerc.

JITNICERUL STA VĂR: Rareș o fi știind?

STOLNICUL DRĂGAN: Nu se află.

JITNICERUL STA VĂR: Rareș plecă mai adineauri ... Unde-
o fi plecat?

STOLNICUL DRĂGAN: Să ducea p-un Dereș de nu i se
vedeau picioarele ... Unde? Nu știu ... Ulea vine?

JITNICERUL STA VĂR: Nu crez, poate da, poate nu. Mi-a
zis să ne uităm bine la Ștefan, că ele cam bolnav ...

STOLNICUL DRĂGAN: Hî!

JITNICERUL STA VĂR: Ai auzit c-ast' noapte o bufniță a
țipat toată noaptea pe castel?

STOLNICUL DRĂGAN: Nu.

JITNICERUL STA VĂR: Buha ... țipă, țipă, până despre ziuă
... Când să zboare, o mătă neagră haț, ș-o mîncă. Măța se
spăla pe bot. Un vultur căzu săgeată și înhăță pe mătă. Pe
vultur îl săgetă un curtean și, alergând după vultur
curteanul căzu într-o prăpastie ...

STOLNICUL DRĂGAN: Ce-o mai fi ș-asta?

JITNICERUL STA VĂR: Și azi-dimineață o v'acă, din vitele
domnești, a sângerat în șistar, pe când o mulgea ...

STOLNICUL DRĂGAN: Ciudat!

JITNICERUL STAVĂR: Luna s-a arătat c-un cearcăn roșu; câinii au urlat; o femeie a născut un copil cu picioarele de ied ...

STOLNICUL DRĂGAN: Urâte semne!

JITNICERUL ST A VĂR: Ș-acum privește... (Să uită *pe fereastră din dreapta.*)

STOLNICUL DRĂGAN: Acușica era senin, fără pic de nori, și dodată să bolovăniță nori negri cum e catranul, că se întunecă ca noaptea ... și colo, departe, departe, de unde izvorăște Suceava, cerul e roșu, parc-ar arde o cetate.

JITNICERUL STA VĂR: Privește ... Vezi tu un nor. .. ca un balaur? Cu cap, cu gura căscată, cu aripele întinse ... cum să repede să înghită p-un moșneag cu plete lungi ... Vezi? ... aci... aci... ha. .. haiti... S-a topit moșneagul... Cine vine?

SCENA VI

C e i d e s u s , hatmanul L u c a A r b o r e , postelnicul T o a d e r , vomicul J u r j , pârcălabii C o s t e a , D r a g o ș , ș a n d r u și A I e x a vin din dreapta.

HATMANUL ARBORE: Bună ziua, frate Drăgan, bună ziua, Stavăr.

STOLNICUL DRĂGAN: Bună să-ți fie inima.

JITNICERUL STA VĂR: Ca totdeauna. ..

POSTELNICUL TOADER (*se uită pe fereastră*): Bună, bună și nu prea bună ...

PÂRCĂLABUL COSTEA: Ce? Inima lui Arbore?

POSTELNICUL TOADER: Aș ... ziua de azi ... să zice că ziua bună să cunoaște de dimineață ... Până mai adineaurea senin, și deodată s-a întunecat că abia să mai vede ...

PÂRCĂLABUL DRAGOȘ: Era să plec la Neamțu ... M-ar fi murat ca p-un câine ...

PÂRCĂLABUL ȘANDRU: Înhamase la olac, când mă vesti Moghilă ...

VORNICUL JURJ: Ce sărbătoare să fie azi?

HATMANUL ARBORE: Nici una.

VORNICUL JURJ: Moghilă mi-a zis să mă îmbrac ca de
sărbătoare.

PÂRCĂLABUL ALEXA: Și mie ...

STOLNICUL DRĂGAN: Și mie ...

PÂRCĂLABUL ȘANDRU: Și mie ...

HATMANUL ARBORE: Cine știe ce vrea domnul, ție-l
Dumnezeu să-l ție ...

POSTELNICUL TOADER: că multe bun ...

PÂRCĂLABUL DRAGOȘ: Și viteaz ...

PÂRCĂLABUL ȘANDRU: Și nepărtinitor ...

PÂRCĂLABUL DRAGOȘ: Și darnic ...

VORNICUL JURJ: Ce e al lui e-al țării ... Ce e-al țării e a lui
Dumnezeu!

POSTELNICUL TOADER: Drepte ș-a făcut cărările lui ... și
bolnav, că mai bine aș fi fost eu ...

HATMANUL ARBORE (*imitând pe Ștefan*): „Nimic ...
Mario ... ce tresari" ... Mititelul!

STOLNICUL DRĂGAN: Că parcă n-ar mai fi el...

HATMANUL ARBORE: Cum n-ar mai fi el? Dar cine vrei să
fie? Cine-ar răbda cum răbdă el? Cine nu s-ar odihni,
în locul lui? și cine n-ar umplea lumea cu vaietele?
S-a plâns cuiva, Drăgane?

STOLNICUL DRĂGAN: O vorbă, hatmane.

HATMANUL ARBORE: O vorbă neghioabă!

STOLNICUL DRĂGAN: Fie ...

HATMANUL ARBORE: N-ar mai fi fost!

POSTELNICUL TOADER: Pace, fraților!

SCENA VII

Cc i de su s. clucerul M o g h i l ă. intră răsufilând
repede. prin dreapta.

CLUCERUL MOGHILĂ: Ei, asta nu înțeleg! Să mă tai și să
mă presari cu sare pe creștături și tot nu înțeleg!

POSTELNICUL TOADER: Ce, Moghilă, ce nu-nțelegi?

CLUCERUL MOGHILĂ: Da d-ta, că ești tobă de-nvățătură,
înțelegi?

POSTELNICUL TOADER: Ce, mă omule, ce să-nțeleg?
CLUCERUL MOGHILĂ: Ai dreptate. că nu e de-nțeles ... Mă duc la el. Se plimba prin casă. Cum mă văzu, zbughea în pat: și: „Aoleo, păcatele mele ... ce am ... ce am ... ” iacă nu-nțeleg, și pace!

(Toți *boierii* se uită cruciș *la* Moghi/ă.)

POSTELNICUL TOADER (*surâzând*): Păi, nici eu nu-nțeleg.

CLUCERUL MOGHILĂ: Nu spui eu?

POSTELNICUL TOADER: Moghilă, vino-ți-n fire! Ce-ai spus?
Cine a zis, ș-a făcut, ș-a dres?

CLUCERUL MOGIDLĂ: Nu vă spusei? ... **Adevărat...**
Capul meu îl zăpăci. Paharnicul Ule~ frate... <~

MAI MULȚI: Pah~ul Ulea'r . „:-' _ . ' .-- „.

CLUCERUL MOGHILĂ: Spus. '*citfi* fir-a păr ... Cuțn Al-de-sus vrea ... El, aș ... „ce am ... ce am ... ” Dar mort cf.lli fi și la așa poruncă ar trebui să te scaii și să umbli ca-n ziua d-apoi ...

HATMANUL ARBORE: Sââât!

SCENA VIII

ș t e fa n intră la bratul D o am n e i M ar i a , îmbrăcat în zale de argint c-o mantie de postav roșu blănită cu cacom. Galben la față și cu cearcăne la ochi. Șchioapătă. Doftorul I e r o n i m o d a C e s e n a , doftorul K l i n g e n s p o r n , doftorul ș m i l .

(*Vin pe ușa din stânga.*)

ȘTEFAN: Sunt între două săbii ... Doamna, ș-asta ... Amândouă m-au slujit cu credință... P-amândouă mi-am pus nădejdea. (*Schimburi de închinăciuni.*) Vedeți cum mă sprijin ... Ș-amândouă mă țin ... Una d-ar fi ceva mai slabă, m-aș prăvăli de pe scaunul Moldovei drept la mănăstirea Putnei în rândul strămoșilor ... O! Iasă, șmil, n-ai grije ... (*se uită printre boieri*) voi fi al vostru ... (Caută *cu ochii.*) Da ... șmil, da. .. Ai zis ceva?

DOFTORUL ȘMIL: Eu? Nu, măria ta.

ȘTEFAN: Parcă vedeam bine ... (Să freacă *la ochi*. Către *un curtean*;) să vie boierii. Intre ei nu era. Drăgan mai încoa. Stavăr mai aproape ... (Caută *cu ochii.*)

CLUCERUL MOGHILĂ: Iacă sabia,,. taie-mă, omoară-mă ...

ȘTEFAN: Așa de curat? (*Jocul privirilor se întetește.*) Nimeni din voi n-a,,. Cum să pricepeți ceea ce nu e de priceput? După patruzeci și șapte de ani de domnie ... A! *Signore*, să mă razim de brațul tău ... Moghilă ...

CLUCERUL MOGHILĂ (tresărind): Aci, doamne!

ȘTEFAN: Ce strigi așa de tare? ... Du-te și-i spune să vie până să nu vin eu!... (*M oghilă se duce repede. Din partea dreaptă intră Sfatul țării, se închină și s-așează în jețuri.*) Ce de judecăți am vânturat împreună ... (*Intră ostași prin partea stângă din fund.*) Ce de bătlăii ... (*La .~{etnici:}*) Senini și fără interes ... (*La ostași:*) Cu patimă și cu interes... și toate cu aceeași țință... *Signore*, treci de partea astălaltă... (*Intră paharnicul Ulea și clucerul Moghilă prin partea dreaptă.*) A! Paharnice ... scumpa d-voastră sănătate ...

PAHARNICUL ULEA: Abia mă țin picioarele ...

ȘTEFAN: Schimbă-le cu ale mele ... Fii, mă omule, tânăr, voinic, ca un brad, fii ca mine ... Ei, oleacă suflarea ... oleacă piciorul... oleacă de căldură... oleacă încheieturile ... dar încolo... aproape nimic ... (încearcă *sabia*.) Nu vrea să iasă ... Nu vreau să vrea să iasă ... și de ce-aș vrea? (Către *Ulea:*) să spui feciorului tău să nu stea cu capul în jos. .. *Signore*, mută-te în partea astălaltă ... (*Bogdan vine din fund trist, îmbrăcat în zale de sus până jos, cu mai mulți ostași.*) Pe cine zăresc? Pe tine te mai așteptam ... (*Ștefan se suie în jețul cu stemă din dreapta tronului... Bogdan* dă să-i sărute *mâna*. Ștefan îl oprește.) Prea e caldă și nădușită... Așteaptă să se răcească ... (Către doamnă și *Bogdan:*) Ce tresăriți? ... Da, văz o doamnă care să plimbă pe lângă castel...

DOAMNA MARIA (îndurerată): Nu e nimeni, măria ta!

ȘTEFAN: Nimeni... (*Doftorul șmil se pleacă la urechea domnului. Îi șoptește ceva:*) N-ai grije ... Voi fi al tău sau al doamnei ...

DOFTORUL ȘMIL: Al doamnei? ... Al doamnei Maria, măria ta ...

ȘTEFAN (*se ridică din jeț*): Maria și Moldova e totuna ... Ostași,

boieri, curteni, v-am adunat aci să stați mărturie după ce n-oi mai fi. Sunt patruzeci și șapte de ani... mulți și puțini... de când Moldova îmi ieși înaintea cu mitropolit, episcopi, egumeni, boieri, răzăși și țărani, în câmpul de la Direptate, și cum vru Moldova așa vrusei și eu. că vru ea un domn drept, și n-am dăspuiat pe unii ca să îmbogățesc pe alții ... că vru ea un domn treaz, și-am vegheat, ca să-și odihnească sufletul ei ostenit... că vru ea ca numele ei să-l știe și să-l cinstească cu toții, și numele ei trecu granița, de la Caffa până la Roma, ca o minune a Domnului nostru Isus Cristos ...

HATMANUL ARBORE: Numele tău, măriu ta!

TOȚI: Așa e!

ȘTEFAN: Nu ... nu! ... Eu am fost biruit la Războieni și la Chilia, Moldova a biruit pretutindenea! Am fost norocul, a fost tăria!.. Sunt bătrân ... (*Se întoarce și privește grupul unde stau paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan și jîtnicerul Stavăr.*)

MULȚIMEA: Nu! nu!

ȘTEFAN: Oh! pădure tânără!... Unde sunt moșii voștri? Presărați... la Orbie, la Chilia, la Baia, la Lipnic, la Soci, pe Teleajen, la Racova, la Războieni... Unde sunt părinții voștri? La Cetatea Albă, la Cătlăbugi, la Scheia, la Cosmin, la Lențești... Unde sunt... bătrânul Manuil și Goian, și Știbor, și Cînde, și Dobrul, și Juga, și Gangur, și Gotcă, și Mihai spătarul, și Ileana Huru comisul, și Djabog pârcălabul, și Oană, și Gherman, și fiara paloșului ... Boldur?. .. Pământ! ... Pe oasele lor s-a așezat și stă tot pământul Moldovei ca pe umerii unor uriași! (*Se oprește ostenit.*) Suflarea ... bătrânețea ... (*Săgetează cu privirile grupul lui Ulea.*) C-am cercat să unesc Apusul într-un gând, că zic că sunt creștini, și trimeșii mei au bătut din poartă în poartă, rugându-se mai mult pentru ei ca pentru noi să lase războaiele de zavistie și să se ridice împotriva primejdiei obștești a creștinătății... Le trebuia un om? ... Era ... A fost... Acum e bolnav ... Văzând că rămâi cu făgăduielile, am căutat să unesc Răsăritul. (*Fulgeră, plouă repede.*) Ș-am trimes la

unguri, la leși, la litvani, la ruși, la tătari ... Au făcut cărări bătând drumurile pustii oamenii mei, și degeaba. Învoieli cu peceți-n calapoade, iscălituri, iscălituri fudule ... și praful s-a ales de învoieli. Vladislav, un molâu, un întristat; Alexandru, un fudul, un lagelon, o slugă a popii de la Roma; Ivan, un năuc, căzut în copilărie ... (*Un tunet unnat imediat de un trăsnet.*) Când voi fi în fața lui, voi îndrăzni să-i zic: „Doamne, tu singur știi ce-a fost pe inima mea, că-n tine am crezut, că nici o deșărtăciune nu s-a lipit de sufletul meu, că am stat zid neclintit în fața păgânilor. .. Dar toți m-au părăsit... Doamne, osândește-mă după păcatele mele, ci nu mă osândi de pacea cu turcii spre mântuirea sărmanului meu popor!” (*Fulgere și tunete.*) Bogdane, turcii sunt mai credincioși ca creștinii cuvântului dat... Țineți minte cuvintele lui Ștefan, care v-a fost baci până la adânci bătrânețe... că Moldova n-a fost a strămoșilor mei, n-a fost a mea și nu e a voastră, ci a urmașilor voștri ș-a urmașilor urmașilor voștri în veacul vecilor ... Ah! .. nimic... Bătrân, bolnav și neputincios... Mantia asta e prea grea ... S-o poarte altcineva mai tânăr ... (Mișcare *în* mulțime. *Mirare.*) Bogdane! ... (*l-o pune pe umeri.*) și voi, mărturie a ceea ce ați văzut, spuneți țării (*tunetele se întetesc*) că voința mea e să se ungă Bogdan de când sunt în viață... Că voința mea ș-a ei a fost pururea una. (*Capetele boierilor se pleacă în semn de ascultare.*) *Signore*, dă-mi mâna. (Ștefan *trage pe Bogdan spre tronul Moldovei.*) Bogdane ... vino ... suie-te ... așează-te ... pune coroana... Bine... (*Îngenunche.*) Doamne, binecuvântează... (Dă să-i sărute *mâna.*) Ah! (Să rostogolește *de pe treptele tronului în brațele Mariei ș-a doftorului Cesena.*)

MARIA: Ștefane!

DOFFORUL ȘMIL: Altfel nu s-ar fi putut!

HATMANUL ARBORE: A murit?

CLUCERUL MOGHILĂ: Cine să moară? Soarele nostru n-a apus încă!

ACTUL IV

O cameră a castelului. În fund un pat de stejar cu perdele de in. Perdelele acoperă patul. lângă pat o piele de urs și două de lup. O masă. Pe masă felurite doftorii și paharul de alabastru. În fundul patului, Domnul nostru Isus Cristos pe cruce. O ușe de paraclis. Un iconostas. În stânga o ușe cu trei trepte și o fereastră care se deschide în curtea castelului. Intrare în dreapta. Să crapă de ziuă. La început s-aud păsările cântând. Un scaun cu stema Moldol'ci în planul întâi.

SCENA I

Doamna Maria, Irina, Reveca, Oana

IRINA: Culcă-te, frumoasă doamnă, n-ai închis ochii toată noaptea ...

REVECA: Măcar un ceas, doamnă.

DOAMNA MARIA: Să-l fi văzut, o! Irino! Cu ce foc vorbea ascunzându-și durerile ... părea un sfânt!„. Cu câtă lepădare de sine și-a scos mantia domnească și-a pus-o pe umerii lui Bogdan... A târât pe Bogdan pe tron, a îngenuncheat, a dat să-i sărute mâna„. și s-a rostogolit... O! ...

IRINA: Osteneala, măria ta.

REVECA: De când se-ntoarse din pustia de Pocuția„.

DOAMNA MARIA: Sât„. Să nu te auză că vorbești așa. OANA (se duce în vâiful picioarelor la pat): Doarme, domnul, doarme.

IRINA: E zorbit de osteneală.

REVECA: A adormit? Se face bine.

DOAMNA MARIA: Să te-auză Maica Domnului! (S-aude gemând. Doamna Maria se duse binișor la pat.)

OANA: Doarme?

DOAMNA MARIA: Doarme, bogdaproste!

IRINA: Odihne sufletului fără odihne!

DOAMNA MARIA: De două nopți n-a dormit atât de liniștit. Cum ațipea, lega vorbe fără șir cu unele gânduri întunecate... „A! pahamice, vrei ipitropie la scaunul Moldovei..." și ieri, toată vremea cu ochii la

paharnicul Ulea ... O fi ceva ... Ce să fie? ...

REVECA: Nu e nimica. . .

IRINA: Ca om bolnav .. .

DOAMNA MARIA (*se duce la fereastră*): Şi ce bucurie! ...

Păsările au început cu limbuţia lor... Cucul s-aude
cântând ... Soarele răsare aurind munţii... Cerul
senin ... Şi Ştefan zace ... Ce nepăsare! (*Plânge* năbuşit.)

IRINA: Culcă-te, frumoasă doamnă!

REVECA: Ei da, da ...

DOAMNA MARIA: Fie ... În odaia d-alături... Rămâi tu,
Oană ... Cum s-o scula să-mi dai de veste ... Auzi?

OANA: Da, doamnă.

DOAMNA MARIA: Mititica, nu se cunoaşte că n-a dormit. ..

(*Ies pe uşa din dreapta.*)

SCENA II

O a n a , ş t e f a n , într-un veşmânt de borangic

OANA: Dă-i, Doamne, somn dulce şi mai dulce, ca la un
copil de ţaţă scăldat şi primenit!.. Ce zile posomorâte
şi ce nopţi lungi... Toată nopticica m-am rugat... Să
vedem ce face ... (*Se duce binişor la pat şi desface
perdelile.*) A! .. .

ŞTEFAN: Ce, te-ai speriat, Oană? ... Dă perdelile într-o parte ..

. OANA: Credeam că dormi, doamne, credeam că dormi ...

ŞTEFAN: Vino-ncoa ... aşaaa ... (*Oana îngenunche lângă pat.*)

Aşaaa ...

OANA: Credeam că dormi ...

ŞTEFAN: Dormii, ş-am să dorm, ş-am să dorm ... Doamna?

OANA: Acum ieşi. Nu crez să-şi fi scos haina ... (*Să scoalil..*)
Mi-a zis s-o vestesc.

ŞTEFAN: Lasă, Oană, pe biata doamnă să se întinză oleacă ... Pe
doftori până i-am făcut să iasă ... În curând au de
lucru. Oană, ţie nu-ţi place să vorbeşti cu mine?

OANA: Stăpâne ...

ŞTEFAN: Nu, băbătie, nu aşa ... Aci... da. ..

OANA: Cum vrei, măria ta .. .

ȘTEFAN: Vreau să vorbim ... mult... mult...

OANA: Cum vrea măria ta așa vreau și eu ... Voința măriei tale nu-mi dă pas să voiesc altfel... și mi-e așa de drag!

ȘTEFAN: Ce ți-e așa de drag?

OANA: Când simț că-ți fac plăcere ... când îmi zici cum îmi zici...

ȘTEFAN: Băbătie? ... Oh! nimic ...

OANA: Ah!

ȘTEFAN: Ce? Boala mea? ... Nu, n-am să mai bolesc multă vreme ...

OANA: De ce?

ȘTEFAN: Cum de ce? ... Nu vrei să-mi treacă? ...

OANA: O! ba da! ... Dar, măria ta, ai zis tocmai de la lingurea ... „N-am să mai bolesc multă vreme ... ” că ...
(*Oana să șterge la ochi*).

ȘTEFAN: Mie nu-mi plac ...

OANA: Nici mie ... Iacă așa, ca o proastă ...

ȘTEFAN: Î ... î ... Să te sărut...

OANA: Aș vrea .. .

ȘTEFAN: Ce?

OANA: să te faci la loc, să-ncalici pe Voitiș ...

ȘTEFAN: Da, da, pe Voitiș ...

OANA: și să te duci, să te duci, și să te-ntorci iarăși biruitor ca totdeauna ...

ȘTEFAN: Să mă duc, să mă duc și să mă-ntorc iar pe Voitiș ...

OANA: Iar ... În fiecă zi de la Dumnezeu, noi, fetele, vorbim de biruințele măriei tale, parcă am spune niște basme vechi ...

ȘTEFAN: Da, da ... Mâna și piciorul ăsta blestemat...

OANA: Nu zice așa, măria ta ... De multe ori mă gândesc că de ce nu fusei eu un băiat... Nu m-aș fi dezlipit de măria ta ... P-un cal ca un zmeu ... c-un paloș ca o limbă de foc ... și mi-ai fi zis: „Ioane ... vezi bulucul cela? să nu mai fie!” și unde m-aș fi săltat în scări, și m-aș fi făcut nevăzut, și m-aș fi întors nădușeală și sânge, și aș fi zis: „Nu mai sunt, măria ta!” ... Ba, uneori visez ... Dacă ...

ȘTEFAN: Oană, ce suflet e-n tine!

OANA: Se vede că tata - cine-o fi fost - a fost ostaș.

ȘTEFAN (*se scoală într-o rână*): Da ... și ce ostaș!

OANA: L-ai cunoscut?

ȘTEFAN: Firește! ... Era un om. .. de măsura mea ... Cu mustăți aduse ... Tocmai ca mine ... Cu părul alb ... asta ... nu ... cu părul cărunt și-l purta lunguleț ... ca și mine ...

OANA: Bietul tata! și cum a murit?

ȘTEFAN: Rănit la picior. .. ca și mine ... Ce fulgere!

OANA: Nu fulgeră, măria ta ...

ȘTEFAN: Ca și mine ... Dă-mi un pahar cu apă ...

OANA: Mă duc s-aduc proaspătă de la izvor... (*lese prin stânga.*)

ȘTEFAN: Ăstor doi copii nu le-am spus ... păcat! ... Și mi-e așa de dragă ca ochii din cap ... Î ... Și poate să mă duc călare pe Voitiș ... E sângele meu în ea ... Să-i mărturisesc barim ca-n vis, până mai e vreme ... (*Se aude Oana suind repede scările.*) În inima mea, ca o dulce moleșeală ...

(*Oa11a i•i11e c-u11 urcior de argi11t. la paharul de alabastru și toamă de sus.*)

OANA: Ce rece și limpede e!

ȘTEFAN: Limpede ca privirile tale, ca sufletul tău, ca vorbele tale... numai că privirile, sufletul și vorbele tale sunt calde ca lumina soarelui de dimineață ...

OANA: O! măria ta!

ȘTEFAN: Paharul...

OANA: Dar nu bea repede ... e prea rece ...

ȘTEFAN: Nu ... (Ștefan *bea* și *începe* să caște.) Mi-e somn ... Îmi cad pleoapele... Oană... (*Oana vrea să tragă perdelele.*) t un aromitor. .. Du-te la fereastră, Oană .. . (Cască.) Deschide fereastra ... Aerul bun, dimineața .. . Soarbe-I pe gură ... Răsuflă bine ... (Cască, *se face* că *adoarme*, *apoi începe* să vorbească *ca-n vis*, *rar* și *cu glasul schimbat*;) ... O! ... Ce? ... Nu vreau ...

OANA (*sare de la geamuri*): Măria ta!

ȘTEFAN: Pe valea unde se-ntinde umbra norilor ca un ogheal...

OANA: A adormit? Așa de repede? Ca un copil la sânul mamei... Visează ...

ȘTEFAN: ... Zidăria cenușie... Departe... Castelul meu din Hârlău ...

OANA: L-am turburat cu vorba mea, ca o seacă ... Ce să fac? Îl iubesc așa de mult... Aș vrea să fiu pielea de urs pe care calcă, veșmintele cu care se-mbracă, sabia de care nu se desparte ...

ȘTEFAN: ... E demult... Nu ... Răreșoia ... cânta de te slăvea cântece bătrânești... Tot am uitat... Peste câteva luni născu o fată ... Da. .. eu ... Ștefan ... tatăl bun al ei...

OANA: De multe ori visezi ce cu gândul n-ai gândi.

ȘTEFAN: ... La doi ani o iau și-o aduc la curte ... Mărturisesc doamnei ... Cume ea bună ... O crește și-o îngrijește ca pe copilul ei...

OANA: Ce Dumnezeu! (Să uită *lung la Ștefan*): Răsuflarea grea ... Doarme ...

ȘTEFAN: ... N-a înțeles ... De unde? ... să face mare ... Ochii verzi, părul rotunjit pe spate și galben ca spicul copt... Oana!

OANA: Poruncă, măriu ta! O! cum mi se bătu inima! Îmi vine să-l deștept. Mânile mi s-ar topi ca ceara. .. În vis multe spune omul...

ȘTEFAN: ... Mângâierea mea ... Rodul meu din urmă ... Visul meu ... Căci nu i-am spus ... Poate să mor. ..

OANA(se închină): Ferească Maica Domnului de jafu tătarilor și de moartea voievodului nostru!

ȘTEFAN: ... Pe umărul stâng are un luceafăr ... semn că este ea. ..

OANA: Doamne!. .. Doarme ... Visul lui mă arde ... Mâna dreaptă îmi furnică ... Ochii verzi, părul rotunjit, doi ani, crește la castel, nu i-am spus ... E vis? ... N-am voință ... Și-n vis vorba lui e poruncă ... Să caut... Să mă uit... Ah! Rupeți-vă încheieturi dacă nu vă desfăceți... Oh! D-aia îl iubeam, nu ca roabă, ci ca copil! ... (Ș-acoperă *ochii* și

plânge năbușit.)

ȘTEFAN: Î... î ... î ...

OANA: Ce, măria ta?

ȘTEFAN: Ah! Ce vis frumos ... ș-odată într-unul urât... Cum mi se bate inima. .. apă ... apă ...

OANA: Apă, domnule! Bea apă, să-fi treacă!

ȘTEFAN: Oană, Oană! Vino încoa, aici ... (*Îi ia capul în mâini, o privește țință și lung, ș-o sărută de mai multe ori, pe păr, pe obraji, pe frunte.*) Ai înțeles, Oană?

OANA: Da, măria ta! (*Îi curg lacrămile.*)

ȘTEFAN: Nu plânge ...

OANA: Nu plâng ... Sunt fericită și nefericită ... Fericită de vis, nefericită că suferi așa de mult...

UN CURTEAN: Rareș vrea să intre cu d-a sila. .. l-am spus ...

SCENA III

S t e f a n , O a n a și P e t r u R a r e ș , prăfuit și
noroit

PETRU RAREȘ (*vine din stânga*): Doamne!

ȘTEFAN: O! Rareș, ești ca un câne scăpat din jujău ... O! ho!

PETRU RAREȘ: M-a dus iubirea ca vântul și m-a întors grijea ca gândul. Am trecut râuri, iazuri, mocirle, viroage. N-am ocolit nici deal, nici vale. Mi-a plesnit calul, am prins altul... Al cui o fi? Nu știu. Ș-am ajuns.

ȘTEFAN: Tot?

PETRU RAREȘ: Tot, măria ta! ... Oană, să mă iubești ca p-un frate.

OANA: Cum ți-am spus, Rareș.

PETRU RAREȘ: Ca p-un frate bun, din aceeași mamă și din același...

OANA: Cum?

PETRU RAREȘ: Din aceeași mamă ...

OANA: Da, frate,,.

(*Se îmbrățișează.*)

ȘTEFAN: Două ramuri ale aceluiași stejar bătrân! Rareș, grozav te așteptam ... Ai! ai! ...

OANA: Ce?

ȘTEFAN: Nimic ... (*Lui Rareș:*) Na. la cartea asta. Bag-o în sân. la seama la pecetie. Pune caii la un olac. Alege unul bine ferecat. și la drum. Zi și noapte. Schimbă caii din popas în popas. și să nu te oprești decât în Țarigrad. Acolo s-o dai în mâna marelui vizir. și să vestești tuturora - să nu uiți pe Ștefănel al răposatului Alexandru - că ieri am pus pe Bogdan în scaunul Moldovei și azi, 2 iulie, să strâng glasurile țării să-l aleagă, și mitropolitul Gheorghe să-l ungă.

PETRU RAREȘ: Da?

ȘTEFAN: Da ce te uiți așa?

PETRU RAREȘ: Poi ... ȘTEFAN: Poi?

PETRU RAREȘ: Măria ta ...

ȘTEFAN: Nu vezi suflarea mea? Nu simți încheieturile mele? ... Cum să le simți... Ai!. .. Ai auzit pe Ștefan văietându-se vreodată?

PETRU RAREȘ: Nu, măria ta ...

ȘTEFAN: L-ai văzut vrodată lungit în pat?

PETRU RAREȘ: Nu, măria ta ...

ȘTEFAN: Mi-a venit veleatul... O tărie mai am: să nu mi-ascunz sfârșitul... (*Oana plânge* năbușit.) Ah! Oană, Oană ... vino încoa. .. trăiește, trăiește moș Ștefan ... Rareș, ca vântul!

PETRU RAREȘ: Ca vântul.

SCENA IV

S t e f a n , O a n a , u n p i e t r a r

UN CURTEAN: Meșterul pietrar. ..

ȘTEFAN: Cine? ... să intre ... Piatra care s-acopere ce a mai rămas din deșertăciunea omului...

OANA: Deșertăciunea omului?

ȘTEFAN: Deșărt ca merticul cu boabe când ai golit merticul...

OANA (*se silește ca să-l înțeleagă*): Când ai golit merticul?

ȘTEFAN: N-ar fi totuna ... Sunt deșert, dar de deșertăciuni niciodată n-am fost plin.

MEȘTERUL PIETRAR: Doamne, iacă ce-am făcut. (Desfășură *un pergament.*)

ȘTEFAN: Tu?

MEȘTERUL PIETRAR: Din câte mi-ai spus, măria ta.

ȘTEFAN: Slovele prea mari și prea mic chenarul.

MEȘTERUL PIETRAR: să sporesc chenarul.

ȘTEFAN: Piatra e mărginită de ... (S-arată.) Dacă sporești chenarul în măduva slovelor ca să mărești ... (*pe furiș de Oana*) tocmai când ... ai! ... se micșorează ... Că se duce din el ceea ce a fost silnic și abia așteaptă să izbucnească slobod ... el... ai! ... dar nu eu ... Dacă mărești piatra se supără cei din dreapta și cei din stânga ... acolo sunt toți deopotrivă ...

OANA: Cine se supără?

ȘTEFAN: Meștere, păstrează măsura. N-am vrut un lucru uimitor, ci cumpănit. Nu-ți dau pe mână sufletul, ci trupul.

(Meșterul *pietrar iese prin stânga.*)

OANA: Trupul?

ȘTEFAN: Cum? Să-i dau lui să-mi împodobească sufletul?

OANA: Sufletul? Dar ce om ar mai născoci când Dumnezeu n-a mai avut ce dărui?

ȘTEFAN: Taci... Șimț ce e durerea. ..

SCENA V

ș t e f a n , D o a m n a M a r i a , îmbrăcată în alb, și
Oana

DOAMNA MARIA (*vine din dreapta*): De mult te-ai deșteptat? M-ai păgubit într-o clipă cu ce nu mi-ar da veacurile ...

ȘTEFAN: Care veaduri, buna mea Marie? Ale trecute sau ale ce vor veni? Din ale trecute ai ieșit, nu puteai pierde din ceea ce n-ai învățat. Cele viitoare? Care înțelept nu va zice cu eclesiasticul: „O sută de ani ca ziua de ieri? ... ” Oană ... un pahar de apă ... o ... o ... o! ... Așa-mi placi, Mario!

DOAMNA MARIA: Ce te-a durut, măria ta?

ȘTEFAN: Pe mine? Tot... Pe mine? Nimic ...

DOAMNA MARIA: Ți-e cald?

ȘTEFAN: Nu.

DOAMNA MARIA: Ți-e frig?

ȘTEFAN: Nu.

DOAMNA MARIA: Cum te simți?

ȘTEFAN: Ca doi oameni care ar ieși din același om. Unul rănit, celălalt mândru. Mi-e milă de cel rănit, mă duc după cel mândru ...

SCENA VI

C e i d e s u s , hatmanul A r b o r e , postelnicul
T o a d e r vin din stânga.

HATMANUL ARBORE: Ce mai faci, măria ta?

ȘTEFAN: Ce mai face paharnicul Ulea? HATMANUL

ARBORE: El? Sănătos.

ȘTEFAN: Adevărat? E mai bolnav ca mine? POSTELNICUL

TOADER: Mai mult se făcea„.

ȘTEFAN: Ieri? Nu se făcea, se pregătea să facă ... Umbla încet să nu-l simță nimenea„. Cum vi se pare vorba lui?

HATMANUL ARBORE: Nu i s-aude glasul. Șoptește, nu vorbește.

ȘTEFAN: Și ce șoptește?

HATMANUL ARBORE: Nimicuri.

OANA: Nimicuri?

ȘTEFAN: Dar ce șoptește, Oană?

OANA: Știu eu, măria ta?

ȘTEFAN: Firește că tu nu știi, cum e firesc să știe portarul Sucevei„.

HATMANUL ARBORE: Ce să știu, măria ta?

ȘTEFAN: Luați seama la Ulea, la Drăgan și la Stavăr„. Bogdan ce face?

POSTELNICUL TOADER: Împotriva voinței lui, ceea ce i-a poruncit măria ta. Scrie lui Vladislav.

ȘTEFAN: Eu nu dau porunci domnului meu ...

DOAMNA MARIA: Dar fiului tău?

ȘTEFAN: Până ieri el asculta, de ieri încoace eu ascult...

POSTELNICUL TOADER: Au să vie doftori, măria ta.

HATMANUL ARBORE: Și noi...

ȘTEFAN: O să s-adune țara, și voi slujiți domnului nu omului, lui Bogdan, nu lui Ștefan ... Să nu se țeasă vro urzeală ...

HATMANUL ARBORE: Împotriva cui?

ȘTEFAN: Împotriva voinței mele de când eram domn ...

HATMANUL ARBORE: Voința ta, doamne? Ca apele Ceahlăului când se umflă primăvara. Ce zăgaz n-ar rupe? Cine să puie piepturile?

ȘTEFAN: Ulea ... Drăgan ... Stavăr ...

HATMANUL ARBORE: Dar n-a ruginit sabia care a slujit lui Ștefan!

ȘTEFAN: Ho! domol, Arbore ... domol... Vârâți-vă printre cei ce se adună, și spuneți că voința mea e să nu curgă sângele pe locașul meu ohavnic ...

(Ies Arbore și Toader prin stânga.)

OANA *(lui Arbore)*: Temeți-vă de oamenii cari șoptesc.

SCENA VII

ș t e f a n , D o a m n a M a r i a , O a n a , clucerul
M o g h i l ă , doftorul C e s e n a , doftorul K i i n -
g e n s p o r n și doftorul ș m i I cu niște legături în mână.

(Toți intră prin dreapta.)

ȘTEFAN: Sunteți căteșitrei? Să cunoaște că v-ați culcat târziu ...

DOFTORUL ȘMIL: Și după ce s-ar cunoaște, măria ta?

ȘTEFAN: Ochii trași... o! o! o!.. .. Șmil... parcă un zugrav ți-ar fi încondeiat chipul... ca un mucenic ...

DOFTORUL ȘMIL: Ca un mucenic? Eu! Ca un mucenic?

CLUCERUL MOGHILĂ: La măria ta nu să cunoaște.

ȘTEFAN: Nu se mai cunoaște ... Nu te gândi la zilele ci-acuși, ci la întruchipările de mai-nainte ...

CLUCERUL MOGHILĂ: Totdauna, ai fost ca totdauna!

ȘTEFAN: Acu, ca niciodată ... șmil, dar ce sunt fașele acelea?
DOFTORUL ȘMIL: Astea? Pentru un copil sau pentru un om mare ...
ȘTEFAN: A? ... Pentru un bătrân căzut în copilărie ... A?
DOFTORUL ȘMIL: Care bătrân? Care copil?
ȘTEFAN: Ho! șmil... uită-te bine ...
DOFTORUL ȘMIL: Iacă, mă uit...
ȘTEFAN: Și nu-i vezi?
DOFTORUL ȘMIL: Ce să văz?
ȘTEFAN: N-ai dormit bine, șmil...
OANA (*nemaiputându-se stăpâni, cade în genunchi*): Măria ta ...
ȘTEFAN: Iacă bătrânul... Iacă și copilul... Un copil parcă ar fi al meu ... parcă ... (*îi bagă mâna prin păr.*) De mătase ... învult... ca un fum cald prin care ar trece razele soarelui...
OANA: și ce vor doftorii, măria ta?
ȘTEFAN: Vor să te sărut. .. (*O sărută.*) Nu e așa, șmil?
DOFTORUL ȘMIL: S-o săruți? La asta mă gândeam!
ȘTEFAN: Mario ... Oană ... (oftează *Lung*) ... ieșiți ... Vă chem eu ...
DOAMNA MARIA: Ah!
OANA: Cum oftă, milostivul...

SCENA VIII

ș t e f a n , clucerul M o g h i I ă , doftorul C e s e n a ,
doftorul K I i n g e n s p o r , doftorul ș m i l

ȘTEFAN: Gata?
DOFTORUL CESENA: *Si, ilustrissime.*
DOFTORUL ȘMIL: Gata? ... Aproape gata ... Dacă mi-ai da voie ... să stai așa ... cu fața în jos. .. Așa. Și dacă mi-ai da voie să trec pe supt măria ta fașa asta ...
ȘTEFAN: O! ho! ho!.. .. Dacă mi-ai da voie, ș-un laț de gât... Glumiți, șmil...
DOFTORUL ȘMIL: să glumim? E vreme de glumă? și cu măria ta?

ȘTEFAN: Desfă, Șmil, Ștefan al Moldovei n-are nevoie să fie legat!

(*Doftorul Klingenspom aduce un mangal. Înloc fiare cu mânerul de lemn.*)

DOFFORUL ȘMIL: să fie legat? Dar când vom trece cu para focului în sus și în jos, ca să ardem bine ... Cum să nu sară-n sus măria ta?

ȘTEFAN: Vreau! (*Doftorul Șmil îi desface legăturile. Ștefan își întoarce privirile spre icoană.*) Vedeți?„. Nici o legătură„. A răbdât piroanele„. A ridicat ochii-n sus și-a zis „Iartă-i pre ei, Doamne, că nu știu ce fac!“ și el a răbdât pentru alții, și eu să nu rabd pentru mine? (Să închină, *apoi se așează cu fața în jos.*)

CLUCERUL MOGHILĂ: O!

ȘTEFAN: Aide!

(*Scena se petrece după perdele.*)

DOFFORUL KLINGENSPORN: Acum încleștează mânele.

ȘTEFAN (*în torturi*): „Otce naș ije esi na nebeseh„.^{XII} Tatăl nostru, carele ești în ceruri, sfințească-se numele tău„. Vie împărăția ta„. fie voia ta„. precum în cer și pre pământ... Pâinea noastră cea spre ființă, dă-ne-o nouă astăzi... și ne iartă nouă datoriile noastre, precum și noi iertăm datornicilor noștri„. și nu ne duce pre noi întru ispită„. ci ne izbăvește de cel viclean„. Că a ta este împărăția și puterea„. și mărirea„. și mărirea„. și slava în veci... și puterea„."

CLUCERUL MOGHILĂ: O! părintele nostru!

ȘTEFAN: „Și ne izbăvește de cel viclean„.

DOFFORUL ȘMIL: O! minunat om!

DOFFORUL CESENA: *Gesu Maria!*

ȘTEFAN (*se aude ca din depărtare*): Petru Aron„. la Răuseni„. întinse cursă fratele său, tatălui meu Bogdan ... și când îl străpunse, Bogdan îi zise ... „Câine, ce-ai făcut pe fratele tău ... " și când își dete sufletul strigă ... a! a! o! o!

XII „Tatăl nostru, carele ești în ceruri„." (Slavă veche).

SCENA IX

Cei de sus, Doamna Maria, Oana, Irina, Revoca vin din dreapta. La intrarea din stânga apare o clipă paharnicul Ulea și stolnicul Dragăan DOAMNA MARIA: Ștefan ... ce e, Ștefane?

OANA: Măria ta,,. Ce e, măria ta? PAHARNICUL ULEA: Ca și mort,, la lucru,,.

DOAMNA MARIA: E cald,,. (*Îi pipăie mânele și le sărută.*)

N-a murit...

OANA (*doftorilor*): Nu e așa că nu moare, că nu moare,,.

DOFFORUL ȘMIL: Nu moare,,. Are atâtea puteri,,. Așa un suflet, Doamne,,.

DOAMNA MARIA: Cum îi picură nădușelile pe pernă,,. Ce mult a suferit...

(*Releca și Irina, la iconostas, ~ic rugăciuni.*)

DOFFORUL ȘMIL (*lui Klingensporn*): Ai ars tot? DOFFORUL

KLINGENSPORN: Tot ce era de ars. DOFFORUL ȘMIL:

Scapă,,. (*Doftorul Klingensporn și doftorul Cesena dau din cap.*) Ce? Nu?

DOFFORUL CESENA: *Si, signore.*

DOFFORUL ȘMIL: Când s-o deștepta,, oleacă de vin ... (*Oana se repede și aduce vin.*) Așa un vin tare, să puie la inimă,,.

DOFFORUL KLINGENSPORN: Și liniște, liniște,,. Dumnezeu va face și minunea asta,,.

OANA (*turnând vin în paharul de alabastru, îi tremura mână*): E Cotnar,,. d-ăl care-i place mării sale,,.

(*S-aude tumultul în depărtare.*)

DOAMNA MARIA: Tocmai acum? Măine nu s-ar putea?

CLUCERUL MOGHILĂ: Cum? Să ieșim din cuvântul lui?,,.

Unde se află,,.

DOAMNA MARIA (*ascultă*): Nu s-aude.

ȘTEFAN (*în toropeală*): Mai repede ... arde ... O! o! flacări ...

DOFTORUL ȘMIL: Unde e paharul?

OANA: Iacătă-l!

ȘTEFAN (*se mișcă*): Ce foc! o! o!

(*Tumultul s-aude din când în când.*)

DOAMNA MARIA: Foc nestins!

ȘTEFAN (*se întoarce, deschide ochii, se uită la toți*): Maria. ..

Oana ... Șmil... N-am murit?

DOAMNA MARIA: Nu ... nu ... (*Plânge și-i sărută mânele.*)

ȘTEFAN: Atunci, de ce plângeți?

DOFTORUL ȘMIL: Măria ta, nițel vin ...

ȘTEFAN: Șmil... (*Un zâmbet dureros. Soarbe vinul.*) Aaah!

Dar ce mă arde așa? Că bine ziceți... Ce e focul ăsta pe lângă focul de pe inima mea ... Ia! (*S-aude tumultul mai limpede.*) Ce? ... N-auz bine? Ba, auz ... Ce strigă?

...

CLUCERUL MOGHILĂ: Aleg pe Bogdan, măria ta.

ȘTEFAN: Î ... î ... î ... Parcă ș-un alt nume ... Nu strigă toți la fel...

Cine să trăiască? (*Se scoală pe jumătate.*) Cine să trăiască?... Ștefan? Eu? Fiul cui? ... Nepotul cui? ... Moghilă, vezi ce strigă! ... (*Moghilă se duce la fereastră și se întoarce schimbat la față.*) Spune-mi vorba care ar ucide pe oricare altul în locul meu ... Ce? ...

CLUCERUL MOGHILĂ: Nedeslușit... Mă repez să aflu ... (*lese repede prin stânga.*)

DOFTORUL KLINGENSPORN: Orice mișcare ...

DOFTORUL ȘMIL: E moartea!

DOAMNA MARIA: Auzi, măria ta!

ȘTEFAN: N-auz ... S-a potolit... Iar încep? ... A ... a ... a ... a!. .. (*S-aude glasul lui Ulea cerând domn pe Ștefăniță.*) Dați-mi ... ah! ... dați-mi ...

DOFTORUL ȘMIL: Ce faci ...

(*Toți îl înconjoară d-aproape.*)

DOFTORUL CESENA: Nu!

DOAMNA MARIA: Nu!

OANA: Ah! nu!

REVECA: Nu!

IRINA: Nu!

DOFTORUL KLINGENSPORN: A! nu!

ȘTEFAN: Toți, dușmani? ... Și tu, Oană? (*S-aude din nou strigând*

pe Ștefăniță. Se ridică în picioare.)

DOAMNA MARIA: Nu ... nu te duce ...

ȘTEFAN: Tu să schimbi ce-mi este scris ... Oană! sabia ... c-am să judec!. .. *(Oana îi dă sabia.)* Ștefan, nu Ștefăniță ... viu, viu, numaidecât! O! ho! ho! să se împlinească legea!. .. *(Ștefan pleacă repede și, șchiopătând mai greu, iese prin stânga.)*

DOAMNA MARIA *(târându-se în genunchi)*: Ah! nu! nu te duce! *(Să ridică în picioare și fugă la fereastră.)* A!. .. se duce ca un vifor... Ca un taur îndârjit în mijlocul mieilor! ...

DOFFORUL ȘMIL: S-a sfârșit! Păcat!

DOAMNA MARIA: Ah! Doamne!

OANA: N-a picat?

DOAMNA MARIA: Da. .. păcătosul...

OANA: Un munte nu i-ar fi stat în față!

DOAMNA MARIA: Spune poporului ceva... *(S-aude: „Să trăiască Bogdan!”)* Se cutremură ... Se întoarce ... Vine ...

(Toate izbucnesc în plâns.)

SCENA X

Ștefan se oprește pe treptele intrării, cu pîrlul în neorînduială. turburat. ca un halucinat. De pe sabie curge sângele.

(Toți fac câțiva pași spre el și să opresc încremeniți de durere și de spaimă.)

ȘTEFAN: O! cine vrea pe Ștefăniță, nepotul răposatului domn al Moldovei? ... Cine a zis că sunt bătrîn și bolnav? ... Pe Ulea l-am măsurat cu privirea... Murise înainte d-a-1 izbi! ... Picăturile astea sunt calde ... În fiecare ostaș e o fiară! ... Iată-l... Pîndește călare ... Calul îi tremură și

joacă ... Bagă pîntenii pîn' la rădăcină ... Chiuie de-nfioară valea Racovățului... Unde e mai greu acolo cade ... Un leu în mijlocul dihorilor ... Zboară capetele pînă nu mai

simte mâna din umăr... Când mă văzu își coprinse fața cu amândouă mânele, și eu cu amândouă o învârtii și trecu prin el ca printr-un aluat ce se dospește ... Dumnezeu să-l ierte ... Dumnezeu? ... Dar cine e de vină? Io, Ștefan voievod, am suit pe Bogdan pe tron ... Io, Ștefan voievod, i-am așezat cu mâna mea coroana strămoșilor mei... El fu de față și văzu ce vreau eu, și tot Sfatul, și toată ostășimea ... Sufletu-mi nu vrea și ca un scos din fire se aruncă în sabia mea ... Cine e de vină? ... se cutremura Moldova și-o prăpastie se deschise ... și cu acest sfânt oțel oprii cutremurul și umplui prăpastia! (*S-aude*: „Să tr ăi asca^{V d} omnu ^{1 B} og^d an.^{'")} Al^{'")} .. ^{A1} .. ^{A1} ... ^{A1} ...
^D a.....^{' s} -a ^{A1} mp ¹¹ m't

legea! (Scoboară *treptele* și aruncă *sabia*.) Ți-ai împlinit menirea ca și mine! Maria. .. Oana. .. Răsuflarea ... (*Cade pe* brațele *Lor* și-l *duc pe scaunul cu stemă*.) Deschideți geamurile ... Apă ...

(*Oa11a* îi dă apă *î11 paharul de alabastru*.)

DOAMNA MARIA (covârșiră *de durere*): Măria ta, să te odihnești!

ȘTEFAN: Mă voi odihni ...

DOAMNA MARIA: Bogdan e domn ... Uită tot...

ȘTEFAN: Voi uita tot... nu-mi voi aduce aminte de nimic ... (Suflă *greu*. Pipăie *pe Maria* și *pe Oana*.) Să dăruieți paharul acesta mănăstirei Putna. .. Nu vine? ... Mai iute ...

DOAMNA MARIA: Cin' să vie, măria ta?

ȘTEFAN: Nu, doamna aceea, înfășurată în negru ... Ea o să vie mai degrab decât am dorit-o ... Poftim. .. Te-am privit d-atâtea ori în față ... Nu mi-e frică de tine ... (Sughită.) A! ci vin odată, Bogdane, că nu pot...

(*S-aude la i11trare*: „Să trăiască vodă *Bogda11!*” Năvălesc *Bogdan*, *hatma11ul Arbore* și toți ceilalți pârclăbi și *Sfatul dom11esc*, ostași, *popor* și *cad î11 genu11chi*.)

BOGDAN: A! Măria ta!

ȘTEFAN: E. .. (Sughită.) E ... mă-ri-a ta!. .. Frig ... frig ... (*Se uită la*

doamnă, *apoi se uită lung la Oana.*) Mai bine ... (Sughiță.)
Mă ... voi... odihni ... (*Se întind! în șira spinării. Face
cruce.*) O ... o ... o ... Moldova ... (*li cade capul pe
pieptul Oanei.*)

(*Din mulțime s-aude un geamăt lung.*)

Cortina

B.DELAVRANCEA-APUSDESOARE

REFERINȚE CRITICE

selecție

«Deși într-un fond fabulos și poetic, Apus de soare trăiește mai ales prin realitatea tipologică a eroului principal. S-a zis, și pe drept cuvânt, că această dramă desfășură conflictul dintre o mare energie ce nu vrea să piară și moarte. Însă interesul depășește simpla originalitate a subiectului și atinge valoarea unei creațiuni de întindere universală. În Ștefan cel Mare este exemplificată cu un rar noroc psihologia autocratului, a tatălui de familie absolut și în sfârșit a bătrânului. Cu toate deosebirile de aspect exterior o mare asemănare se poate observa între Ștefan și Taras Bulba. Ca tată, ca Domn, ca bătrân, Ștefan a atins limita de sus a autorității, zdrobind orice independență, devenind obiect de cult. Lumea îi zice „slăvitul”, „sfântul”, „Împăratul” și tremură numai la ideea ivirii lui. Vreo împotrivire din partea boierimii, nici nu se poate gândi, iar conjurația a trei boieri cari vor să aducă pe Ștefăniță pe scaun nici nu e împotriva lui Ștefan pe care-l cred mort, ori agonizant, ci a testamentului său. E de ajuns ca Ștefan să apară și vinovatul se prăbușește de spaimă.’ Yoin\,a Domnului e abuzivă, egoistă, împinsă peste limitele morții și nu atât cu moartea luptă Ștefan cât cu ideea că cineva ar fi în stare să strice așezămintele sale. El privește țara cu același sentiment absolut de autoritate cu care, om de tip arhaic, își întreține familia și copiii. Îngenunchează înaintea lui Bogdan, transmitându-i puterile; și cu toate acestea nu abdică până la sfârșit la nici una din prerogativele sale. Nu moartea propriu-zis înspăimântă pe Domn, cât gândul încetării puterii, pe care caută a și-o prelungi prin dispoziții testamentare. Mai supărătoare pentru el este boala, pe care o privește cu mirarea oamenilor totdeauna sănătoși. Orgoliul său de stăpân și de războinic e rănit, și spre a nu cădea în slăbiciuni muierești Domnul ascunde durerea fizică prin acel mândru «nimic»

spus după fiecare junghiu. E puțin fanfaron ca orice om de răzbi(iu), căci atunci când, tactic, Doctorul șmil îi propune arderea răzii, amintindu-i că vor fi «grozave dureri», Ștefan se supără la bănuiala de a fi crezut un «cocon» slab de înger...»

(G. Călinescu - *Istoriu literaturii romiille de la origiili pâml în pre:e11/*. Fundația regală pentru literatură și artă, 1941, p. 506)

«Trilogia Moldovei Apus de soare, Viforul și Luceafărul, compusă în 1909-1910, este rodul unei înalte conștiințe cetățenești a scriitorului care a voit să pună în fața contemporanilor săi o pagină din trecutul glorios al poporului nostru. Printr-un concurs fericit de împrejurări, piesa cea mai izbutită a trilogiei rămâne **Apus de soare**, capodoperă a genului, prin care Delavrancea stă alături de înaintași străluciți, precum Alecsandri și Hasdeu. Caragiale însuși apreciasse cu totul elogios această piesă a lui Delavrancea.

Sursele de informație pentru dramaturg sunt de aflat în Letopisețele Moldovei, publicate de M. Kogălniceanu, în *Cronica românilor* și a mai multor neamuri, de Gh. Șincai, în *Arhiva istorică a României*, scoasă de B.P. Hasdeu, și mai cu seamă într-o carte a lui G. Esarcu: Ștefan cel Mare, *Documente descoperite în arhivele Veneției* (1874), unde scriitorul află o serie de amănunte deosebit de interesante, referitoare la ultimele zile din viața marelui voievod moldovean. E menționată, în cartea lui Esarcu, o scrisoare din colecția venețianului Marino Sanudo, datată 21 august 1504, care pomeneste de boala domnitorului, de arderea cu fierul înroșit în foc a ranei de la picior, de medicii care l-au îngrijit, de înscăunarea lui Bogdan, încă din timpul vieții lui Ștefan, de un complot boieresc, înăbușit în fașă etc.

E. Lovinescu contestă acestei piese conflictul dramatic și acțiunea, în anume fel pe drept cuvânt. Însă **Apus de soare** trăiește - așa cum arată G. Călinescu - „mai ales prin realitatea tipologică a eroului principal". Ștefan este o mare energie care nu vrea să piară, un autocrat de care a ascultat întreaga Moldovă și de teama căruia au tremurat dușmanii din jur, mai multe zeci de ani în șir. Acest bărbat de stat și general încercat în multe războaie, om de mari energii fizice și morale, trăiește drama bătrâneții și a sfârșitului inexorabil al vieții. Conflictul, foarte puternic, este deci mai mult de ordin interior, constând în contradicția dintre caracterul perisabil al omului Ștefan și tendința de perpetuare a

puterii domnești, a voinței voievodului, dincolo de moarte. Acest conflict, general-uman totodată, capătă o profundă semnificație social-istorică. Nu moartea - pe care a privit-o de atâtea ori în față, în nenumăratele-i războaie - îl cutremură pe Ștefan cel Mare, ci ideea că autoritatea domnească s-ar putea prăbuși o dată cu dispariția fizică. Meritul mare al dramaturgului stă în aceea că a înțeles cu adâncime fenomenul istoric esențial al epocii și în faptul de a-și fi înzestrat eroul cu această înțelegere. Forța statului feudal moldav, stătea, pe atunci, în autoritatea puterii domnești, centralizată. În politica lui înțeleaptă, voievodul se sprijinise pe mica boierime și pe răzeși, lovind în marii latifundiași cu tendințe dezagregante. Ca domn, Ștefan, ajuns la bătrânețe, atinsese treapta cea mai de sus a gloriei, a superiorității și autorității. Credincioșii și supușii îl numesc „slăvitul", „sfântul", „împăratul", iar puținii uneltitori, precum paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan și jîtnicerul Stavăr, tremură la gândul sabiei scurtătoare de capete, punându-și nădejdea doar în boala, bătrânețea, moartea omului Ștefan Mușatin [..]

Din punctul de vedere al mijloacelor de expresie, Apus de soare este o capodoperă oratorică, întrunind totodată, într-o formulă unică până acum, multă observație umană la un loc cu poezia. Acest lucru este posibil - în literatură - o singură dată, - în cazul evocării - în ultimele apoteoze - a unei figuri istorice mărețe, precum aceea a lui Ștefan cel Mare. Talentul oratoric al lui Delavrancea s-a manifestat aici din plin, cu mari efecte scenice, spectaculoase. Aceasta pentru că teatralitatea, retorismul, grandoarea și solemnitatea se potrivesc personajului în chestiune, și nu numai acestuia. Aplicând procedeul și celorlalte două părți ale trilogiei, Delavrancea a izbutit incomparabil mai puțin. Numai lui Ștefan cel Mare, bătrân, în culmea gloriei, care s-a păstrat în conștiința tuturor generațiilor, i se potrivește a se exprima în chipul acesta retorico-poematic:

ȘTEFAN: „De câte ori îmi înfăș pupa dreptă zic Doamnei: Oana, piciorul meu. Piciorul meu vrednic ca Oana (scapă sabia într-adins) Oana ... (Oana ridică sabia, i-o dă și dă să-i sărute mâna, dar n-o ajunge) să mă cobor la tine ori să te-nalț la mine? Privește drept în dreptul ochilor mei. A! tu plângi, Oana? și de ce? Aide ... vino încoace, bătrâna mea prietenă. Pe creștetul tău să cadă sărutul voievodului ca ploaia peste holdele verzi. (O sărută pe creștet) [..]

Meșteșugul retoric - foarte rar utilizat în literaturile moderne -

atinge sublimul în câteva din celebrele replici ale lui Ștefan cel Mare din Apus de soare. Exclamația și interogația, urmate de enumerarea numelor proprii celebre, cu sonorități istorice impresionante în gradul cel mai înalt, sunt de mare efect scenic, tăcute anume spre a zgudui sala: Ștefan pare a se adresa parterului: „Oh! pădure tânără! ... Unde sunt moșii voștri? Presărați .. la Orbie, la Chilia, la Baia, la Lipnic, la Soci, pe Teleajen, la Racova, la Războieni. Unde sunt părinții voștri? la Cetatea Albă, la Cătlăbugi, la Scheia, la Cosmin, la Lențești .. Unde sunt bătrânul Manuil și Goian, și Știber și Cânde, și Dobrul, și loga, și Gangur, și Gotcă, și Mihail Spătarul, și Ilea Hurui comisul, și Dajgob pârcălabul, și Oană, și Gherman, și fiara paloșului .. Boldur?. •. (actul 111, scena 8).

Se pare că majoritatea acestor nume nu sunt de invenție; în orice caz, ordinea lor în torentul retoric potopitor este studiată în vederea obiinerii unui efect maxim [. ..]

În chip firesc, după vijelia de întrebări vine răspunsul scurt și peremptoriu: „Pământ!”, urmat de o metaforă extraordinară, de un retorism grandios: „ ... și pe oasele lor s-a așezat și stă pământul Moldovei, ca pe umerii unor uriași!”[...]

Ștefan se impune astfel ca un conducător al poporului trimis de Providență, iar vorbele lui rămân săpate în sunet ca în granit: „Țineți minte vorbele lui Ștefan, care v-a fost baci până la adânci bătrânețe .. • că Moldova n-a fost a strămoșilor mei, n-a fost a mea și nu e a voastră, Ci a urmașilor voștri și a urmașilor urmașilor voștri, în veacul vecilor” (ibid.) [. ..]

Shakespeariană ne apare în Apus de soare, vorbind în general, tendința, încununată de succes, de a întruni în eroul principal necesitatea istorică cu eternul omenesc. Izbânda dramaturgului român se datorează însă integrării lui în tradiție, în faptul că figura lui Ștefan cel Mare este evocată cu ochii poporului.»

(Ion Rotaru - *Analize literare și sti/fi.1-tice*, Editura Ion Creangă, col. Biblioteca școlarului, București, 1972, pp.405-407;409-411;412-413;417)

« ... Delavrancea va da trilogia lui istorică, Apus de soare, Viforul și Luceafărul, drame susținute de o intuiție atât de justă a feudalității românești și în care scriitorul, evocând figura lui Ștefan, a lui Luca Arbore, atinge grandoarea. Inspirația populară a lui

Delavrancea se adâncește acum în direcția tradițională și legendară și în aceste ultime opere ale lui, în care inspirația sa a ars cu flacăra ei cea mai înaltă, scriitorul a atins nivelul clasicismului național reprezentativ.»

(Tudor Vianu - *Stut!ii de literaturii romana*, Editura didactică și pedagogică, București, 1964, p. 450)

«Teatrul lui Delavrancea supraviețuiește printr-o singură piesa, *Apus de soare* (1909). Autorul prezintă ultimul an din domnia lui Ștefan cel Mare, criza de autoritate în extremis a autocratului, „leul Moldovei”, care vrea să impună ca domn pe fiul său Bogdan. Piesa e un lung monolog al eroului principal, un formidabil discurs al marelui orator care a fost Delavrancea, studiat după toate regulile retoricii și pronunțat munteneste fără teama de a suna fals [. . .]

Cu sugestii din Richard III, Macbeth și chiar Hamlet, dramaturgul a vrut să facă într-o altă piesă, *Viforul* (1910), din nepotul lui Ștefan cel Mare, Ștefăniță, pe care boierii voiau să-l întroneze la moartea lui domn, spre a-l tutela, un voievod la fel de viteaz, sarcastic și crud, vorbind shakespearian: „Am zis că curat și murdar e totuna în Moldova”. Piesa n-a convins. *Luceafărul* (1910), narând epic viața lui Petru Rareș, e de o monotonie exasperantă și o afectare stilistică insuportabilă.

Delavrancea și-a dramatizat fără succes prozele, *Irinei* (1912) și *Bagi-Tudose*) (1913), și a lăsat în manuscris drama *A doua conștiință*.»

(Al. Piru - *I.Horia literaturii române de la începutul pâlîlîl azi*, Editura Univers, București, 1981, pp. 176-177)

«O personificare a poporului este și Ștefan cel Mare, eroul piesei lui Delavrancea din *Apus de soare*. Deși prezentat în amurgul glorioasei sale domnii, cu trupul măcinat de suferință, Ștefan cel Mare dobândește, prin voința lui imensă, prin fermitatea cu care și-o impune, dimensiunea eroului baladesc. După ce-și domină conflictul interior - provocat de limitele condiției sale biologice, de boala sa, care-l împiedică să mai poată transpune în fapte temerarele sale gânduri - el îi înfrânge pe boierii

doritori să înlăture autoritatea centralizată, înscăunându-l ca domn pe fiul său Bogdan. Meritoriu pentru arta dramatică a lui Delavrancea e faptul că latura eroică a lui Ștefan cel Mare nu acoperă, ci dezvăluie bogat, nuanțat, latura lui umană, conferind personajului o autenticitate incontestabilă.»

(Constantin Măciucă, în prefața la
Vlaicu-vodă, antologie de dramaturgie
istorică, Editura Ion Creangă, col.
Biblioteca școlarului, 2 voi., București,
1973, p. 16)

«În Apus de soare Delavrancea îți fură sufletul, judecata rămâne în urmă, căci simțirea este atrasă irezistibil de marea figură a personajului său principal și spectatorul este transformat iară să-și dea seama, de pe scena teatrului pe scena nevăzută a sufletului, în care se luptă slăbiciunea omenească cu dârza hotărâre de a învinge a eroului, trecând peste lutul din care s-a plămădit ființa omenească, lutul în care sălășluiește suferința. Învingând-o el se ridică la sublimul zeilor.

Așa cum a fost prezentat de Delavrancea în Apus de soare, Ștefan cel Mare nu are pereche între figurile de stăpânitori create de imaginația scriitorilor lumii.

Impresionat de legenda domnului moldovean, autorul a tăcut în piesa sa ceea ce imaginația populară a făcut în „calul care mănâncă jăratec”. Din elementele reale, însemnate în istoria timpului, Delavrancea a creat un Ștefan cel Mare pășind pragul în lumea zeilor prin ceea ce autorul operei i-a dăruit din fantezia sa. Un ideal pe care oamenii nu-l pot ajunge și care lotuși trăiește pe scenă, în viața căruia crezi, în lumea de idilă a căruia ai vrea să trăiești și tu, care te zguduie, te mișcă și te înfioară prin omenescul și dumnezeiescul ființei sale.»

(Emilia Șt. Miticescu -
Delavrancea, om - literat - patriot
- *ai ocat*. Editura Cugetarea -
Georgescu Delafras, București, 1940,
pp. 225-226)

«Despre drama Apus de soare, critica din trecut a emis părerile cele mai contradictorii. I s-a reproșat neveridicitatea istorică (Ilarie Chendi), i s-a contestat acțiunea și conflictul dramatic (Eugen Lovinescu); unii au prețuit poezia (M. Dragomirescu), alții elementul tragic modern (I. Trivale); unii

au susținut caracterul epic al dramei (G. Bogdan-Duică), alții valoarea ei de poem liric (C. Moldovanu). În genere s-a spus cam tot ce se putea spune despre *Apus de soare*, și în bine și în rău, dar cu o mare lipsă de proporții în apreciere, cu exagerări, într-o direcție sau alta [. ..]

Poematică și răsunătoare de la un capăt la altul, drama lui Delavrancea pare că n-a fost scrisă, ci mai degrabă rostită și jucată inițial chiar de către autorul ei, care pune aici întreg talentul său de orator vulcanic. Tiradele se urmează o vreme liniștit și senin, ca să izbucnească apoi într-un formidabil bubuit de furtună. Cuvintele eroului se rostogolesc vijelioase ca apele unei cascade, potopind și cea mai mică împotrivire. În structura și în sacadarea frazei, în simetriile verbale și în aglomerările de epitețe, în preferința pentru fortissimum, se recunoaște perfect autorul. *Apus de soare* constituie poate cel mai însuflețit, cel mai sincer și cel mai de seamă discurs pe care Delavrancea l-a hărăzit posterității. [. ..]

Posteritatea primea din partea scriitorului o presigioasă lășenire literară, care avea să deruteze pe mulți dintre cercetători. Întrebare: unde se situează Barbu Delavrancea în istoria literaturii române? - a primit în genere un răspuns unilateral, cel mai adesea incert și ezitant. Foarte puține au fost studiile care să abordeze fenomenul în complexitatea lui contradictorie. Dintre ele sunt de amintit cele aparținând lui N. Iorga, Ov. Densusianu și G. Călinescu.

La prima vedere, Delavrancea ne apare ca un seriilor dificil de clasat. Interferența de metode și curente care-l caracterizează, oscilațiile între realism, naturalism și romantism dau impresia de incoerență. E aici un adevăr, care, însă, privit superficial poate să inducă în eroare. Pătrunzând bine în universul operei, ne convingem că scriitorul ocupă un loc important, după Caragiale și Slavici, integrându-se celei mai bune tradiții realiste.»

(Al. Săndulescu - *Delavrancea*,
Editura pentru literatură, București.
1964, pp. 216, 218, 237)

«E suficient să pronunț numele tatălui meu, Barbu Delavrancea, ca să-mi năvălească amintirile cu puterea unei Niagare, înghesuindu-se într-un amestec ieșit din succesiunea timpului, acea infimă măsurătoare a vieții noastre, în

care scapără din când în când lumina veșniciei.

Conturat sufletește ca să exprime în gradul cel mai exact noțiunea de armonie desăvârșită, era înalt și proporționat, bine legat, cu părul creț vâlvoi în jurul unui oval delicat care contrasta cu fruntea mare, puternic bombată, umbrind privirea verde ca fulgerul. Un scriitor francez, Robert de Flers, spunea: „Dacă aş vrea să personific un om de geniu, l-aş alege pe Delavrancea”. Îşi purta însușirile multiple cu naturalețe - de aceea n-a fost niciodată îngâmfat, nici disprețuitor. Dar devenea tăios față de sentimentele josnice și rele care dezonorează pe om. A fost un prieten incomparabil, dăruindu-se fără a aștepta să i se răspundă în aceeași măsură, a apărut pe cei oropsiți de soartă și nedreptățiți de oameni. În slujba țării a muncit fără răgaz, dominat de dragostea pe care o purta țăranilor, cu care sta de vorbă frățește când avea tin .. ., „a se odihnească la țară, la rude sau prieteni. [. . .]

Cea mai însemnată vacanță a fost lângă Iași, la Goiești, la nepoții Latii. Acolo a scris Apus de soare și Viforul. Sculat cu zorile, se așeza la o masă în grădină, sub un imens sofora, o spetă de salcâm din țările calde. Primele raze de soare îi rumepeau obrajii, roua îi ondula părul negru presărat cu fire argintii. Când noi eram cu totii la cafea, pe ceardac, sosea și tata, cu blocul de desen pe care scria. Tachina vesel pe totii nepotii - semn că era multumit de lucru. Când termina un act ni-l citea. Noi eram primii ascultători, răscoliti de covârșitoarea frumusețe a ideilor și a stilului.

Avea chemarea să scrie trilogia măreață a voievodului. Pășind pe pământul moldovenesc, desigur că tresăreau în el străbunii lui vrânceni, răzeșii lui Ștefan cel Mare, care trăiseră liniștiți în muntii lor până la începutul secolului al XIX-iea când coborâseră în Câmpiile Dunării.

De piesele lui se ocupa cu meticulozitate - era și regizor, și actor - indica inflexiunile glasului, tempoul frazelor, hotărâ culoarea, forma costumelor. Își impunea vointa autoritar. Pentru Apus de soare citise tot ce apăruse despre Ștefan cel Mare, în latinește, în limba polonă, în cea italiană [. . .]

Esema dramaturgiei lui Delavrancea este sentimentul patriotic, care se reflectă în toate replicile lui Ștefan cel Mare din Apus de soare. Sprijinit de adevărul istoric, Delavrancea susținea puterea emoției prin contrastele din scena

complotului, luminând apoteoza morții voievodului care șoptește într-un adio: „ ... 0... o... o ... Moldova ... !”

În Viforul, acest sentiment de dragoste pentru Moldova este otrăvit în Ștefăniță Vodă de o bănuială dusă la paroxism. El dorește să domnească glorios, dar impetuoșitatea lui nestăpânită îl duce la propria pieire.

După cele două drame furtunoase, a treia piesă, Luceafărul, apare ca un poem admirabil, în care se întrevade viitorul cu întruparea tuturor nădejdlor poporului nostru.»

(Cella Delavrancea - *Scrieri*.
Edil.ie. prefață, note, comentarii și
bibliografie de Valeriu Râpeanu,
Editura Emi[^] nescu, București,
1982, p. 337 și 339)

ALTE REFERINȚE CRITICE (Bibliografie selectivă)

În volume:

G. Călinescu - *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Fundația regală pentru literatură și artă, 1941 ;

Șerban Cioculescu - *Viața lui Caragiale*, Fundația regală pentru literatură și artă, 1940; Editura Minerva, col. B.P. T., ed. a 111-a, 1972;

Constantin Cubleșan - *Opera literară a lui Delavrancea*, Editura Minerva, 1982;

Ovid Densusianu - *Barbu Delavrancea*, discurs rostit la 31 mai 1919, Academia Română, Discursuri de recepțiune, București, 1919;

N. Iorga - *Istoria literaturii românești contemporane*, Editura Adevărul, 1934, pp. 339-346;

E. Lovinescu - *Istoria literaturii române contemporane*, Editura Socec, pp.325-330;

Aurel Martin - *Literatura noastră clasică* (Părerile lui Delavrancea despre literatură și artă), E.S.P.L.A., voi. I, pp. 199-221;

Emilia șt. Miticescu - *Delavrancea, om - literat - patriot - avocat*, Editura Cugetarea, 1940;

Emilia șt. Milicescu - *Delavrancea*, monografie, Editura Dacia, Cluj, 1972;

Al. Piru - *Istoria literaturii române de la început până azi*, Editura Univers, București, 1981;

Ion Rotaru - *O istorie a literaturii române*, Editura Minerva, 1971, voi. I, pp. 580-588;

Al. Săndulescu - *Delavrancea*, Editura pentru literatură, 1964;

*** - *Delavrancea interpretat de ...* Ediție îngrijită, prefațată, tabel cronologic și bibliografie de Al. Săndulescu, Editura Eminescu, col. Biblioteca critică, 1975, p. 228.

În publicații periodice:

G. Bogdan-Doică - *Apus de soare*, în „Semănătorul”, 1909, pp. 163-167; 184-186;

G. Bogdan-Doică - *Viforul de B. șt. Delavrancea*, în „Luceafărul”, 191 O, nr. I, pp. 22-24;

G. Bogdan-Doică - *Luceafărul*, în „Luceafărul”, 1911, nr. 2, p. 40;

G. Călinescu - *Delavrancea*, în „Contemporanul” din 4.V.1958;

Ilarie Chendi - *Dramatizarea unui episod istoric: „ Viforul”*, în „Cumpăna”, 1909, voi. I., nr. 2;

Darie Chendi - *Delavrancea* - *Luceafărul*, în „Luceafărul”, 1911, nr. 3;

Pompiliu Constantinescu - *Barbu Delavrancea*, în „Via~literară”, din 19 mai 1928, p. 1;

Al. Davila - *Teatrul Național - Apus de soare*, poemă, în 4 acte de d. Barbu Delavrancea, în „Noua revistă română”, 1909, p. 274;

Cella Delavrancea - *Amintiri*, în „Tânărul scriitor”, 1956, p.11;

Mihail Dragomirescu - *Apus de soare de Delavrancea*, în „Convorbiri critice”, 1909, pp. 101-106; 212-215;

Mihail Dragomirescu - *Viforul de Delavrancea*, în „Convorbiri critice” 1912, pp. 812-815;

Zoe Dumitrescu-Bușulenga - *Influențe shakespeariene în trilogia dramatică a lui Delavrancea*, în „Limbă și literatură”, 1962, voi. VI;

N. Iorga - *De la Vrancea* - în „Lupta”, 1890, nr. 1174, 1179, 1184 și 1190;

N. Iorga - A. Vlahuță, *Delavrancea*, în „Neamul românesc literar”, 1909, nr. 4;

N. Iorga - *Delavrancea necunoscut*, în „Neamul românesc”; 1918, nr. 123;

Const. Miile - *barou* șr. *vewvrancea*, în „Lupta”, 1887, nr. 233;

Const. Miile - *De la Vrancea*, în „Adevărul literar”, 1895, nr. 2178;

Emilia Șt. **Milicescu** - *Delavrancea* și *folclorul*, în „Limbă și literatură”, 1956, pp. 245-264;

Corneliu Moldovanu - *Apus de soare*, în „Convorbiri critice”, 1909, pp. 146-151;

Corneliu Moldovanu - *Viforul*, piesă în 4 acte de d. Delavrancea, în „Convorbiri critice”, 1910, pp. 816-825;

Corneliu Moldovanu - *Luceafărul*, dramă în 5 acte de d. Delavrancea, în „Convorbiri critice”, 1910, pp. 813-817;

Radu Popescu - *Sensul unei* comemorări (la 40 de ani de la moartea lui Delavrancea) în „Contemporanul” din 4 aprilie 1958;

Liviu Rebreanu - *Viforul* cu Tony Bulandra, în „Rampa”, 1912, nr. 274;

Al. Săndulescu - *Delavrancea despre curentele literare*, în „Scrisul bănățean”, 1960, nr. 9;

Tudor Viano - *Delavrancea*, comunicare rostită cu ocazia împlinirii a 100 de ani de la naștere. *Analele Academiei R.P.R.*, voi. VIII, Editura Academiei R.P.R., 1958;

Al. Vlahuță - *Apus de soare*, în „Universul”, 1909, nr. 46;

Al. Vlahuță - Ștefan *cel Mare* în „*Apus de soare*”, în „Universul”, 1909, nr. 53.

GLOSAR

A

alduire - binecuvântare
a nu face haz - a nu lua în seamă
apostazie - lepădare în public

B

bairactar - demnitar turc care pre[^] zenta noului domnitor, în nume[^] le sultanului, insignele domniei banat - ținut cărmuit de un ban beilerbei - guvernator turc berbântie - crailâc buhnă - bufnită buluc - grămadă bunt - răscoală burghinion - originar din Bour[^] gogne

C

cacom - hermină capucin - călugăr
catastise - catastife, condici
căftan - manta boierească călugăr
minorit - călugăr franciscan cărpător
- fund de lemn cirac - slugă de încredere conabiu - vioriu culă - visterie, turn

D

dârz.oi - semet
dereș - cal cu păr roșu și alb destrămat -
sărăntoc diată - testament *dines* -
document
dosădit - chinuit, amărât, ocărât .
drege - a turna

E

ecrin - casetă cu bijuterii
epitropie (ipitropie) - tutelă

F

fur - hoț
furtivă) - pe furiș

G

gerg - emblemă, herb
globi - a amenda
groșită - monedă de argint

H

hait - puhoi de apă
halima - poveste cu multe
întâm[^] plări
harambașă - căpitan de haiduci
hânsar, hinsar - unul dintre cei
13 căpitani ai armatei vechi a
Moldovei
hertzeg - duce, print hoină - oină,
joc cu mingea hotnog - căpitan,
sutaș

ipitrop - tutore

ispisoc - hrisov, act vechi
slavon işlic - căciulă mare
bărbătească izod - exod, expediție

Î

îmblăti - a treiera

J

județ - judecată
jujău - jug mic pentru porci și câini

K

kral - crai, rege

L

lentă - fâșie de piele

M

mașteră - mamă vitregă moroi - strigoi

moștean - moștenitor

N

năstrugit - necioplit neostiat -

continuu, neconținut **O**

oghial - plapumă ogoi - liniște, tihnă

ogur - prevestire ohavnic - de

veci olac - căruță de poștă

P

palatin - nobil din suita

monarhului pardoș - leopard pelincă -
scutec

pod - uliță pardosită cu scânduri

pogribanie - înmormântare potcă -

ceartă, sfadă prepuelnic - neîncrezător,

bănuitor pri stană - în voire pristav -

crainic proclat - tiran, scelerat

R

ramazan - luna a noua a anului

musulman, în timpul căreia se
postește

restignit - istovit

S

sculă - bijuterie

seimen - soldat infanterist

mercenar de la curtea
domnească

sinet - polită sireav - aspru smerin -
supus, smerit sorb - vârtej de apă,
vâltoare spată - sabie sperghie -
sabie subașă - primar al satului, șef
al poliției

S

șart - rând, ordine

șip - surgucă - mănunchi de pene de
struț prins în turban sau căciulă

T

talâm - plecăciune

teas - talerul balanței, pahar. ceașcă
de lut

tindecă - bețișoară cu dinți care
ține pânza întinsă în războiul de țesut

topuz - măciucă acoperită cu argint
bătut cu nestemate

torsală - model decorativ asemănător
frânghiei

tuieș - smintit

U

undi - a pescui cu undița uranisc -
baldachin urgelnic - crud,
nepăstuitor

V

vedeț - la vedere, vizibil vei-

paharnic - mare paharnic **Z**

zăblău - cergă de cal zăcășeală -

răzbunare, ură zăluit - năucit, înnebunit

CUPRINS

Cuvânt înainte (Eugen Blăjan) .. 5

B.P. HASDEU (1838-1904)

Tabel cronologic biobibliografic 13

Răzvan și Vidra .....

21

Notele lui Hasdeu la Răzvan și Vidra..... 114

Referințe critice .....

119

VASILE ALECSANDRI (1821-1890)

Tabel cronologic biobibliografic 133

Ispod Vodă..... 139

Note 246

Referințe critice ... ..

250

ALEXANDRU DAVILA (1821-1890)

Tabel cronologic biobibliografic 259

Vlaicu-vodă 265

Referințe critice 371

BARBU DELAVRANCEA (1858-1918)

Tabel cronologic biobibliografic 385

Apus de soare..... 391

Referințe critice .....

critice „ ..... „ .. „„ „„„„ .. „„ .. „ ... „„ .. „ ..... „
..... „ 457

Glosar..... 469

Cukgere și paginare computerizată
Secția JCotocukgere - Imprimeria Coresi

Coli de tipar: 29,5

81111 de tipar: //.//.2001

Tiparul executat sub comanda nr. 11 416

Compania Națională a Imprimeriilor „CORESI” S.A. București ROMÂNIA

Sistemul calității **certificat SR EN ISO 9001**